

PISMO ŚWIĘTE

STAREGO I NOWEGO TESTAMENTU

Najnowszy przekład z języków oryginalnych
z komentarzem

Ogólnopolski Konkurs Wiedzy Biblijnej
24. edycja 2019/2020

Teksty źródłowe

Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy
Towarzystwa Świętego Pawła

Wszelkie prawa zastrzeżone
© Edycja Świętego Pawła

KSIĘGA LICZB

WPROWADZENIE

Okoliczności powstania

Nazwa *Księgi Liczb*, która jest czwartą częścią tzw. *Pięcioksięgi*, stosowana w polskich tłumaczeniach nawiązuje do tytułów używanych w starożytnych przekładach greckich i łacińskich (gr. *Arithmoi* – ‘liczby’; łac. *Numeri* – ‘liczby’). Tytuł odnosi się więc do dwukrotnego spisu Izraelitów, którego dokonał Mojżesz (Lb 1,1 – 4,49; 26,1-65), a także do innych danych liczbowych. Hebrajski tytuł *Bemidbar* – ‘na pustyni’ nie tyle skoncentrowany jest na spisach i danych liczbowych, ile wskazuje na doświadczenia Izraelitów podczas ich pobytu na pustyni.

Według tradycji autorem *Księgi Liczb*, podobnie jak całego *Pięcioksięgi*, jest Mojżesz. Dziś autorstwo Mojżesza traktuje się raczej symbolicznie i uważa się, że *Księga Liczb* zawiera teksty pochodzące od różnych autorów, którzy napisali je jeszcze przed przesiedleniem Izraelitów do Babilonii (586 r. przed Chr.). Po powrocie z wygnania (538 r. przed Chr.) zostały one zebrane i zredagowane przez ludzi wywodzących się ze środowiska kapłańskiego. Redaktorzy ci podkreślali narodową i religijną odrębność Izraela od innych narodów (Lb 16 – 19). Kładli też nacisk na etyczne wymogi związane z zachowywaniem Prawa, a za jego łamanie zapowiadali karę.

Treść i teologia

Księga Liczb dotyczy drugiego roku pobytu Izraelitów na pustyni Synaj oraz ostatniego roku wędrówki zakończonej zajęciem ziemi po wschodniej stronie Jordanu. Opis wydarzeń jest fragmentaryczny i służy przede wszystkim podkreśleniu tego, że naród złożony z dwunastu plemion izraelskich weźmie w posiadanie ziemię Kanaan obiecaną mu przez Boga tylko wówczas, gdy będzie wierny przymierzemu zawartemu na Synaju. W opis historycznych wydarzeń włączono wiele przepisów prawnych, dotyczących głównie troski o kult Boży oraz przyszłego podziału Kanaanu. W całej społeczności wyróżnia się plemię Lewitów. Członków tego plemienia zwolniono z wszelkich obowiązków, nawet służby wojskowej, a przeznaczono wyłącznie do służby w świętym mieszkaniu (przenośnej świątyni) i do sprawowania kultu. Pomimo wyraźnych znaków obecności Boga, wśród Izraelitów zdarzały się kryzysy, a nawet buntury spowodowane trudnymi warunkami życia na pustyni oraz ambicjonalnymi dążeniami niektórych ludzi. Były one tłumione surową interwencją Bożą, często łagodzoną wstawiennictwem Mojżesza. *Księga Liczb* ukazuje, jak ludzka słabość i grzeszność, posuwające się aż do próby unicestwienia Bożych planów, spletają się z miłosierdziem i pedagogią Boga, dzięki którym powoli kształtuje On lud przymierza. Mimo niewierności ludu, Bóg realizuje swoje obietnice i prowadzi go do zamierzonego celu.

Całość księgi można ująć w następujący schemat: 1) Ostatnie dni pobytu u stóp góry Synaj (1,1 – 10,10); 2) Wędrówka od góry Synaj ku równinom Moabu (10,11 – 21,35); 3) Wydarzenia na równinach Moabu (22 – 36).

Najważniejsze myśli teologiczne są wyrażone w idei wspólnoty ludu Bożego przymierza. Ludem tym są potomkowie patriarchów, którym Bóg dał wielkie obietnice, łącznie z posiadaniem własnej ziemi. Wspólnota Izraela wędruje więc przez pustynię i zbliża się do granic Kanaanu. Jest to społeczność zorganizowana, która ma własnych przywódców i swoje prawa. Religia dominuje tu nad polityką, a właściwym wodzem i panem tego ludu jest sam Bóg. Mieszka On pośród ludu, w swoim Namiocie w centrum obozu, przypomina o swojej obecności, nadaje prawa i egzekwuje ich wykonanie. Świętość Boga, Jego transcendencję, tzn. absolutną inność od wszystkiego, co Nim nie jest, wyrażają m.in. przepisy religijne. Do sprawowania świętych czynności i do bezpośredniego kontaktu z poświęconymi przedmiotami dopuszczają one jedynie osoby wybrane i konsekrowane. Niepowołanych i nieuprawnionych do tego spotyka śmierć, jeśli przekracza wyznaczoną granicę. Twarda szkoła pustyni formuje religię Izraela (jahwizm), która jednak na stepach Moabu w zetknięciu z pogańskim kultem Baala częściowo się załamuje. Surowe interwencje Boga stają się jednak skuteczną „katechezą” doprowadzającą lud do nawrócenia.

Księga Liczb eksponuje również znaczenie pośrednika i proroka, którym jest Mojżesz. To on bezpośrednio kontaktuje się z Bogiem, odbiera od Niego wszelkie polecenia i prawa, przekazując je ludowi. W razie konfliktu on staje w obronie niewiernego, a nawet zbuntowanego ludu i wyjedłuje mu Boże przebaczenie. Pośrednikiem jest również Aaron i kapłani, a po części także lewici. Kapłanom powierzono sprawowanie kultu, szczególnie składanie ofiar, za pomocą których lud wyraża wiarę w Boga, pragnie Go uwielbić i przebłagać za popełnione zło. Kapłani mają również czuwać nad zachowaniem przez lud Bożego prawa.

Księga Liczb ma znaczące miejsce w historii zbawienia ST. Czerpią z niej inspirację autorzy niektórych psalmów (np. Ps 106). W *Księdze Syrach* (45 - 46), w pochwalenie ojców, zawarta jest swoista ocena niektórych postaci tej księgi. W *Księdze Mądrości* także można znaleźć odwołanie do *Księgi Liczb* (Mdr 18,20-25). W *Nowym Testamencie* mamy aluzję do miedzianego węża (J 3,14), Balaama (2P 2,15n; Ap 2,14), do Koracha (2Tm 2,19). W *Liście do Hebrajczyków* uwydatniona została wierność Mojżesza (Hbr 3,2-5; por. Lb 12,7), zwrócono także uwagę na grzechy ludu (Hbr 3,7 - 4,3), płacenie lewitom dziesięciny (Hbr 7,5; por. Lb 18,21-24), wspomniano o oczyszczającym popiele z czerwonej krowy (Hbr 9,13n; por. Lb 19). W Ewangeliach mówi się o owcach bez pasterza (Mt 9,36; por. Lb 27,17) oraz o mannie (J 6,31; por. Lb 11,7-9). „Duchowa skała”, z której gasił pragnienie lud Boży (1Kor 10,3n), ma swoje odniesienie do Wj 17,1-7, jak również do Lb 20,11. Tradycyjna egzegeza żydowska i chrześcijańska nadawała mesjańskie znaczenie wyroczni Balaama, gdzie jest mowa o gwieździe i berle z Jakuba (Lb 24,17nn). Sama jednak osoba i działalność Mojżesza - przywódcy wyprowadzonych z niewoli egipskiej, organizatora społeczności izraelskiej, pośrednika i proroka - jest wyraźną zapowiedzią Mesjasza i Jego zbawczego dzieła. Podobnie opisane w *Księdze Liczb* wydarzenia, w których główną postacią jest Mojżesz, zapowiadają wydarzenia zbawcze *Nowego Testamentu*.

KSIĘGA LICZB

OSTATNIE DNI POBYTU IZRAELITÓW U STÓP GÓRY SYNAJ

Pierwszy spis Izraelitów

1 Pierwszego dnia drugiego miesiąca^a, w drugim roku po wyjściu z ziemi egipskiej powiedział PAN^e do Mojżesza na pustyni Synaj w Namiocie Spotkania^b: „Policzcie całą społeczność Izraelitów według rodów i rodzin, licząc imiennie^c izraelskich mężczyzn w wieku od dwudziestu lat wwyż, zdolnych do walki^c. Ty i Aaron dokonajcie ich przeglądu według oddziałów wojskowych. ⁴ Powinien wam przy tym pomagać jeden mężczyzna z każdego plemienia^d, głowa rodu^e.”

Imiona wodzów poszczególnych plemion

⁵Oto są imiona mężczyzn, którzy mają wam pomagać: z plemienia Rubena – Elisur, syn Szedeura; ⁶z Symeona – Szelumiel, syn Suriszaddaja; ⁷z Judy – Nachszon, syn Amminadaba; ⁸z Issachara – Netaneel, syn Suara; ⁹z Zabulona – Eliab, syn Chelona; ¹⁰spośród synów Józefa: z Efraima – Eliszama, syn Ammihuda; z Manassa – Gamliel, syn Pedahsura; ¹¹z Beniamina – Abidan, syn Gideoniego; ¹²z Dana – Achiezer, syn Ammiszaddaja; ¹³z Asera – Pagiël, syn Okrana; ¹⁴z Gada – Eliasaf, syn Deuela; ¹⁵z Neftalego – Achira, syn Enana^f.

¹⁶Ci zostali wezwani ze społeczności jako wodzowie plemion swoich przodków, naczelnicy oddziałów Izraela^e. ¹⁷Mojżesz i Aaron przyjęli więc tych mężczyzn, którzy zostali imiennie wyznaczeni. ¹⁸Pierwszego dnia drugiego miesiąca zwołali całą społeczność i spisano wszystkich według przynależności do rodów i rodzin. Spisano ich po kolei, imiennie, od lat dwudziestu wwyż. ¹⁹Mojżesz dokonał ich przeglądu na pustyni Synaj, tak jak mu PAN^e nakazał.

Pierwszy spis Izraelitów. Po rocznym pobycie w pobliżu góry Synaj, kiedy Boży lud Izraela zorganizował się już pod przewodnictwem Mojżesza oraz uformował się religijnie przez zawarcie przymierza i przyjęcie przykazań, nadszedł czas wyruszenia w drogę. Następnym celem było zdobycie kraju, który Bóg przeznaczył Izraelitom jako miejsce ich stałego pobytu. Pustynia Synaj była nie tylko miejscem geograficznym, które Izraelci musieli przejść, aby dojść do Ziemi Obiecanej. Pełniła ona również funkcję duchowego przygotowania. Podczas wędrówki przez pustynię Izraelci coraz lepiej poznawali Boga, kształtowali swoją religijną i narodową tożsamość, przygotowywali się na przyjęcie Bożych darów. Ponieważ liczyli się ze zbrojnym oporem mieszkańców Kanaanu, na rozkaz Boga sporządzili wykaz sił zbrojnych. Niemal wszystkie imiona naczelników oddziałów (wv. 5-15) są teoforyczne, czyli zawierają imię Boga. Najczęściej występuje forma *El* (ogólne określenie Boga u zachodnich Semitów) i rzadziej spotykana forma *Szaddai* (Bóg Wszechmocny, np. Rdz 17,1; 28,3; 35,11). Nie występuje tu natomiast imię Jahwe, które zostało objawione Mojżeszowi dopiero na pustyni, w pobliżu góry Synaj (Wj 3,14).

Lb

a) Pierwszego dnia drugiego miesiąca – chodzi o koniec kwietnia.

b) Namiot Spotkania – prawdopodobnie określenie namiotu, który znajdował się poza obozem i w którym zasięgał rady u Boga (Wj 33,7-11). Był więc on czymś innym od przeznaczonej świątyni (nazywanej m.in. mieszkaniem PANA, ale także Namiotem Spotkania), która zawsze znajdowała się w centrum obozu (Lb 2,1-31) i w której przechowywano arkę i sprawowano kult (Wj 25 - 30). Istnieje też pogląd, że był tylko jeden Namiot Spotkania.

c) Znane są podobne spisy w starożytności, np. w królestwie Mari nad Eufratem (XVIII w. przed Chr.).

d) *plemień* – plemiona izraelskie (określane w innych przekładach Biblii jako *połolenia izraelskie*) wywodzą się od dwunastu synów Jakuba (Rdz 35,22-26). Przymusza się, że plemiona tworzyły polityczną konfederację autonomicznych jednostek, która powstała w celach obronnych. Podstawą konfederacji było prawdopodobnie przymierze z Bogiem (wspólna religia), choć nie jest wykluczone, że zamiast jednego wspólnego miejsca kultu, poszczególne plemiona miały własne ośrodki kultu. Pismo Święte zawiera różniące się wykazy plemion izraelskich (np. Rdz 49; Sdz 5,14-18; Pwt 33,6-25), co oznacza, że organizacja plemienna ulegała przeobrażeniom.

a) Układ podawania imion synów Izraela (Jakuba) w spisie nawijające, z pewnymi wyjątkami, do Rdz 35,23-26 (por. Rdz 29,31 - 30,24; 35,16-18). Plemię Józefa zostało w spisie rozbite na potomków Efraima i Manasses (ww. 32-35), aby mimo wyłączenia ze spisu plemienia Lewiego, zachować liczbę dwunastu plemion (np. Rdz 35,22; Wj 24,4; Joz 4,16; 1Krl 18,31; Ezd 6,17; por. Mt 10,2; 19,28; Ap 21,12,14).

Dane przeprowadzonego spisu

²⁰Potomków Rubena, pierworodnego^s syna Izraela^a, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów^s i rodzin. ²¹Liczba zarejestrowanych z plemienia Rubena wynosiła czterdzieści sześć tysięcy pięćset. ²²Potomków Symeona, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ²³Liczba zarejestrowanych z plemienia Symeona wynosiła pięćdziesiąt dziewięć tysięcy trzysta. ²⁴Potomków Gada, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ²⁵Liczba zarejestrowanych z plemienia Gada wynosiła czterdzieści pięć tysięcy sześćset pięćdziesiąt. ²⁶Potomków Judy, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ²⁷Liczba zarejestrowanych z plemienia Judy wynosiła siedemdziesiąt cztery tysiące sześćset. ²⁸Potomków Issachara, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ²⁹Liczba zarejestrowanych z plemienia Issachara wynosiła pięćdziesiąt cztery tysiące czterysta. ³⁰Potomków Zabulona, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ³¹Liczba zarejestrowanych z plemienia Zabulona wynosiła pięćdziesiąt siedem tysięcy czterysta. ³²Potomków Józefa z plemienia Efraima, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn, od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ³³Liczba zarejestrowanych z plemienia Efraima wynosiła czterdzieści tysięcy pięćset. ³⁴Potomków Józefa z plemienia Manasses, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ³⁵Liczba zarejestrowanych z plemienia Manasses wynosiła trzydzieści dwa tysiące dwieście. ³⁶Potomków Beniamina, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ³⁷Liczba zarejestrowanych z plemienia Beniamina wynosiła trzydzieści pięć tysięcy czterysta. ³⁸Potomków Dana, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wzwwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ³⁹Liczba zarejestrowanych z plemienia Dana wynosiła sześćdziesiąt

Dane przeprowadzonego spisu. Całościowe dane spisu wykazały liczbę 603550 mężczyzn zdolnych do walki. Wędrujący przez pustynię Izrael liczyłby więc ponad 2 miliony ludzi, co jest mało prawdopodobne. W jednej z propozycji wyjaśnienia tej kwestii wskazuje się, że hebr. słowo *elef* - 'tysiąc' można rozumieć jako oddział, drużynę rodową, składającą się z kilkunastu osób. Wtedy otrzymalibyśmy w przybliżeniu ok. 10000 ludzi zdolnych do walki. Przy takim założeniu ogólna liczba Izraelitów wędrujących przez pustynię mogłaby wynosić ok. 30000 osób, co jest bardziej prawdopodobne. Inna próba wyjaśnienia tych liczb opiera się na przypuszczeniu, że wojsko Izraela było wyobrażeniem wojska niebiańskiego - gwiazd (Wj 12,41), które służą Bogu (Rdz 2,1; Pwt 17,30). Dlatego liczby zostały zwielokrotnione.

dwa tysiące siedemset. ⁴⁰Potomków Asera, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ⁴¹Liczba zarejestrowanych z plemienia Asera wynosiła czterdzieści jeden tysięcy pięćset. ⁴²Potomków Neftalego, wszystkich zdolnych do walki mężczyzn od lat dwudziestu wwyż, spisano imiennie według rodów i rodzin. ⁴³Liczba zarejestrowanych z plemienia Neftalego wynosiła pięćdziesiąt trzy tysiące czterysta. ⁴⁴Spisu dokonali Mojżesz i Aaron oraz wodzowie Izraela^a, po jednym z każdego plemienia. ⁴⁵Pełna liczba Izraelitów, od lat dwudziestu wwyż, zdolnych do walki, spisanych według rodów i rodzin, ⁴⁶wynosiła sześćset trzy tysiące pięćset pięćdziesiąt.

Szczególne obowiązki lewitów

⁴⁷Lewici^a nie zostali policzeni według swoich rodów^a. ⁴⁸PAN^a powiedział bowiem do Mojżesza: ⁴⁹„Nie będziesz spisywał plemienia Lewiego i nie włączysz go do spisu synów Izraela”. ⁵⁰Powierzysz im natomiast pieczę nad mieszkaniem Świadectwa^b, nad jego wyposażeniem i nad wszystkim, co do niego należy. Oni będą przynosić święte mieszkanie^c i całe jego wyposażenie, będą pełni w nim służbę, a swoje namioty rozbiją wokół niego^c. ⁵¹Kiedy święte mieszkanie będzie zmieniało miejsce postoju, lewici rozmontują je, a gdy się zatrzyma, znów je zbudują^d. Jeśli ktoś inny zbliżyłby się do niego, powinien zostać ukarany śmiercią.

⁵²Izraelici rozbijają swoje namioty każdy w swoim obozie i pod swoimi znakami^e. ⁵³Lewici natomiast postawią namioty wokół mieszkania Świadectwa, aby Pan Bóg nie postępniał^f się na lud Izraela. Lewici powinni trwać na straży mieszkania Świadectwa^g”.

⁵⁴Izraelici spełnili więc wszystko, co PAN nakazał Mojżeszowi.

Rozmieszczenie plemion izraelskich w obozie

2 ¹Następnie PAN^a przemówił do Mojżesza i Aarona: ²„Każdy spośród Izraelitów niech rozbije swój namiot przy znaku^f swojego rodu^e, wokół Namiotu Spotkania^e, w niewielkiej odległości od niego. ³Na przodzie od strony wschodniej rozbijają obóz ludzie spod znaku Judy, według swoich oddziałów. Wodzem potomków Judy będzie Nachszon, syn Amminadaba. ⁴Jego zbrojne oddziały liczą siedemdziesiąt cztery tysiące sześciuset

a) Pierworodnym synem Lewiego był Gerszon i od niego pochodzą Gerszonici. Kehat był drugim synem i od niego pochodzą Kehatyci. Merari był trzecim synem i od niego są Merarycy (Rdz 46,11; Lb 3,17; 4,2-49; 1Krn 6,18nn; 15,5).

b) mieszkanie Świadectwa – mowa o przenośnej świątyni, której dokładny opis zamieszczony jest w *Księdze Wyjścia* (Wj 25 – 30; 35 – 40). Por. Lb 1,1+. Określenie mieszkanie Świadectwa występuje bardzo rzadko (w. 53; zob. Wj 38,21; Lb 10,11). Częściej jest mowa o Arce Świadectwa (np. Wj 26,33; Kpl 16,13; Lb 4,5; Joz 4,16). W jednym i drugim przypadku słowo Świadectwo odnosi się do kamiennych tablic z wyrytymi na nich Dziesięcioma przykazaniami.

c) Układ obozu odzwierciedla teologiczną koncepcję ludu Bożego zawartą w *Księdze Liczb*. W centrum znajduje się święte mieszkanie (przenośna świątynia), najbliższe niego są kapłani i lewici, następnie krąg tworzą pozostali Izraelici (w. 52).

d) Zadanie to zostało powierzone Kehatytom, którzy pełnili najważniejsze funkcje przy świętym mieszkaniu (Lb 1,47+).

e) Według tradycji rabbinickiej (Targum pseudo-Jonatana) znakiem obozu Judy był lew na tle koloru sardomixu; obozu Rubena – człowiek (głowa człowieka) na tle koloru krwawnika; obozu Efraima – byk na tle koloru hacyntu; obozu Dana – orzeł na tle koloru szafru. Przedstawiciele plemion Judy, Rubena, Efraima i Dana byli wodzami czterech głównych obozów rozmieszczonych wokół świętego mieszkania od strony: wschodniej, południowej, zachodniej i północnej.

f) znak – zob. Lb 1,52+.

Rozmieszczenie plemion izraelskich w obozie. Obóz Izraelitów na pustyni miał formę kwadratu. W centrum znajdowało się święte mieszkanie (przenośna świątynia, Lb 1,50+, por. Lb 1,1+). W jego najbliższym sąsiedztwie rozbijali swoje namioty Izraelici z plemienia Lewiego (Lb 3,38): od strony wschodniej (od wejścia do świętego mieszkania) kapłani, od południa Kehatyci, od zachodu Gerszonici, od północy Merarycy (Rdz 46,11; Lb 4,2-49; 1Krn 6,18nn; 15,5). Dwanaście plemion izraelskich obozowało natomiast w pewnej odległości, z czterech stron świętego mieszkania. Uprzywilejowane miejsce zajmowało plemię Judy, gdyż obozowało od strony wschodniej, naprzeciwko wejścia do świętego mieszkania (Rdz 49,10).

zarejestrowanych. ⁵Obok nich rozbije obóz plemię Issachara. Wodzem potomków Issachara będzie Netaneel, syn Suara. ⁶Jego zbrojne oddziały liczą pięćdziesiąt cztery tysiące czterystu zarejestrowanych. ⁷W dalszej kolejności rozbije obóz plemię Zabulona. Wodzem potomków Zabulona będzie Eliab, syn Chelona. ⁸Jego zbrojne oddziały liczą pięćdziesiąt siedem tysięcy czterystu zarejestrowanych. ⁹Wszystkich zarejestrowanych, spisanych według ich oddziałów, jest w obozie Judy sto osiemdziesiąt sześć tysięcy czterystu. Oni mają wyruszać pierwsi.

¹⁰Od strony południowej, przy swoim znaku rozłoży się obóz Rubenitów, według swoich oddziałów. Wodzem potomków Rubena będzie Elisur, syn Szedeura. ¹¹Jego zbrojne oddziały liczą czterdzieści sześć tysięcy pięciuset zarejestrowanych. ¹²Obok nich rozbije obóz plemię Symeona. Wodzem potomków Symeona będzie Szelumiel, syn Suriszaddaja. ¹³Jego zbrojne oddziały liczą pięćdziesiąt dziewięć tysięcy trzystu zarejestrowanych. ¹⁴W dalszej kolejności rozbije obóz plemię Gada. Wodzem potomków Gada będzie Eliasaf, syn Deuela. ¹⁵Jego zbrojne oddziały liczą czterdzieści pięć tysięcy sześciuset pięćdziesięciu zarejestrowanych. ¹⁶Wszystkich zarejestrowanych, spisanych według ich oddziałów, jest w obozie Rubenitów sto pięćdziesiąt jeden tysięcy czterystu pięćdziesięciu. Będą oni wyruszać w drugiej kolejności.

¹⁷Następnie wyruszy Namiot Spotkania. Lewicą bowiem będą rozbijać swoje namioty pośrodku całego obozu. Będą wyruszać zgodnie z miejscem zajmowanym w obozie, pod własnym znakiem.

¹⁸Od strony zachodniej, pod swoim znakiem i według swoich oddziałów, rozbiją obóz Efraimici. Wodzem ich będzie Elizama, syn Ammihuda. ¹⁹Jego zbrojne oddziały liczą czterdzieści tysięcy pięciuset zarejestrowanych. ²⁰Obok nich rozbije obóz plemię Manasses. Wodzem potomków Manasses będzie Gamliel, syn Pedahsura. ²¹Jego zbrojne oddziały liczą trzydzieści dwa tysiące dwustu zarejestrowanych. ²²Na koniec rozbije obóz plemię Beniamina. Wodzem potomków Beniamina będzie Abidan, syn Gideoniego. ²³Jego zbrojne oddziały liczą trzydzieści pięć tysięcy czterystu zarejestrowanych. ²⁴Wszystkich zarejestrowanych, spisanych według ich oddziałów, jest w obozie Efraimitów sto osiem tysięcy stu. Będą oni wyruszać w trzeciej kolejności.

²⁵Od strony północnej, pod swoim znakiem i według swoich oddziałów, rozbiją obóz Danici. Wodzem potomków Dana będzie Achiezer, syn Ammiszaddaja. ²⁶Jego zbrojne oddziały liczą sześćdziesiąt dwa tysiące siedmiuset zarejestrowanych. ²⁷Obok rozbije obóz plemię Asera. Wodzem potomków Asera będzie Pagiel, syn Okrana. ²⁸Jego zbrojne oddziały liczą czterdzieści jeden tysięcy zarejestrowanych. ²⁹W dalszej kolejności plemię Neftalego. Wodzem potomków Neftalego będzie Achira, syn Enana. ³⁰Jego

zbrojne oddziały liczą pięćdziesiąt trzy tysiące czterystu zarejestrowanych. ³¹Wszystkich zarejestrowanych, spisanych według ich oddziałów, jest w obozie Danitów sto pięćdziesiąt siedem tysięcy sześćset. Będą oni wyruszać jako ostatni”.

³²Oto wykaz Izraelitów zarejestrowanych według rodów. Wszystkich zaś mężczyzn zarejestrowanych w ich obozach, według ich oddziałów, było sześćset trzy tysiące pięćset pięćdziesięciu^a. ³³Zgodnie z poleceniem, które PAN dał Mojżeszowi, lewitów nie wliczono do ogólnego spisu Izraelitów. ³⁴Izraelici uczynili więc wszystko, co PAN polecił Mojżeszowi. W ten sposób rozbiłali obozy pod swoimi znakami i tak je zwijali, wszyscy według swoich rodów i rodzin.

Spis kapłanów i lewitów

3 ¹W czasie, gdy PAN^e rozmawiał z Mojżeszem na górze Synaj, tak przedstawiała się rodzina Aarona i Mojżesza. ²Imiona synów Aarona są następujące: pierworodny^e Nadab, Abihu, Eleazar oraz Itamar. ³Pośród nich na kapłanów namaszczone^e i powierzono funkcje kapłańskie ⁴Nadabowi i Abihu. PAN pokarał ich śmiercią, gdy na pustyni Synaj ofiarowali PANU ogień niezgodny z prawem. Nie mieli oni synów, dlatego kapłańskie czynności pod nadzorem swojego ojca Aarona spełniali Eleazar oraz Itamar.

⁵PAN znów powiedział do Mojżesza: ⁶„Każ wystąpić plemienu Lewitów^e i postaw ich przed kapłanem Aaronem, aby mu służyli.

⁷W jego imieniu oraz w imieniu całej społeczności Izraela^e będą oni pełnić straż przy Namiocie Spotkania^e, służąc w świątyni mieszkaniu^e. ⁸Będą strzec wszystkich sprzętów Namiotu Spotkania oraz podejmą wszystko, co obowiązuje Izraelitów podczas ich służby w świątym mieszkaniu.

⁹Przydzielisz więc lewitów Aaronowi i jego synom. Będą oni oddani wyłącznie na służbę Aaronowi. ¹⁰Jemu natomiast i jego synom powierzysz posługiwanie kapłańskie. Gdyby zbliżył się ktoś inny, ma być ukarany śmiercią”.

Wybór lewitów

¹¹PAN^e powiedział do Mojżesza: ¹²„Oto spośród Izraelitów, w miejsce wszystkich pierworodnych^e, którzy się im urodzą, wybieram lewitów^e. Lewici będą należeć do Mnie jako pierwsi. ¹³Do Mnie

a) Spis Izraelitów zdolnych do walki oraz podzielenie ich na oddziały podporządkowane wodzom plemion jest przygotowaniem do zdobywania Kanaanu. Na temat liczebności Izraela zob. Lb 1,20-46+.

Lb

Spis kapłanów i lewitów. Mimo że kapłan Aaron wywodził się z rodu Lewiego (Wj 6,16-20; Lb 26,59), w tym fragmencie podkreślona zostaje wyższość kapłanów (potomków Aarona) nad lewitami (Lb 16; 18). Jest to odzwierciedlenie stanu właściwego czasom po powrocie z wygnania babilońskiego (538 r. przed Chr.), gdy kapłani odgrywali dominującą rolę w świątyni i sprawowanym w niej kulcie. Karanie śmiercią za wtargnięcie do świętego mieszkania każdego, kto nie był poświęcony na służbę Bogu, ma na celu podkreślenie świętości Boga i Jego mieszkania pośród ludzi.

Wybór lewitów. Lewici zostali przeznaczeni do służby Bożej w miejsce wszystkich pierworodnych synów (Wj 13,1.12; 22,28). Pierworodni, według starej, zachowanej również w Izraelu tradycji, byli

a) *pierworodne* - termin ten odnosi się do pierwszego z potomstwa. To, co pierwsze, uchodziło za najlepsze. Pierworodni synowie, ale również pierworodne zwierzęta i pierwociny pól rolnych należały w sposób szczególny do Boga. Pierworodni synowie otrzymywali dwie części majątku i szczególne błogosławieństwo. *Zob. Słownik.*

przecież należy wszystko pierworodne^a. Od czasu bowiem, kiedy ukarałem^b śmiercią wszystkich pierworodnych w Egipcie, poświęciłem^c dla siebie wszystko pierworodne w Izraelu, od ludzi aż do bydła. Należą oni do Mnie, bo Ja jestem PANEM^d”.

Spis lewitów

¹⁴PAN^e powiedział do Mojżesza na pustyni Synaj: ¹⁵„Przeprowadź spis Lewitów^f według ich rodzin i rodów^g. Spisz wszystkich mężczyzn w wieku powyżej jednego miesiąca”. ¹⁶Mojżesz więc spisał ich zgodnie z poleceniem PANA. ¹⁷Imiona synów Lewiego są następujące: Gerszon, Kehat i Merari. ¹⁸Synowie Gerszona według ich rodów mieli imiona: Libni i Szimei. ¹⁹Synami Kehata według ich rodów byli: Amram, Ishar, Chebron i Uzziel. ²⁰Synami Merariego, według ich rodów, byli: Machli i Muszi. Takie były rody Lewitów według ich rodzin.

²¹Od Gerszona pochodzi ród Libnitów i ród Szimeitów. Są to rody Gerszonitów. ²²Liczba zarejestrowanych mężczyzn powyżej jednego miesiąca życia wynosiła ogółem siedem tysięcy pięćset. ²³Rody Gerszonitów rozbiły namioty za świętym mieszkaniem^h, od strony zachodniej. ²⁴Głową rodziny Gerszonitów był Eliasaf, syn Laela. ²⁵W Namiocie Spotkaniaⁱ pozostawały pod opieką Gerszonitów: święte mieszkanie oraz namiot i jego przykrycie, a także zasłona, która zwisała przy wejściu do Namiotu Spotkania. ²⁶Mieli troszczyć się też o zasłony dziedzińca i zasłonę zakrywającą wejście na dziedziniec otaczający święte mieszkanie i ołtarz^j, a także o sznury potrzebne do wszelkich prac.

²⁷Od Kehata pochodzą rody: Amramitów, Isharytów, Chebronitów i Uzzielitów. To są właśnie rody Kehatytów. ²⁸Pełna liczba zarejestrowanych mężczyzn powyżej jednego miesiąca życia wynosiła u nich osiem tysięcy trzysta. Im to została powierzona troska o miejsce święte^k. ²⁹Rody Kehatytów rozbiły namioty obok świętego mieszkania, od strony południowej. ³⁰Głową rodziny Kehatytów był Elisafan, syn Uzziela. ³¹Powierzono im staranie o arkę^l, stół, świecznik, ołtarze i potrzebne do służby święte naczynia, a także o zasłonę i jej obsługiwanie.

³²Najwyższym przełożonym lewitów był kapłan Eleazar, syn Aarona. Miał on nadzór nad tymi, którym powierzono troskę o miejsce święte.

³³Do Merariego należały rody Machlitów i Muszytów. Tworzyły one ród Merarytów. ³⁴Pełna liczba zarejestrowanych mężczyzn powyżej jednego miesiąca życia wynosiła u nich sześć tysięcy dwieście. ³⁵Zwierzchnikiem rodziny Merarytów był Suriel, syn

kapłanami domowego kultu przodków. Aby zupełnie usunąć ten kult, w miejsce pierworodnych weszli teraz lewici, przeznaczeni wyłącznie do służby jednemu Bogu.

Abichaila. Rozbijali oni namioty po północnej stronie świętego mieszkania. ³⁶Obowiązkiem Merarytów była troska o deski świętego mieszkania, poprzeczne drążki, słupy wraz z podstawami, cały sprzęt do tego przynależny i jego obsługa, ³⁷nadto o słupy otaczające dziedziniec, ich podstawy oraz paliki i sznury.

³⁸Mojżesz i Aaron razem z synami rozbijali swoje namioty przed świętym mieszkaniem od strony wschodniej Namiotu Spotkania. Mieli oni w imieniu wszystkich Izraelitów pełnić służbę w świątyni³⁸. Gdyby przejął ją ktoś inny, miał być ukarany śmiercią.

³⁹Pełna liczba lewitów, których na polecenia PANA zarejestrowali Mojżesz i Aaron, liczba wszystkich mężczyzn powyżej jednego miesiąca życia, wynosiła dwadzieścia dwa tysiące^a.

Wypuk pierworodnych

⁴⁰PAN^e rzekł do Mojżesza: „Spisz wszystkich pierworodnych^b mężczyzn spośród Izraelitów powyżej jednego miesiąca życia i zrób imienny wykaz. ⁴¹Następnie w zamian za wszystkich pierworodnych Izraelitów weźmiesz dla Mnie lewitów^c – bo Ja jestem PANEM. Podobnie weźmiesz bydło lewitów zamiast wszystkiego, co pierworodne spośród bydła Izraelitów”. ⁴²Mojżesz więc zgodnie z nakazem PANA przeprowadził spis wszystkich pierworodnych Izraelitów. ⁴³Pełna liczba wszystkich pierworodnych powyżej jednego miesiąca życia, których spisano, wynosiła dwadzieścia dwa tysiące dwieście siedemdziesiąt trzy.

⁴⁴Wtedy PAN powiedział do Mojżesza: ⁴⁵„Weź lewitów na miejsce pierworodnych spośród Izraela^d oraz bydło lewitów na miejsce ich bydła. Lewici bowiem będą należeć do Mnie, bo ja jestem PANEM. ⁴⁶Jako wykup za dwustu siedemdziesięciu trzech pierworodnych Izraelitów, którzy przewyższają liczbę lewitów, ⁴⁷pobierz po pięć syków^e od głowy, według wagi sykla świątynnego^d – sykl po dwadzieścia ger^e. ⁴⁸Pieniądze te oddasz Aaronowi i jego synom jako okup za tych, którzy przewyższają ich liczbę”. ⁴⁹Mojżesz więc wziął wykup za tych, którzy przewyższali liczbę zastąpionych przez lewitów ⁵⁰i otrzymał tysiąc trzysta sześćdziesiąt pięć syków według wagi sykla świątynnego, jako wykup za

a) *dwadzieścia dwa tysiące* – liczba przesadzona. Zob. Lb 1,20-46+.

b) *pierworodni* – zob. Lb 3,13+.

c) *pięć syków* – sykl to jednostka wagi wynosząca 11,424 grama. Potem stanowił także jednostkę monetarną. Pięć syków mogło oznaczać około połowy rocznych dochodów przeciętnej rodziny.

d) *sykl świątynny* – chodzi o wzorzec ciężarka przechowywany w świątyni.

e) *gera* – jednostka wagi wynosząca 0,571 grama. Potem stanowiła także jednostkę monetarną.

Lb

Wypuk pierworodnych. Izraelici, podobnie jak inne ludy Bliskiego Wschodu, wierzyli, że to, co pierwsze, należy się Bogu. Dotyczyło to zwierząt, plonów ziemi (pierwocin), a także wszelkiego rodzaju wytworów ludzkiej pracy. W sposób szczególnie prawo pierworództwa odnosiło się do ludzi. Pierworodny syn w rodzinie należał do Boga (Wj 13,2). Przynależność ta miała swoje uzasadnienie teologiczne w tym, że Bóg, zanim wyprowadził Izraelitów z Egiptu, wymiszczył tam wszystko, co pierworodne, nie oszczędzając nawet ludzi (Wj 12,29). Ocalił jednak pierworodnych z Izraela, którzy stali się odtąd Jego własnością (np. Wj 13,2; Lb 3,13). To tłumaczy genezę stosowanej przez Żydów praktyki wykupywania każdego pierworodnego syna za pieniądze lub stosowne ofiary składane Bogu (Wj 13,13). Teraz w miejsce pierworodnych służbę Bożą w świętym mieszkaniu mają objąć lewici. Nie oznacza to jednak, że Izraelici zostali zwolnieni od wykupu swoich pierworodnych synów. Zwyczaj ten istniał także w czasach Jezusa (Łk 2,22-24+).

a) *skóra borsucza* – nie jest pewne, z jakiego zwierzęcia była ta skóra. Możliwe, że z borsuka, fok, delfina lub specjalnego gatunku kozy spotykanej na Synaju.

b) *fioletowa purpura* – rodzaj materiału lub ubioru z niego wykonanego. Nazwa pochodzi od purpury, czyli czerwonego lub czarnego barwnika, pozyskiwanego z pewnego gatunku ślimaków morskich. Noszenie ubiorów z purpury było oznaką bogactwa lub piastowanej godności (np. 1Mch 11,58; Dn 5,29; J 19,2+). Tkaniny tej używano również w kulcie (np. Wj 26,1-4.31.36; Jr 10,9).

c) *stół chlebów poświęconych* – był on pokryty złotą blachą i znajdował się w świętym mieszkaniu przed miejscem najświętszym.

d) *chleb poświęcony* – chodzi o 12 prażonych chlebów (Lb 6,15+), kładzionych w każdy szabat w dwóch rzędach na stole w świętym mieszkaniu (Kpł 24,5-9). Zob. *Słownik*.

e) *tkanina harmazynowa* – chodzi o cenną tkaninę koloru czerwonego lub szkarłatnego.

pierworodnych spośród Izraelitów. ⁵¹Mojżesz oddał te pieniądze Aaronowi i jego synom zgodnie z tym, co PAN mu nakazał.

Rodziny lewickie – Kehatyci

4 ¹PAN^s powiedział do Mojżesza i Aarona: ²„Sprządźcie się synów Kehata, którzy należą do potomków Lewiego według ich rodów i rodzin. ³Policzcie wszystkich pomiędzy trzydziestym a pięćdziesiątym rokiem życia, zdolnych do służby. Będą oni pełnić służbę w Namiocie Spotkania”. ⁴Obowiązkiem Kehatytów będzie troska o rzeczy najświętsze w Namiocie Spotkania. ⁵Gdy przyjdzie czas na zwijanie obozu, wejdzie Aaron wraz ze swoimi synami, zdejmą zasłaniającą kotarę, aby owinać w nią Arkę Świadectwa^s. ⁶Położą na tym okrycie ze skóry borsuczej^s, następnie tkaninę z fioletowej purpury^b i założą drażki. ⁷Również stół chlebów poświęconych^c przykryją nakryciem z fioletowej purpury i położą na wierzchu misy, czasze, tace i dzbany na ofiary płynne. Znajdzie się na nim również chleb poświęcony^d. ⁸Okryją go tkaniną harmazynową^e, następnie położą przykrycie ze skóry borsuczej i założą drażki. ⁹Tkaniną z fioletowej purpury okryją wreszcie świecznik, a także poszczególne lampy oraz szczytce, narzędzia do knotów, naczynia na oliwę i wszystko, co jest potrzebne do służby. ¹⁰Wszystko to, łącznie z przynależnym sprzętem, okryją pokryciem ze skóry borsuczej i ustawią na noszach.

¹¹Złoty ołtarz^s okryją najpierw tkaniną z fioletowej purpury, następnie pokrowcem ze skóry borsuczej i założą drażki. ¹²Potem zbiorą wszystkie pozostałe sprzęty używane do służby w miejscu świętym^s, owina je tkaniną z fioletowej purpury, przykryją pokrowcem ze skóry borsuczej i ustawią na noszach. ¹³W końcu oczyszcza ołtarz całopaleń^s z popiołu oraz przykryją go tkaniną z czerwonej purpury. ¹⁴Położą na nim wszystkie narzędzia używane podczas służby przy tym ołtarzu: popielnice, widełki, łopaty, kropielnice. Wszystkie sprzęty ołtarza przykryją pokrowcem ze skóry borsuczej i założą drażki.

¹⁵Kiedy przy zwijaniu obozu Aaron i jego synowie ukończą okrywanie świętych przedmiotów i narzędzi, dopiero wówczas Kehatyci przystąpią do ich dzwigania. Nie wolno im jednak dotykać bezpośrednio świętych przedmiotów, gdyż za to grozi im śmierć. Takie zadanie mają do spełnienia Kehatyci w Namiocie

Rodziny lewickie – Kehatyci. Na pustyni Izraelici posiadali przenośną świątynię i konieczne było zorganizowanie grupy ludzi, którzy zajmą się sprawnym i godnym przenoszeniem świętego mieszkania z miejsca na miejsce. Do transportu ciężkich elementów używano zaprzęgów. Reszta sprzętów Kehatyci nieśli na ramionach (Lb 7,3-9). Celem uniknięcia zamieszania określono dokładnie, co każda z trzech grup lewickich ma transportować (Lb 4,4-33). Lewicy w swoich zadaniach podporządkowani byli kapłanom. Podkreślenie tego faktu jest prawdopodobnie odniesieniem do późniejszej sytuacji (po roku 538 przed Chr.), gdy grupą dominującą w świątyni byli kapłani (Lb 3,1-10+).

Spotkania. ¹⁶Kapłan Eleazar, syn Aarona, jest odpowiedzialny za olej do świecznika, wonne kadzidło, nieustanną ofiarę pokarmową¹⁶ i za oliwę do namaszczenia¹⁷. Spoczywa na nim troska o całe święte mieszkanie¹⁸ i o wszystko, co się w nim znajduje, o święte przedmioty i przynależne do nich naczynia¹⁹.

¹⁷PAN przemówił do Mojżesza i Aarona: ¹⁸„Nie pozwólcie, aby rodziny rodu¹⁸ Kehatytów zostały wytracone spośród lewitów.¹⁹ Starajcie się, aby pozostali przy życiu i nie zginęli, gdy będą dotykać przedmiotów najświętszych. Niech Aaron i jego synowie pouczą ich, co każdy z nich ma czynić i co dźwigać.²⁰ Niech nie przychodzą, by patrzeć na święte przedmioty, gdy jeszcze są one odsłonięte, aby nie umarli”.

Gerszonici

²¹PAN²¹ powiedział do Mojżesza: ²²„Dokonaj również spisu Gerszonitów według ich rodów²² i rodzin.²³ Policzcie wszystkich pomiędzy trzydziestym a pięćdziesiątym rokiem życia, zdolnych do służby. Będą oni pełnić służbę w Namiocie Spotkania.²⁴ Gerszonici jako posługujący i trażarze mają pełnić następujące zadania: ²⁵będą dźwigać pokrycie świętego mieszkania²⁵, Namiot Spotkania wraz z jego przykryciem oraz okrywającym go z wierzchu pokrowcem ze skóry borsuczej²⁶, a także zasłonę przy wejściu do Namiotu Spotkania; ²⁶następnie zasłony dziedzińca, zasłone od wejścia na dziedziniec otaczający święte mieszkanie i ołtarz²⁷, sznury i wszelkie narzędzia potrzebne do pracy. Oni też wykonają wszelkie związane z tym prace.²⁷ Służba Gerszonitów będzie przebiegać pod nadzorem Aarona i jego synów. Oni powiedzą im, co mają dźwigać i co robić, i powierzą im troskę o wszystko, co będzie przenoszone.²⁸ Takie jest zadanie Gerszonitów przy Namiocie Spotkania. Nadzór nad nimi będzie miał syn Aarona, kapłan Itamar.

Merarycy

²⁹Policzysz również Merarytów według ich rodów²⁹ i rodzin.³⁰ Policz wszystkich pomiędzy trzydziestym a pięćdziesiątym rokiem życia, zdolnych do służby. Będą oni pełnić służbę w Namiocie Spotkania.³¹ Do ich obowiązków i zadań, jako trażarzy przy Namiocie Spotkania, będzie należeć: dźwiganie desek świętego mieszkania³¹, poprzeczek, słupów i cokołów,³² słupków dziedzińca, który otacza święte mieszkanie razem z podstawami, kółkami i sznurami oraz wszystkich narzędzi potrzebnych do pracy. Każdemu z nich macie dokładnie wskazać przedmioty, które ma dźwigać.³³ Takie jest zadanie rodów Merarytów przy Namiocie Spotkania. Nadzór nad nimi będzie miał syn Aarona, kapłan Itamar”.

a) *skóra borsucza* – zob. Lb 4,6⁺.

a) Liczba lewitów w wieku 30-50 lat wynosząca 8580 wydaje się mocno zawyżona. Zob. Lb 1,20-46+.

b) *trędowaci* – określenie użyte w oryginale odnosi się ogólnie do ludzi z jakimś schorzeniem skóry. Mogły to być np. łuszczyca, grzybica, egzema, a także zaczerwienienia na skórze, obrzęki ciała i ropiejące rany (Kpl 13,2-44).

c) *kontakty ze zwłokami* – zob. Lb 19,11-22+.

Spis lewitów

³⁴Mojżesz, Aaron i naczelnicy społeczności spisali synów Kehata według rodów⁶ i rodzin, ³⁵wszystkich od trzydziestego do pięćdziesiątego roku życia, zdolnych do służby, którzy mieli służyć w Namiocie Spotkania⁷. ³⁶Liczba mężczyzn spisanych według rodów wynosiła dwa tysiące siedemset pięćdziesiąt. ³⁷Byli to ci policzeni z rodów Kehata, którzy mieli pełnić służbę w Namiocie Spotkania. Spisali ich Mojżesz i Aaron, tak jak PAN⁸ nakazał Mojżeszowi. ³⁸Dokonano też spisu Gerszonitów według ich rodów i rodzin, ³⁹od trzydziestego do pięćdziesiątego roku życia, tych, którzy byli zdolni do pełnienia służby w Namiocie Spotkania. ⁴⁰Liczba spisanych według rodów i rodzin wynosiła dwa tysiące sześćset trzydzieści. ⁴¹Są to właśnie ci wszyscy, zliczeni z rodów i rodzin Gerszonitów, którzy mieli być zatrudnieni przy Namiocie Spotkania. Policzyli ich Mojżesz i Aaron zgodnie z rozkazem PANA. ⁴²Merarytów natomiast, policzonych według ich rodów i rodzin, ⁴³od trzydziestego do pięćdziesiątego roku życia, wszystkich zdolnych do pełnienia służby, którzy mieli pracować w Namiocie Spotkania, ⁴⁴było trzy tysiące dwustu, według ich rodów. ⁴⁵Byli to ci spisani z rodów Merarytów. Mojżesz i Aaron policzyli ich zgodnie z poleceniem PANA. ⁴⁶Pełna liczba lewitów⁹, których według rodów i rodzin spisali Mojżesz, Aaron oraz przywódca Izraela¹⁰, ⁴⁷liczba wszystkich mężczyzn od trzydziestego do pięćdziesiątego roku życia, którzy byli zdolni do pełnienia służby i mogli wykonywać różne prace oraz dźwigać ciężary w Namiocie Spotkania, ⁴⁸wynosiła osiem tysięcy pięćset osiemdziesiąt¹¹. ⁴⁹Zgodnie z rozkazem PANA, Mojżesz wskazał każdemu, co powinien robić i co dźwigać. Spisano ich według tego, co PAN nakazał Mojżeszowi.

RÓŻNE PRAWA

Prawo odnośnie do nieczystych

5 ¹PAN¹² rzekł do Mojżesza: ²„Rozkaż Izraelitom, aby usunęli z obozu wszystkich trędowatych¹³, cierpiących na wycieki oraz tych, którzy stali się nieczyści¹⁴ przez kontakt ze zwłokami¹⁵. ³Usuniecie poza obóz zarówno mężczyzn, jak i kobietę, aby

Prawo odnośnie do nieczystych. Wymieniono tu trzy przypadki, które wśród Izraelitów wywoływały obrzydzenie i powodowały religijną nieczystość: trąd (choroby skóry), fizjologiczne upławy i kontakt z ludzkimi zwłokami. Osoby, których dotyczyły wspomniane przypadki były wykluczone z udziału w religijnym kulcie, a nawet sama ich obecność w obozie była uważana za zniewagę świętości Boga. Szczególnie choroby uznawano za karę Bożą i odrzucenie przez Boga, co pociągało również wykluczenie ze społeczności ludzkiej. Powrót do wspólnoty ludu możliwy był dopiero po wyzdrowieniu (w przypadku chorób skóry lub przedłużających się wycieków z ciała) i dokonaniu rytualnego oczyszczenia. Gdy chodziło o krwawienie

nie zanieczyszczali obozu, w którym Ja mieszkam pośród was”.
⁴Izraelici wykonali rozkaz i usunęli ich z obozu. Synowie Izraela⁵ postąpili tak, jak PAN powiedział do Mojżesza.

Zwrot rzeczy posiadanej nieprawnie

⁵PAN⁶ powiedział do Mojżesza: „Powiedz Izraelitom: «Jeśli mężczyzna lub kobieta dopuszczą się jakiegos grzechu⁷ względem ludzi i sprzeniewierzą się PANU, będą ludźmi winnymi. ⁷Mają wówczas wyjawić grzech, jaki popełnili, i oddać w całości to, co obciążało ich winą, a nadto dodać jeszcze piątą część wartości temu, wobec którego zawinili. ⁸A jeśli ten człowiek nie ma bliskiego krewnego, któremu można by oddać jego własność, zostanie to zwrócone PANU i przypadnie kapłanowi, z wyjątkiem przeznaczanego na ofiarę⁸ barana, którym kapłan dokona za niego zadośćuczynienia⁹. ⁹Do kapłana należeć będą wszystkie dary poświęcone⁸, które Izraelici do niego przyniosą. ¹⁰To, co każdy ofiaruje jako dar poświęcony i co da kapłanowi, będzie należeć do kapłana»”.

Wątpliwość co do wierności żony

¹¹PAN⁵ rzekł do Mojżesza: ¹²„Powiedz Izraelitom: «Gdyby kobieta zdradziła swojego męża i dopuściła się przestępstwa przeciwko niemu, ¹³współżyjąc z innym mężczyzną, ale jej mąż by o tym nie wiedział, gdyż ona ukrywała swoje przewinienie, nie było też świadka i nie przyłapano jej na tym uczynku, ¹⁴lecz mąż mimo to podejrzewałby, że jego żona dopuściła się zdrady, albo podejrzewałby ją, chociaż niczego złego nie popełniła, ¹⁵wówczas ten mężczyzna zaprowadzi żonę do kapłana. Jako dar ofiarny przyniesie za nią dziesiątą część efy⁶ mąki jęczmiennej^b. Nie wyleje jednak na to oliwy ani nie posypie kadzidłem, ponieważ jest to ofiara⁵ związana z podejzeniem, ofiara przypominająca winę.

¹⁶Kapłan wprowadzi kobietę i postawi ją przed PANEM. ¹⁷Zaczerpnie poświęconej⁸ wody do glinianego naczynia, weźmie z podłogi świętego mieszkania⁸ nieco prochu i wrzuci go do wody.

¹⁸Następnie postawi kobietę przed PANEM, rozpuści jej włosy na głowie⁸, a do rąk włoży ofiarę wyjawienia, czyli posądzania.

a) Wersety 5-8 zawierają wyjaśnienie prawne do Kpl 5,20-26, dotyczące zwrotu cudzej rzeczy zawłaszczonej podstępnie po złożeniu fałszywej przysięgi. Zadośćuczynienie dotyczyło bezpośrednio pokrzywdzonego lub jego krewnego, a w przypadku braku tych osób – kapłana. Do zwróconej rzeczy dodawano 20% jej wartości.

b) *mąka jęczmienna* – nie mogła to być mąka pszenna, której używano do przygotowania innych ofiar.

c) *rozpuści jej włosy na głowie* – był to znak upokorzenia kobiety. Włosy zamężnej kobiety zwykle były schowane pod przykryciem.

Lb

miesięczne u kobiety i polucję u mężczyzny, wystarczyło samo oczyszczenie (rytualne obmycie). Restrykcje w sprawie kontaktu ze zwłokami mogły być jedną z form przeciwstawiania się rozpowszechnionemu na starożytnym Wschodzie kulturowi zmarłych. Postawa Jezusa wobec chorych i umarłych jest odmienna (np. Mt 8,1-4+; Mk 1,40-45+; Łk 5,12-16+; 8,40-56+).

Wątpliwość co do wierności żony. Cudzołóstwo uchodziło na całym starożytnym Wschodzie za jedno z najcięższych przestępstw. Mężczyzna popełniał cudzołóstwo jedynie wtedy, gdy miał kontakt seksualny z kobietą zamężną. Kobieta natomiast popełniała cudzołóstwo przez kontakt seksualny z jakimkolwiek mężczyzną. Tylko mężczyźni mieli prawo wystąpić z oficjalnym podejrzeniem o zdradę i poddać kobietę upokarzającemu rytuałowi. Mąż, który podejrzewał żonę o zdradę, ale nie miał na to dowodów, mógł zastosować oczyszczającą przysięgę, poprzez którą kobieta gwarantowała swoją niewinność, lub odwołać

a) *gest kołysania* – chodzi tu o czynność rytualną poprzedzającą złożenie ofiary. Kapłan w charakterystyczny sposób poruszał ofiarę, najpierw w przód i w tył, a następnie unosił ją i opuszczał.

b) W wersetach 15-28 ukazany jest rytuał (tzw. sąd Boży) składający się pierwotnie z dwóch odrębnych czynności: picie tzw. gorzkiej wody i składanie ofiary z mąki połączone z wypowiedzeniem przekleństwa. Rytuały te stosowano w starożytności, w średniowieczu, także dziś u prymitywnych ludów Afryki. Wywodziły się one być może z dawnych praktyk magicznych, tutaj usankcjonowanych prawem religijnym. Wina kobiety była potwierdzona, gdy po dokonanym rytuale stawała się np. nieplodna lub poroniła (w. 27).

c) *ślub nazireatu* – już we wczesnej historii Izraela zdarzało się, że małżonkowie długo oczekujący na potomstwo składali ślub, że narodzony syn będzie w szczególny sposób poświęcony Bogu (Sdz 13,1-5; 1Sm 1,11). Był to tzw. nazireat, który mógł obowiązywać przez całe życie, ale najczęściej bywał czasowy (najmniej 30 dni). Trudno jednoznacznie wyjaśnić, co zdecydowało, że w czasie trwania nazireatu wymagana była całkowita wstrzeźliwość od napojów alkoholowych, nie wolno było obcinać włosów oraz należało się trzymać z daleka od ludzkich zwłok. Biblijne przykłady nazireatu: Samson (Sdz 13-16), Samuel (1Sm 1,11-28); w NT Jan Chrzciciel (Łk 1,15), Paweł Apostoł (Dz 18,18; 21,23n).

d) *sycera* – był to mocny napój upajający, sporządzany z soku winogronowego lub z soku innych owoców, a także ze zboża lub miodu.

Sam natomiast będzie trzymał w ręce wodę gorzką, sprowadzającą kłatwę. ¹⁹Kapłan zaprzysięgnie w końcu tę kobietę i powie do niej: Jeśli żaden inny mężczyzna nie współżył z tobą i jeśli nie zgrzeszyłaś zdradą względem swojego męża, to ta gorzka woda goryczy i kłatwy nie przyniesie ci szkody. ²⁰Jeśli jednak zgrzeszyłaś przeciwko mężowi i splamiłaś się zdradą, ponieważ inny mężczyzna, poza twoim mężem, współżył z tobą – ²¹wówczas kapłan wypowie nad tą kobietą złowieszcze słowa – niech PAN uczyni cię znakiem przekleństwa w twoim narodzie! Niech PAN sprawi, by twoje biodra opadły, a twoje łono spuchło! ²²Niech ta woda kłatwy przeniknie do twoich wnętrzności i sprawi, że łono twoje opuchnie, a biodra zwiotczą! Kobieta odpowie: Amen, amen! ²³Następnie kapłan wypisze słowa przekleństwa na zwoju i zmyje je wodą goryczy. ²⁴Wreszcie poda kobiecie do wypicia wodę gorzką i niosącą przekleństwo, aby ta woda wniknęła w nią, napęchając ją goryczą. ²⁵Kapłan weźmie z rąk kobiety ofiarę związaną z podejrzaniem, wniesie ją gestem kołysania^a przed PANA i złoży na ołtarzu^f. ²⁶Potem weźmie pełną garść tej ofiary jako upamiętnienie i spali ją na ołtarzu, a wodę da kobiecie do wypicia. ²⁷A gdy wypije ją na jego rozkaz, wówczas – jeśli rzeczywiście przez niewierność mężowi dopuściła się zdrady – woda ta przeniknie ją i napęchnie goryczą. Łono jej spuchnie, a biodra zwiotczą. Kobieta ta będzie przeklęta pośród swojego ludu. ²⁸Jeśli jednak kobieta nie splamiła się zdradą, więc jest czysta^g, wówczas nie poniesie żadnej szkody i będzie miała potomstwo^h. ²⁹Takie jest prawo dotyczące posądzenia, jeśliby żona nie dochowała wierności mężowi i splamiła się zdradą ³⁰albo gdy męża ogarnie uczucie zazdrości. Jeśli będzie podejrzewał swoją żonę, wówczas stawi ją przed PANEM, a kapłan postąpi z nią według tego prawa. ³¹Mąż będzie wówczas wolny od winy, a żona poniesie zasłużoną karęⁱ”.

Ślub nazireatu

6 ¹PAN^f przemówił do Mojżesza: ²„Tak powiesz Izraelitom: «Jeśli mężczyzna lub kobieta złoży ślub nazireatu^g, tak że stanie się poświęconym^f PANU nazirejczykiem, ³ma się powstrzymać od wina i sycery^d. Nie będzie używać octu z wina ani z sycery, nie będzie pić soku z winogron ani też spożywać winogron, zarówno świeżych, jak i suszonych. ⁴Przez cały czas trwania nazireatu nie

się do sądu Bożego. W tekście jest mowa o obydwu sposobach udowadniania winy lub stwierdzania niewinności podejrzewanej kobiety. Jeśli zastosowany rytuał powodował chorobę lub inne powikłania, był to znak, że oskarżenia są prawdziwe. Na temat postawy Jezusa wobec zdrady małżeńskiej i dyskryminacji kobiet – zob. np. Mt 5,27-32+; 19,1-9+; Mk 10,1-12+; J 8,1-11+.

będzie jeść niczego, co pochodzi z winnego krzewu, począwszy od niedojrzałych gron aż do wytłoczyn. ⁵Jak długo trwa ślub nazireatu, brzytwa nie dotknie jego głowy. Dopóki nie minie czas określony ślubem złożonym na cześć PANA, jest on poświęcony i ma pozwolić, aby włosy rosły swobodnie na jego głowie.

⁶Przez cały okres poświęcenia się PANU nie może się zbliżyć do ludzkich zwłok. ⁷Nie wolno mu się zanieczyścić nawet przez zetknięcie się ze zwłokami ojca lub matki, brata^a lub siostry^e. Nosi on bowiem na swojej głowie znak poświęcenia Bogu. ⁸Będzie on poświęcony PANU przez cały okres trwania nazireatu. ⁹Jeśli by ktoś zmarł nagle w jego obecności, sprowadzi to nieczystość^c na jego poświęconą głowę. Wówczas powinien ostrzyć swoje włosy w dniu swojego oczyszczenia. Siódmego dnia powinien się ostrzyć. ¹⁰Ósmego dnia przyniesie kapłanowi przed wejście do Namiotu Spotkania^f dwie synogarlice lub dwa młode gołębie. ¹¹Jednego ptaka kapłan złoży jako ofiarę przebłągalną^g, drugiego natomiast jako ofiarę całopalną^h. W ten sposób dokona zadocierzynienia za winę, którą się obarczył przy zmarłym. W tym dniu poświęci również na nowo swoją głowę. ¹²Poświęci się na nowo PANU na czas nazireatu i przyprowadzi rocznego baranka^f na ofiarę wynagradzającą^g. Miniony czas nie będzie mu jednak policzony, ponieważ splamił swój nazireat.

¹³Prawo nazireatu jest następujące: w dniu, w którym upłynie czas ślubowany, przyprowadzą go do bramy Namiotu Spotkania. ¹⁴Wtedy złoży PANU następujące dary ofiarne: jednorocznego barana bez skazy jako ofiarę całopalną, jednoroczną owcę bez skazy jako ofiarę przebłągalną, jednego barana bez skazy jako ofiarę wspólnotową^f. ¹⁵Ponadto kosz praśnianych chlebów^a z najlepszej mąki zaczynionej oliwą i praśne placki pomazane oliwą, razem z przynależną do tego ofiarą pokarmową^g i płynną. ¹⁶Kapłan zanieś to przed PANA i złoży w jego imieniu ofiarę przebłągalną i całopalną. ¹⁷Barana złoży PANU jako ofiarę wspólnotową, razem z koszem praśnianych chlebów. Złoży też w jego imieniu ofiarę pokarmową i płynną. ¹⁸Przy wejściu do Namiotu Spotkania nazirejczyk ostrzyże poświęcone włosy^b i rzuci je w ogień płonący pod ofiarą wspólnotową. ¹⁹Kiedy nazirejczyk ostrzyże już włosy, kapłan weźmie ugotowaną łopatkę barana, jeden praśny chleb z kosza i jeden praśny placek i położy to na jego ręce. ²⁰Kapłan gestem kotysania^e wzniesie te dary ku PANU. Jako poświęcone będą one należały do kapłana, z wyjątkiem mostka i udźca ofiarnego. Nazirejczyk może już odtąd pić wino. ²¹Takie jest prawo odnoszące się do nazirejczyka. Według złożonego ślubu powinien wypełnić wszystkie prawa nazireatu, niezależnie od innych darów ofiarnych, które ślubowałby PANU i których złożenie byłoby w jego mocy[»].

a) *praśny chleb* - był to chleb tylko z mąki i wody, bez zakwasu, czyli sfermentowanego ciasta z żytniej mąki, pozostawionego z poprzedniego wypieku (Wj 12,8.15. 18-20.39). Zakwas służył do spulchniania ciasta.

b) *ostrzyże poświęcone włosy* - w praktyce nazirejczyk nie obcinał włosów na dziedzińcu przed Namiotem, gdyż było to niedopuszczalne. W świątyni jerozolimskiej było specjalne pomieszczenie, gdzie człowiek składający ślub nazireatu mógł obciąć włosy.

c) *gest kotysania* - zob. Lb 5,25+.

a) *rozjaśni... oblicze* – chodzi o obecność Boga.

b) *zwróci... oblicze* – chodzi o przychylność Boga.

c) *obdarzy pokojem* – w sensie biblijnym określenie to wyraża najwyższe szczęście.

d) Szczegółowy opis świętego mieszkania zawiera *Księga Wjścia* (Wj 40,18-33). Zob. *Słownik*.

e) *poświęcił ołtarz* – poświęcenie ołtarza ofiarnego dopełniło konsekracji świętego mieszkania.

f) *wozy* – służyły one do transportu ciężkich części Namiotu Spotkania.

g) Wyodrębnienie ofiar składanych przez poszczególne plemiona (Lb 7,12-83) podkreśla, że tworzą one społeczność ludu Bożego, lecz w ramach pewnej konfederacji, z zachowaniem częściowej autonomii. Każde plemię zajęło później własne terytorium i żyło niezależnie, łącząc się z innymi jedynie w razie zagrożenia ze strony nieprzyjaciela (Lb 1,4+).

h) *sykl świątynny* – zob. Lb 3,47+.

Formuła kapłańskiego błogosławieństwa

²²PAN^e powiedział do Mojżesza: ²³„Oznajmij Aaronowi i jego synom: «Tak macie błogosławić Izraelitów – ²⁴Niech cię PAN błogosławi i strzeże. ²⁵Niech PAN rozjaśni nad tobą swoje oblicze^a i będzie ci łaskawy. ²⁶Niech PAN zwróci na ciebie swoje oblicze^b i niech cię obdarzy pokojem^c». ²⁷W ten sposób będą wzywać mojego imienia^a nad Izraelitami, a Ja będę im błogosławił”.

DARY OFIAROWANE PRZEZ NACZELNIKÓW PLEMION

Dary przydzielone lewitom

7¹Gdy Mojżesz ukończył budowę świętego mieszkania^d, namaścił je i poświęcił^e wraz ze wszystkimi sprzętami; namaścił również i poświęcił ołtarz^e oraz całe jego wyposażenie. ²Wodzowie izraelscy, głowy rodów, naczelnicy plemion, którzy stali na czele zarejestrowanych, przynieśli swoje dary. ³Przywieźli przed PANA^f jako dar ofiarny sześć krytych wozów^f i dwanaście wołów: jeden wóz od dwóch wozów i jednego wołu od każdego wodza. Wszystko to przywieźli przed święte mieszkanie. ⁴Wtedy PAN rzekł do Mojżesza: ⁵„Przyjmij to od nich i przeznacz na użytek służby spełnianej przy Namiocie Spotkania^f. Przekaż to lewitom^f zgodnie z ich potrzebami”. ⁶Mojżesz więc przyjął wozy i woły, a następnie przydzielił je lewitom. ⁷Dwa wozy i cztery woły przydzielił Gersonitom, stosownie do ich służby. ⁸Cztery wozy i osiem wołów oddał Merarytom, zgodnie z wymogami służby, jaką pełnili pod nadzorem kapłana Itamara, syna Aarona. ⁹Kehatytom natomiast niczego nie przydzielił, ponieważ ich służba dotyczyła świętych przedmiotów, które mieli dźwigać na ramionach.

Ofiara plemienia Judy

¹⁰Z okazji poświęcenia^a ołtarza^a wodzowie plemion przynieśli swoje dary ofiarne w dniu jego namaszczenia^a i złożyli je przed ołtarzem. ¹¹PAN^e powiedział do Mojżesza: „Niech każdego dnia inny wódz przyniesie swój dar z okazji poświęcenia ołtarza”.

¹²Tak więc w pierwszym dniu przyniósł swoje dary ofiarne Nachszon, syn Amminadaba z plemienia Judy^e. ¹³Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów^e oraz srebrny kociołek wazący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego^b. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową^f. ¹⁴Dalej: złota

Formuła kapłańskiego błogosławieństwa. Wypowiadano je po zakończeniu wieczornych czynności liturgicznych (Kpł 9,22; zob. Ps 4,7; 31,17; 67,2; 121,7-8). W NT są świadectwa potwierdzające udzielanie ludziom błogosławieństwa przez Jezusa (np. Mk 10,16; Ełk 24,50; Dz 3,26).

czara ważąca dziesięć syklów i napelniona kadzidłem, ¹⁵młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną, ¹⁶koziół – na ofiarę przebłągalną, ¹⁷wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową. Takie dary ofiarne złożył Nachszon, syn Amminadaba.

Ofiara plemienia Issachara

¹⁸W drugim dniu swoje dary przyniósł Netaneel, syn Suara, wódz plemienia Issachara. ¹⁹Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego⁹. Obydwa naczynia były napelnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową. ²⁰Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napelniona kadzidłem, ²¹młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną, ²²koziół – na ofiarę przebłągalną, ²³wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową. Takie dary ofiarne złożył Netaneel, syn Suara.

Ofiara plemienia Zabulona

²⁴W trzecim dniu swoje dary przyniósł Eliab, syn Chelona, wódz plemienia Zabulona. ²⁵Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego⁹. Obydwa naczynia były napelnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową. ²⁶Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napelniona kadzidłem, ²⁷młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną, ²⁸koziół – na ofiarę przebłągalną, ²⁹wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową. Takie dary ofiarne złożył Eliab, syn Chelona.

Ofiara plemienia Rubena

³⁰Czwartego dnia swoje dary przyniósł Elisur, syn Szedeura, wódz plemienia Rubena. ³¹Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego⁹. Obydwa naczynia były napelnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową. ³²Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napelniona kadzidłem, ³³młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną, ³⁴koziół – na ofiarę przebłągalną, ³⁵wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową. Takie dary ofiarne złożył Elisur, syn Szedeura.

Ofiara plemienia Symeona

³⁶Piątego dnia swoje dary przyniósł Szelumiel, syn Suriszaddaja, wódz plemienia Symeona. ³⁷Jego darami ofiarnymi były: srebrna

a) *sykl świątynny* – zob. Lb 3,47+.

a) *sykl świętynny* - zob. Lb 3,47+.

misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego³. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą - na ofiarę pokarmową⁴. ³⁸Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napełniona kadzidłem, ³⁹młode cielę, baran i roczne jagnię - na ofiarę całopalną⁵, ⁴⁰koziół - na ofiarę prześlągalną⁶, ⁴¹wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt - na ofiarę wspólnotową⁷. Takie dary ofiarne złożył Szelumiel, syn Suriszaddaja.

Ofiara plemienia Gada

⁴²Szóstego dnia swoje dary przyniósł Eliasaf, syn Deuela, wódz plemienia Gada. ⁴³Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego³. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą - na ofiarę pokarmową⁴. ⁴⁴Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napełniona kadzidłem, ⁴⁵młode cielę, baran i roczne jagnię - na ofiarę całopalną⁵, ⁴⁶koziół - na ofiarę prześlągalną⁶, ⁴⁷wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt - na ofiarę wspólnotową⁷. Takie dary ofiarne złożył Eliasaf, syn Deuela.

Ofiara plemienia Efraima

⁴⁸Siódmego dnia swoje dary przyniósł Eliszama, syn Ammihuda, wódz plemienia Efraima. ⁴⁹Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego³. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą - na ofiarę pokarmową⁴. ⁵⁰Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napełniona kadzidłem, ⁵¹młode cielę, baran i roczne jagnię - na ofiarę całopalną⁵, ⁵²koziół - na ofiarę prześlągalną⁶, ⁵³wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt - na ofiarę wspólnotową⁷. Takie dary ofiarne złożył Eliszama, syn Ammihuda.

Ofiara plemienia Manasses

⁵⁴Ósmego dnia swoje dary przyniósł Gamliel, syn Pedahsura, wódz plemienia Manasses. ⁵⁵Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syklów⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego³. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą - na ofiarę pokarmową⁴. ⁵⁶Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napełniona kadzidłem, ⁵⁷młode cielę, baran i roczne jagnię - na ofiarę całopalną⁵, ⁵⁸koziół - na ofiarę prześlągalną⁶,

⁵⁹wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową⁵. Takie dary ofiarne złożył Gamliel, syn Pedahsura.

Ofiara plemienia Beniamina

⁶⁰Dziewiątego dnia swoje dary przyniósł Abidan, syn Gideoniego, wódz plemienia Beniamina. ⁶¹Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syków⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syków, według wagi sykla świątynnego⁶. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową⁵. ⁶²Dalej: złota czara ważąca dziesięć syków i napełniona kadzidłem, ⁶³młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną⁵, ⁶⁴koziół – na ofiarę przeblągalną⁵, ⁶⁵wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową⁵. Takie dary ofiarne złożył Abidan, syn Gideoniego.

Ofiara plemienia Dana

⁶⁶Dziesiątego dnia swoje dary przyniósł Achiezer, syn Ammiszaddaja, wódz plemienia Dana. ⁶⁷Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syków⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syków, według wagi sykla świątynnego⁶. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową⁵. ⁶⁸Dalej: złota czara ważąca dziesięć syków i napełniona kadzidłem, ⁶⁹młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną⁵, ⁷⁰koziół – na ofiarę przeblągalną⁵, ⁷¹wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową⁵. Takie dary ofiarne złożył Achiezer, syn Ammiszaddaja.

Ofiara plemienia Asera

⁷²Jedenastego dnia swoje dary przyniósł Pagiel, syn Okrana, wódz plemienia Asera. ⁷³Jego darami ofiarnymi były: srebrna misa wagi stu trzydziestu syków⁶ oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syków, według wagi sykla świątynnego⁶. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową⁵. ⁷⁴Dalej: złota czara ważąca dziesięć syków i napełniona kadzidłem, ⁷⁵młode ciele, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną⁵, ⁷⁶koziół – na ofiarę przeblągalną⁵, ⁷⁷wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową⁵. Takie dary ofiarne złożył Pagiel, syn Okrana.

Ofiara plemienia Neftalego

⁷⁸Dwunastego dnia swoje dary przyniósł Achira, syn Enana, wódz plemienia Neftalego. ⁷⁹Jego darami ofiarnymi były: srebrna

a) *sykl świątynny* – zob. Lb 3,47*.

- a) *sykl świątynny* – zob. Lb 3,47+.
- b) Łączna waga naczyń sporządzonych ze srebra wynosiła ok. 33,6 kg.
- c) Łączna waga naczyń sporządzonych ze złota wynosiła ok. 1,68 kg.
- d) *plyta przeblagalna* – chodzi o wieko skrzyń, zwanej Arką Świadcstwa (Arką Przymierza), w której złożone były m.in. tablice z Dziesięcioma przykazaniami (np. Wj 25,10-22; 37,1-9; Rz 3,25+; Hbr 9,4n).
- e) *świecznik* – Mojżesz ustawił go w Namiocie Spotkania przed miejscem najświętszym. Obsługą świecznika (menory) zajmował się tylko Aaron i jego synowie (Wj 30,8). Przypuszcza się, że przed przesiedleniem babilońskim świecznik miał formę „drzewa życia”. Po powrocie z wygnania (538 r. przed Chr.) przybrał kształt siedmiornamienny, znany z tryumfalnego Łuku Tytusa w Rzymie. Cyfra „7” symbolizowała doskonałość Bożego dzieła stworzenia oraz Prawa nadanego ludowi wybranemu.
- f) *wzór* – na temat wykonania świecznika zob. Wj 25,31-40; 37,17-24.

misa wagi stu trzydziestu syklów^a oraz srebrny kociołek ważący siedemdziesiąt syklów, według wagi sykla świątynnego^a. Obydwa naczynia były napełnione najlepszą mąką rozczynioną oliwą – na ofiarę pokarmową^a. ⁸⁰Dalej: złota czara ważąca dziesięć syklów i napełniona kadzidłem, ⁸¹młode cielę, baran i roczne jagnię – na ofiarę całopalną^a, ⁸²koziół – na ofiarę przeblagalną^a, ⁸³wreszcie: dwa woły, pięć baranów, pięć kozłów i pięć rocznych jagniąt – na ofiarę wspólnotową^a. Takie dary ofiarne złożył Achira, syn Enana.

Podsumowanie złożonych ofiar

⁸⁴Takie dary ofiarne złożyli wodzowie izraelscy na poświęceniu^a ołtarza^a, w dniu jego namaszczenia^a: dwanaście srebrnych mis, dwanaście srebrnych kociołków i dwanaście złotych czar. ⁸⁵Każda misa ważyła po sto trzydzięści syklów^a, a każdy kociołek po siedemdziesiąt. Wszystkie te naczynia ważyły razem dwa tysiące czterysta syklów srebra według wagi sykla świątynnego^b. ⁸⁶Złoty czar napełnionych kadzidłem był dwanaście, a każda czara ważyła dziesięć syklów według wagi sykla świątynnego. Złoto tych czar ważyło ogółem sto dwadzieścia syklów^a. ⁸⁷Wszystkiego bydła przeznaczonego na ofiarę całopalną^a było: dwanaście cieląt, dwanaście baranów, dwanaście rocznych jagniąt wraz z dołączoną do nich ofiarą pokarmową^a. Kozłów na ofiarę przeblagalną^a było również dwanaście. ⁸⁸Bydła przeznaczonego na ofiarę wspólnotową^a było: dwadzieścia cztery woły, sześćdziesiąt baranów, sześćdziesiąt kozłów i sześćdziesiąt rocznych jagniąt. Takie były dary ofiarne złożone z okazji poświęcenia ołtarza, po jego namaszczeniu.

Spotkanie Mojżesza z PANEM

⁸⁹Gdy Mojżesz wchodził do Namiotu Spotkania^a, aby rozmawiać z PANEM^a, słyszał głos^a przemawiający do niego pomiędzy dwóch cherubów^a, znad płyty przeblagalnej^d, przykrywającej Arkę Świadcstwa^a. W ten sposób przemawiał do niego.

ZBIÓR PRAW

Przygotowanie świecznika

8 ¹PAN^a rzekł do Mojżesza: ²„Powiedz Aaronowi: «Gdy ustawisz lampy, wówczas siedem lamp ma rzucać światło na przednią stronę świecznika»”. ³Aaron ustawił więc lampy na przedniej stronie świecznika zgodnie z tym, co nakazał PAN Mojżeszowi. ⁴Cały świecznik był wykuty ze złota, od podstawy aż po kwiaty. Był zrobiony według wzoru^a, który PAN podał Mojżeszowi.

Święcenia i służba lewitów

⁵PAN^a przemówił do Mojżesza: ⁶„Weź lewitów^a spośród Izraela^a i dokonaj ich oczyszczenia^a. ⁷Zrobisz to w następujący sposób: pokropisz ich wodą oczyszczenia, a oni ogolą całe ciało z włosów i wypiorą swoje ubranie. W ten sposób zostaną oczyszczeni. ⁸Weźmą młodego cielca, a do tego jako ofiarę pokarmową^a najlepszą mąkę rozczyntoną oliwą. Drugiego młodego cielca weźmiesz na ofiarę przebłagalną^a. ⁹Następnie przyprowadzisz lewitów przed Namiot Spotkania^a i zgromadzisz całą społeczność Izraela. ¹⁰Polecisz lewitom stanąć przed PANEM, a Izraelici włożą na nich ręce^a. ¹¹Aaron przedstawi PANU lewitów gestem kołysania^b jako ofiarę ze strony Izraela. W ten sposób rozpoczną oni służbę dla PANA. ¹²Lewici włożą teraz ręce na głowy cielców^c. Jednego z nich złożysz jako ofiarę przebłagalną, a drugiego jako ofiarę całopalną^a dla PANA i w ten sposób dokonasz za lewitów zadośćuczynienia. ¹³Następnie postawisz lewitów przed Aaronem i jego synami i obrzędowym gestem kołysania ofiarujesz ich PANU. ¹⁴W ten sposób wyłączysz lewitów spośród Izraela i będą oni należeć do Mnie. ¹⁵Potem lewici pójdą służyć do Namiotu Spotkania. Ty natomiast ich oczyścisz i ofiarujesz obrzędowym gestem kołysania. ¹⁶Będą Mi całkowicie oddani spośród Izraelitów. Wziąłem ich bowiem dla siebie w zamian za wszystkich, którzy otwarli łona matek, czyli za pierworodnych^d Izraelitów. ¹⁷Do Mnie przecież należy wszystko, co jest pierworodne w Izraelu, zarówno spośród ludzi, jak i bydła. Poświęciłem^e ich dla siebie w tym dniu, kiedy wytraciłem wszystko, co pierworodne w ziemi egipskiej. ¹⁸Teraz biorę lewitów w miejsce wszystkich pierworodnych synów Izraela. ¹⁹Oddaję lewitów Aaronowi i jego synom^d, aby w Namiocie Spotkania pełnili służbę zamiast Izraelitów i by dokonywali za nich zadośćuczynienia. W ten sposób nie spotka ich kara w przypadku, gdyby sami zbliżyli się do miejsca świętego^g. ²⁰Mojżesz, Aaron i cała społeczność Izraela postąpili z lewitami tak, jak PAN nakazał Mojżeszowi. Tak właśnie postąpili z nimi Izraelici. ²¹Lewici oczyścili się i wyprali swoje szaty. Aaron obrzędowym gestem kołysania ofiarował ich PANU i dokonał zadośćuczynienia, aby ich oczyścić^c. ²²Następnie lewici pod nadzorem Aarona i jego synów przystąpili do pełnienia służby w Namiocie Spotkania. Postąpiono więc z lewitami tak, jak PAN polecił Mojżeszowi.

²³PAN rzekł do Mojżesza: ²⁴„Lewitów obowiązuje takie prawo: po ukończeniu dwudziestego piątego roku życia każdy z nich jest zobowiązany do pełnienia służby w Namiocie Spotkania.

²⁵Po ukończeniu pięćdziesiątego roku życia ustają ich zobowiązania i nie będą już służyć. ²⁶Mogą pomagać swoim braciom^f w wykonywaniu ich obowiązków w Namiocie Spotkania, ale

a) *włożyć na nich ręce* – gest ten wyraża przede wszystkim utożsamienie się ludu z lewitami. Lud pragnął mieć w ten sposób udział w poświęceniu się lewitów służbie Bogu.

b) *gest kołysania* – w przypadku ofiarowania Bogu lewitów musiał to być gest symboliczny (Lb 5,25+).

c) Gest ten oznacza przede wszystkim utożsamienie się lewitów z ofiarnym zwierzęciem. Ono będzie złożone za nich jako ofiara zastępcza. Zob. Lb 8,10+.

d) *Oddaję lewitów Aaronowi i jego synom* – zob. Lb 3,1-10+.

e) *oczyścić* – liturgiczne oczyszczenie lewitów i ofiarowanie ich Bogu stanowią ich poświęcenie (w sensie dosłownym oddzielenie od reszty ludu). Rozpoczynają oni nowy etap życia, skoncentrowany na służbie w świętym mieszkaniu. Wprowadzenie lewitów do służby w świętym mieszkaniu nie dokonywało się przez święcenia na wzór tych, które otrzymywali kapłani (Wj 28,41; 40,14-15). Lewici nie zostali namaszczeni olejem świętym.

a) *pierwszy miesiąc* - był to miesiąc Nisan (przełom marca i kwietnia).

b) *o zmierzchu* - chodzi o czas między obniżeniem się słońca a jego zachodem lub czas między zachodem słońca a zapadnięciem ciemności. Żydzi podczas obchodów różnych świąt rozpoczynali świętowanie wieczorem dnia poprzedniego. Zwyczaj ten znalazł zastosowanie w liturgii Kościoła, w której niedziele i uroczystości rozpoczynają się Nieszporami w wieczór dnia poprzedzającego. Stąd wziął się zwyczaj rozpoczynania obchodów uroczystości Bożego Narodzenia i Zmartwychwstania Pańskiego w wigilijny wieczór (noc), a także odprawiania w sobotę wieczorem Mszy św. z niedzielnego formularza.

c) *drugi miesiąc* - był to miesiąc Ijar (przełom kwietnia i maja).

d) *prażnny chleb* - był to chleb tylko z mąki i wody, bez zakwasu (Wj 12,15,18-20,39), nazywany przez Żydów macą (Lb 6,15+). Zakaz używania zakwasu w czasie Paschy miał być może na celu podkreślenie odrzucenia wszystkiego, co nieczyste - przede wszystkim w ludzkim sercu.

e) *gorzkie ziola* - mogły to być m.in. salata, cykoria, chrzan.

f) *nie połamij kości baranka* - zob. Wj 12,46. Ewangelista Jan nawiązuje do tego prawa przy opisie śmierci Jezusa na krzyżu (J 19,36).

służby nie wolno im pełnić. Tak postąpisz z lewitami, jeśli chodzi o ich służbę”.

Uzupełnienie przepisów dotyczących Paschy

9¹W pierwszym miesiącu^a drugiego roku po wyjściu z Egiptu przemówił PAN^e do Mojżesza na pustyni Synaj: ²„W oznaczonym czasie Izraelici powinni świętować Paschę^e. ³Będziecie ją świętować czternastego dnia tego miesiąca, o zmierzchu^b. Świętujcie ją w wyznaczonym czasie, zachowując wszystkie obowiązujące prawa i zwyczaje”. ⁴Mojżesz nakazał więc Izraelitom świętować Paschę. ⁵Świętowali Paschę na pustyni Synaj o zmierzchu, czternastego dnia pierwszego miesiąca. Izraelici wypełnili wszystko, co PAN nakazał Mojżeszowi.

⁶Znaleźli się jednak ludzie, którzy dotykając ludzkich zwłok, stali się nieczyści i nie mogli w tym dniu świętować Paschy. Mężczyźni ci jeszcze tego samego dnia udali się do Mojżesza i Aarona ⁷i powiedzieli im: „Jesteśmy nieczyści, ponieważ dotknęliśmy ludzkich zwłok. Dlaczego jednak mamy być wykluczeni spośród Izraelitów składających w wyznaczonym czasie dar ofiarny dla PANA?” ⁸Mojżesz im odpowiedział: „Zaczekajcie, aż się dowiem, co PAN postanowi w waszej sprawie”. ⁹PAN powiedział do Mojżesza: ¹⁰„Oznajmij Izraelitom: «Jeśli ktoś z was lub waszych dzieci stanie się nieczysty^e, bo dotknął zwłok, lub będzie odbywał daleką podróż, mimo to będzie świętować Paschę dla PANA. ¹¹Niech ją świętuje o zmierzchu, czternastego dnia drugiego miesiąca^a, spożywając baranka z prażonym chlebem^d i gorzkimi ziołami^e. ¹²Nie pozwostawiaj oni nic do rana i nie połamij kości baranka^f. Zachowają wszystkie przepisy świętowania Paschy. ¹³Kto jednak jest czysty^e i nie odbywa podróży, a zaniedba świętowania Paschy, powinien być wykluczony ze swojego ludu. Człowiek ten poniesie karę za swój grzech^e, ponieważ w oznaczonym czasie nie złożył daru ofiarnego dla PANA. ¹⁴Gdyby jakiś cudzoziemiec znajdujący się spośród was chciał

Uzupełnienie przepisów dotyczących Paschy. Pierwszą Paschę w swojej historii Izraelici świętowali tuż przed opuszczeniem Egiptu (Wj 12,1-23). Teraz mają ją świętować po raz drugi. Z Paschą wiązała się wierzcha paschalna, w czasie której poprzez potrawy i obrzędy odtwarzano szczegóły tamtej dramatycznej nocy. Spożywano więc odpowiednio przyrządzonego baranka, upamiętniającego ofiarę, której krew uratowała Izraelitów od śmierci (Wj 12,21-27), a także prażony chleb (Wj 12,34,39) i gorzkie ziola. Potrawy popijano posoloną wodą, dla wspomnienia lez wyplanych w czasie niewoli, a cztery kielichy wina, wypijane w czasie wierzchy w odpowiednich odstępach, miały być zapowiedzią przyszłej, obiecaniej ojczyzny. Ponieważ Pascha była obowiązkowym świętem, pojawił się problem, co mają uczynić ci, którzy z jakichś powodów nie będą mogli brać w niej udziału. Dla takich osób wyznaczono dodatkowy termin: czternasty dzień następnego miesiąca. Termin dodatkowy nie dotyczył osób, które bez powodu opuściłyby świętowanie Paschy we właściwym czasie. Ludzie ci za karę mieli być wyłączeni spośród ludu, ponieważ zlekceważyli Boży nakaz. Wyłączenie mogło oznaczać pozbawienie życia i wymazanie pamięci o rodzie grzesznika.

obchodzić Paschę dla PANA, może ją świętować według paschalnych praw i zwyczajów. Cudzoziemców i tubylców będzie obo wiązywać to samo prawo”.

Obłok nad świętym mieszkaniem

¹⁵W dniu, w którym ustawiono święte mieszkanie^s, obłok pokrył święte mieszkanie, czyli Namiot Świadectwa^s. Wieczorem obłok był jak ogień i taki pozostawał nad świętym mieszkaniem aż do rana. ¹⁶I tak było stale: w ciągu dnia święte mieszkanie było okryte obłokiem, a w nocy jakby blaskiem ognia. ¹⁷Kiedy obłok podnosił się nad Namiotem, Izraelici ruszali w drogę, a gdzie obłok się zatrzymywał, tam Izraelici rozbijali obóz. ¹⁸Tak więc na rozkaz PANA^s Izraelici ruszali w drogę i na Jego rozkaz się zatrzymywali. Tak długo stali obozem, dopóki obłok utrzymywał się nad świętym mieszkaniem. ¹⁹Nawet gdy obłok przez długi czas był nad świętym mieszkaniem, Izraelici, wierni poleceniu PANA, nie ruszali się z miejsca. ²⁰Zdarzało się i tak, że obłok pozostawał nad świętym mieszkaniem tylko przez kilka dni. Wówczas rozbijali obóz na rozkaz PANA i na rozkaz PANA go zwijali. ²¹A było nawet tak, że obłok pozostawał tylko od wieczora do rana. Gdy rano się podnosił, wtedy i oni wyruszali. Czy więc obłok podnosił się za dnia, czy też w nocy, oni zaraz wyruszali. ²²Jeśli obłok utrzymywał się nad świętym mieszkaniem dwa dni, miesiąc czy cały rok, Izraelici stali obozem i nie wyruszali w drogę. Skoro tylko się podnosił, wyruszali i oni. ²³Zatrzymywali się na rozkaz PANA i na Jego rozkaz ruszali w drogę. Pełnili więc służbę wiernie, według rozkazu PANA, jak im to przekazywał Mojżesz.

Srebrne trąby

10 ¹PAN^s powiedział Mojżeszowi: ²„Sporządź sobie dwie srebrne trąby”. Wykuj je, aby ci służyły do zwoływania społeczności Izraelitów i dawania sygnału, żeby zwijać obóz. ³Gdy zatrąbi się na obydwu, cała społeczność Izraelitów powinna zgromadzić się przy tobie u wejścia do Namiotu Spotkania^s. ⁴Kiedy zatrąbi się na jednej, wtedy zbiorą się przy tobie wodzowie, naczelnicy

a) *srebrne trąby* - wykopaliska potwierdzają występowanie w trzecim tysiącleciu przed Chr. trąb ze srebra. Po powrocie z wygnania w 538 r. przed Chr. Żydzi zastąpili srebrnymi trąbami używane wcześniej rogi baranie (np. Wj 19,16; Joz 6,4-6; Sdz 7,8; 1Krn 15,28; 2Krn 7,6).

Lb

Obłok nad świętym mieszkaniem. Obłok i ogień były uznawane za znaki objawienia się Boga (np. Rdz 15,17; Wj 3,2; 19,16-18; 40,34). Zjawiska te towarzyszyły także momentom, w których Bóg przekazywał ludziom swoją wolę. Obłok - znak zwany „szekina” - symbolizował szczególną i opiekuńczą obecność Boga (np. 1Krl 8,10-12; Ps 18,10). Podczas wędrówki Bóg przez fenomen obłoku sam wyznaczał czas marszu Izraelitów, miejsca postojów i jako wódz prowadził zastępy Izraelitów do kraju obietnicy. W NT w chwili Przemienienia Jezusa pojawił się obłok, z którego Bóg ogłosił swoją wolę (Mt 17,5; Mk 9,7; Łk 9,34-36; por. Dz 1,9).

Srebrne trąby. Pouczenie na temat używania dźwiękowych sygnałów kończy pierwszą część *Księgi Liczb*. Dotychczasowy materiał opisujący ostatnie dni pobytu Izraelitów pod górą Synaj (Lb 1,1 - 10,10) należy odczytywać w kontekście wydarzeń związanych z powrotem Izraelitów z wygnania babilońskiego

a) *obłok* - zob. Lb 9,15-23+.

b) *znak* - zob. Lb 1,52+.

oddziałów izraelskich. ⁵Gdy zatrąbicie przeciągle, wówczas zwiną obóz ci, którzy się rozłożyli po stronie wschodniej. ⁶Gdy drugi raz przeciągle zatrąbicie, zwiną obóz ci, którzy go rozbili po stronie południowej. Sygnałem do zwinięcia obozu będzie przeciągły głos trąby. ⁷Na zwołanie zgromadzenia^a zatrąbicie niezbyt głośno. ⁸Trąbić mają kapłani, potomkowie Aarona. Będzie to wiecznym prawem dla was i wszystkich następnych pokoleń. ⁹Gdy będziecie w waszym kraju wyruszać na wojnę przeciwko nieprzyjacielowi, który was uciska, zatrąbicie mocno na alarm. Przypomnicie się PANU, waszemu Bogu i zostaniecie wyzwoleni od waszych wrogów. ¹⁰Również podczas waszych dni radosnych, podczas świąt i nowiu^b księżyca będziecie dąć w trąby przy składaniu ofiar całopalnych^c i wspólnotowych^d. Tak przypomnicie o sobie waszemu Bogu. Ja jestem PANEM, waszym Bogiem”.

WĘDRÓWKA OD GÓRY SYNAJ KU RÓWNIOM MOABU

Wymarsz

¹¹Dwudziestego dnia drugiego miesiąca, drugiego roku podniósł się obłok^a nad mieszkaniem Świadectwa^a. ¹²Wtedy Izraelici wyruszyli w drogę z pustyni Synaj, każdy według swojej kolejności. Obłok zatrzymał się na pustyni Paran. ¹³Tak ruszyli po raz pierwszy według rozkazu PANA^a wydanego im przez Mojżesza. ¹⁴Jako pierwszy wyruszył znak^b obozu Judy, podzielonego na oddziały, którym przewodził Nachszon, syn Amminadaba. ¹⁵Oddziały plemienia potomków Issachara prowadził Netaneel, syn Suara. ¹⁶Oddziały plemienia potomków Zabulona prowadził Eliab, syn Chelona. ¹⁷Wyruszyli, gdy złożono święte mieszkanie^c, które nieśli Gerszonici i Meraryci.

¹⁸Następnie wyruszył znak obozu potomków Rubena, według swoich oddziałów, którym przewodził Elisur, syn Szedeura. ¹⁹Oddziały plemienia potomków Symeona prowadził Szeluniel, syn Suriszaddaja. ²⁰Oddziały plemienia potomków Gada prowadził Eliasaf, syn Deuela. ²¹Teraz ruszyli Kehatyci, którzy dźwigały sprzęty najświętsze. Zanim oni przybyli, inni ustawili już święte mieszkanie.

(zob. *Wprowadzenie*). Przypomnienie i potwierdzenie przepisów kultu miało pomóc ludowi w odnowie i zachowaniu religijnej tożsamości. Strażnikami tej tożsamości stają się kapłani.

Wymarsz. Izraelici wyruszyli w kierunku pustyni Paran, aby powoli zbliżyć się do granic Kanaanu od strony południowej. Zajmowanie Ziemi Obiecanej zajęło Izraelitom około czterdziestu lat (np. Wj 16,35; Lb 14,33n; 32,13; Joz 5,6). W tym czasie pustynia Paran była głównym miejscem ich zamieszkania. Ponieważ liczone się z możliwością zbrojnych starć podczas przemarszu, Izraelici zawsze szli w określonym z góry szyku. Uformowano oddziały, które zabezpieczały lud i przenośne sanktuarium.

²²Następnie wyruszył znak obozu potomków Efraima, według swoich oddziałów, którym przewodził Eliszama, syn Ammihuda.

²³Oddziały plemienia potomków Manassesa prowadził Gamliel, syn Pedahsura. ²⁴Oddziały plemienia potomków Beniamina prowadził Abidan, syn Gideoniego.

²⁵Teraz wyruszył znak obozu potomków Dana, według swoich zastępów, tworząc tylną straż całego obozu. Ich oddziałem przewodził Achiezer, syn Ammiszaddaja. ²⁶Oddziały plemienia potomków Asera prowadził Paگیel, syn Okrana. ²⁷Wreszcie oddziały plemienia potomków Neftalego prowadził Achira, syn Enana. ²⁸Taki był porządek marszu Izraelitów podzielonych na oddziały. W ten sposób wyrusza­li.

Mojżesz i Chobab

²⁹Mojżesz powiedział do swojego teścia Chobaba^a, syna Reuela, Madianity: „Ruszamy do kraju, o którym PAN^e powiedział: «Dam go wam». Chodź z nami, a będziesz miał udział w dobrach, które PAN przyrzekł Izraelowi”. ³⁰Lecz Chobab mu odpowiedział: „Nie pójdę z wami, lecz wrócę do mojego kraju i do mojej rodziny”.

³¹„Nie opuszczaj nas – rzekł Mojżesz – bo ty znasz miejsca na pustyni, gdzie moglibyśmy rozbijać obóz, ty będziesz naszym przewodnikiem. ³²Gdy pójdziesz z nami, dopuścimy cię do udziału we wszystkich dobrach, których nam PAN udzieli”. ³³Wyruszyli więc od góry PANA i maszerowali trzy dni. Arka Przymierza^f PANA szła przed nimi przez te trzy dni, aby im wskazać miejsce postoju^b.

³⁴Kiedy wyrusza­li z obozu, podczas dnia był nad nimi obłok^c PANA. ³⁵Gdy arka ruszała w drogę, Mojżesz mówił:

„Powstań, o PANIE, i niech się rozproszą Twoi nieprzyjaciele, a ci, którzy Cię nienawidzą, niech uciekną przed Tobą!”^d.

³⁶A gdy się zatrzymywała, mówił:

„Wróć, o PANIE, do licznych zastępów Izraela”^e.

Szemranie ludu

11 ¹Pewnego dnia lud zaczął narzekać, co PAN^e uznał za złe. Kiedy PAN to usłyszał, rozgniewał^f się. Rozpałił się

Mojżesz i Chobab. Mimo że nieomylnym przewodnikiem podczas wędrówki ludu jest obłok unoszący się nad świętym mieszkaniem (Lb 9,15-23+), Mojżesz szuka jeszcze pomocy u człowieka, który dobrze zna pustynię i może służyć jako przewodnik. Obok wielkiej wiary i zaufania PANU, Mojżesz nie zaniedbuje również zwyczajnych ludzkich środków. Nie waha się przy tym skorzystać z pomocy ludzi spoza narodu wybranego i chce ich dopuścić do udziału w przyszłych dobrach Izraela.

Szemranie ludu. Trudne warunki przejściowego pobytu na pustyni stają się przyczyną buntów wśród ludu. Niewykłuczone, że pochodziły one także od cudzoziemców, którzy przyłączyli się do Izraelitów w czasie Wyjścia z Egiptu (Wj 12,38; Joz 8,35). W jakimś sensie Izraelci kładą na szalach z jednej strony dostatek pokarmów, który mieli w Egipcie, a z drugiej strony obietnice Boże związane z ziemią Kanaan. W praktyce przeważa w nich przekonanie, że lepiej być sytym nawet za cenę niewoli

a) *Chobab* – w Sdz 4,11 mówi się, że był Kenitą i teściem Mojżesza. Według Wj 2,16-18 teściem Mojżesza był Reuel (tu ojciec Chobaba). W Wj 3,1; 4,18; 18,1-12 teść Mojżesza to Jetro, kapłan Madianitów. Chodzi więc prawdopodobnie o dwie różne osoby: Chobaba-Kenitę i Jetra-Madianitę. Różne imiona teścia Mojżesza mogą być wynikiem istnienia dwóch różnych przekazów. Inne możliwe wyjaśnienie nieścisłości w przypisywaniu imion opiera się na tym, że hebr. termin oznaczający teścia mógł również oznaczać ojca lub dziadka. Możliwe więc, że Reuel był ojcem Jetra, który był teściem Mojżesza. Chobab zaś był synem Jetra i szwagrem Mojżesza.

b) Wcześniej była mowa o tym, że to obłok prowadził lud (Lb 9,17nn; 10,11n; por. np. Wj 14,19; Ne 9,19). Wzmianka o arce przewodzącej ludowi wydaje się być śladem innej tradycji, która włączono tutaj do całości tekstu (np. Joz 3,1-4).

c) *obłok* – zob. Lb 9,15-23+.

d) Wersety 35 i 36b zawierają starą pieśń Izraelitów, wyruszających na wojnę w imię PANA. Wyprawom tym towarzyszyła Arka Przymierza, jako znak obecności Boga (np. Joz 6,4-16; 1Sm 4,1nn; por. 2Sm 6).

a) Mojżesz jest pośrednikiem między ludem a Bogiem, wyprasa dla ludzi Boże przebaczenie (np. Wj 5,22n; 32,11-14.30-32; Lb 14,13-19; 16,21n; 21,7; Pwt 9,25-29; por. Jr 15,1; Ps 99,6; 106,23; Syr 45,3).

b) *Tabera* - "pożar". Wielu miejsc nadawano nazwę związaną z określonymi wydarzeniami (np. Lb 11,34+).

c) *zbierania ludzi* - prawdopodobnie mowa o cudzoziemcach, którzy przyłączyli się do Izraelitów.

d) Pierwszy opis manny znajduje się w Wj 16,14-31. Tutaj jest ona porównana do żółtawo-czerwonej żywicy (*bedilium*) jednego z drzew płd. Arabii. Wielkością przypominała ziarną popularnej rośliny - kolendry, które mają średnicę ok. 5 mm.

e) Istnieją różne próby wyjaśnienia naturalnego pochodzenia manny. Według jednej z nich była wytwarzana przez owady żerujące na tamaryszku, które wydzielały krystalizującą się spadz. Zjawisko to występuje jednak tylko w określonych miesiącach. Biblijne dane o mannie, choć nie zaprzeczają jej naturalności, wskazują, że była czymś, co przekraczało zjawiska przyrodnicze. Jej pojawienie się można porównać do opisów cudownego rozmnożenia chleba w Ewangeliach (np. Mt 14,14-21; Mk 6,34-44; Łk 9,12-17; J 6,1-15; por. J 6,31n.41).

f) Oryginał jest tu wieloznaczny. Z kontekstu wynika, że Mojżesz nie sprzeciwia się Bogu, ale cierpi z powodu płaczu ludu.

g) Izraelci wyszli z Egiptu z licznymi stadami bydła i owiec (Wj 12,32.38; Lb 32,1nn). Tekst ten jednak za rybami łowiennymi w Nilu i za jarzynami, których nie mieli na pustyni (Lb 11,5).

przeciwko nim Jego ogień i zniszczył kraniec obozu. ²Lud wołał do Mojżesza, a on wstawił się u PANA i ogień wygasł^a. ³Dlatego nazwano to miejsce *Tabera*^b, ponieważ tu wybuchł ogień PANA. ⁴Była wśród nich zbieranina ludzi^c, których ogarnęła wielka żądza. Wówczas także Izraelici zaczęli płakać i wołać: „Któż nam da mięsa, abyśmy się najedli? ⁵Wspominamy ryby, które za darmo jadaliśmy w Egipcie, jak również ogórki, melony, pory, cebulę i czosnek. ⁶A teraz wysycha nam gardło, gdyż nie widzimy nic innego prócz manny”. ⁷A manna była jak nasiona kolendry i miała wygląd podobny do żywicy^d. ⁸Ludzie wychodzili i zbierali ją, potem melli w ręcznych młynkach albo tłukli w moździerzach, gotowali w garnkach lub robili z niej placki. Smak miała taki jak ciasto na oliwie. ⁹Gdy rosa opadała w nocy na obóz, wraz z nią opadała także manna^e.

¹⁰Mojżesz słyszał, że ludzie płaczą w swoich rodzinach, każdy u wejścia do swojego namiotu. Wtedy PAN bardzo się rozgniewał. Mojżeszowi to się nie podobało^f. ¹¹Rzekł więc Mojżesz do PANA: „Dlaczego tak źle się obchodzisz ze swoim sługą? Czemu nie znalazłem łaski w Twoich oczach, że złożyłeś na mnie ciężar całego tego ludu? ¹²Czy to ja począłem cały ten lud w łonie albo czy to ja go zrodziłem, że mi powiedziałeś: «Noś go na swoim łonie, jak piastunka nosi dziecko, i zanieś go do ziemi, którą poprzysiągłem dać ich przodkom?» ¹³Skądże wezmę mięsa, aby dać całemu ludowi? A przecież podnoszą skargę przeciwko mnie i wołają: «Daj nam mięsa do jedzenia!»^g. ¹⁴Nie mogę już sam dłużej dźwigać całego tego ludu, to dla mnie zbyt ciężkie. ¹⁵Jeśli tak chcesz z mną postępować, a znalazłem łaskę w Twoich oczach, to raczej mnie zabij, bym nie doznał już więcej udręki”.

¹⁶PAN rzekł do Mojżesza: „Zwołaj Mi siedemdziesięciu mężczyzn spośród starszości^h Izraelaⁱ, których znasz jako ludzi doświadczonych i wpływowch. A gdy się zgromadzą, niech staną wraz z tobą w Namiocie Spotkania. ¹⁷Wtedy Ja zstąpię i będę z tobą rozmawiał. Wezmę z ducha, który jest w tobie i im go przekażę. Będą razem z tobą dźwigać ciężar tego ludu, a ty nie będziesz go już musiał dźwigać sam. ¹⁸Ludowi natomiast powiedz: «Oczyśćcie się na jutro, a będziecie jeść mięso.

u faraona. Taki wybór oznacza przedkładanie ziemskiego dobrobytu nad dary Boże. Również Mojżesz ogarnia zniechęcenie, gdyż okazuje się, że nie radzi sobie z przewodzeniem ludowi. Liczba siedemdziesięciu starszych, którzy mają wspomóc Mojżesza, jest symbolem pełni (np. Wj 1,5; 24,1; Pwt 10,22; Sdz 1,7). Według *Księgi Wyjścia* (Wj 16,1nn) Bóg ulitował się nad szmerzącym ludem i zesłał przepiórki. Autor *Księgi Liczb* interpretuje ten sam fakt inaczej. Według niego podarowanie mięsa jest karą za bunt (ww. 18-20; por. Lb 11,33n). Świadczy o tym zapowiedź, że otrzymane mięso zbrzydnie Izraelitom, aż będą nim wymiotować. Mojżesz przyjmuje wypowiedź Boga z niedowierzaniem (ww. 21n), co powtórzy się jeszcze dosadniej w Meriba przy wyprowadzaniu wody ze skały (Lb 20,12).

Narzekaliście przed PANEM i lamentowaliście: Kto nam da mięso, abyśmy jedli? O, jak dobrze nam było w Egipcie! Teraz PAN da wam mięso do jedzenia. ¹⁹Będziecie je jeść nie tylko przez jeden dzień, czy przez dwa, pięć, dziesięć lub dwadzieścia dni, ²⁰lecz przez cały miesiąc, aż wam to nosem wyjdzie i zupełnie obrzydnie. Wzgardziliście bowiem PANEM, który jest pośród was i narzekaliście przed Nim, mówiąc: I po cóż wyszliśmy z Egiptu?» ²¹Mojżesz odpowiedział: „Sześćset tysięcy pieczych^a liczy ten lud, pośród którego przebywam, a Ty mówisz: «Dam im mięso i będą jeść przez cały miesiąc». ²²Gdyby się zabiło dla nich całą trzodę i bydło, czyżby im to wystarczyło? Czy mieliby dosyć, gdyby się dla nich złowilo wszystkie ryby morskie?» ²³PAN jednak odpowiedział Mojżeszowi: „Czyż moja ręka nie jest dość potężna^b? Sam się przekonasz, czy moje słowo spełni się, czy nie”.

²⁴Mojżesz wyszedł, aby oznajmić ludowi słowa PANA. Następnie zgromadził siedemdziesięciu spośród starszych ludu i ustawił ich wokół Namiotu. ²⁵Wtedy PAN zstąpił w chmurze i rozmawiał z nim. Wziął ducha, który był w nim i przekazał go tym siedemdziesięciu starszym. A kiedy duch na nich spoczął^c, zaczęli prorokować^d. Ale to nie powtórzyło się więcej.

²⁶Dwóch mężczyzn pozostało jednak w obozie. Jeden z nich nazywał się Eldad, a drugi Medad. Na nich też zstąpił duch, bo chociaż nie przybyli do Namiotu, należeli jednak do wezwanych^e. Ich również ogarnęło w obozie natchnienie prorockie. ²⁷Przybiegł pewien młodzieniec i doniósł Mojżeszowi: „Eldad i Medad prorokują w obozie”. ²⁸Jozue, syn Nuna, który od młodości służył Mojżeszowi, powiedział: „Mojżeszu, mój panie, zabroń im tego!” ²⁹Ale Mojżesz odrzekł: „Czy jesteś o mnie zazdrosny? Oby tak cały lud PANA prorokował! Oby PAN udzielił mu swojego ducha!” ³⁰Następnie Mojżesz razem ze starszyną Izraela udał się z powrotem do obozu.

Przepiórki

³¹Nagle zerwał się wiatr zesłany przez PANA^f i przyniósł od strony morza przepiórki^f. Rzucił je na obóz i wokół niego na odległość jednego dnia drogi. Powstała z nich na ziemi warstwa na dwa łokcie^g. ³²Lud zbierał przepiórki przez dzień, noc i następny dzień. Każdy zebrał przynajmniej po dziesięć chomerów^g. Ułożyli je warstwami wokół obozu. ³³Mieli jeszcze w ustach niezjedzone mięso, gdy wybuchnął przeciwko ludowi gniew^h PANA, który go dotknął wielką klęską. ³⁴Dlatego nazwano to miejsce Kibrot-Taawa^g, ponieważ tu pogrzebano ludzi^h, którzy ulegli pożądaniu. ³⁵Z Kibrot-Taawa lud ruszył do Chaserot i tam się zatrzymał.

a) *Sześćset tysięcy pieczych* - liczba przesadzona. Zob. Lb 1,20-46*.

b) Wyrażenie retoryczne mające na celu podkreślenie wszechmocy Boga (np. Wj 6,6; Pwt 4,34).

c) *duch na nich spoczął* - chodzi tu nie o trzecią Osobę Trójcy Świętej, lecz o duchowy dar, charyzmatyczną siłę związaną z misją, którą dany człowiek ma spełnić we wspólnocie ludu Bożego. Takiego „ducha” otrzymują np. sędziowie Izraela i prorocy (np. Sdz 3,9n; 6,34; 11,29; 13,25; 1Sm 10,10; Iz 61,1; Ez 2,2).

d) *prorokować* - zbiorowe wypowiedzianie prorocत्व znane jest również w późniejszej historii Izraela (np. 1Sm 10,5; 19,20; 2Krl 2,1-18) oraz w pierwotnym Kościele (np. Dz 2,1nn; 10,44-47).

e) Fakt ten oznacza całkowitą wolność Boga w udzielaniu swoich darów ludziom.

f) *przepiórki* - należą do ptaków wędrownych, które w wrześniu lecą z Europy i południowej Azji przez półwysep Synaj do Sudanu i Etiopii, a w marcu z powrotem. W wyniku zmęczenia lotem opadają masowo na ziemię. Wtedy bez problemu można je chwycić. Według Plineusza osłabione lotem ptaki swoją masą zatopiły rzymski okręt na Morzu Śródziemnym (Hist. Natur. 10,65).

g) *Kibrot-Taawa* - 'groby żądzy', zob. Lb 11,3*.

h) *pogrzebano ludzi* - powodem śmierci mogło być zatrucie się nieświeżym mięsem, które w pustynnym upale szybko się psuło.

a) *Miriam* - siostra Mojżesza i Aarona, prorokini ciesząca się szacunkiem wśród ludu (Wj 2,4-8; 15,20n).

b) *Kuszytka* - czyli kobieta pochodząca z kraju Kusz. Jedni umiejscawiają ten kraj na terenach Abisynii (dzisiejsza Etiopia), inni sądzą, że znajdował się na terenie Nubii (dzisiejsze terytoria Sudanu). Według innej teorii Kuszytci zamieszkiwali Kuzan, utożsamiane w Ha 3,7 oraz starożytnych tekstach pozabiblijnych z Madianem. Kuszytką byłaby wówczas Sefora, żona Mojżesza (Wj 2,16-21).

c) *slup obłoku* - zob. Lb 9,15-23+.

d) Może chodzić o tzw. biały trąd przejawiający się bolesnymi białymi plamami na skórze (np. Kpl 13,1nn). Mogła to być również inna choroba skóry, błędnie utożsamiana z trądem (Lb 5,2+).

e) *plunął jej w twarz* - znak pogardy (Hi 17,6; 30,10; Pwt 25,9).

f) *siedem dni* - zob. Kpl 13,4-6.

g) *pustynia Paran* - zob. Lb 10,11-28+.

Roszczenia Miriam i Aarona

12¹Miriam^a i Aaron robili Mojżeszowi wymówki z powodu Kuszytki^b, którą wziął za żonę. Rzeczywiście bowiem ożenił się z Kuszytką. ²Mówili oni: „Czy PAN^c rozmawiał z samym tylko Mojżeszem? Czy nie przemawiał On również do nas?”. PAN to usłyszał. ³Mojżesz natomiast był człowiekiem bardzo pokornym, najpokorniejszym ze wszystkich ludzi, którzy żyli na ziemi. ⁴Nagle rozkazał PAN Mojżeszowi, Aaronowi i Miriam: „Idźcie we troje do Namiotu Spotkania!”. I poszli tam wszyscy troje, ⁵a PAN zstąpił w postaci słupa obłoku^c i zatrzymał się przy wejściu do Namiotu. Wezwał Aarona i Miriam, a gdy oboje się zbliżyli, ⁶rzekł: „Posłuchajcie moich słów:

Jeśli pojawi się między wami prorok^e, Ja, PAN, dam mu się poznać w widzeniach, w snach będę mówił do niego.

⁷Ale inaczej jest z moim sługą Mojżeszem: On jest wiarygodny w całym moim domu.

⁸Twarzą w twarz z nim rozmawiam, jawnie, bez tajemnych zagadek.

On ogląda postać PANA.

Skąd więc macie odwagę

występować przeciwko memu słudze Mojżeszowi?”.

⁹PAN rozgniewał^f się na nich i odszedł. ¹⁰Skoro tylko obłok oddalił się od Namiotu, nagle Miriam stała się biała jak śnieg od trądu^d. Gdy Aaron odwrócił się do niej, spostrzegł, że jest trędowata. ¹¹Wtedy powiedział do Mojżesza: „Panie mój, proszę cię, nie karz nas za grzech^f, który lekkomyślnie popełniliśmy. Jesteśmy winni. ¹²Nie pozwól jednak, aby ona stała się jak martwy płód, który wychodzi z łona matki na wpeł rozłożony”. ¹³Wtedy Mojżesz zawołał głośno do PANA: „O Boże, błagam Cię, uzdrow ją!”. ¹⁴PAN rzekł do Mojżesza: „Gdyby ojciec plunął jej w twarz^e, czy nie musiałaby się wstydić przez siedem dni? Niech więc będzie na siedem dni^f usunięta z obozu, a potem znów może być przyjęta”. ¹⁵Tak więc Miriam została usunięta na siedem dni z obozu. Lud jednak nie ruszał dalej, dopóki Miriam nie została z powrotem przyjęta. ¹⁶Następnie lud wyruszył z Chaserot i rozbił obóz na pustyni Paran^g.

Roszczenia Miriam i Aarona. Wydarzenia opisane w tym fragmencie mają na celu podkreślenie niepowtarzalnej roli Mojżesza w społeczności Izraela. Przewyższa on proroków, a jego szczególna więź z Bogiem sprawia, że jego prośby zostają wysłuchane. Miriam i Aaron, którzy próbują porównywać się z Mojżeszem i żądają udziału w jego przywództwie, otrzymują od Boga surowe upomnienie. Trudno jednoznacznie wyjaśnić, dlaczego widzialna kara dotknęła tylko Miriam. Aaron, widząc co spotkało jego siostrę i co może spotkać również jego, nie próbuje się usprawiedliwiać, ale uznaje ich wspólną winę i natychmiast wstawa się u Mojżesza, prosząc o cofnięcie kary.

Izraelscy zwiadowcy w Kanaanie

13 ¹PAN^s powiedział do Mojżesza: ²„Wyślij ludzi, aby zbadali kraj Kanaan, który chcę oddać Izraelitom. Wyślijcie z każdego plemienia po jednym mężczyźnie wybranym spośród przywódców”. ³Mojżesz, zgodnie z rozkazem PANA, wysłał ich z pustyni Paran. Wszyscy oni byli przywódcami Izraelitów. ⁴Takie są ich imiona: z plemienia Rubena - Szammua, syn Zakkura; ⁵z plemienia Symeona - Szafat, syn Choriego; ⁶z plemienia Judy - Kaleb, syn Jefunnego; ⁷z plemienia Issachara - Igaal, syn Józefa; ⁸z plemienia Efraima - Ozeasz, syn Nuna; ⁹z plemienia Beniamina - Palti, syn Rafu; ¹⁰z plemienia Zabulona - Gaddiel, syn Sodiego; ¹¹z plemienia Józefa^a: z plemienia Manassesa - Gaddi, syn Susiego; ¹²z plemienia Dana - Ammiel, syn Gemalliego; ¹³z plemienia Asera - Setur, syn Miszalea; ¹⁴z plemienia Neftalego - Nachbi, syn Wafsiego; ¹⁵z plemienia Gada - Geuel, syn Makiego. ¹⁶Takie są imiona mężczyzn, których Mojżesz wysłał, aby zbadali ten kraj. Ozeaszowi, synowi Nuna, zmienił on wówczas imię na Jozue^b. ¹⁷Mojżesz wysłał ich, aby zbadali kraj Kanaan, mówiąc: „Idźcie przez Negeb i przejdźcie przez góry^c. ¹⁸Zobaczcie, jak wygląda ten kraj i lud, który tam mieszka: czy jest silny, czy słaby; czy jest go mało, czy raczej dużo? ¹⁹Zbadajcie, jaki jest kraj, w którym mieszka ten lud: czy jest on dobry, czy zły? I jakie są miasta, w których się osiedlił: czy są otwarte jak obozy, czy otoczone murami? ²⁰Dalej, czy ziemia jest tam żyzna, czy jałowa, zalesiona, czy pozbawiona drzew? Bądźcie dzielni i przynieście trochę owoców tej ziemi”. A był to właśnie czas dojrzewania winogron^d.

²¹Wyruszyli więc i badali kraj od pustyni Sin aż do Rechob, przy Lebo-Chamat^e. ²²Szli przez Negeb i przybyli do Hebronu^f, gdzie mieszkali Anakici^g: Achiman, Szeszaj i Talmaj. Hebron zbudowano siedem lat wcześniej niż Soan^g w Egipcie. ²³Kiedy przybyli do doliny Eszkol^h, odcięli tam gałąź krzewu winnego razem z jedną kłasią winogron i niesli ją we dwóch na drażku, a także trochę owoców granatowca i figowca. ²⁴Miejsce to otrzymało później nazwę Eszkol ze względu na winogrono, które Izraelici tam odcięli.

Izraelscy zwiadowcy w Kanaanie. Cały ten fragment (Lb 13 - 14) należy odczytywać zgodnie z okolicznościami, w których był redagowany, a więc długo po historycznych wydarzeniach, które zostały w nim opisane (zob. *Wprowadzenie*). Tekst ten został skierowany do społeczności Izraelitów przebywających na wygnaniu w Babilonii, którzy w wyniku podbojów prowadzonych przez babilońskiego króla Nabuchodonozora utracili wolność, ziemię i polityczną niezależność. W ocenie proroków, posłanych przez Boga do ludu Izraela, wygnanie nie tyle było skutkiem błędnej polityki przywódców narodu wobec mocarstw ościennych, ile karą za bałwochwalstwo Izraelitów, lekceważenie przez nich prawa Bożego i niesprawiedliwość społeczną. Gdy nastał rok 539 przed Chr., Izraelici stanęli przed szansą odzyskania utraconej suwerenności. W wyniku zwycięstwa Persów nad Medami i Babilończykami król perski Cyrus II (559-530 przed Chr.) pozwolił wrócić Izraelitom do ziemi ojczystej po blisko pięćdziesięcioletnim wygnaniu

a) *Józef* - zob. Lb 1,20+.

b) Imię Jozue oznacza 'Bóg (Jahwe) zbawia'. Imię Ozeasz oznaczało 'zbawienie'. Zmiana imienia jest znakiem otrzymania nowej misji od Boga (np. Rdz 17,5; 32,29; J 1,42).

c) Badanie kraju rozpoczęło się od południa (Negeb) w kierunku północnym, tylko po zachodniej stronie Jordanu. W pierwotnym planie nie było uwzględniane zajmowanie Zajordania.

d) Winogrona zaczynają w Palestynie dojrzewać w połowie lipca.

e) *Lebo-Chamat* - miasto (obecne Lewa w Syrii) leżące na południe od Chamat (obecne Hama w Syrii, zob. 2Sm 8,9+) i będące pod jego jurysdykcją. Nazwa *Lebo-Chamat* oznacza 'Wejście do Chamat'.

f) *Hebron* - ze względu na groby patriarchów jest to miejsce święte dla wyznawców trzech wielkich religii monoteistycznych: judaizmu, chrześcijaństwa i islamu.

g) *Soan* - na podstawie egipskich dokumentów ustalono, że Soan, inaczej Tanis (dziśjsze San al-Hagar) zbudowano w 1736 r. przed Chr. we wschodniej części delty Nilu. W Kanaanie był to okres patriarchów, w Egipcie natomiast czas panowania semickich Hyksosów. Ziemia Goszen, gdzie zamieszkał klan patriarchy Jakuba (Rdz 45,10; Wj 9,26), leżała właśnie w pobliżu Soan.

h) *dolina Eszkol* - leży w pobliżu Hebronu od strony północnej. Nazwa Eszkol znaczy 'grono'.

a) *mleko i miód* – produkty te mogą ogólnie oznaczać żywność ziemi, a także typowe pożywienie mieszkańców Kanaanu. Według Iz 7,14n mleko i miód będą także pokarmem obiecanego Mesjasza (Chrystusa) – Emmanuela. Spożywanie przez Niego tych produktów będzie oznaczało powrót do nieskazanych początków.

b) Na temat przedizraelskich mieszkańców Kanaanu zob. Rdz 10,15-18; 15,19-21; Wj 3,8,17; 13,5; Pwt 7,1; 20,17; Joz 3,10.

c) *pożera swoich mieszkańców* – czyli ziemia jest uboga, nieurodzajna, niezdolna do utrzymania mieszkańców.

d) *rozdarli swoje szaty* – zwyczaj ten był w starożytności wyrazem gwałtownego bólu, spowodowanego wielką szkodą fizyczną lub moralną (np. Rdz 37,29,34; 44,13; 2Sm 1,11; Ezd 9,3; Hi 1,20; Mt 26,65; Dz 14,14). Mógł też oznaczać wstyd i utratę godności (2Sm 13,19).

²⁵Po czterdziestu dniach wrócili z rozpoznania kraju. ²⁶Przybyli do Mojżesza i Aarona oraz całej społeczności Izraelitów, którzy przebywali w Kadesz na pustyni Paran. Złożyli im sprawozdanie oraz pokazali owoce kraju. ²⁷Opowiedzieli Mojżeszowi: „Udaliśmy się do kraju, do którego nas wysłałeś. Jest to rzeczywiście kraj opływający w mleko i miód^a, a oto jego owoce. ²⁸Niestety, lud, który tam mieszka, jest silny, a miasta są obwarowane i bardzo wielkie. Widzieliśmy tam również Anakitów. ²⁹Na terenie Negebu mieszkają Amalekici^b, natomiast Chetyci^c, Jebusyci^d i Amoryci^e zajmują okolice górskie, a nad morzem i nad brzegami Jordanu^f osiedlili się Kananejczycy^g”.

³⁰Kaleb uspokajał lud, który zaczął się burzyć przeciwko Mojżeszowi: „Mimo wszystko możemy ruszać i wziąć ten kraj w posiadanie, gdyż z pewnością potrafimy go opanować”.

³¹Mężczyźni jednak, którzy z nim wędrowali, mówili: „Nie możemy wyruszyć przeciwko temu ludowi, gdyż jest potężniejszy od nas”. ³²Zaczęli oni rozgłaszać złe wieści o kraju, który zbadali: „Kraj, który przeszliśmy dla rozpoznania, pożera swoich mieszkańców^h, a wszyscy ludzie, których tam widzieliśmy, są wysokiego wzrostu. ³³Widzieliśmy tam nawet olbrzymów – Anakici bowiem są olbrzymami. Wydawało się nam, że przy nich jesteśmy jak szarańcza, i za takich też oni nas uważali”.

Bunt Izraelitów

14¹Cała społeczność podniosła głośny lament i lud płakał przez całą noc. ²Wszyscy Izraelici szemrali przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi, a cała społeczność powiedziała im: „Obyśmy poumierali w Egipcie lub na tej pustyni. ³Po co PAN prowadzi nas do tego kraju? Czy po to, abyśmy padli od miecza, a nasze żony i dzieci stały się łupem nieprzyjaciół? Czy nie lepiej byłoby wrócić do Egiptu?”. ⁴Mówili więc jeden do drugiego: „Wybermy sobie wodza i wracajmy do Egiptu!”. ⁵Wtedy Mojżesz i Aaron padli na twarz przed całym zgromadzeniem Izraelitów. ⁶Jozue natomiast, syn Nuna, i Kaleb, syn Jefunnego – dwaj spośród tych, którzy badali kraj – rozdarli swoje szaty^d.

(Ezd 1,1-4). Inny władca perski, Dariusz I (522-486 przed Chr.), pozwolił Żydom na odbudowanie świątyni w Jerozolimie (Ezd 6). Niestety, wieść o możliwości powrotu do utraconej ziemi wcale nie spotkała się z entuzjazmem. Lud zdążył się już zadowolić w obcej ziemi i niemal przestały go interesować obietnice Boże związane z Ziemią Obiecaną. Trudności czy wręcz niemożność zdobycia Kanaanu ukazywana przez dziesięćiu z dwunastu zwiadowców może być odzwierciedleniem proporcji nastrojów wśród Izraelitów przebywających w Babilonii. Opis Ziemi Obiecanej i jej zasobów dotyczy nie tylko dóbr materialnych, ale przede wszystkim ukazuje dobrą duchową, których Bóg ponownie chce udzielić swojemu ludowi. Niechęć do powrotu oznacza odrzucenie darów Boga, oddalenie się od Niego i rezygnację z Jego łaski.

Bunt Izraelitów. Na podstawie wydarzeń historycznych możemy uznać, że zawarty tu opis ukazuje trudności, z jakimi borykali się przywódcy nawołujący lud do powrotu z Babilonii do ziemi Kanaan

7Mówili wszystkim Izraelitom: „Kraj, który przeszliśmy, aby go poznać, jest wspaniałym krajem! 8Jeśli PAN będzie nam sprzyjał, to wprowadzi nas do niego i da nam ziemię, która rzeczywiście opływa w mleko i miód”. 9Ale nie buntujcie się przeciwko PANU. Nie lekajcie się też ludzi tego kraju, bo ich podbijemy. Nikt ich nie osłania, a z nami jest PAN! Nie musicie się ich bać!”.

Gniew Pana i wstawiennictwo Mojżesza

10Cała społeczność wołała, aby ich ukamienować^b. Wtem wobec wszystkich Izraelitów ukazała się nad Namiotem Spotkania^a chwała^c PANA^d. 11PAN powiedział do Mojżesza: „Dokądże jeszcze ten lud będzie Mną gardził? Dokądże nie będzie Mi wierzył, mimo znaków, jakie im uczyniłem? 12Wyniszczę ich zarazą^e i wydziedziczę, a ciebie uczynię ojcem imnego narodu, który będzie większy i potężniejszy niż oni”. 13Lecz Mojżesz rzekł do PANA: „Egipcjanie słyszeli, że Ty wyprowadziłeś spośród nich ten lud swoją mocą. 14Donieśli też o tym mieszkańcom tego kraju. Słyszeli więc, że Ty, PANIE, jesteś wśród tego ludu, że ukazujesz się mu jawnie, że Twój obłok^d unosi się nad nimi, że Ty idziesz przed nimi we dnie w postaci chmury, a w nocy w płomieniu ognia. 15Gdy więc wytracisz ten lud aż do ostatniego mężczyzny, narody, które o tym usłyszą, powiedzą o Tobie: 16«PAN wytracił ten lud na pustyni, ponieważ nie potrafił wprowadzić go do kraju, który mu obiecał». 17Niech się okaże, Panie, Twoja moc, jak to obiecałeś, mówiąc:

18«Ja jestem PANEM cierpliwym i pełnym miłosierdzia^f, przebaczam winy i grzechy^g, ale grzeszników nie zostawiam bez kary. Dochodzę winy ojców na synach, nawet w trzecim i czwartym pokoleniu».

19Przebac więc winę tego ludu według wielkiego Twego miłosierdzia, jak mu przebaczałeś od wyjścia z Egiptu aż dotąd^h».

20Na to PAN odpowiedział: „Przebaczam, według twojej prośby! 21Lecz na moje życie^f – chwała PANA napełni całą ziemię!

a) *mleko i miód* – zob. Lb 13,27+.

b) *kamienowanie* – jeden ze sposobów wymierzania kary śmierci. Zazwyczaj skazańca kamienowano po wydaniu wyroku. Wprowadzano go poza teren zamieszkały, obnażano i poczynając od świadków, zebrani rzucali w niego kamieniami, aż zmarł. W Izraelu kara ta była stosowana głównie za przewinienia religijne i moralne (np. Kpl 24,15n; Pwt 22,21).

c) *zaraza* – w Biblii zaraza jest stosunkowo często wspomniana jako Boża sankcja za przewinienia Izraela (np. 2Sm 24,13,15; 2Krl 19,35n; Jr 14,12). Bóg nie zsyła zarazy jako zemsty. Jej celem jest oczyszczenie ocalałych i wezwanie do nawrócenia.

d) *obłok* – zob. Lb 9,15-23+.

e) Wersety 13-19 zawierają przykład staroświeckiego rozumowania: wstępcę chwały przyniesie Bogu darowanie grzesznikom winy niż surowe ukaranie przewinien.

f) *na moje życie* – formuła przysięgi zagwarantowanej Bożym życiem. Przysięga taka na pewno się spełni.

Lb

w roku 538 przed Chr. (zob. *Wprowadzenie*). Następuje wyraźny podział między przywódcami i nielicznymi zwolennikami wejścia do Kanaanu a resztą ludu, która nie widzi takiej możliwości. Lud chce się pozbyć swoich przywódców i ustanowić nowych, którzy będą realizować jego wolę. Przeciwnicy wyruszenia do Ziemi Obiecanej opierają się na swoim rozumowaniu i nie wierzą, że Bóg zrealizuje to, co obiecał. Nie biorą pod uwagę, że Mojżesz i Aaron nie realizują swojej woli ani swoich aspiracji, ale z pokorą wypełniają wolę Boga, który powziął zamiar wprowadzenia swojego ludu do ziemi Kanaan.

Gniew Pana i wstawiennictwo Mojżesza. Bóg karci nieposłusznego lud, ale okazuje mu również miłosierdzie. Kara Boża ma przede wszystkim wymiar pedagogiczny. Lud musi doświadczyć skutków swoich błędnych wyborów, aby wreszcie zwrócić się całym sercem do Boga i zaufać Jego woli. Izraelci muszą się również nauczyć, że realizowanie planów Bożych na własną rękę, czyli w rzeczywistości bez Niego,

a) *dziesięciokrotnie* - wyrażenie symboliczne, oznaczające, że coś powtórzyło się wiele razy.

b) Izraelci otrzymują od Boga nakaz odwrotu. Mają pójść na południe, czyli w kierunku odwrotnym do tego, który był zamierzony przed buntem.

c) *Na moje życie* - zob. Lb 14,21+.

d) *czterdzieści lat* - tutaj przeciętny okres życia jednej generacji. Liczba ta ma w Biblii również znaczenie symboliczne (np. Rdz 8,6; Wj 24,18; 34,28; Lb 14,34; Jon 3,4; Mk 1,13; Dz 1,3).

²²Wszyscy ludzie, którzy widzieli moją chwałę i znaki, jakie uczyliem w Egipcie i na pustyni, a już dziesięciokrotnie^a wystawiali Mnie na próbę i nie słuchali mojego głosu^e, ²³nie zobaczą tego kraju, który poprzysiągłem ich ojcom. Nie ujrzy go nikt, kto Mną wzgardził. ²⁴Jedynie mojemu słudze Kalebowi, który inaczej myśli i bez wahania idzie za Mną, pozwolę wejść do tego kraju. Wejdzcie on do niego, a jego potomstwo odziedziczy ten kraj. ²⁵Ponieważ Amalekici^f i Kananejczycy^g zamieszkują równinę, jutro zawróćcie i pójdzcie przez pustynię w kierunku Morza Czerwonego^h.

²⁶PAN przemówił do Mojżesza i Aarona: ²⁷„Jak długo jeszcze mam cierpieć tę przewrotną społeczność, która szemrze przeciwko Mnie? Dosyć się nasłuchałem narzekania Izraelitów. ²⁸Powiedz im: «Na moje życie^c - wyroczenia^f PANA - postąpię z wami według tego, co powiedzieliście do Mnie. ²⁹Tę pustynię zalegną trupy was wszystkich, którzyście przeciwko Mnie szemrali, każdego, kto został spisany w wieku od dwudziestu lat wzwyż. ³⁰Nikt z was nie wejdzie do tego kraju - mimo iż przysiągłem, że tam zamieszkać - z wyjątkiem Kaleba, syna Jefunnego, i Jozuego, syna Nuna. ³¹Wprowadzę do tego kraju wasze małe dzieci, o których mówiliście, że zostaną wydane na łup wrogów. One poznają ziemię, którą wyście wzgardzili. ³²Wasze zwłoki natomiast legną na tej pustyni. ³³Wasi synowie będą pasterzami na pustyni przez czterdzieści lat^d, ponosząc skutki waszej zdrady, aż wasze trupy zgniją na pustyni. ³⁴Zbadaliście kraj w ciągu czterdziestu dni. Teraz każdy dzień zamieni się w rok i będziecie pokutować^e za wasze winy przez czterdzieści lat. Wtedy poznaćcie, co znaczy stawić Mi opór». ³⁵Ja, PAN, to powiedziałem! Tak postąpię z tą niegodziwą zgrają, która sprysięgła się przeciwko Mnie. Na tej pustyni zginą. Tu muszą wymrzeć^g».

³⁶Mężczyźni, których Mojżesz wysłał, aby zbadali kraj i którzy po powrocie, podając fałszywe wieści, pobudzili społeczność do szemrania, ³⁷wszyscy, którzy rozpowiadali zatrważające wieści o kraju, pomarli wskutek plagi zesłanej przez PANA. ³⁸Spośród tych, którzy wyruszyli zbadać kraj, pozostali przy życiu jedynie Jozue, syn Nuna, oraz Kaleb, syn Jefunnego.

³⁹Mojżesz przekazał to wszystkim Izraelitom, a lud bardzo się zasmucił. ⁴⁰Nazajutrz powstałi o świtanu i ruszyli na szczyt góry, mówiąc: „Ruszamy teraz do miejsca, o którym PAN mówił, gdyż uznajemy, że zawiniliśmy”. ⁴¹Lecz Mojżesz im oświadczył: „Czemu przekraczacie rozkaz PANA? To wam się nie powiedzie!

kończy się tragicznie. W opisie buntu ludu ważne jest to, że znajduje się garstka ludzi, którzy do końca pozostają wierni Bogu. Oni są niejako zaczynem nowej społeczności, posłusznej Bogu (np. 2Kr1 19,30; Ezd 9,15; Tb 13,17; Iz 10,20-22; 37,31; Mi 5,6). Będzie to społeczność, która dostąpi udziału w Bożym zbawieniu i niepojętych bogactwach Bożej dobroci i miłosierdzia (Ap 7,9n; por. Rz 11,5).

⁴²Nie idźcie, gdyż PANA nie ma z wami! Poniesiecie klęskę z ręki waszych wrogów! ⁴³Wystąpią przeciwko wam Amalekici i Kananejczycy, i polegniecie od ich miecza. Ponieważ wy odwróciście się od PANA, On też nie będzie z wami”. ⁴⁴Oni jednak w swoim uporze wyruszyli ku szczytowi góry. Arka Przymierza⁴ PANA i sam Mojżesz nie opuścili jednak swojego miejsca w obozie. ⁴⁵Amalekici natomiast i Kananejczycy, którzy mieszkali na tych górach, wyszli przeciwko nim, pobili ich i ścigali aż do miejscowości Chorma^a.

Przepisy dotyczące ofiar

15 ¹PAN⁶ przemówił do Mojżesza: ²„Powiedz Izraelitom: «Gdy wejdziecie do kraju, który dam wam na zamieszkanie, ³będziecie składać PANU ofiary⁷ spalone – ofiary całopalne⁸ lub inne ofiary składane dla wypełnienia ślubu lub jako ofiary dobrowolne, czy też z okazji waszych świąt. Złożycie ofiary z bydła lub trzody na miłą woń dla PANA. ⁴Ten, kto składa swój dar ofiarny PANU, przyniesie jako ofiarę pokarmową⁹ dziesiątą część¹⁰ efy¹¹ najlepszej mąki rozczynionej jedną czwartą hinu¹² oliwy. ⁵Do ofiary z baranka¹³ winien dołączyć czwartą część hinu wina jako ofiarę płynną. ⁶Przy ofercie z barana złożysz natomiast jako ofiarę pokarmową dwie dziesiąte efy najlepszej mąki rozczynionej trzecią częścią hinu oliwy. Ponadto jako ofiarę płynną złożysz trzecią część hinu wina na miłą woń dla PANA^b. ⁸Jeśli będziesz składał młodego cielca jako ofiarę całopalną lub jako ofiarę w celu wypełnienia ślubu, albo jako ofiarę wspólnotową¹⁴ na cześć PANA, ⁹wówczas razem z młodym cielcem należy złożyć ofiarę pokarmową: trzy dziesiąte efy najlepszej mąki rozczynionej połową hinu oliwy, ¹⁰a na ofiarę płynną połowę hinu wina. Będzie to ofiara spalana na miłą woń dla PANA. ¹¹Tak należy postąpić przy składaniu każdej ofiary z cielca, barana, jagnięcia i kozłęcia. ¹²Zależnie od liczby zwierząt, które będziecie ofiarować, macie tak postąpić przy każdej sztuce. ¹³Przepisy te powinien zachować każdy spośród waszego ludu, kto pragnie złożyć ofiarę spalaną na miłą woń dla PANA. ¹⁴Gdyby natomiast cudzoziemiec, który się u was zatrzymał lub poród¹⁵ was na stałe zamieszkuje, pragnął złożyć ofiarę

a) *Chorma* – miejscowość w południowej Palestynie. Nazwa ta oznacza 'przekleństwo'. Pierwotna nazwa Sefat.

b) *na miłą woń dla PANA* – w pojęciu ludów starożytnych bóstwo delektowało się wonią dymu ofiary spalonej na jego cześć. Izraelici w podobny sposób rozumieli ofiary spalone na cześć Boga Jahwe.

Lb

Przepisy dotyczące ofiar. Rozbudowana forma przepisów dotyczących kultu wskazuje na ich stosunkowo późne pochodzenie. W takiej formie mogły istnieć, gdy Izrael zadomowił się już w Ziemi Obiecanej. Przemawia za tym również przepis odnoszący się do cudzoziemców, który miał powszechne zastosowanie dopiero po wkroczeniu Izraelitów do Kanaanu. Zetknięcie się z tubylczą ludnością pociągało za sobą konieczność unormowania zasad wzajemnego współistnienia. Normy dotyczące ofiar nie zabraniają cudzoziemcom włączania się do kultu sprawowanego przez Izraelitów. Świadczy to o tym, że zakładano możliwość wspólnego życia z rdzennymi mieszkańcami tych ziem. Zakazem objęte było natomiast przejmowanie przez Izraelitów obcych kultów lub branie w nich udziału (np. Kpl 18,30; Pwt 18,9-14). Niektóre religijne praktyki pogan i ich zwyczaje uznawano za coś obrzydliwego (np. Kpl 18,6-27; Ezd 9,11; Mdr 12,3-6,23n). W rzeczywistości jednak zdarzały się przypadki adaptowania przez Izraelitów

a) Wszystko, co było pierwsze (tzw. pierwociny), zarówno wśród istot żywych (ludzi, zwierząt), jak też roślin, jako najlepsze należało ofiarować Bogu (np. Wj 13,2; 23,19; Ne 10,36).

b) *na miłą woń dla PANA* – zob. Lb 15,7+.

c) Absolutna doskonałość Boga wymaga zachowania wszystkich przepisów liturgicznych. Niewypełnienie ich, nawet niezawinione, wymaga złożenia ofiary przebłagalnej.

spalaną na miłą woń dla PANA, powinien to zrobić tak samo jak wy. ¹⁵Jednakowe prawa i przepisy będą obowiązywać zarówno was, jak i cudzoziemców, którzy przebywają wśród was. Przez pokolenia PAN będzie jednakowo traktował was i cudzoziemców. ¹⁶Jest to wieczna ustawa dla waszych potomków, obowiązująca zarówno was, jak i cudzoziemców”.

Pierwociny chleba

¹⁷PAN^s powiedział do Mojżesza: ¹⁸„Oznajmij to Izraelitom: «Gdy wejdziecie do kraju, do którego was prowadzę, ¹⁹zanim zaczniecie jeść chleb, który urodzi wam ta ziemia, powinniście złożyć ofiarę^s dla PANA^a. ²⁰Jako pierwociny waszego ciasta ofiarujecie płacek. Macie go ofiarować jako pierwociny z wymłóconego zboża. ²¹Z pierwocin waszego ciasta będziecie składać ofiarę dla PANA przez wszystkie pokolenia.

²²Jeśli przez nieuwagę pominięcie któryś z tych nakazów, które PAN dał wam przez Mojżesza, ²³coś z tego, co wam PAN nakazał za pośrednictwem Mojżesza, od dnia kiedy PAN ustanowił to dla was i dla przyszłych waszych pokoleń, ²⁴jeśli więc stanie się tak przez nieuwagę społeczności, wówczas złoży ona cielca jako ofiarę całopalną^s na miłą woń dla PANA^b. Dołącz do tego według przepisów ofiarę pokarmową^s i płynną oraz kozła na ofiarę przebłagalną^s. ²⁵Kapłan dopełni obrzędu zadośćuczynienia w imieniu całej społeczności Izraela^s. Dostąpią oni przebaczenia, gdyż popełniono to przez nieuwagę, a oni przynieśli swoje dary i spalili je przed PANEM, składając ofiarę przebłagalną za nieumyślne przewinienie. ²⁶W ten sposób będzie darowana wina zarówno całej społeczności Izraela, jak i cudzoziemcom, którzy pośród was przebywają. Był to bowiem grzech^s całego ludu popełniony przez nieuwagę. ²⁷Jeśli tylko jedna osoba popełni grzech przez zapomnienie, złoży na ofiarę przebłagalną jednoroczną kozę. ²⁸W imieniu osoby, która zgrzeszyła przez nieuwagę, kapłan dokona zadośćuczynienia przed PANEM. Wtedy wina będzie jej darowana^c. ²⁹To samo prawo będzie dotyczyć zarówno Izraelitów z urodzenia, jak i cudzoziemców, którzy pośród was zamieszkują. Obowiązuje ono jednakowo wszystkich, którzy zgrzeszyli przez nieuwagę. ³⁰Gdyby ktoś popełnił grzech świadomie, obraża PANA i bez względu na to, czy jest tubylcem, czy cudzoziemcem, zostanie usunięty spośród

różnych form kultu zaczerpniętych z innych religii (np. Ezd 9,1; Jr 16,18). Niekiedy kult Jahwe był nawet zagrożony przez wpływ innych religii (np. 1Krl 11,5nn; 2Krl 23,1nn; Jr 2,7; 32,35). Odstępstwa od kultu jedynego Boga były srogo piętnowane przez proroków, którzy ukazywali zgubne skutki niewierności ludu (Jr 44,4,22; Ez 7,20nn; 16,2nn). Jezus nie odrzucił starotestamentowych ofiar. Wydarzenia związane z Jego Męką i Śmiercią, a następnie zburzenie świątyni jerozolimskiej przez Rzymian w 70 r. po Chr., stały się jednak wymownym znakiem, że starotestamentowe ofiary zostały zastąpione jedyną ofiarą, którą złożył On z siebie na krzyżu. Eucharystia jest uobecnieniem tej doskonałej ofiary Jezusa Chrystusa.

swojego ludu. ³¹Wzgardził on bowiem słowem PANA i złamał Jego przykazania^f. Człowiek taki zostanie bezwzględnie usunięty ze społeczności, ciąży bowiem na nim jego wina^g”.

Naruszenie szabatu

³²Gdy Izraelici przebywali jeszcze na pustyni, spotkali człowieka, który zbierał opał w dniu szabatu. ³³Ci, którzy go spotkali zbierającego opał, zaprowadzili go przed Mojżesza, Aarona i całą społeczność. ³⁴Zatrzymano go pod strażą, aż zapadnie decyzja, co z nim należy uczynić. ³⁵A PAN^e rzekł do Mojżesza: „Człowiek ten musi umrzeć^d. Niech cała społeczność ukamieniuje^b go poza obozem”. ³⁶Cała społeczność wyprowadziła go więc za obóz i tak umarł pod gradem kamieni, zgodnie z nakazem, jaki PAN dał Mojżeszowi.

Frędzle przy płaszczach

³⁷PAN^e powiedział do Mojżesza: ³⁸„Rozkaż Izraelitom, aby oni oraz ich potomstwo robili frędzle^c na skraju swoich płaszczy, a użyjają do tego nici z fioletowej purpury^d. ³⁹Będziecie nosić frędzle, abyście sobie przypominali wszystkie nakazy PANA i wypełniali je. Nie pozwolicie się uwieść pożądaniom serca^f i oczu, by one nie przywiodły was do niewierności. ⁴⁰Powinniście pamiętać o moich przykazaniach^f i wypełniać je, abyście byli święci wobec waszego Boga. ⁴¹Ja jestem PANEM, waszym Bogiem, który was wyprowadził z Egiptu, aby być waszym Bogiem. To Ja jestem PANEM i Bogiem waszym!”.

Bunt Koracha, Datana i Abirama

16 ¹Korach, syn Ishara, a wnuk Kehata, którego ojcem był Lewi, oraz Datan i Abiram, synowie Eliaba, a także On, syn Peleta, a wnuk Rubena, ²zbuntowali się przeciwko Mojżeszowi, a razem z nimi dwustu pięćdziesięciu mężczyzn spośród Izraelitów. Byli oni naczelnikami rodów, członkami rady i ludźmi znaczącymi. ³Połączyli się przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi i powiedzieli do nich: „Dosyć tego! Jeśli wszyscy, cała społeczność jest święta i PAN^e jest pośród nich, to jakim

a) Ten niezwykle surowy przepis miał służyć Izraelitom jako pomoc w umocnieniu ich wiary, a także świadomości przynależenia do narodu wybranego (Wj 31,15; por. Kpl 23,3).

b) *ukamienować* - zob. Lb 14,10^e.

c) *frędzle* - przyszywano je do płaszcza używanego podczas modlitwy (Pwt 22,12). Jezus, który również nosił takie frędzle (Mt 9,20) upominał Żydów, którzy sprowadzili ów zwyczaj do zewnętrznego znaku, zapominając o jego istocie (Mt 23,5).

d) *purpura* - zob. Lb 4,6^e.

Lb

Bunt Koracha, Datana i Abirama. Fragment ten łączy w sobie dwa różne wydarzenia: bunt Koracha i jego zwolenników przeciwko Aaronowi oraz bunt Datana i Abirama przeciwko Mojżeszowi. Wydarzenie z Korachem i jego zwolennikami odzwierciedla konflikt pomiędzy kapłanami i lewitami, którzy chcieli mieć pełny udział w posługiwaniu kapłańskim i płynących z tego korzyściach. Konflikt ten narodził się szczególnie po powrocie Izraelitów z wygnania babilońskiego w 538 r. przed Chr., gdy kapłani starali się umocnić swoją religijną i polityczną władzę nad ludem (zob. *Wprowadzenie*). Spotkało się to z reakcją środowisk podkreślających tradycje, według której nie tylko kapłani, lecz cały lud jest poświęcony Bogu i wszyscy są wezwani do szczególnej świętości (Pwt 7,6 14,2.21; 26,19; 28,9). W praktyce uznana została wyższość kapłaństwa aaronowego nad posługiwaniem lewitów i świeckich. Potwierdzenie tego znajdujemy m.in. w Lb 16 - 17. Konflikt między Mojżeszem a Danatem i Abirama dotyczy przywództwa

a) *padł na twarz* – gest ten jest tutaj wyrazem wstawiennictwa Mojżesza za tymi, którzy dopuszczają się buntu (por. w. 22).

b) *zwoleńnicy* – chodzi tu raczej o świeckich, którzy przyłączyli się do lewity Koracha.

c) *kadzielnice* – były to prawdopodobnie miedziane misy z długą rączką. Nabierano nimi rozżarzone węgle, na które nakładano kadzidło.

d) Mojżesz wskazuje w tym pytaniu na wielkość i potęgę Boga, którego Aaron reprezentuje, choć sam jest nikim wobec potęgi Boga. Godność i moc Aarona zostały mu udzielone przez Boga.

prawem wynosicie się ponad zgromadzenie^a PANA?⁴ Kiedy Mojżesz to usłyszał, padł na twarz^a,⁵ a następnie powiedział do Koracha i jego zwolenników^b: „Jutro rano PAN pokaże, kto do Niego należy. Ten, kto naprawdę jest święty, będzie się mógł zbliżyć do Niego. Jedynie ten, kogo On wybrał, zbliży się do Niego.⁶ Postąpcie więc w ten sposób: Korach i jego zwolennicy niech wezmą swoje kadzielnice^c,⁷ włożą do nich ogień i nasypią kadzidła. Uczynią to jutro przed PANEM, a święty będzie ten, kogo PAN wybierze. Dość tego, lewici!⁸ Mojżesz powiedział jeszcze do Koracha: „Słuchajcie lewici!⁹ Czy jeszcze wam za mało, że Bóg Izraela⁵ wyróżnił was spośród społeczności izraelskiej? Możecie przecież zbliżyć się do Niego, pełnić służbę w mieszkaniu^f PANA i stawać przed społecznością, aby w jej imieniu pełnić służbę.¹⁰ Pozwolił ci razem z twoimi braćmi^f lewitami zbliżyć się do siebie, a wy jeszcze domagacie się kapłaństwa.¹¹ Dlatego ty ze swoimi wszystkimi zwolennikami połączyłeś się przeciwko PANU! A Aaron? Kimże on jest, że szemrzecie przeciwko niemu?¹²”

¹²Następnie nakazał Mojżesz przywołać synów Eliaba: Datana i Abirama. Oni jednak mu odpowiedzieli: „Nie przyjdziemy!¹³ Czy nie dosyć tego, że nas wyprowadziłeś z kraju opływającego w mleko i miód, aby nas wygubić na pustyni, a teraz chcesz jeszcze sprawować rządy nad nami?¹⁴ Przecież nie wprowadziłeś nas do kraju opływającego w mleko i miód ani nie dałeś nam na własność pól i winnic. Czy myślisz, że ci ludzie są ślepi? Nie przyjdziemy!¹⁵ Mojżesz rozgniewał się bardzo i rzekł do PANA: „Nie przyjmij ich ofiary!¹⁶ Nikomu z nich nie zabrałem nawet osła, nikogo też nie skrzywdziłem¹⁷”.

¹⁶I rzekł Mojżesz do Koracha: „Jutro staniesz ze swoimi zwolennikami przed PANEM. Staniesz ty i oni oraz Aaron.¹⁷ Każdy ma zabrać swoją kadzielnicę, nasypać kadzidła i przynieść ją przed PANA. Każdy przyniesie własną kadzielnicę, czyli razem dwieście pięćdziesiąt kadzielnic. Również ty i Aaron przyniesiecie swoje kadzielnice¹⁸”. ¹⁸Każdy więc wziął swoją kadzielnicę, włożył do niej ogień, nasypał kadzidła i razem z Mojżeszem i Aaronem stanęli przy wejściu do Namiotu Spotkania¹⁹. ¹⁹Gdy Korach zebrał przeciwko nim wszystkich swoich zwolenników przy wejściu do Namiotu Spotkania, ukazała się im chwała^f PANA. ²⁰PAN powiedział do Mojżesza i Aarona: ²¹„Odejdźcie od tej zgrai, gdyż wytracę ich w jednej chwili²²”. ²²Wtedy oni padli na twarz i wołali: „Boże, Boże wszystkich żyjących! Jeden tylko zgrzeszył, a Ty wybuchasz

nad ludem i decydowania o społeczno-politycznym losie narodu. Świadczy także o występowaniu tarc pomiędzy Izraelitami z powodu opuszczenia Egiptu. Klęska buntowników ma być potwierdzeniem tego, że jedyną słuszną drogę obrał Mojżesz. On jest wykonawcą woli Boga. Sprzeciw wobec Mojżesza jest równoznaczny z odrzuceniem Boga, a taka postawa zasługuje na karę.

gniewem^s przeciwko całej społeczności?”²³PAN odpowiedział Mojżeszowi: ²⁴„Daj rozkaz społeczności: «Oddalcie się od namiotów Koracha, Datana i Abirama!»”. ²⁵Mojżesz powstał i udał się w towarzystwie starszych^t Izraela do Datana i Abirama. ²⁶I powiedział do społeczności: „Oddalcie się od namiotów tych przewrotnych ludzi i nie dotykajcie niczego, co do nich należy, byście nie zginęli z powodu ich grzechów^{o1}”. ²⁷Wtedy ci oddalili się od namiotów Koracha, Datana i Abirama. Datan i Abiram wyszli natomiast i stanęli u wejścia do swoich namiotów razem ze swoimi żonami, synami i małymi dziećmi. ²⁸Wtedy Mojżesz rzekł: „Po tym poznacie, że to PAN mnie posłał, abym dokonał wszystkich tych czynów i że nie ode mnie to wyszło. ²⁹Jeśli ci ludzie umrą śmiercią naturalną i doświadczą losu innych ludzi, wówczas PAN mnie nie posłał. ³⁰Jeśli jednak PAN uczyni coś nadzwyczajnego i sprawi, że ziemia otworzy swą paszczę i pochłonie ich i to, co mają, tak że żywi runą do krainy umarłych^a, wtedy poznacie, że ci ludzie obrażili PANA”. ³¹Skoro tylko powiedział te słowa, ziemia rozstała się pod nimi. ³²Ziemia rozwarła swą paszczę i pochłonęła ich razem z ich rodzinami i ludźmi, którzy przyłączyli się do Koracha, razem z całym ich majątkiem. ³³Wpadli więc żywcem wraz ze swoim mieniem do krainy umarłych, a ziemia zamknęła się nad nimi. Tak zginęli. ³⁴Wszyscy Izraeliści, którzy stali wokół, gdy usłyszeli ich krzyk, puciekali, wołając: „Bo i nas mogłaby ziemia pochłonać!”^{o2}. ³⁵A wtedy spadł ogień od PANA^b i spalił tych dwustu pięćdziesięciu mężczyzn, którzy składali ofiarę z kadzidła.

17¹PAN przemówił do Mojżesza: ²„Powiedz Eleazarowi, synowi kapłana Aarona, niech pozbiera z pogorzeliśki kadzielnice, ponieważ zostały poświęcone^e, a ogień niech odrzuci daleko. ³Kadzielnice tych, którzy życiem przypłacili swoje grzechy, niech przekuje na blachy i przeznacz y je na obicie ołtarza^c. Przynieśli je bowiem przed PANA i dlatego stały się święte. Teraz niech będą dla Izraela znakiem ostrzegawczym”. ⁴Kapłan Eleazar pozbierał więc miedziane kadzielnice, które przynieśli mężczyźni pochłonięci potem przez ogień. Wykuto z nich obicie na ołtarz^e.

⁵Ma to być przestrożą dla Izraelitów, aby nikt niepowołany, czyli nie należący do potomków Aarona, nie przystępował do palenia kadzidła przed PANEM. W przeciwnym bowiem razie podzieli los Koracha i jego zwolenników, zgodnie z przekazaną im przez Mojżesza zapowiedzią PANA.

⁶Następnego dnia cała społeczność Izraelitów szemrała przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi: „To wy sprowadziście zgubę na lud PANA!”^{o3}. ⁷Gdy cała społeczność zgromadziła się przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi, oni skierowali się ku Namiotowi Spotkania. Wtedy obłok^d okrył Namiot i ukazała się chwała PANA. ⁸Mojżesz i Aaron przybyli przed Namiot Spotkania. ⁹Wtedy

a) *kraina umarłych* - w starożytności panował pogląd, że kosmos dzieli się na trzy części: ziemię należącą do ludzi i innych istot żywych; przestrzeń ponad firmamentem nieba, która należy do Boga; oraz świat podziemny, w którym przebywają zmarli. Zob. *Słownik*.

b) *ogień od PANA* - mógł to być piorun, który uderzył z obłoku unoszącego się nad świętym mieszkaniem. Bóg wkraczający w dzieje narodu wybranego jest absolutnym Panem wszelkich sił natury.

c) *blachy... na obicie ołtarza* - według Wj 27,2; 38,2 ołtarz od początku obity był miedzianą blachą. Być może późniejszy redaktor zaczerpnął z tej tradycji, choć odmiennie ją tutaj zinterpretował, wyjaśniając pochodzenie miedzianych blach. Ołtarz, o którym mowa, stał na dziedzińcu przed świętym mieszkaniem i składano na nim ofiary całopalne.

d) *obłok* - zob. Lb 9,15-23+.

a) *padli na twarz* - zob. Lb 16,4+.

b) *nieszczęście* - nie jest możliwe ustalenie na podstawie tekstu biblijnego, o jakie nieszczęście chodzi. Mogła to być choroba, epidemia lub inna katastrofa.

c) Cudowne wydarzenie z łaską Aarona potwierdziło pierwszeństwo lewitów wśród wszystkich plemion Izraela oraz przyznanie urzędu kapłańskiego jedynie Aaronowi i jego synom. Tradycja chrześcijańska widzi tu symbol Chrystusa jako jedynego i najwyższego kapłana oraz Maryi, która wydała na świat Jezusa.

d) Werset 27-28 odnosi się do pytania: Kto ma prawo sprawować kult w świątym mieszkaniu? Wydarzenie z łaską Aarona, a także inne sytuacje dają jednoznaczny odpowiedź, że Bóg powierzył tę godność jedynie kapłanom z rodu Aarona (np. Lb 18,2-7).

PAN powiedział do Mojżesza: ¹⁰„Odejdźcie od tej gromady, gdyż zamierzam ich zniszczyć w jednej chwili!”. Oni padli na twarz^a, ¹¹a Mojżesz rzekł do Aarona: „Weź kadzielnicę, włóż do niej ognia z ołtarza i nasyp kadzidła. Natychmiast udaj się do ludu i dokonaj obrzędu zadośćuczynienia za nich. Rozgniewany PAN wydał już bowiem wyrok i zaczął karać”. ¹²Aaron pochwycił więc kadzielnicę, jak mu nakazał Mojżesz, i rzucił się między lud, gdzie już szerzyło się nieszczęście^b. Natychmiast nałożył kadzidło i dokonał zadośćuczynienia za lud. ¹³I tak, stanąwszy pomiędzy umarłymi i żyjącymi, zażegnał klęskę. ¹⁴Tych jednak, którzy zginęli, było czternaście tysięcy siedmuset, nie wliczając w to zmarłych z powodu buntu Koracha. ¹⁵Następnie Aaron wrócił do Mojżesza przed wejście do Namiotu Spotkania. Nieszczęście minęło.

Laska Aarona

¹⁶PAN^f przemówił do Mojżesza: ¹⁷„Zbierz od Izraelitów po lasce od każdego plemienia, od wszystkich naczelników plemion. Każdą z tych dwunastu lasek podpiszesz imieniem właściciela. ¹⁸Na lasce lewitów^g wypiszesz imię Aarona, bo tylko jedna laska przypada na przywódcę danego plemienia. ¹⁹Złóżysz je w Namiocie Spotkania^h, przed Arką Świadcstwaⁱ, tam, gdzie się z wami spotykam. ²⁰Laska człowieka, którego wybrałem, zakwitnie. Uciszę w ten sposób szemranie Izraelitów, którzy narzekają na was”.

²¹Mojżesz przekazał to Izraelitom. Wszyscy przywódcy plemion dali mu więc swoje laski. Zebrał ich dwanaście, po jednej od każdego naczelnika. Pośród nich znalazła się również laska Aarona. ²²Mojżesz złożył te laski przed PANEM w Namiocie Spotkania. ²³Gdy następnego ranka Mojżesz wszedł do Namiotu Spotkania, spostrzegł, że zakwitła laska Aarona z plemienia Lewiego. Wypuściła pączki, zakwitła i wydała dojrzałe migdały^c. ²⁴Mojżesz zabrał wszystkie laski z ich miejsca przed PANEM i wyniósł je do Izraelitów. Oni przypatrzyli się im i każdy zabrał swoją. ²⁵PAN rzekł do Mojżesza: „Zanieś laskę Aarona z powrotem przed Arkę Świadcstwa. Niech będzie tam przechowywana jako znak dla buntowników. Położysz w ten sposób kres ich szemraniu przeciwko Mnie, aby nie pomarli”. ²⁶I Mojżesz tak uczynił. Spełnił wszystko według nakazu PANA. ²⁷Izraelici wołali znów do Mojżesza: „Oto ginimy, nie ma dla nas ratunku, wszyscy jesteśmy straceni. ²⁸Ktokolwiek się zbliży do mieszkania^h PANA - umiera. Czyż mamy zupełnie wyginać^d?”.

Uprawnienia kapłanów i lewitów

18 ¹Wtedy PAN^f rzekł do Aarona: „Ty, twoi synowie i cała twoja rodzina będziecie odpowiedzialni za winy popełnione w świątyni. Również ty i twoi synowie będziecie odpowiadać

za wasze grzechy¹ jako kapłanów. ²Pozwól również przychodzić tu twoim braciom² z plemienia Lewiego, z rodu³ twego ojca. Niech przyłączą się do ciebie i niech pomagają tobie i twoim synom przy służbie w Namiocie Świadectwa⁴. ³Powinni się zastosować do twoich rozporządzeń i do przepisów obowiązujących w Namiocie Świadectwa. Nie wolno im jednak zbliżyć się do świętych sprzętów i do ołtarza⁵. W przeciwnym bowiem razie umrzecie wszyscy: wy i oni⁶. ⁴Powinni się przyłączyć do ciebie i podjąć służbę w Namiocie Spotkania⁷, wykonując w nim wszelkie potrzebne prace. Żaden obcy natomiast niech się do was nie zbliża. ⁵To wy otoczycie prawdziwą troską miejsce święte⁸ i ołtarz, aby już nie wybuchnął przeciwko Izraelitom gniew⁹ Boży. ⁶To Ja wybrałem spośród Izraelitów waszych braci, lewitów¹⁰, i wam ich oddałem. Oni są ofiarowani PANU, aby pełnili służbę w Namiocie Spotkania. ⁷Ty natomiast i twoi synowie spełniamie wiernie swoje kapłańskie obowiązki, zwłaszcza przy ołtarzu i w miejscu poza zasłoną. Wam je powierzyłem, a gdyby zbliżył się ktoś obcy, przypłaci to życiu¹¹.

Udział kapłanów w darach ofiarnych

⁸PAN⁸ powiedział do Aarona: „Daję ci udział w darach⁹, które będą dla Mnie składane. Na mocy namaszczenia¹⁰ oddaję tobie i twoim potomkom – wiecznym prawem – wszystkie święte dary Izraela¹¹. ⁹To będzie twój udział w najświętszych darach, które ofiarowane są przez spalanie. Tobie i twoim synom przypadnie część każdego daru, który ofiarują Mi jako najświętsze ofiary¹², to znaczy ofiary pokarmowe¹³, ofiary przebłagalne¹⁴ i ofiary wynagradzające¹⁵. ¹⁰Będziecie je jeść w miejscu najświętszym¹⁶. Mogą je jeść tylko mężczyźni i powinniście je uważać za święte. ¹¹Tobie przypadną dary ofiarne Izraelitów składane rytualnym gestem kołysania¹⁷. Daję je tobie, twoim synom i córkom jako wieczne prawo. Mogą je spożywać wszyscy z twojej rodziny, którzy są rytualnie czysti. ¹²Oddaję tobie wszystko, co najlepsze: ze świeżej oliwy, z mioszku i zboża, które Izraelici przyniosą PANU jako pierwsze plony. ¹³Do ciebie będą należeć pierwociny¹⁸, które przyniosą dla PANA ze wszystkiego, co rośnie w ich kraju. Może je jeść każdy członek twojej rodziny, który jest rytualnie czysty¹⁹. ¹⁴Do ciebie będzie należeć wszystko obłożone kłatwą²⁰ w Izraelu. ¹⁵Do ciebie będą należeć wszelkie istoty pierworodne²¹, które ofiaruje się PANU, zarówno spośród ludzi, jak i zwierząt. Powinieneś jednak wykupić wszystko, co pierworodne u ludzi i u zwierząt nieczystych. ¹⁶Wykupisz ich miesiąc po urodzeniu za cenę pięciu syków²² srebra, według wagi syka świątynnego²³ – sykl po dwadzieścia ger²⁴. ¹⁷Nie będziesz jednak wykupywał pierworodnego krowy, owcy i kozy. Są one bowiem poświęcone²⁵. Krew²⁶ ich wylejesz na ołtarz,

a) Wersety 1-3 zawierają kolejne potwierdzenie podziału w ramach plemienia Lewiego. Członkowie rodu Aarona mają pełnić funkcje kapłańskie i składać ofiary Bogu. Pozostali lewici podlegają kapłanom i są przeznaczeni do posługi w świętym mieszkaniu.

b) *przypłaci to życiem* – wszelka uzurpacja kapłańskich funkcji przez ludzi niepowołanych uchodziła za bardzo ciężkie przewinienie i podlegała karze śmierci.

c) *udział w darach* – każdy człowiek składający Bogu ofiarę dziękczynną, spożywał następnie jakąś jej część. Kapłani mieli jednak o wiele większy udział w darach ofiarnych, ponieważ z racji Bożego wyboru i namaszczenia świętym olejem byli wyłączeni spośród ludu i przeznaczeni do świętej posługi.

d) *gest kołysania* – zob. Lb 5,25+.

e) *pierwociny* – zob. Lb 15,18+.

f) *kłatwa* – chodzi tu o tzw. chereim, czyli religijną kłatwę rzucaną np. w czasie wojny na wrogów i całe ich mienie (np. Joz 6,21; 10,39; 1Sm 15,18). Zob. Słownik.

g) *sykl świątynny* – zob. Lb 3,47+.

h) *gera* – zob. Lb 3,47+.

a) Kapłani i lewici nie otrzymali w Kanaanie żadnej ziemi (Lb 26,62). Mieli się całkowicie poświęcić służbie dla PANA. Utrzymanie miał im zapewnić lud.

b) *dziesięcina* – podatek z pólów ziemi składany przez lud na utrzymanie lewitów. Lewici natomiast byli opodatkowani dziesięciną na rzecz kapłanów. Ci ostatni mieli znaczne dochody: udział w określonych ofiarach, pierwociny z bydła i roli, dodatkowe ofiary od ludu, dziesięcina od lewitów. Różnice między kapłanami a lewitami prowadziły z czasem do narastania antagonizmu pomiędzy tymi dwoma ugrupowaniami, a później nawet do wycofywania się lewitów ze służby w świątyni. *Zob. Słownik.*

a tłuszcz spalisz w ogniu na miłą woń dla PANA. ¹⁸Tobie przypadnie ich mięso, a więc mostek ofiarowany gestem kołysania oraz prawa łopatka. ¹⁹Tobie, twoim synom i córkom daję wiekuieste prawo do wszystkich ofiarnych darów, które Izraelici będą składać PANU. Będziecie to wieczne i niezniszczalne przymierze^z zawarte z wami przez PANA i nie wolno wam go łamać^z.

Szacunek należny lewitom

²⁰PAN^z rzekł do Aarona: „Nie będziesz miał żadnego dziedzictwa w ich kraju i nie otrzymasz żadnej części ziemi”. Ja bowiem jestem twoją częścią i dziedzictwem pośród Izraelitów.

²¹W zamian za służbę, którą lewici^z pełnią w Namiocie Spotkania^z, oddaję im jako dziedzictwo wszystkie dziesięciny^z składane przez Izraelitów. ²²Synowie Izraela^z bowiem nie będą mogli zbliżyć się do Namiotu Spotkania, aby nie obciążać się winą, która sprawdza śmierć. ²³Jedynie lewici będą pełnić służbę w Namiocie Spotkania i będą ponosili karę za swoje winy. A takie będzie wieczne prawo dla waszych potomków: lewici nie będą mieli żadnego dziedzictwa pośród Izraela,²⁴bo jako dziedzictwo dałem potomkom Lewiego dziesięciny, które Izraelici będą przynosić dla PANA. Dlatego powiedziałem im, że nie będą mieć dziedzictwa pośród Izraelitów^z.

²⁵Następnie PAN przemówił do Mojżesza: ²⁶„Powiedz lewitom: «Gdy będziecie przyjmować od Izraelitów dziesięciny, które daję wam jako wasze dziedzictwo, wówczas dziesiątą część z nich złożycie jako ofiarę^z dla PANA. ²⁷Będziecie to wam policzone jako wasza ofiara z wymłóconego zboża oraz ofiara wina z tłoczni. ²⁸W ten sposób wy również będziecie składać dla PANA ofiarę ze wszystkich waszych dziesięcin, jakie będziecie pobierać od Izraelitów. Dar należny PANU oddacie kapłanowi Aaronowi. ²⁹Powinniście złożyć dar dla PANA ze wszystkich darów, jakie wam przypadną. Oddacie świętą część ze wszystkiego co najlepsze». ³⁰Powiedz im jeszcze: «Gdy odłożycie to, co najlepsze, będzie to lewitom policzone jako ofiara z wymłóconego zboża i z tłoczni. ³¹Możecie to jeść gdziekolwiek, zarówno wy, jak i wasze rodziny. Jest to bowiem zapłata za waszą służbę przy Namiocie Spotkania. ³²Gdy ofiarujecie to, co najlepsze, postąpićcie właściwie. Nie zbezczeszcicie świętych darów Izraela, a więc nie pomrzecie»^z.

Przygotowanie wody oczyszczającej

19 PAN^z powiedział do Mojżesza i Aarona: ²„Oto rozporządzenie prawne, wydane przez PANA. Powiedz Izraelitom,

Przygotowanie wody oczyszczającej. Zwyczaj przygotowania wody oczyszczającej Izraelici zapożytyli prawdopodobnie od innych ludów. W Biblii wspomina się o nim tylko w tym miejscu (por.

niech ci przyprowadzą czerwoną krowę, zdrową i bez skazy, na którą jeszcze nie wkładano jarzma. ³Przekażecie ją kapłanowi Eleazarowi. Następnie wyprowadzi się ją poza obóz i zabije w jego obecności. ⁴Kapłan Eleazar weźmie potem nieco jej krwi⁷ na palec i dokona siedmiokrotnego pokropienia od strony wejścia do Namiotu Spotkania⁸. ⁵Wreszcie spali się ją w jego obecności. Należy spalić jej skórę, mięso i krew, łącznie z zawartością jelit. ⁶Kapłan weźmie teraz drzewo cedrowe, hizop⁹ oraz szkarłat i rzuci je do ognia, w którym płonie krowa. ⁷Następnie kapłan wypierze swoje ubranie i umyje się w wodzie. Potem powróci do obozu, lecz aż do wieczora będzie rytualnie nieczysty⁶. ⁸Również i ten, kto spalał krowę, wypierze ubranie w wodzie, obmyje się⁵ i pozostanie nieczysty aż do wieczora. ⁹Człowiek rytualnie czysty zbierze popiół z tej krowy i złoży go na czystym miejscu poza obozem. Będzie on tam przechowywany do przyrządzenia wody oczyszczającej dla społeczności izraelskiej. Jest to ofiara za grzech¹⁰. ¹⁰Ten, kto zbierał popiół z krowy, wypierze swoje ubranie i pozostanie nieczysty aż do wieczora. Będzie to wiedzna ustawa tak dla Izraelitów, jak również dla cudzoziemców, którzy się spośród was osiedlą.

Przypadki rytualnej nieczystości

¹¹Kto dotknie zmarłego, jakichkolwiek zwłok ludzkich, pozostanie nieczysty przez siedem dni. ¹²By odzyskać czystość¹¹, winien oczyścić się tą wodą w trzecim i siódmym dniu. Jeśli jednak nie zrobi tego w trzecim dniu, nie dostąpi też oczyszczenia w dniu siódmym. ¹³Ktokolwiek dotknie ciała człowieka zmarłego i nie dopełni obrzędu oczyszczenia - bezcześci mieszkanie¹² PANA¹³. Taki zostanie wyłączony spośród Izraela¹⁴. Ponieważ nie został pokropiony oczyszczającą wodą, jest nieczysty¹⁵ i ta nieczystość trwa w nim nadal. ¹⁴Takie natomiast prawo obowiązuje w przypadku, gdy ktoś umrze w swoim namiocie: ktokolwiek wejdzie do tego namiotu lub też w nim przebywa, będzie nieczysty przez siedem dni. ¹⁵Nieczyste staje się również każde otwarte naczynie, które nie ma pokrywy przymocowanej sznurem. ¹⁶Podobnie przez

a) *hizop* - chodzi o roślinę (majeranek syryjski), której gałązki osiagają długość do 90 cm. Był wykorzystywany do rytualnych pokropień (np. Wj 12,22; Kpl 14,4; Ps 51,9; Hbr 9,19).

Lb

Pwt 21,1-9; Hbr 9,13). Zawiera on w sobie bogatą symbolikę. Kolor krowy być może ma nawiązywać do koloru krwi. Krew pełni funkcję oczyszczającą. Spalenie krowy razem z krwią ma nadać popiołowi większą moc oczyszczania. Fakt, że krowa nie nosiła jarzma, wskazuje, że było to młode zwierzę, nieprzeznaczone jeszcze do żadnej czynności świeckiej. Drzewo cedrowe jest odporne na próchnienie, dlatego jest symbolem długowieczności. Hizop jest rośliną, która ma m.in. właściwości oczyszczające. Szkarłat to rodzaj szlachetnej tkaniny o kolorze intensywnie czerwonym. Intensywna barwa szkarłatu jest symbolem żywotności.

Przypadki rytualnej nieczystości. Chcąc podkreślić świętość Boga, ukazywano zarazem wszystko, co człowieka od tej świętości oddala. W ten sposób powstał spis różnych czynów i sytuacji, które czynią człowieka rytualnie nieczystym i z których, dzięki obrzędowi pokropienia wodą oczyszczenia, może

a) *hizop* – zob. Lb 19,6+.

b) *pierwszy miesiąc* – prawdopodobnie jest to pierwszy miesiąc czterdziestego roku wędrówki Izraelitów przez pustynię (Lb 20,22-29; por. Lb 33,38).

c) *Miriam* – zob. Lb 12,1+.

siedem dni będzie nieczysty ten, kto w otwartym polu dotknie człowieka zabitego mieczem, zmarłego, ludzkich kości lub grobu.¹⁷ Aby oczyścić człowieka, który stał się nieczysty, trzeba wziąć do naczynia trochę popiołu z ofiary⁸ spalonej jako przeżłaganie⁹ i zalać wodą źródłaną.¹⁸ Oczyszczony mężczyzna weźmie hizop⁸, zanurzy go w wodzie i pokropi nią namiot oraz naczynia i ludzi, którzy się w nim znajdują, a także człowieka, który dotknął kości zabitego lub zmarłego albo grobu.¹⁹ Tak więc czysty mężczyzna w trzecim i siódmym dniu pokropi nieczystego, a ten siódmego dnia stanie się czysty. Wpierw jednak wypierze swoje ubranie, obmyje⁸ się wodą i wieczorem będzie czysty.²⁰ Lecz ten człowiek, który nie dopełnił aktu oczyszczenia, ma być wyłączony ze zgromadzenia¹, gdyż zbezcześcił świątynię PANA. Nie został pokropiony wodą oczyszczającą, pozostanie więc nieczysty.²¹ Takie prawo będzie was obowiązywać na zawsze. Ten, kto dokonuje obrzędu pokropienia oczyszczającą wodą, ma wyprać swoje ubranie, a kto się zetknie z wodą oczyszczającą, pozostanie nieczysty do wieczora.²² Czegokolwiek dotknie nieczysty, również będzie nieczyste. Osoba, która dotknie nieczystego, też będzie nieczysta aż do wieczora²³.

Wody Meriba

20¹Cała społeczność Izraelitów przybyła na pustynię Sin w pierwszym miesiącu^b. Lud zatrzymał się w Kadesz, gdzie umarła i została pochowana Miriam^c.² Kiedy zabrakło wody dla ludzi, zebrali się oni przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi.³ Lud kłócił się z Mojżeszem i mówił: „Obyśmy zginęli, jak nasi bracia⁴ przed PANEM!“⁴ Czemu wyprowadziliście zgromadzenie⁵ PANA na tę pustynię, byśmy tu wyginęli razem z naszym bydłem? ⁵Po cóż więc wyprowadziliście nas z Egiptu? Po to, aby nas przywieść na to nędzne miejsce, gdzie nie ma zboża, drzew figowych, winnych krzewów ani drzew granatu, a nawet wody do picia?“. ⁶Mojżesz

się uwolnić. Czynność oczyszczania ludu została powierzona kapłanom. Niepoddanie się obrzędowi oczyszczenia powodowało wyłączenie danego człowieka ze społeczności. To natomiast miało bardzo ciężkie konsekwencje w codziennosci i mogło narazić daną osobę nawet na utratę życia. Jezus w swoim nauczaniu odniósł się przede wszystkim do nieczystości, która skaża ludzki umysł, uczucia i pragnienia. Skutkiem takiej nieczystości jest oddalenie się człowieka od Boga i od ludzi, a nawet zerwanie więzi łączącej go z Bogiem i ludźmi (np. Mk 7,15-23). Niezrozumiały dziś dla nas zakaz dotykania ludzkich zwłok można wyjaśnić tym, że śmierć człowieka postrzegano jako skutek grzechu (np. Mdr 1,16; por. Mdr 1,13n; 2,23n). Prawo to mogło być również formą przeciwstawienia się pogańskiemu kultowi zmarłych. Jezus, który jest zmartwychwstaniem i życiem (J 11,25), dotykał umarłych (np. Mt 9,18.25; por. Łk 7,14) i przywracał im życie. Wskreszenia stanowiły zapowiedź zmartwychwstania do życia wiecznego. Dla chrześcijan śmierć jest przejściem do wiecznego życia, a Kościół oddaje cześć relikwiom świętych.

Wody Meriba. Opis tego wydarzenia zawiera również *Księga Wyjścia* (Wj 17,1-7). Tym razem do zbuntowanego ludu dołączają jego główni przywódcy, którzy do tej pory dochowali wierności Bogu.

i Aaron opuścili zgromadzenie i skierowali się ku wejściu do Namiotu Spotkania^e. Tam upadli na twarz i wówczas ukazała się im chwała^f PANA. ⁷PAN przemówił do Mojżesza: ⁸ „Weź łaskę, a następnie z bratem Aaronem zgromadź wszystkich Izraelitów. Przemów w ich obecności do skały, a ona wyda z siebie wodę. W ten sposób wyprowadzisz wodę ze skały i ugasisz pragnienie ludu oraz bydła”. ⁹Zgodnie z rozkazem, Mojżesz zabrał łaskę sprzed oblicza PANA. ¹⁰Mojżesz i Aaron zgromadzili ludzi przed skałą, a Mojżesz tak przemówił: „Słuchajcie, wy, buntownicy! Nie wiem, czy potrafimy wyprowadzić dla was wodę z tej skały!”. ¹¹Podniósł rękę i dwa razy uderzył łaską w skałę. I wypłynęła woda tak obficie, że mógł się napić lud i bydło. ¹²Lecz PAN powiedział do Mojżesza i Aarona: „Ponieważ nie zawierzyliście Mi i nie okazaliście mojej świętości wobec Izraelitów, dlatego wy nie wprowadzicie tego ludu do ziemi, którą im daję”. ¹³Oto są Wody Meriba^a, gdzie Izraelici kłócili się z PANEM i gdzie On okazał wobec nich swoją świętość.

Edomici nie pozwalają na przejście

¹⁴Mojżesz wysłał z Kadesz posłów do króla Edomu^b, aby mu oznajmić: „Tak mówi twój brat^c Izrael: «Ty znasz niedolę, jaka na nas spadła. ¹⁵Ojcowie nasi przywędrowali kiedyś do Egiptu i przebywaliśmy tam długi czas. Egipcjanie jednak źle się obchodzili z nami, podobnie jak kiedyś z naszymi ojcami. ¹⁶Wolałszy więc do PANAⁱ i On nas usłyszał. Skierował do nas swoje go posłańca i wyprowadził nas z Egiptu. Znajdujemy się teraz w Kadesz, przygranicznej miejscowości twojego kraju. ¹⁷Chcielibyśmy przejść przez twoją ziemię. Nie pójdziemy przez uprawne pola ani przez winnice, nie będziemy też pili wody ze studni. Będziemy się trzymać Drogi Królewskiej^d i nie zboczymy ani na prawo, ani na lewo, aż przejdziemy przez cały twój teren». ¹⁸Ale król Edomu dał im taką odpowiedź: „Nie pójdiesz przez mój kraj! W przeciwnym razie wyjdę przeciwko tobie z mieczem”. ¹⁹Izraelici mu tłumaczyli: „Chcemy przejść utartym szlakiem. A gdybyśmy, zarówno ludzie, jak i nasze stada pili twoją wodę, zapłacimy ci za to. Nie chodzi o nic więcej, tylko o zwykłe piesze przejście”. ²⁰Król Edomu odpowiedział: „Nie przejdziecie!”. I wyruszyli Edomici przeciwko nim z licznym i dobrze uzbrojonym ludem;

a) *Meriba* - nazwa ta znaczy 'miejsce kłótni'.

b) *Edom* - kraina Edom, zwana też Seir, leżała na południe od Morza Martwego (Rdz 32,4; Sdz 5,4). Zob. *Słownik*.

c) *twój brat Izrael* - Izrael, czyli Jakub (Rdz 32,29) miał brata bliźniaka Ezawa (Rdz 25,24-26), który był przodkiem Edomitów.

d) *Droga Królewska* - łączyła Egipt z Syrią. Biegła od zatoki Akaba przez Edom i Zajordanię do Damaszku. Był to dobrze utrzymany trakt służący do przemieszania wojsk. Za opłatą korzystały z niego również duże karawany kupieckie.

Lb

Wina Mojżesza mogła polegać m.in. na tym, że zwątpił w miłosierdzie Boga względem ciągle buntującego się ludu. Ponadto nie wypełnił polecenia Boga, który kazał mu przemówić do skały i uderzyć w nią łaską. Mojżesz sprzeciwił się także woli Boga, gdyż zamiast zajmować Kanaan od strony południowej, zdecydował, że dokona tego od strony wschodniej (czyli z Zajordania). Wydarzenia te pokazują, że żaden człowiek nie jest bezgrzeszny wobec Boga. Także Mojżesz i Aaron okazali zwątpienie i nie zawierzili Bogu do końca. W sposób doskonały wolę Boga wypełni dopiero Jego Syn Jezus Chrystus (np. J 8,26.28n).

a) *góra Hor* - tradycja lokalizuje to miejsce na tzw. Dżebel Harun w pobliżu Petry, gdzie na dawniejszych ruinach wzniesione zostało małe islamskie sanktuarium. Dokładna lokalizacja jest niepewna (Pwt 10,6; por. Lb 33,30).

b) Ubranie Eleazara w szaty Aarona jest znakiem przekazania mu godności i obowiązków pierwszego spośród kapłanów. W ST kapłaństwo było dziedziczne (np. Lb 3,10.38; 17,5; Syr 45,13).

c) *trzydzieści dni* - zazwyczaj okres żałoby trwał siedem dni (Rdz 50,10; Jdt 16,24). Usytuowanie grobu Aarona pozostaje nieznanne. Być może chodziło o to, by grób ten nie stał się miejscem kultu.

d) *klątna* - zob. Lb 18,14+.

e) *Chorma* - nazwa ta znaczy 'obłożyc kłatwą', 'zniszczyć'.

f) *góra Hor* - zob. Lb 20,22+.

g) *Edom* - górzysta kraina rozciągająca się od Morza Martwego po zatokę Akaba, zamieszkała przez Edomitów, czyli potomków Edoma-Ezawa, сына Jakuba. Zob. *Słownik*.

h) *nędry pokarm* - chodzi prawdopodobnie o marnę. Zob. Lb 11,7-8+.

²¹nie pozwolili przejść Izraelitom przez swoje terytorium. Musieli więc obrać okrężną drogę.

Śmierć Aarona

²²Izraelici wyruszyli więc z Kadesz i przybyli do góry Hor^a. ²³Na tej górze, leżącej na granicy ziemi Edomu^g, PAN^f powieźdźiał do Mojżesza i Aarona: ²⁴„Aaron przyłączy się teraz do swoich przodków. Nie wejdzie do kraju, który dam Izraelitom, ponieważ sprzeciwiliście się mojemu rozkazowi przy Wodach Meriba. ²⁵Weź więc Aarona i jego syna Eleazara i przyprowadź ich na górę Hor. ²⁶Zdejmiesz tam z Aarona jego szaty i przyodziejiesz w nie jego syna Eleazara. Aaron będzie tam przyłączony do swoich przodków; tam umrze”. ²⁷Mojżesz spełnił polecenie PANA i na oczach całej społeczności weszli na górę Hor. ²⁸Mojżesz zdjął z Aarona jego szaty i przyodział w nie jego syna Eleazara^b. Aaron umarł na szczycie góry, a Mojżesz z Eleazarem zeszli na dół. ²⁹Kiedy lud zobaczył, że Aaron umarł, optakiwał go przez trzydzieści dni^c.

Walka z królem Aradu

21 ¹Kananejski król Aradu, który mieszkał w Negebie, dowiedział się, że Izraelici nadciągają drogą od Atarim. Uderzył więc na nich i wziął jeńców. ²Wtedy Izraelici złożyli PANU^f następujące ślubowanie: „Jeśli wydasz ten lud w nasze ręce, rzucimy kłatwę^d na ich miasta”. ³PAN wysłuchał wołania Izraelitów i wydał Kananejczyków w ich ręce. Wtedy rzucili kłatwę na nich oraz na ich miasta, a miejscowości tej dali nazwę Chorma^e.

Jadowite węże

⁴Izraelici wyruszyli spod góry Hor^f i skierowali się ku Morzu Czerwonemu, zamierzając obejść ziemię Edomu^g. W czasie drogi ludzie stracili cierpliwość. ⁵Zaczęli szemrać przeciwko Bogu i Mojżeszowi: „Po cóż wyprowadziliście nas z Egiptu, byśmy tu na pustyni pomarli? Brakuje chleba i wody, a ten nędzny pokarm^h już się nam uprzykrzył”. ⁶PAN^f zesłał między lud jadowite węże.

Jadowite węże. Występowanie jadowitych węży na tym terenie jest zjawiskiem naturalnym. Niemniej natrafienie na takie ich zbiorowisko uznane zostało za karę Bożą wobec zbuntowanego ludu. Na tym terenie istniały także starożytne kopalnie miedzi, dlatego nietrudno było sporządzić odlew miedzianego węża. Teologiczna interpretacja wydarzeń związanych z miedzianym wężem zawarta jest w Mdr 16,6n. W 2Krl 18,4 podana jest wzmianka o kulcie miedzianego węża w Jerozolimie za czasów króla Ezechiasza w VIII w. przed Chr. Według J 3,14 umieszczenie miedzianego węża na drewnianym pału jest zapowiedzią powieszenia Jezusa Chrystusa na krzyżu dla ratowania ludzi od śmierci wiecznej.

Wymarsz w kierunku Zajordania. Fragment ten zawiera wykaz miejsc postoju podczas marszu w kierunku Zajordania (por. Lb 33,37-49). Pieśń o studni (ww. 17-18) podkreśla ogromne dobrodziejstwo posiadania studni ze źródłaną wodą, którą nazywano żywą wodą, w przeciwieństwie do

Kasały one ludzi i wielu Izraelitów pomarło. ⁷Ludzie zwrócili się więc do Mojżesza: „Zawiniiliśmy, szemrząc przeciwko PANU i przeciwko tobie. Proś PANA, aby nas ratował od węży”. I Mojżesz błagał Boga za ludem. ⁸PAN rzekł do Mojżesza: „Wykonaj podobiznę jadowitego węża” i umieść go na drewnianym palu. Jeśli ktoś zostanie ukąszony, a spojrzy na niego, uniknie śmierci”. ⁹Mojżesz sporządził więc węża z miedzi i zawiesił go na drewnianym palu. Jeśli wąż kogoś ukąsił, a ten spojrzał na węża z miedzi – ratował swoje życie.

Wymarsz w kierunku Zajordania

¹⁰Izraelici ruszyli stamtąd w dalszą drogę i rozłożyli obóz w Obot.

¹¹Z Obot poszli dalej i rozbili obóz w Ijje-Haabarim, leżącym na pustyni, na wschód od Moabu^b. ¹²Stamtąd ruszyli dalej i rozbili obóz nad potokiem Zared. ¹³Następnie poszli jeszcze dalej i rozbili obóz z tej strony rzeki Arnon, która wypływa z pustyni graniczącej z krajem Amorytów^c. Arnon stanowi bowiem granicę pomiędzy Moabem i Amorytami. ¹⁴Dlatego napisano w Księdze Wojen PANA^c: „Do Waheb w Sufa i potoków Arnonu, ¹⁵i do działu wodnego, który opada ku zamieszkałej okolicy Ar, i aż do terenów Moabu”. ¹⁶Stamtąd udali się do Beer. Jest to studnia, o której PAN^f powiedział Mojżeszowi: „Zgromadź lud, a Ja dam mu wodę!”. ¹⁷Izraelici zaśpiewali wtedy taką pieśń:

„Napelniaj się, studnio! Śpiewajcie o niej,

¹⁸o studni, którą budowali przywódcy, drażyli ją naczelnicy ludu berłem i swymi laskami”.

Z Beer ruszyli do Mattany, ¹⁹z Mattany do Nachaliel, z Nachaliel do Bamot, ²⁰z Bamot do doliny położonej na terytorium Moabu, gdzie od strony pustyni wznosi się szczyt góry Pisga.

Zwycięstwo nad Sichonem

²¹Izraelici wysłali posłów do króla Amorytów^d Sichona, aby mu oznajmili: ²²„Chcemy przejść przez twoją ziemię. Nie zjeździemy na pola ani na winnice i nie będziemy pili wody ze studni. Chcemy

a) *Wykonaj podobiznę... węża* – starożytni uważali, że podobizna (amulet) chroni przed tym, co przedstawia.

b) *Moab* – stepowa równina (płaskowyż) rozciągająca się na wschód od Morza Martwego. Zob. *Słownik*.

c) *Księga Wojen PANA* – zaginiony zbiór starych epickich opowiadań o historii Izraela.

d) *Amoryci* – w XVIII w. przed Chr. tworzyli w Mezopotamii silne i dobrze rządzone państwo. Położyli mu kres Chetyci, lecz małe miasta-państwa amoryckie przetrwały w Syrii i Kanaanie. Jednym z nich było królestwo Sichona. Zob. *Słownik*.

Lb

magazynowanej w cysternach wody deszczowej. Wyrażenie, że studnię tę kopali naczelnicy ludu swoimi berłami i laskami oznacza, że prace te wykonano na ich rozkaz. Późniejsi rabini posługiwali się tym obrazem, aby ukazać wartość pracy nauczycieli Pisma, którzy tłumaczyli ludowi głębię Bożego prawa. Znajomość prawa była postrzegana jako podstawa życia narodu wybranego oraz kształtowania się jego religijnej i narodowej tożsamości.

Zwycięstwo nad Sichonem. Z podobną sytuacją wędrowcy zetknęli się w Edomie (Lb 20,14-21). Tym razem Izraelici zachęeni zwycięstwem nad królem Araudu (Lb 21,1-3) podejmują walkę z wojskiem Sichona i odnoszą zwycięstwo. Tak rozpoczął się podbój ziem położonych po wschodniej stronie Jordanu. Nie zawsze jednak pomiędzy Izraelitami a ludami zamieszkującymi Moab toczyły się wojny. Na tym terenie Izraelici niekiedy znajdowali schronienie i azyl (Rt 1,1; 1Sm 22,3n).

a) *Droga Królewska* - zob. Lb 20,17+.

b) *Czeszon* - miasto leżące po wschodniej stronie Jordanu, należące początkowo do Moabitów, później do Amorytów, a w końcu do plemion Rubena i Gada (Iz 15,4; Jr 48,2).

c) Wersety 27-30 zawierają fragment pieśni wojennej skierowanej przeciwko Moabitom (Jr 48,1-47). Pochodzi ona być może z czasów panowania izraelskiego króla Omriego (880-870 przed Chr.).

d) *Kemosz* - bóstwo Moabitów (Jr 48, 7.13.46). Salomon zbudował mu świątynię (1Krl 11,7.33).

e) *Dibon* - miasto moabickie; dziś Tell Dibon, 20 km na wschód od Morza Martwego i 5 km na północ od Arnonu.

f) *Medeba* - miasto w Moabie przyznane plemieniu Rubena (Joz 13,9,16); dziś Madaba, 32 km na południe od Ammanu.

skorzystać z Drogi Królewskiej^a, póki nie przekroczymy twoich granic^b.²³Sichon nie zgodził się jednak na przemarsz Izraelitów przez swoją ziemię. Zgromadził całe swoje wojsko i wyruszył na pustynię przeciwko Izraelitom. Kiedy przybył do Jahsa, uderzył na nich.²⁴Izraelici jednak rozgromili go mieczem i zajęli jego kraj od Arnonu aż po Jabbok, czyli do granicy Ammonitów^c, która była umocniona.²⁵Izraelici zdobyli wszystkie miasta Amorytów i osiedlili się w nich, zarówno w Czeszbonie^b, jak i w przyległych miejscowościach.²⁶Czeszon był stolicą Sichona, króla Amorytów. Prowadził on wcześniej wojnę przeciwko poprzedniemu królowi Moabu^e i zajął cały jego kraj aż po rzekę Arnon.

²⁷Dlatego też śpiewali pocięci:

„Chodźcie do Czeszbonu-
niech się buduje na nowo
i umacnia miasto Sichona.

²⁸Gdyż ogień buchnął z Czeszbonu
i płomień z miasta Sichona.
Zniszczył zupełnie Ar-Moab
i pochłonął wyżyny Arnonu.

²⁹Biada tobie, Moabie,
zginąłeś, ludu Kemosza^d!

Twoich synów skazał on na wygnanie,
a córki dostały się w niewolę
króla Amorytów Sichona.

³⁰Ich ogniska domowe wygasły,
od Czeszbonu aż po Dibon^e,
od Nofach aż do Medeby^f”.

³¹Izraelici osiedlili się w kraju Amorytów. ³²Mojżesz wysłał zwia-
dowców, aby zbadali Jazer. Zdobyli je wraz z przylegającymi miej-
scowościami i wypędzili mieszkających tam Amorytów.

Zwycięstwo nad Ogiem, królem Baszanu

³³Zmienił teraz kierunek marszu i ruszył do Baszanu. Og, król Baszanu, wyruszył przeciwko nim z całym swoim wojskiem, aby stoczyć bitwę pod Edrei. ³⁴PAN^e rzekł do Mojżesza: „Nie bój się go, bo w twoje ręce oddaje jego samego, cały jego lud i kraj. Postąpisz z nim tak, jak postąpiłeś z królem Amorytów^e Sichonem, który

Zwycięstwo nad Ogiem, królem Baszanu. Baszan (dzisiejsze Wzgórze Golan) leżał na wschód od Jeziora Galilejskiego i doliny górnego Jordanu. Rozciągał się od rzeki Jarmuk (wzdłuż której dziś biegnie granica między Jordanią a Syrią) na północ w kierunku góry Hermon (2814 m n.p.m.). Obfitował w żyzne pastwiska, uprawne pola i miejscami gęste dębowe lasy. Słynął z hodowli bydła, owiec i kóz. Podczas podziału Ziemi Obiecanej obszar ten przypadł plemieniu Manassesza. O zwycięstwie nad Ogiem, królem Baszanu, pod Edrei mamy kilka wzmianek biblijnych (Pwt 1,4; 3,1-13; Joz 12,4; 13,10-12; Ps 135,10-12). Dokumenty pozabiblijne milczą na ten temat. Według tradycji żydowskiej Og należał do Refaitów, olbrzymów, którzy zamieszkiwali Kanaan, zanim na tych terenach osiedlili się Izraelici.

mieszkał w Cheszbonie⁸⁷. ³⁵Izraelci więc pobili Oga, jego synów i cały lud. Nikt nie ocalał. A kraj wzięli w swoje posiadanie.

WYDARZENIA NA RÓWNIINACH MOABU

22 ¹Izraelci ruszyli dalej i rozbili obóz na równinach Moabu⁸, po drugiej stronie Jordanu⁹, naprzeciwko Jerycha^b.

Król Moabu wzywa Balaama

²Balak, syn Sippora, widział to wszystko, co Izraelci zrobili Amorytom⁸. ³Wielki strach ogarnął Moabitów⁸. Przerazili się Izraelitów, którzy byli bardzo liczni. ⁴Wtedy Moabici rzekli do starszyny⁸ Madianitów⁸: „To mnóstwo pożre wokół nas wszystko, jak wół pożera trawę na polu”.

W tym czasie królem Moabu był Balak, syn Sippora. ⁵Wysłał on posłów do Balaama^d, syna Beora, do Petor^e nad Eufratem w kraju Ammawitów. Mieli go wezwać i tak powiedzieć do niego: „Jakiś lud wyszedł z Egiptu, okrył powierzchnię ziemi i osiedlił się naprzeciwko mnie. ⁶Przyjdź więc i przeklnij mi ten lud, gdyż jest on potężniejszy ode mnie. Może wtedy zdołam go pokonać i przepędzić z kraju. Wiem przecież, że kogo ty pobłogosławisz^e, będzie błogosławiony, a kogo ty przeklniesz, ten będzie przeklęty⁸⁷”. ⁷Starsi spośród Moabitów i Madianitów wybrali się więc w drogę, zabierając ze sobą podarunki. Kiedy przybyli do Balaama, powtórzyli mu słowa Balaka. ⁸Balaam im odpowiedział: „Pozostańcie tu na noc, a potem przekażę wam to, co mi PAN^f powiedział”. Tak więc dostojnicy z Moabu pozostali u Balaama.

⁹Przybył Bóg do Balaama i zapytał: „Kim są ci mężczyźni, którzy znajdują się u ciebie?”. ¹⁰Balaam odpowiedział: „Balak, syn Sippora, król Moabu wysłał do mnie posłów, mówiąc: ¹¹«Lud, który wyszedł z Egiptu, okrył całą ziemię. Przyjdź więc i w moim imieniu rzuć na niego przekleństwo⁸. Może zdołam go

a) *Cheszbon* – zob. Lb 21,25+.

b) *Jerycho* – miasto położone w tropikalnej dolinie Jordanu, ok. 10 km na północ od Morza Martwego. Nazywano je również „miastem palm” (Sdz 1,16). Uważa się je za najstarsze z istniejących miast świata. W jego okolicach Izraelci weszli do Ziemi Obiecanej (Joz 3,16). W czasach NT nabrabo znów znaczenia, gdyż Herod zbudował w nim swój pałac zimowy.

c) *Madianici* – potomkowie Abrahama i Keturę (Rdz 25,14) zamieszkujący krainę Madian, położoną na wschodnim wybrzeżu Zatoki Akaba, oddzielającej Półwysep Synajski od Półwyspu Arabskiego. Wśród nich schronił się Mojżesz uciekający przed faraonem. Madianitką była żona Mojżesza, Sefora, córka madianickiego kapłana. Madianici byli nomadami i w poszukiwaniu pastwisk docierali nawet w okolice Jordanu. Przy tej okazji zbrojnie najeżdżali Izraelitów (Sdz 6,3). Na jakiś czas ich ekspansję powstrzymał Gedeon, zadając im poważną klęskę (Sdz 7,22-25; 8,28).

d) *Balaam* – pogański prorok pochodzący z Mezopotamii.

e) *Petor* – miasto leżące ok. 20 km na południe od Karkemisz. Od Moabu dzieliła je odległość ok. 600 km.

f) Ludzie starożytnego Wschodu uznawali wielką skuteczność błogosławieństwa i przekleństwa, zwłaszcza gdy wypowiedział je prorok.

Król Moabu wzywa Balaama. Relacja o Balaku i Balaamie nosi cechy ludowej przypowieści (tzw. midraszu), w której przekazano pouczenia religijno-moralne. Dotyczą one głównie tego, jak właściwie odczytywać Boże znaki. Opowiadanie ulegało prawdopodobnie redakcyjnym przeróbkom, o czym świadczą pewne niespójności (por. w. 20 i w. 22). Również Balaam jest ukazany w dwojaki sposób. Z jednej strony podkreślone jest jego bezwzględne posłuszeństwo Bogu, z drugiej strony okazuje się prorokiem, który nie potrafi rozpoznać Bożej interwencji. To sprawia, że ostatecznie Balaam jest raczej postacią negatywną (Lb 31,8,16; por. 2P 2,15n; Jud 11; Ap 2,14). Wydarzenie z oslicą obrazuje potęgę Boga, który posługuje się każdym stworzeniem, aby spełniły się Jego zamiary. Anioł Pana to wyraził woli i działania Boga. Starsza tradycja przypisuje mu ludzkie cechy, widząc w nim wysłannika dworu lub żołnierza (np. Rdz 16,7). Późniejsza tradycja widzi w nim bardziej istotę duchową, która nawiedza ludzi w snach i wizjach (np. Rdz 22,11; Wj 3,2; Sdz 2,1). Zdarza się, że Anioł Pana utożsamiany jest z samym Bogiem (np. Rdz 21,17; 31,11; Wj 14,19).

a) *Hojnie cię wynagrodzę* – prorok, podobnie jak kapłan, za składanie ofiar otrzymywał wynagrodzenie. Jego wysokość zależała od rodzaju posługi, którą wypełniał.

pokonać i wypędzić». ¹²Ale Bóg odpowiedział Balaamowi: „Nie idź z nimi i nie przeklinaj tego ludu, bo jest on błogosławiony”.

¹³Nazajutrz Balaam wstał i powiedział do dostojników Balaka: „Wróćcie do waszego kraju, gdyż PAN nie pozwolił mi wybrać się z wami”. ¹⁴Wówczas dostojnicy z Moabu ruszyli w drogę i przybyli do Balaka. Powiedzieli mu: „Balaam nie zgodził się pójść z nami!”. ¹⁵Wtedy Balak jeszcze raz wysłał dostojników, tym razem w większej liczbie i znaczniejszych. ¹⁶Przybyli oni do Balaama i powiedzieli mu: „Tak mówi Balak, syn Sippora: «Nie wzbraniaj się, ale przybądź do mnie! ¹⁷Hojnie cię wynagrodzę^a i spełnię wszystko, cokolwiek mi polecisz, ale przybądź koniecznie i przeklnij mi ten lud»”. ¹⁸Balaam odpowiedział: „Choćby mi Balak dał dom pełen srebra i złota, nie mógłbym sprzeciwić się rozkazowi mojego PANA, Boga, zarówno w sprawie małej, jak i wielkiej. ¹⁹Pozostańcie jednak i tej nocy u mnie, aż dowiem się, co PAN powie mi tym razem”. ²⁰W nocy przybył Bóg do Balaama i powiedział do niego: „Skoro ci mężczyźni przybyli, aby cię zabrać, wybierz się z nimi w drogę. Zrobisz jednak tylko to, co ci powiem”. ²¹Balaam wstał więc rano, osiodłał swoją oslicę i udał się w drogę z dostojnikami Moabu.

²²Bóg jednak rozgniewał się na niego, że wyruszył. Anioł PANA zastąpił mu drogę, gdy Balaam w towarzystwie dwóch służących jechał na swojej oslicy. ²³Oslica zobaczyła anioła PANA, stojącego na drodze z obnażonym mieczem w ręku. Zboczyła więc z drogi i poszła w pole. Balaam zaczął bić oslicę, aby ją zawrócić na właściwą drogę. ²⁴Anioł PANA stanął wówczas w ciasnym przejściu między winnicami, gdzie po obydwu stronach był mur. ²⁵Oslica znów spostrzegła anioła PANA i przywarła do muru, przygniatając nogę Balaama. On natomiast ponownie ją zbił. ²⁶Anioł PANA poszedł dalej i stanął w miejscu tak wąskim, że nie było możliwości obejścia go ani z prawej, ani z lewej strony. ²⁷Gdy oslica ujrzała anioła PANA, upadła pod Balaamem. On ogromnie się rozgniewał i zaczął ją okładać kijem. ²⁸Wtedy PAN sprawił, że oslica przemówiła do Balaama: „Co ci zrobiłam, że mnie już trzeci raz bijesz?”. ²⁹Balaam odpowiedział oslicy: „Ponieważ kpiśz sobie ze mnie! Gdybym miał miecz pod ręką, już bym cię zabił!”. ³⁰Lecz oslica odpowiedziała Balaamowi: „Czyż nie jestem twoją oslicą, na której jeździsz od dawna aż do dzisiaj? Czy miałam zwyczaj tak się zachowywać?”. On odpowiedział: „Nie!”. ³¹Wówczas otworzył PAN Balaamowi oczy i ten zobaczył anioła PANA, stojącego na drodze z obnażonym mieczem w ręku. Wtedy Balaam pokłonił się i przypadł twarzą do ziemi. ³²Anioł PANA rzekł do niego: „Czemu to trzykrotnie biłeś swoją oslicę? To ja wyszedłem, aby ci zastąpić przejście, ponieważ ta droga^a jest dla ciebie zębna. ³³Oslica widziała mnie i ustępowała przede mną trzykrotnie. Gdyby się nie

usunęła, już dawno bym cię zabił, a ją pozostawił przy życiu”.³⁴Wtedy Balaam rzekł do anioła PANA: „Zgrzeszyłem, lecz nie wiedziałem, że to ty stałeś mi na drodze. Jeśli jednak nie podoba się tobie moje postępowanie, to wróć”.³⁵Lecz anioł PANA odpowiedział Balaamowi. „Jedź z tymi ludźmi, lecz nie mów niczego oprócz tego, co ja ci powiem”. I Balaam odjechał z dostojnikami Balaka.

³⁶Gdy Balak dowiedział się, że Balaam nadjeżdża, wyruszył mu na spotkanie aż do Ir-Moab, miasta nad Arnonem, położonego na samej granicy kraju. ³⁷I rzekł Balak do Balaama: „Czyż nie posyłałem już po ciebie, aby cię sprowadzić? Czemu nie przyszedłeś do mnie? Czy myślisz, że nie mogę cię hojnie wynagrodzić?”.³⁸Balaam odpowiedział Balakowi: „Przecież teraz przybyłem do ciebie. Czy jednak mogę powiedzieć coś od siebie? Powiem jedynie to, co Bóg mi pozwoli”.³⁹Poszedł więc Balaam z Balakiem i przybyli do Kiriat-Chusot. ⁴⁰Balak złożył w ofierze bydło i owce, a część z tego posłał Balaamowi i dostojnikom, którzy z nim byli.⁴¹Następnego poranka Balak wziął ze sobą Balaama i zaprowadził go na Bamot-Baal. Stamtąd było już widać kraniec obozu ludu izraelskiego.

Pierwsze błogosławieństwo Balaama

23¹Wtedy Balaam^b rzekł do Balaka: „Postaw mi tu siedem^c ołtarzy i przygotuj siedem młodych cielców i siedem baranów”.²Balak spełnił to życzenie. Następnie Balak wspólnie z Balaamem złożyli na każdym ołtarzu ofiarę całopalną z jednego młodego cielca i z jednego barana.³Potem Balaam rzekł do Balaka: „Pozostań tu przy twojej ofierze całopalnej, ja tymczasem się oddalę. Może PAN^d zechce się ze mną spotkać, a cokolwiek pozwoli mi zobaczyć, przekażę tobie”. I odszedł na bezdrzewne wzniesienie.

⁴Bóg spotkał się z Balaamem, a on powiedział do Niego: „Oto ustawiłem siedem ołtarzy i na każdym z nich ofiarowałem po jednym młodym cielcu i baranie”.⁵PAN przekażał swoje słowo Balaamowi i rzekł do niego: „Wróć do Balaka i powtórz mu to”.⁶Wrócił więc do Balaka, który stał jeszcze przy swojej ofierze całopalnej razem ze wszystkimi dostojnikami Moabu.

a) Ważnym wydarzeniem towarzyszyło składanie ofiar połączone z uczcą.

b) *Balaam* - zob. Lb 22,5+.

c) *siedem* - liczba ołtarzy nawiązuje do doskonałej liczby siedem (np. Rdz 2,2n). Cielca i barana uważano za zwierzęta barдно cerne

Lb

Pierwsze błogosławieństwo Balaama. Mimo różnych buntów i niewierności ze strony Izraelitów, Bóg przez Balaama potwierdza swoje błogosławieństwo wobec ludu, który wybrał sobie na własność (np. Wj 19,5n) i z którym zawarł przymierze. Próby zniweczenia tego błogosławieństwa, podejmowane np. przez Balaka, kończą się niepowodzeniem. Dzieje się tak dlatego, że nikt i nic nie może zmienić odwiecznej woli Boga. W słowach prorocтва podkreślone jest oddzielenie Izraelitów od innych ludów (w. 9). Oznacza ono wezwanie tych pierwszych do świętości życia (Pwt 7,6) oraz zawiera przypomnienie, że są szczególną własnością Boga. W NT błogosławieństwo odnoszące się do narodu wybranego stanie się udziałem wszystkich, którzy z wiarą przyjmą Jezusa Chrystusa i będą żyć według Jego nauki.

a) *mieszka osobno* - zwrot ten podkreśla religijną i narodową odrębność Izraelitów.

b) Posiadanie udziału w błogosławieństwie Izraela jest dla Balaama największym szczęściem. Apostoł Paweł w swoich listach wyjaśni, w jaki sposób każdy człowiek otrzymuje udział w błogosławieństwie Boga, które dał swojemu ludowi (np. Rz 4,13-25+; por. Rdz 12,3; 18,18n; 22,17; 26,4).

c) *Pole Czatów* - był to prawdopodobnie punkt obserwacyjny.

d) *siedem* - zob. Lb 23,1+.

e) *Balaam* - zob. Lb 22,5+.

⁷Wtedy Balaam wygłosił następujące pouczenie:

„Sprowadził mnie Balak z Aramu,

król Moabu⁵ z gór Wschodu:

«Przybądź tu i przeklnij mi Jakuba!

Przybądź i zlorzecz Izraelowi!».

⁸Jakżesz mogę przekląć tego,

kogo Bóg nie przeklina?

Jakże zlorzeczyc temu,

komu PAN nie zlorzeczy?

⁹Ze szczytu skał go widzę

i ze wzgórz go oglądam.

Oto lud, który mieszka osobno^a,

jest odłączony od innych narodów.

¹⁰Któż policzy Jakuba jak proch mnogiego,

kto zliczy obóz izraelski?

Obym umarł śmiercią sprawiedliwych

i tak jak oni zakończył swe życie!^b.

¹¹Wtedy Balak rzekł do Balaama: „Coś ty mi zrobisz? Sprowadziłem cię po to, abys przeklął moich wrogów, a zamiast tego ty im błogosławiłeś!” ¹²On jednak odpowiedział: „Czyż nie muszę dokładnie powtórzyć tego, co PAN mi polecił?”.

Drugie błogosławieństwo Balaama

¹³Na to rzekł Balak do niego: „Chodź ze mną na inne miejsce, z którego zobaczysz ten lud. Będiesz jednak widział tylko jego część, całości bowiem nie zdołasz ogarnąć spojrzeniem. Przeklnij mi go stamtąd!” ¹⁴Zabrał go więc na Pole Czatów^c, na szczyt góry Pisga. Zbudował tam siedem^d ołtarzy, a na każdym

złożył ofiarę całopalną^e z jednego młodego cielca i z jednego barana. ¹⁵A Balaam^e powiedział do Balaka: „Zostań tu przy ofierze całopalnej, a ja opodal zaczekam na spotkanie z Panem”.

¹⁶I spotkał się PAN^f z Balaamem, przekazał mu swoje słowa i rzekł: „Wróć do Balaka i mu to powiedz”. ¹⁷Gdy wrócił do niego, on stał jeszcze wraz z dostojnikami Moabu^f przy swojej ofierze całopalnej. Balak zapytał: „I cóż PAN powiedział?”.

¹⁸Wówczas Balaam wygłosił następujące pouczenie:

„Powstań, Balaku, i słuchaj,

synu Sippora, słuchaj mnie z uwagą!

¹⁹Bóg nie jest jak człowiek, który kłamie,

ani syn ludzki, co się wycofuje!

Czy On powie coś, a tego nie uczyni,

lub przyobieca, a tego nie spełni?

²⁰Przysłano mnie tu, abym błogosławił,

błogosławię więc, nie mogę się cofnąć.

²¹Ja nie dostrzegam winy u Jakuba

ani nie widzę grzechu⁵ w Izraelu⁴.
PAN, ich Bóg, jest z nimi,
okrzyki wznoszą na cześć swego Króla.

²²Bóg, który wywiódł ich z Egiptu,
jest dla nich siłą jak rogi bawołu⁶.

²³Bo nie ma czarów⁵ w Jakubie
ani wroźbiarstwa⁵ pośród Izraela⁴.
Jakub się dowie w stosownym czasie,
Izrael pozna to, czego Bóg dokona.

²⁴Oto naród, który powstaje jak lwica,
jak lew^c – tak on się podnosi:
nie położy się, nim nie pożre zdobyczy,
i nie wypije krwi pomordowanych⁷.

²⁵Balak rzekł do Balaama: „Jeśli rzeczywiście nie możesz go przeklinać, przynajmniej mu nie błogosław!”. ²⁶A Balaam odrzekł: „Czyż ci nie powiedziałem, że muszę zrobić to wszystko, co mi PAN rozkaże?”.

Trzecie błogosławieństwo Balaama wraz z pouczeniem

²⁷Balak rzekł do Balaama^d: „Chodź ze mną, wezmę cię na jeszcze inne miejsce. Może spodoba się Bogu i stamtąd mi ten lud przeklniesz”. ²⁸Zabrał więc Balak Balaama na szczyt góry Peor, która się wznosi nad pustynią. ²⁹Balaam rzekł do Balaka: „Zbuduj mi tu siedem^e ołtarzy i przygotuj siedem młodych cielców i siedem baranów”. ³⁰Balak postąpił zgodnie z życzeniem Balaama. Na każdym ołtarzu złożył w ofierze młodego cielca i barana.

24¹Gdy Balaam zrozumiał, że błogosławienie^f Izraela⁴ podoba się PANU⁵, nie odszedł jak poprzednio, aby szukać wyroczeni, lecz zwrócił się twarzą do pustyni. ²Gdy podniósł oczy, zobaczył Izraela rozłożonego obozem według swoich plemion. Wówczas ogarnął go duch⁷ Boży ³i zaczął głosić swoje pouczenie: „Wypowiedz Balaama, syna Beora, wypowiedz człowieka o bystrym spojrzeniu, ⁴wypowiedz tego, który słyszy Boże słowa, i ogląda wizje Wszechmocnego;

a) *nie dostrzegam winy u Jakuba... grzechu w Izraelu* – nie chodzi tu o wykroczenia moralne, których Izraelici się dopuszczali. Jest to natomiast wskazanie, że Izrael nie jest odrzucony przez Boga.

b) *rogi bawołu* – są symbolem niezwykłej potęgi. Porównanie to wydaje się odnosić do Izraela, który jest silny mocą Boga (Pwt 33,17).

c) *lew* – zob. Rdz 49,9.

d) *Balaam* – zob. Lb 22,5+.

e) *siedem* – zob. Lb 23,1+.

Lb

Trzecie błogosławieństwo Balaama wraz z pouczeniem. Trzecia wypowiedź Balaama niezmiennie potwierdza Boże błogosławieństwo wobec Izraela. Pomyślność lub klęska innych narodów będą zależec od tego, jak ustosunkują się one do Izraelitów (w. 9). Balak z uporem odrzuca to, co Bóg objawia mu przez Balaama. W pewnym sensie reprezentuje narody i ludy, które będą występowały przeciwko woli Boga dotyczącej narodu wybranego. Podczas trzeciego błogosławieństwa Balaam mówi wprost z natchnienia Bożego (Lb 24,2n). Przy poprzednich błogosławieństwach stosował on także naturalne praktyki odczytywania woli Boga (Lb 24,1). Balaam w ekstatycznym uniesieniu wygłasza zapowiedź o pojawieniu się wschodzącej gwiazdy (w. 17). Była ona interpretowana w zależności od wydarzeń, które uznawano za spełnienie tego znaku. Do gwiazdy porównywano króla Dawida, który pokonał Edom, Moab i Seir. W późniejszych czasach znak ten odnoszono do innych władców, np. Aleksandra

a) *pada, a oczy ma otwarte*
- Balaam opanowany przez
Bożego ducha pada na ziemię
i doznaje wizji.

b) *rogi bawołu* - zob. Lb 23,22+.

c) *lew* - zob. Rdz 49,9; Lb 23,24.

który pada, a oczy ma otwarte^a:

⁵Jakże piękne są twe namioty, Jakubie,
i twoje mieszkania, Izraelu!

⁶Rozciągnięte jak potoki,
jak ogrody położone wzdłuż rzeki;
jak aloesy, które PAN zasadził,
albo jak cedry nad wodami.

⁷Z jego wader przelewa się woda,
zasiewy mają dostatek wilgoci.
Jego król jest bardziej potężny niż Agag,
królestwo jego okryte jest sławą.

⁸Bóg, który z Egiptu go wywiódł
jest dla niego siłą jak rogi bawołu^b:
wyniszczy narody, które go uciskają,
złamie im kości,
przeszyje swoimi strzałami.

⁹Zaczął się, jak lew^c się położył,
albo jak lwica: i kto go obudzi?
Błogosławiony ten, kto cię błogosławi,
przekląty każdy, kto ciebie przeklina”.

¹⁰Wtedy Balak zatrząsł się z gniewu na Balaama i zawałał:
„Wezwałem cię, abys przeklął moich wrogów, a ty trzykrotnie ich
błogosławiłeś. ¹¹Precz stąd! Idź tam, skąd przyszedłeś! Obiecałem
wprawdzie nagrodę, lecz PAN ci przeszkodził w jej otrzymaniu”.
¹²Balaam natomiast rzekł do Balaka: „Czyż nie mówiłem wyraź-
nie wysłańcom, których do mnie przysłałeś: ¹³Choćby mi Balak
dał swój dom pełen srebra i złota, nie mogę się sprzeciwić naka-
zowi PANA. Z własnej woli nie mogę czynić nic dobrego lub złego.
Mogę mówić jedynie to, co mi PAN poleca. ¹⁴Dobrze więc, wra-
cam do swojego ludu. Zbliż się jednak, bo chcę ci powiedzieć, co
w przyszłości ten lud uczyni twojemu ludowi”. ¹⁵I wygłosił takie
pouczenie:

„Wypowiedź Balaama, syna Beora,
wypowiedź człowieka o bystrym spojrzeniu;

¹⁶wypowiedź tego, który słyszy Boże słowa,
zna myśli Najwyższego
i ogląda wizje Wszechmocnego;
który pada, a oczy ma otwarte:

¹⁷Widzę go, lecz jeszcze nie teraz,
oglądam go, ale nie z bliska!

Wschodzi gwiazda z Jakuba,

Janneusza (103-76 przed Chr.), Heroda Wielkiego (37-4 przed Chr.) lub przywódców: np. Szymona Bar Kochby (132-135 po Chr.), który był wodzem drugiego wielkiego powstania Żydów przeciwko Rzymianom. Ewangelista Mateusz również mówi o gwieździe, która przyprowadziła mędrców ze Wschodu do Betlejem, gdy przyszedł na świat Jezus Chrystus (Mt 2,1-11; zob. Ap 22,16).

a w Izraelu podnosi się berło^a!

Pokruszy ono skronie Moabr^s
i czaszki wszystkich synów Seta.

¹⁸I weźmie Edom^s w swoje posiadanie;

Seir stanie się łupem wrogów,
bo Izrael będzie potęgą.

¹⁹Z Jakuba powstanie władca
i zgładzi wszystkich, co uciekną z miasta”.

²⁰Dostrzeżę następnie Amalekitów^s i wypowiedział o nich
przepowiednię:

„Amalek był pierwszy między narodami,
ale w przyszłości dosięgnie go zguba”.

²¹Potem zobaczył Kenitów^b i wygłosił swoją przepowiednię:

„Choć umocniona jest twoja siedziba
i na skale zbudowane gniazdo,

²²to przyjdzie na ciebie czas zguby,
gdy Assur w niewolę cię weźmie!”.

²³I dalej głosił swą przepowiednię:

„Biada temu, kto zostanie żywy,
kiedy Bóg zacznie to czynić.

²⁴Przyplyną z Kittim okręty,
upokorzą Asyrie^t i Eber, ale i oni przepadną”.

²⁵Balaam wrócił do swojej ojczyzny; Balak również poszedł
w swoją stronę.

Wydarzenia w Peor

25 ¹Gdy Izrael^t zatrzymał się w Szittim, lud zaczął dopuszczać
się nierządu^u z Moabitkami^v. ²One to zapraszały lud na
uczty ofiarne dla swoich bożków, a lud jadł i oddawał pokłon
ich bogom. ³Tak więc Izrael przylgnął do Baal-Peora^d. Wtedy Pan^s
zapłonął gniewem^f na lud izraelski. ⁴Pan rzekł do Mojżesza:
„Zgromadź wszystkich winnych naczelników ludu i każ ich
publicznie powiesić^e jako zadośćuczynienie dla Pana, aby
przestał się On gniewać na lud Izraelski”. ⁵Mojżesz wydał
sędziom Izraela następujący rozkaz: „Niech każdy zabija tych
ludzi, którzy przystąpili do Baal-Peora”.

⁶Wówczas zdarzyło się, że jeden z Izraelitów przyprowadził do
swoich braci^g Madianitkę^f. Stało się to w obecności Mojżesza
i całej społeczności Izraela, lamentującej przed wejściem do

a) *gwiazda...* berło – symbole
władzy królewskiej.

b) *Kenici* – plemię kananejskie,
którego nazwa wywodzi się od
Kaina. Kenici zamieszkiwali
wśród Amalekitów.

c) *nierząd* – chodzi tu prawdopodobnie o prostytucję sakralną.

d) *Baal-Peor* – słowo Baal
znaczy ‘pan’, ‘właściciel’ i było
ogólnie używane na określenie
różnych bóstw. Peor to góra
w Moabie, na której sprawowa-
no kult miejscowego Baala.

e) *powiesić* – Prawo mojszowe
nie przewidywało kary
śmierci przez powieszenie.
W niektórych przypadkach,
dla podkreślenia ciężaru winy,
dopuszczało, aby zostały powie-
szone na drzewie zwłoki ska-
żańca (Pwt 21,22n).

f) *Madianitka* – zob. Lb 22,4+.

Wydarzenia w Peor. Po odniesionych zwycięstwach nastąpił czas pokoju, w którym zawiązywały się kontakty Izraelitów z podbitą ludnością (Lb 15,1-16+). Problemem stało się jednak przejmowanie przez Izraelitów kultu pogańskich ludów. Szczególne zagrożenie stanowiły wierzenia kananejskie, z obecną w nich prostytucją sakralną. Srogie kary za odstępstwa od kultu Boga Jahwe mogą być wyrazem tego, że przywódcy nie widzieli innego sposobu na umocnienie religijnej tożsamości narodu wybranego. Wspomnienie o kapłanie Pinchasie potwierdza rolę kapłanów w krzewieniu kultu jedynego Boga Jahwe.

a) Czyn kapłana Pinchasa nie tyle był wymierzony w małżeństwo Izraelity z Madianitką, ile stanowił sprzeciw wobec uprawiania przez Izraelitów sakralnej prostytucji. Przypuszcza się na podstawie Ps 106,28, że rytualne stosunki płciowe łączono z kultem zmarłych (Lb 5,1-4+; 19,11-22+).

b) Liczba ta wydaje się mocno zawyżona (Lb 1,20-46+).

c) Potomkowie Pinchasa, z niedługą przerwą pod koniec epoki sędziów, byli najwyższymi kapłanami aż do czasów machabejskich.

d) Nowy spis dokonuje się z nakazu Boga po upływie 40 lat, kiedy wymarło już pokolenie, które wyszło z Egiptu, a któremu Bóg zapowiedział, że nie wejdzie do Ziemi Obiecanej (Lb 14,22-24,29-35; 20,12). Zginęli też ci, którzy uczestniczyli w różnych buntach i odstępstwach (np. Lb 11,1nn; 14,2nn; 16,1nn; 21,5nn; 25,1nn). Izrael jest więc gotowy zająć Kanaan i w ten sposób wypełnić obietnicę Boga.

Namiotu Spotkania^a. ⁷Kiedy to spostrzegł kapłan Pinchas, syn Eleazara, a wnuk Aarona, opuścił zgromadzenie^a i wziął do ręki oszczep. ⁸Potem wszedł za owym Izraelitą do namiotu i pchnięciem w łono kobiety zabił ich oboje: Izraelitę i kobietę^a. Tak ustała plaga pośród Izraela. ⁹Kłęska ta pochłonęła jednak dwadzieścia cztery tysiące osób^b.

¹⁰Pan powiedział do Mojżesza: ¹¹„Pinchas, syn Eleazara, a wnuk kapłana Aarona, uśmierzył mój gniew na Izraelitów, gdyż okazał wobec nich gorliwość o moją cześć. Dlatego w porwywie gniewu nie wytraciłem ich doszczętnie. ¹²Powiedz mu więc, że zawieram z nim przymierze^c pokoju^c. ¹³Będzie to przymierze, które jemu i jego potomstwu zapewni wieczne kapłaństwo^c. Okazał bowiem gorliwość względem swojego Boga i dokonał zadośćuczynienia za Izraelitów”. ¹⁴Izraelita, który zginął z Madianitką, nazywał się Zimri, a był synem Salua, naczelnika jednego z rodów plemienia Symeona. ¹⁵Madianitka zaś, którą zabito, nazywała się Kozbi i była córką Sura, który był głową jednego ze szczepów madianickich. ¹⁶Pan przemówił do Mojżesza: ¹⁷„Walczyć z Madianitami i pokonać je ich. ¹⁸Są oni bowiem waszymi wrogami i postępują względem was zdradliwie. Posłuszni się oni Peorem oraz swoją siostrą^d Kozbi, córką naczelnika madianickiego, która została zabita w dniu klęski, jaka spadła na was za Peor”.

Drugi spis Izraelitów

¹⁹Po tej klęsce

26 ¹PAN powiedział do Mojżesza i Eleazara, syna kapłana Aarona: ²„Policzcie całą społeczność Izraelitów według ich rodów^e, wszystkich zdolnych do walki w wieku od lat dwudziestu wzwyż^d. ³Mojżesz więc i kapłan Eleazar tak zarządzili na równinach Moabu^f nad Jordanem^g, naprzeciwko Jerycha: ⁴„Należy spisać wszystkich mężczyzn w wieku od lat dwudziestu wzwyż, jak to nakazał PAN Mojżeszowi”. Oto są Izraelici, którzy wyszli z Egiptu:

Plemię Rubena

⁵Pierworodnym^h synem Izraela^h był Ruben. Synami Rubena byli natomiast: Henocho, od którego pochodzi ród^h Henochitów; Pallu, od którego pochodzi ród Palluitów; ⁶Chesron, od którego pochodzi ród Chesronitów; Karmi, od którego pochodzi ród Karmitów. ⁷Są to rody Rubenitów, których liczba wynosiła czterdzieści trzy tysiące siedemset trzydzieści osób. ⁸Do potomków Pallu należał Eliab, ⁹którego synami byli: Nemuel, Datan i Abiram. Datan i Abiram byli to właśnie ci, którzy powstali przeciwko Mojżeszowi i razem ze zwolennikami Koracha zbuntowali się przeciwko PANU. ¹⁰Wtedy to rozwarła się ziemia i pochłonęła ich razem

z Korachem. Cała natomiast gromada zginęła od ognia, który spalił dwustu pięćdziesięciu mężczyzn. Przez to stali się oni znakiem ostrzegawczym. ¹¹Synowie Koracha jednak nie zginęli.

Plemię Symeona

¹²Oto potomkowie Symeona według ich rodów^a: od Nemuela pochodzi ród Nemuelitów; od Jamina – ród Jaminitów; od Jakina – ród Jakinitów; ¹³od Zeracha – ród Zerachitów; od Szaula – ród Szaulitów. ¹⁴Są to rody Symeonitów – dwadzieścia dwa tysiące dwieście osób objętych spisem.

Plemię Gada

¹⁵Oto potomkowie Gada według ich rodów^a: od Sefona pochodzi ród Sefonitów; od Chaggiego – ród Chaggitów; od Szuniego – ród Szunitów; ¹⁶od Ozniego pochodzi ród Oznitów; od Eriego – ród Eritów; ¹⁷od Aroda – ród Arodytów; od Areliego – ród Arelitów. ¹⁸Są to rody Gadytów – czterdzieści tysięcy pięćset osób objętych spisem.

Plemię Judy

¹⁹Potomkami Judy byli Er i Onan, którzy jednak pomarli w ziemi Kanaan^a. ²⁰Następni synowie Judy według ich rodów^a: od Szeli pochodzi ród Szelitów; od Peresa – ród Peresytów; od Zeracha – ród Zerachitów. ²¹Od synów Peresa pochodzą: od Chesrona – ród Chesronitów; od Chamula – ród Chamulitów. ²²Są to rody Judy – siedemdziesiąt sześć tysięcy pięćset osób objętych spisem.

Plemię Issachara

²³Oto potomkowie Issachara według ich rodów^a: od Toli pochodzi ród Tolaitów; od Puwy – ród Puwitów; ²⁴od Jaszuba – ród Jaszubitów; od Szimrona – ród Szimronitów. ²⁵Są to rody Issachara – sześćdziesiąt cztery tysiące trzysta osób objętych spisem.

Plemię Zabulona

²⁶Oto potomkowie Zabulona według ich rodów^a: od Sereda pochodzi ród Seredytów; od Elona – ród Elonitów; od Jachleela – ród Jachleelitów. ²⁷Są to rody Zabulona – sześćdziesiąt tysięcy pięćset osób objętych spisem.

Plemię Manassesza

²⁸Oto potomkowie Józefa według rodów^a Manassesza i Efraima. ²⁹Synami Manassesza byli: Makir, od którego pochodzi ród Makirytów. Makir był ojcem Gileada. Od Gileada pochodzi ród Gileadytów. ³⁰Synami Gileada byli: Jezer, od którego pochodzi ród Jezerytów. Od Cheleka^a pochodzi ród Chelekitytów. ³¹Następnie Asriel, od którego pochodzi ród Asrielitów, i Sychem, od którego

a) *Chelek* – trudno jednoznacznie określić, czy był on synem, czy wnukiem Manassesza.

a) W porównaniu z pierwszym spisem, w którym zarejestrowano 603550 osób (Lb 2,32), w drugim spisie zauważa się nieznaczny spadek liczby ludności. Różnica wynosi 1820 mężczyzn. Najbardziej zmniejszyła się liczebność plemienia Symeona, rozrosło się natomiast plemię Manasses i Beniamina. Nierozwiązany pozostaje problem nieprawdopodobnie wysokiej liczby ludności (Lb 1,20-46+).

pochodzi ród Sychemitów.³²Wreszcie Szemida, od którego pochodzi ród Szemidaitów, i Chefer, od którego pochodzi ród Cheferytów.³³Selofchad, syn Chefera, nie miał synów, lecz tylko córki. Córki Selofchada miały imiona: Machla, Noa, Chogła, Milka i Tirsa.³⁴Są to rody Manasses – pięćdziesiąt dwa tysiące siedemset osób objętych spisem.

Plemię Efraima

³⁵A to są potomkowie Efraima według ich rodów^a: od Szutelacha pochodzi ród Szutelachitów; od Bekera – ród Bekerytów; od Tachana – ród Tachanitów.³⁶A synem Szutelacha jest Eran, od którego pochodzi ród Eranitów.³⁷Są to rody Efraimitów – trzydzieści dwa tysiące pięćset osób objętych spisem. Są to potomkowie Józefa według ich rodów.

Plemię Beniamina

³⁸Oto potomkowie Beniamina według ich rodów^a: od Beli pochodzi ród Belaitów; od Aszbela pochodzi ród Aszbelitów; od Achirama – ród Achiramitów;³⁹od Szufufama – ród Szufufamitów; od Chufama – ród Chufamitów.⁴⁰Synami Beli byli Ard i Naaman. Od Arda pochodzi ród Ardytów; od Naamana – ród Naamanitów.⁴¹Są to potomkowie Beniamina według ich rodów – czterdzieści pięć tysięcy sześćset osób objętych spisem.

Plemię Dana

⁴²Oto potomkowie Dana według ich rodów^a: od Szuchama pochodzi ród Szuchamitów. Są to potomkowie Dana według ich rodów.⁴³Liczba wszystkich członków rodów Szuchamitów wynosiła sześćdziesiąt cztery tysiące czterysta osób objętych spisem.

Plemię Asera

⁴⁴Oto potomkowie Asera według ich rodów^a: od Jemny pochodzi ród Jemnitów; od Jeszwiego – ród Jeszwitów; od Berii – ród Beriaitów.⁴⁵Od synów Berii pochodzą: od Chebera – ród Cheberyków; od Malkiela – ród Malkielitów.⁴⁶Córka Asera nazywała się Sarach.⁴⁷Są to rody Aserytów – pięćdziesiąt trzy tysiące czterysta osób objętych spisem.

Plemię Neftalego

⁴⁸Oto potomkowie Neftalego według ich rodów^a: od Jachseela pochodzi ród Jachseelitów; od Guniego – ród Gunitów;⁴⁹od Jesera – ród Jeserytów; od Szillema – ród Szillemitów.⁵⁰Są to rody Neftalego – czterdzieści pięć tysięcy czterysta osób objętych spisem.⁵¹Liczba wszystkich spisanych Izraelitów wynosiła ogółem sześćset jeden tysięcy siedemset trzydzieści osób.

Zasady podziału ziemi

⁵²PAN^s powiedział do Mojżesza: ⁵³„Ten kraj ma być podzielony między nich jako dziedzictwo, według liczby osób^a. ⁵⁴Plemieniu, które liczy więcej ludzi, przydzielisz większe dziedzictwo, a mniej licznemu – mniejsze. Każde otrzyma przydział według danych spisu. ⁵⁵Ziemia ma być rozdzielona przez losowanie^b. Otrzymają więc dziedzictwo przez losowanie imion swoich przodków. ⁵⁶Losem ma być podzielone dziedzictwo pomiędzy plemiona liczniejsze i mniej liczne”.

Spis lewitów

⁵⁷Oto spis lewitów^c według ich rodów^d: od Gerszona pochodzi ród Gerszonitów; od Kehata – ród Kehatytów; od Merarięgo – ród Merarytów. ⁵⁸Dalsze rody lewitów są następujące: Libnici, Chebronici, Machlici, Muszyci i Korachici. Kehat był ojcem Amrama. ⁵⁹Żona Amrama nazywała się Jokebed, a była córką Lewiego, urodzoną w Egipcie. Z niej urodzili się Amramowi: Aaron i Mojżesz oraz ich siostra Miriam. ⁶⁰Aaronowi urodził się Nadab, Abihu, Eleazar oraz Itamar. ⁶¹Nadab jednak i Abihu zginęli, kiedy zanieśli przed PANA^s niezgodny z prawem ogień. ⁶²Wszystkich mężczyzn w wieku od jednego miesiąca życia wzwyz było dwadzieścia trzy tysiące^e. Nie byli jednak spisani razem z resztą Izraelitów i nie otrzymali pośród nich żadnej własności^d. ⁶³To byli Izraelici, których spisali Mojżesz i kapłan Eleazar na równinach Moabu^s w pobliżu Jordanu^s, naprzeciwko Jerycha. ⁶⁴Pośród nich nie było nikogo z tych, których Mojżesz i Aaron spisali, gdy dokonywali spisu na pustyni Synaj. ⁶⁵PAN powiedział im bowiem, że z pewnością umrą na pustyni. I żaden z nich nie pozostał przy życiu, oprócz Kaleba, syna Jefunnego, i Jozuego, syna Numa.

Córki dziedziczące

27 ¹Następnie przyszły córki Selofchada, syna Chefera, który był synem Gileada, a wnukiem Makira, ten zaś był synem Manassesa, syna Józefa. Były to: Machla, Noa, Chogla, Milka i Tirsza. ²Stały przed Mojżeszem i kapłanem Eleazarem, a także przed naczelnikami i całą społecznością u wejścia do Namiotu Spotkania^s i powiedziały: ³„Nasz ojciec umarł na pustyni. Nie należał on jednak do zgrai tych, którzy wraz z Korachem zbuntowali się przeciwko PANU^s. Umarł za swoje własne grzechy^e, ale nie miał synów. ⁴Czemu imię naszego ojca miałoby zaginać w jego rodzie^f tylko dlatego, że nie miał syna? Daj nam więc posiadłość pośrodku braci^g naszego ojca”. ⁵Mojżesz przedstawił ich sprawę PANU, ⁶a PAN rzekł do Mojżesza: ⁷„Żądanie córek Selofchada jest słuszne. Daj im dziedziczną posiadłość pośród braci ich ojca i przekaż im prawo do jego dziedzictwa. ⁸Izraelitom natomiast

a) *według liczby osób* – podział powierzchni nie był równomierny, co nie oznacza, że nie był sprawiedliwy. Sprawiedliwość podziału polegała na tym, że każde plemię otrzymywało tyle, ile rzeczywiście potrzebowało, aby przeżyć i móc się rozwijać.

b) *losowanie* – w ten sposób miała się objawić wola Boga odnośnie do tego, gdzie mają zamieszkać poszczególne plemiona. Przez losowanie unikano również sporów o tereny bardziej urodzajne.

c) *dwadzieścia trzy tysiące* – w pierwszym spisie liczba lewitów wynosiła dwadzieścia dwa tysiące (Lb 3,39+).

d) *nie otrzymali... własności* – zob. Lb 18,20+.

e) *Umarł za... własne grzechy* – tzn. spełniła się na nim zapowiedź Boga, że ludzie, którzy wyszli z Egiptu, nie wejdą do Ziemi Obiecanej.

a) Regulacja prawna zawarta w ww. 8-11 wydaje się stosunkowo późna i jest uzupełnieniem starszych przepisów (np. Pwt 21,15-17; 25,5-10). Miała na celu zachowanie nienaruszonej własności dziedzicznej w rodzie (Lb 36,1-12; por. Kpl 25,10-17).

b) *góra Abarim* – chodzi o pasmo górskie w pobliżu północnej części Morza Martwego. Według Pwt 32,49 Mojżesz zmarł na górze Nebo, znajdującej się w paśmie górskim Abarim.

c) *włóż na niego ręce* – gest oznaczający przekazanie władzy. Znany np. w Egipcie, gdzie w taki sposób faraon przekazywał władzę swoim urzędnikom. Gest ten praktykowany był w pierwotnym Kościele (np. Dz 6,5n; 1Tm 4,14) i do dziś zachowany jest w rycie święceń kapłanów.

d) *część swojej godności* – czyli autorytetu. Mojżesz był człowiekiem wyjątkowym: wyprowadził lud z niewoli, zawarł przymierze z Bogiem, nadał prawa. Bóg z nim rozmawiał „twarzą w twarz” (Wj 33,11; Lb 12,8).

e) *urim* – urim i tummim były to losy (np. Wj 28,30; Pwt 33,8; Ezd 2,63), które stosowano, aby poznać wolę Boga. Biblia nie podaje, jak wyglądały i z czego były wykonane. Według Wj 28,15-30 (por. Kpl 8,8) nosił je najwyższy kapłan w specjalnej torbie (pektoralie) zawieszony na szyi.

f) Dopóki Mojżesz był przywódcą, decydował zarówno o sprawach religijnych, jak i świeckich. Jozue nie otrzymuje pełnej władzy Mojżesza i w sprawach religijnych jest zależny od najwyższego kapłana. Następuje więc podział kompetencji między Jozuego i Eleazara.

wydaj następujące polecenie: «Jeśli umrze mężczyzna, który nie miał syna, wówczas jego dziedzictwo przeniesiecie na jego córkę. ⁹Gdyby nie miał córki, wówczas dziedzictwo oddacie jego braciom. ¹⁰Gdyby nie miał braci, wtedy przekazacie dziedzictwo braciom jego ojca. ¹¹A jeśli jego ojciec nie ma braci, wtedy oddacie jego dziedzictwo najbliższemu krewnemu w jego rodzinie i on weźmie je w posiadanie. Takie prawo będzie obowiązywać Izraelitów, zgodnie z tym, co PAN nakazał Mojżeszowi»^{9a}.

Jozue wodzem Izraelitów

¹²PAN^f powiedział do Mojżesza: „Wejźdź na tę górę Abarim^b i popatrz na kraj, który dają Izraelitom. ¹³Gdy go już zobaczysz, wówczas, podobnie jak twój brat Aaron, zostaniesz przyłączony do swoich przodków. ¹⁴Sprzeciwiliście się bowiem mojemu rozkazowi na pustyni Sin, gdy społeczność się zbuntowała, a trzeba było jej objawić moją świętość, dając jej wody. Są to Wody Meriba koło Kadez, na pustyni Sin”¹⁵. ¹⁵Wtedy Mojżesz powiedział do PANA: ¹⁶„Niech PAN, Bóg wszelkiego życia, wyznaczy kogoś, ¹⁷któ stanie na czele wspólnoty, kto będzie nią dowodził, prowadził do walki i wracał zwycięsko, aby społeczność PANA nie była jak stado owiec bez pasterza”. ¹⁸PAN odpowiedział Mojżeszowi: „Weź ze sobą Jozuego, syna Nuna, człowieka obdarzonego duchem, i włóż na niego ręce”. ¹⁹Każ mu stanąć przed kapłanem Eleazarem i całą społecznością. W ich obecności ustanów go wodzem. ²⁰Przekaż mu część swojej godności^d, aby cała społeczność Izraelitów była mu posłuszna. ²¹Powinien on jednak stawać przed kapłanem Eleazarem, a ten będzie zamiast niego pytał PANA o wyrok urim^e. Tylko na jego rozkaz powinien wyruszać i powracać zarówno on sam, jak i wszyscy Izraelici^f”.

²²Mojżesz wypełnił wszystko według nakazu PANA. Wezwał Jozuego i kazał mu stanąć przed kapłanem Eleazarem i całym zgromadzeniem^f. ²³Następnie włożył na niego ręce i ustanowił go wodzem, zgodnie z wolą PANA oznajmioną przez Mojżesza.

Przepisy dotyczące ofiar

28 ¹PAN^f przemówił do Mojżesza: ²„Wydaj Izraelitom takie polecenie: «Dbajcie o to, aby dary ofiarne, które są należnym Mi pokarmem i mają być spalane na miłą woń dla Mnie,

Przepisy dotyczące ofiar. Potrzeba było wiele czasu, żeby w Izraelu ukształtowało się bogate kalendarium świąt liturgicznych i zostały ustalone przepisy dotyczące sposobu ich obchodzenia. Treści przedstawione w rozdziałach 28 i 29 stanowią syntetyczne ujęcie tego długiego procesu. Odzwierciedlają stosunkowo późny okres historii Izraela, gdy naród wybrany był na dobre zamieszony w Kanaanie i posiadał zorganizowane formy kultu. Starotestamentowy kult ofiarniczy nie był jedynie zewnętrznym rytuałem, jak niekiedy próbowano go interpretować. Składaniu ofiar towarzyszył wymiar duchowy, który wyrażał się w wierze ofiarodawców. Liturgia ofiarnicza była odpowiedzią człowieka na miłość Boga.

były składane w oznaczonym czasie». ³Powiedz im: «Takie ofiary^f będziecie składać PANU, spalając je w ogniu:

Ofiara codzienna

Jako ofiarę całopalną^g będziecie składać codziennie dwa roczne baranki^h bez skazy^a. ⁴Jednego baranka ofiarujesz rano, drugiego wieczorem^b. ⁵Do tego ofiarujesz dziesiątą część^e efy^f najlepszej mąki na ofiarę pokarmową^g zaczynionej jedną czwartą hinu^f oliwy wyciśniętej z oliwek. ⁶Będzie to nieustanne całopalenie, które już u podnóża góry Synaj składano PANU jako miłą woń ofiary spalanej. ⁷Ponadto, na jednego baranka przypadnie czwarta część hinu wina jako ofiara płynna. Będzie ona wylewana dla PANA w Jego mieszkaniu^f jako ofiara płynna z napojów fermentujących. ⁸Drugiego baranka ofiarujesz wieczorem z taką samą ofiarą pokarmową i ofiarą płynną jak rano. Będzie to ofiara spalana na miłą woń dla PANA.

Ofiary w dniu szabatu

⁹W dniu szabatu^c złożycie w ofierze^d dwa roczne baranki^f bez skazy. Do tego, na ofiarę pokarmową^g - dwie dziesiąte efy^f najlepszej mąki zaczynionej oliwą oraz odpowiednią ofiarę płynną. ¹⁰Będzie to ofiara całopalna^g każdego szabatu, dołączona do nieustannego całopalenia i ofiary płynnej.

Ofiary podczas nowiu księżyca

¹¹Każdego pierwszego dnia miesiąca^e macie złożyć jako ofiarę całopalną^g dla PANA^f dwa młode cielce, jednego barana i siedem jednorocznych jagniąt bez skazy. ¹²Do każdego cielca dodacie trzy dziesiąte efy^f najlepszej mąki zaczynionej oliwą jako ofiarę pokarmową^g, a do każdego barana dwie dziesiąte efy najlepszej mąki na ofiarę pokarmową. ¹³Do każdego jagnięcia dodacie, jako ofiarę pokarmową, jedną dziesiątą efy najlepszej mąki zaczynionej oliwą. Złożycie to jako ofiarę całopalną na miłą woń dla PANA. ¹⁴Do tych ofiar dodane zostaną ofiary płynne: pół hinu^f wina na cielca, jedna trzecia na barana i jedna czwarta na jagnię. Taką będzie ofiara całopalna podczas nowiu^g księżyca, którą będziecie składać co miesiąc przez wszystkie miesiące roku. ¹⁵Oprócz nieustannego całopalenia i związanej z nim ofiary płynnej, należy złożyć w ofierze kozła jako ofiarę przebłągalną^f dla PANA.

Ofiary w Tygodniu Przaśników

¹⁶W czternastym dniu pierwszego miesiąca będzie Pascha^f PANA^e. ¹⁷A piętnastego dnia tego miesiąca będzie święto^g i odtąd będzie siedem dni wolno jeść tylko chleby przaśne^h. ¹⁸Pierwszego dnia odbędzie się świąteczne zgromadzenie^e i nie będzie wolno

a) Całopalna ofiara, którą składali kapłani, była ofiarowana za cały lud i nie mogła być przerwana. Chodziło w niej o nieustanne dziękczynienie Bogu za wszystkie laski.

b) Ofiara poranna i wieczorna składana była także w czasach Jezusa. Śmierć Jezusa na krzyżu zbiega się mniej więcej z momentem składania przez kapłana całopalnej ofiary wieczornej (Mt 27,46.50; Mk 15,33.37; Łk 23,44-46).

c) *dzień szabatu* - chodzi o siódmy dzień tygodnia (sobota), w którym obowiązkowo należało świętować. Szabat jest świętem typowo żydowskim. Inne ludy nie miały podobnej tradycji. Był znakiem przymierza między Bogiem a Jego ludem (np. Wj 31,16n; Ez 20,20). Zob. *Słownik*.

d) Ofiarę tę w imieniu ludu składał kapłan.

e) *pierwszy dzień miesiąca* - chodzi o dzień po nowiu księżyca, który wyznaczał początek nowego miesiąca. Na Bliskim Wschodzie stosowano kalendarz księżycowy.

f) *ofiara przebłągalna* - składano ją jako zadośćuczynienie za grzechy ludu (Lb 28,22). Zob. *Słownik*.

g) *święto* - chodzi o Święto Przaśników, obchodzone przez siedem dni na początku zbiorów jęczmienia (przełom marca i kwietnia). Z czasem połączono je ze Świętem Paschy.

h) *chleby przaśne* - zob. Lb 9,11+.

a) *uciążliwa praca* – chodzi o pracę podobną do tej, którą wykonywał niewolnik, pracując pod przymusem.

b) *ofiara prześlągalna* – zob. Lb 28,15+.

c) *dzień pierwocin* – inne określenie Święta Tygodni (Lb 15,18n+).

d) *Święto Tygodni* – in. Pięćdziesiątnica. Przypadało pod koniec zbiorów pszenicy (np. Wj 34,22; Kpl 23,15n; Pwt 16,9n). Zob. *Słownik*.

e) *W pierwszym dniu siódmego miesiąca* – był to dzień szczególny ze względu na to, że wypadł w siódmym miesiącu (Lb 28,11+). Dla Izraelitów cyfra siedem była symboliczną i oznaczała m.in. doskonałość (np. Rdz 2,2n; por. Lb 23,1+). Siódmy miesiąc nosił nazwę Tiszri i przypadał na przełom września i października.

f) Mowa tutaj o Święcie Trąbek, które swoją nazwę bierze od zwyczajnego ogłaszania początku obchodów dźwiękiem trąb z rogów baranich, na których grali kapłani. Święto trwało dziesięć dni i kończyło się Dniem Prześlągalnia (Lb 29,7). Po powrocie z przesiedlenia babilońskiego Święto Trąbek zostało zamienione na Święto Nowego Roku.

wykonywać żadnej uciążliwej pracy^a. ¹⁹Jako ofiarę spalaną dla PANA złożycie wtedy ofiarę całopalną^g z dwóch młodych cielców, barana i siedmiu jednorocznych jagniąt, a wszystkie one mają być bez skazy. ²⁰Odpowiednia do tego ofiara pokarmowa^h będzie się składać z najlepszej mąki rozczynionej oliwą: trzy dziesiąte efyⁱ na każdego cielca, dwie dziesiąte na barana, ²¹a jedna dziesiąta na każde z siedmiu jagniąt. ²²Weźmiecie jednego kozła na ofiarę prześlągalną^b, aby dokonać zadośćuczynienia za was. ²³Wszystko to ma być składane oprócz porannej ofiary całopalnej, która jest nieustannym całopaleniem. ²⁴Takie ofiary składacie codziennie przez siedem dni. Będzie to pokarm spalany na miłą woń dla PANA oprócz nieustannego całopalenia i przynależnej mu ofiary płynnej. ²⁵Siódmego dnia znowu będziecie mieli święte zgromadzenie i nie będziecie wykonywali żadnej uciążliwej pracy.

Ofiary w Święto Tygodni

²⁶Również w dniu pierwocin^c, kiedy będziecie składać PANU^d ofiarę z nowych plonów w Święto Tygodni^e, będziecie mieli święte zgromadzenie^f. W tym dniu nie będziecie wykonywali żadnej uciążliwej pracy^g. ²⁷Na ofiarę całopalną^g, jako miłą woń dla PANA, złożycie wtedy dwa młode cielce, jednego barana i siedem rocznych jagniąt. ²⁸Do tego, jako ofiarę pokarmową^h: na każdego cielca trzy dziesiąte efyⁱ najlepszej mąki zaczynionej oliwą, dwie dziesiąte na jednego barana ²⁹i po jednej dziesiątej na każde z siedmiu jagniąt. ³⁰Weźmiecie również jednego kozła dla dopełnienia zadośćuczynienia za was. ³¹Złożycie to wszystko w ofierze, oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej. Zwierzęta będą bez żadnej skazy.

Ofiary na początku siódmego miesiąca

29 ¹W pierwszym dniu siódmego miesiąca^a będziecie mieli święte zgromadzenie^b i w tym dniu nie wolno wam wykonywać żadnej uciążliwej pracy^c. Będzie to dla was dzień, kiedy rozlegać się będzie donośny głos trąb^d. ²Złożycie wtedy na ofiarę całopalną^e, jako miłą woń dla PANA^f, jednego młodego cielca, barana i siedem jednorocznych jagniąt bez skazy. ³Do tego odpowiednią ofiarę pokarmową^g: najlepszą mąkę zaprawioną oliwą – trzy dziesiąte efy^h na jednego cielca, dwie dziesiąte na barana ⁴i jedną dziesiątą na każde z siedmiu jagniąt; ⁵wreszcie kozła na ofiarę prześlągalną^e, aby dokonać zadośćuczynienia za was. ⁶Ma to być złożone, oprócz ofiary całopalnej w czasie nowiu^f, łącznie z ofiarą pokarmową i oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej, według przepisu, jako miła woń ofiar spalanych dla PANA.

Ofiary w Dniu Przeblągania

⁷Dziesiątego dnia siódmego miesiąca będziecie mieć święte zgromadzenie^e i post^a. Nie wolno w tym dniu wykonywać żadnej pracy.

⁸Na ofiarę całopalną^a, jako miłą woń dla PANA^s, złożycie młodego cielca, barana i siedem rocznych jagniąt. Wszystkie one mają być bez skazy. ⁹Razem z nią złożycie ofiarę pokarmową^e z najlepszej mąki rozczynionej z oliwą: trzy dziesiąte efy^a mąki na cielca, dwie dziesiąte na barana ¹⁰i po jednej dziesiątej na każde z siedmiu jagniąt. ¹¹Oprócz ofiary przebląganej^e z racji Dnia Przeblągania i nieustannego całopalenia wraz z dołączaną do niego ofiarą pokarmową i płynną ofiarujecie także kozła^b jako ofiarę przeblągłą.

Ofiary w Święto Namiotów

¹²Piętnastego dnia siódmego miesiąca będziecie mieli święte zgromadzenie^e. Nie będziecie wtedy wykonywać żadnej uciążliwej pracy^c, lecz przez siedem dni macie obchodzić święto PANA^d. ¹³Na ofiarę całopalną^a, która zostanie spalona na miłą woń dla PANA^s, złożycie trzynaście młodych cielców, dwa barany i czternaście rocznych jagniąt bez skazy. ¹⁴Do tego odpowiednią ofiarę pokarmową^e: najlepszą mąkę rozczyntoną oliwą – trzy dziesiąte efy^a na każdego z trzynastu cielców, dwie dziesiąte na każdego z dwóch baranów, ¹⁵po jednej dziesiątej na każde z czternastu jagniąt. ¹⁶Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przeblągłą^e.

¹⁷Drugiego dnia ofiarujecie dwanaście młodych cielców, dwa barany i czternaście rocznych jagniąt bez skazy. ¹⁸Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ¹⁹Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przeblągłą.

²⁰Trzeciego dnia ofiarujecie jedenaście młodych cielców, dwa barany i czternaście jednorocznych jagniąt bez skazy. ²¹Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ²²Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przeblągłą.

²³Czwartego dnia ofiarujecie dziesięć młodych cielców, dwa barany i czternaście jednorocznych jagniąt bez skazy. ²⁴Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ²⁵Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przeblągłą.

a) Mowa tutaj o Święcie Przeblągania (Lb 29,1+). W tym dniu wszyscy pościli, a najwyższy kapłan składał w świątyni ofiarę za grzechy ludu i spalał na ołtarzu kadzidło (Kpł 16,16n). W ten sposób dokonywało się uwolnienie ludzi od ich grzechów. Była to zapowiedź doskonałej ofiary, którą złożył z siebie Syn Boży Jezus Chrystus, uwalniając wszystkich ludzi od ich grzechów i śmierci wiecznej (J 1,29+; 1J 1,7; 2,1n; Ap 7,17).

b) ofiarujecie... kozła – zob. Kpł 16,1-34.

c) uciążliwa praca – zob. Lb 28,18+.

d) Święto PANA – chodzi o Święto Namiotów (zob. Słownik), nazywane inaczej Świętem Szłasów lub Świętem Zbiorów. Trwało ono siedem dni i łączyło się z zakończeniem ostatnich zbiorów.

²⁶Piątego dnia ofiarujecie dziewięć młodych cielców, dwa barany i czternaście jednorocznych jagniąt bez skazy. ²⁷Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ²⁸Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przebłągalną.

²⁹Szóstego dnia ofiarujecie osiem młodych cielców, dwa barany i czternaście jednorocznych jagniąt bez skazy. ³⁰Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ³¹Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przebłągalną.

³²Siódmego dnia ofiarujecie siedem młodych cielców, dwa barany i czternaście jednorocznych jagniąt bez skazy. ³³Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ³⁴Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przebłągalną.

³⁵Ósmego dnia będzie święte zgromadzenie i nie możecie wtedy wykonywać żadnej uciążliwej pracy. ³⁶Na ofiarę całopalną, która zostanie spalona na miłą woń dla PANA, złożycie jednego cielca, jednego barana i siedem jednorocznych jagniąt bez skazy. ³⁷Oprócz tego złożycie, zgodnie z przepisami, ofiarę pokarmową i ofiary płynne, które dołączycie do ofiar z cielców, baranów i jagniąt, stosownie do ich liczby. ³⁸Oprócz nieustannego całopalenia i dołączanej do niego ofiary pokarmowej i płynnej ofiarujecie również kozła jako ofiarę przebłągalną.

³⁹To macie ofiarować PANU podczas waszych świąt, niezależnie od tego, co ofiarujecie z racji waszych ślubowań lub jako wasze dobrowolne dary na ofiary całopalne, ofiary pokarmowe, płynne oraz ofiary wspólnotowe⁴⁰”.

30 ¹Mojżesz mówił Izraelitom to, co mu PAN nakazał.

Przepisy o ślubach

²Do wódzów plemion izraelskich Mojżesz powiedział: „Oto, co nakazuje Pan: ³Jeśli mężczyzna złoży Panu ślub lub też zobowią-

Przepisy o ślubach. Prawo nie zabraniało nikomu składnia ślubów, ale między mężczyznami a kobietami istniały różnice w możliwościach ich spełnienia. Przepisy zawarte w *Księdze Liczb* wyraźnie ograniczają wolność kobiet w podejmowaniu i wypełnianiu ślubów lub innych zobowiązań. Jedyne wdowy i kobiety rozwiedzione były zrównane w tym względzie z mężczyznami (na temat rozwodu zob. Pwt 24,1; por. Mt 19,1-9+; Mk 10,1-12+). Przepisy o ślubach są odzwierciedleniem ogólnych zależności

wiąże się do czegoś przysięgą, powinien dotrzymać słowa i wypełnić to, co przyrzekł. ⁴Gdy kobieta złoży ślub Panu lub podejmie jakieś zobowiązanie, gdy jest jeszcze niezamężna i żyje w domu rodzinnym, ⁵jej ojciec powinien o tym wiedzieć. Jeśli się temu nie sprzeciwi, wówczas taki ślub czy zobowiązanie są ważne. ⁶Jeśli jednak sprzeciwi się temu od razu, gdy się o tym dowie, wówczas taki ślub lub zobowiązanie są nieważne. Pan nie poczyna jej winy, gdyż ojciec wyraził swój sprzeciw. ⁷Gdy jednak wyjdzie za mąż, a jest związana jakimś ślubem czy uczynioną wcześniej nierozważną obietnicą, ⁸pozostają one ważne, jeśli jej mąż, gdy dowie się o tym, nie wyrazi od razu swojego sprzeciwu. ⁹Jeśli jednak mąż, gdy tylko się o tym dowie, wyrazi swój sprzeciw, wówczas unieważnia jej ślub czy też zobowiązanie, którego się nierozważnie podjęła. Pan nie poczyna jej tego za grzech⁶. ¹⁰Śluby i wszelkie inne zobowiązania wdowy lub kobiety, która otrzymała dokument rozwodu⁸, pozostają ważne. ¹¹Jeśli jednak w domu swojego męża złożyła ślub lub też podjęła jakieś zobowiązanie, ¹²a mąż jej dowiedział się o tym, lecz milczał i nie okazywał sprzeciwu, wtedy jej ślub i podjęte zobowiązanie będą ważne. ¹³Jeśli mąż unieważni je od razu, gdy się o tym dowie, wówczas ślub czy inne wyrażone słowami zobowiązania stają się nieważne. Ona natomiast jest przed Panem bez winy, gdyż mąż unieważnił jej śluby. ¹⁴Mąż może więc potwierdzić lub unieważnić wszelki ślub i przysięgę żony. ¹⁵Jeśli jednak mąż milczy aż do następnego dnia, tym samym wyraża zgodę na uczynione przez nią śluby czy podjęte zobowiązania. Wyraził on swoją zgodę, ponieważ milczał w dniu, kiedy się o tym dowiedział. ¹⁶Gdyby jednak, wiedząc o wszystkim, unieważnił je później, wówczas on poniesie karę za jej winę⁷. ¹⁷Takie są prawa, które Pan dał Mojżeszowi. Dotyczą one spraw między mężem i żoną oraz ojcem i córką jeszcze niezamężną, dopóki przebywa ona w domu rodzinnym.

a) *Madianici* - zob. Lb 22,4+.

Lb

Wojna z Madianitami

31 ¹PAN⁶ powiedział do Mojżesza: ²„Pomścij Izraelitów na Madianitach⁸, a potem będziesz dołączony do swoich przodków⁷”. ³Wtedy Mojżesz rzekł do ludu: „Przygotujcie spośród siebie oddział mężczyzn na wyprawę wojenną. Uderzą oni na

między mężczyznami i kobietami, istniejących w codziennym życiu narodu wybranego. Świadczą o tym, że ojciec mógł swobodnie decydować o losie swojej córki, podobnie mąż o losie swojej żony. Kobieta będąca na utrzymaniu ojca lub męża nie mogła sama podjąć w sposób wiążący żadnych decyzji (dotyczyło to np. zamążpójścia lub pozostania w stanie wolnym, a także spraw majątkowych). Śluby podejmowane zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety miały charakter prywatnego zobowiązania i zazwyczaj były warunkowe, tzn. ich wypełnienie uzależniano od otrzymania tego, z czym dany ślub był związany.

Wojna z Madianitami. Opis wyprawy jest wyidealizowany i nie oddaje historycznej rzeczywistości. Nie zawiera nazw konkretnych miejscowości, gdzie mogło dojść do starcia. Większa część tekstu dotyczy podziału

a) *Balaam* - zob. Lb 22,5+.

b) *za radą Balaama* - tutaj sugeruje się, że odpowiedzialnym za sprowokowanie odstępstwa Izraelitów był prorok Balaam (Lb 25,1-3+; por. Lb 22,2-41+).

c) *kobiety, które już współżyły z mężczyzną* - chodzi tu głównie o udział w sakralnej prostytucji na cześć Baala.

d) Zob. Lb 19,11-22+.

Madianitów i dokonają pomsty PANA. ⁴Wyslijcie na tę wojenną wyprawę po tysiącu ludzi z każdego plemienia Izraela". ⁵Wybrano więc po tysiącu z każdego plemienia, czyli razem dwanaście tysięcy mężczyzn gotowych do walki. ⁶Mojżesz wysłał na tę wojnę po tysiącu ludzi z każdego plemienia. Razem z nimi posłał też kapłana Pinchasa, syna kapłana Eleazara, aby miał pieczę nad świętym sprzętem i nad trąbami wojennymi. ⁷Ruszyło więc wojsko przeciwko Madianitom zgodnie z rozkazem, jaki PAN dał Mojżeszowi. Pozabijali wszystkich mężczyzn. ⁸Oprócz nich zabili również pięciu królów madianickich: Ewiego, Rekema, Sura, Chura i Rebę. Poległ od miecza także Balaam^a, syn Beora. ⁹Izraelici wzięli do niewoli kobiety madianickie oraz ich małe dzieci. Zagarnęli również jako łup całe bydło Madianitów, stada i majątek. ¹⁰Podpalili wszystkie miasta, które oni zamieszkiwali i wszystkie ich obozowiska. ¹¹Zabrali ze sobą zdobycz i wszelki łup zarówno w ludziach, jak i zwierzętach. ¹²Jeńców, zdobycz i łup przywiedli do Mojżesza, kapłana Eleazara i społeczności izraelskiej, do obozu, który znajdował się na równinach Moabu^c, leżących nad Jordanem^d, naprzeciwko Jerycha. ¹³Mojżesz, kapłan Eleazar i naczelnicy społeczności wyszli naprzeciw nim z obozu. ¹⁴Mojżesz rozgniewał się na dowódców wojska, na tysięczników i setników, którzy wrócili z wyprawy wojennej, ¹⁵i powiedział do nich: „Jakże to mogliście zostawić przy życiu wszystkie kobiety? ¹⁶To przecież one za radą Balaama^b uwiodły Izraelitów, którzy odstąpili od PANA, aby służyć Peorowi. Sprowadziło to plagę na lud PANA. ¹⁷Zabijcie więc wszystkich chłopców spośród tych dzieci oraz wszystkie kobiety, które już współżyły z mężczyzną^c. ¹⁸Wszystkie jednak dziewczęta, które jeszcze nie współżyły z mężczyzną, zachowajcie przy życiu dla siebie. ¹⁹Przez siedem dni musicie jednak pozostać poza obozem. Każdy bowiem, kto zabił człowieka lub dotknął zabitego, musi trzeciego i siódmego dnia poddać się obrzędowi oczyszczenia^d. Dotyczy to zarówno was, jak i waszych jeńców. ²⁰Muszą być oczyszczone: wasze ubranie, każdy przedmiot ze skóry, to co jest zrobione z sierści koziej i każdy przedmiot z drewna^e. ²¹Kapłan Eleazar powiedział jeszcze do wojowników, którzy razem z nim wyruszyli na wyprawę: „Takie jest prawo, które PAN dał Mojżeszowi: ²²złoto, srebro, miedź, żelazo, cynę, ołów ²³i wszystko, czego ogień nie zniszczy, macie włożyć do ognia, aby się stało czyste^e.

nieprawdopodobnie wielkiego łupu (Lb 31,32nn), a o bitwach są zaledwie wzmianki. Nie ma informacji o wodzu wojska izraelskiego, a liczba wojowników jest raczej symboliczna (Lb 31,5). Nic nie wspomina się również o stratach Izraelitów (Lb 31,49), podkreśla się natomiast niemal całkowite wyniszczenie Madianitów. Dziwne wydaje się to, że w obliczu ogromnego okrucierstwa ukazane są przepisy, które z wielką dbałością odnoszą się do rytualnej czystości ludzi i przedmiotów. Uwagi te sugerują, że opis wojny z Madianitami stanowił prawdopodobnie pouczenie dotyczące prowadzenia wojny odwetowej. Symbolicznie mógł odzwierciedlać przekonanie Izraelitów na temat odwetu, jaki Bóg bierze na wrogach swojego ludu.

Należy to jeszcze oczyścić wodą oczyszczenia^a. Wszystko zaś, co w ogniu ulega zniszczeniu, obmyjecie^e jedynie tą wodą. ²⁴W siódmym dniu wypierzeć swoje ubrania; wtedy staniecie się czysti. Potem będziecie mogli wejść do obozu^f.

Podział łupu

²⁵Następnie PAN^f powiedział do Mojżesza: ²⁶„Razem z kapłanem Eleazarem i głowami rodów^e policzcie to wszystko, co z ludzi i bydła zostało zabrane jako zdobycz. ²⁷Podziel tę zdobycz po połowie pomiędzy tych, którzy brali udział w wyprawie, i resztę społeczności. ²⁸Od wojowników, którzy brali udział w wyprawie, weź jako dar dla PANA jedną osobę na pięciuset jericów i po jednej sztuce na pięćset wołów, osłów i owiec. ²⁹Weźmiesz je z połowy należącej do nich i oddasz kapłanowi Eleazarowi jako ofiarę^e dla PANA. ³⁰Z połowy przyznanej Izraelitom weźmiesz pięćdziesiątą część ludzi oraz wołów, osłów i owiec, które oddasz lewitom^b pełniącym służbę w mieszkaniu^e PANA”.

³¹Mojżesz i Eleazar spełnili wszystko, co PAN nakazał Mojżeszowi. ³²Łup zdobyty przez wojowników wynosił: sześćset siedemdziesiąt pięć tysięcy owiec, ³³siedemdziesiąt dwa tysiące wołów ³⁴i sześćdziesiąt jeden tysięcy osłów. ³⁵Spośród ludzi było natomiast ogółem trzydzieści dwa tysiące kobiet, które jeszcze nie współżyły^c z mężczyznami. ³⁶Połowa więc zdobyczy, stanowiąca własność tych, którzy wyruszyli do walki, wynosiła trzysta trzydzieści siedem tysięcy pięćset owiec. ³⁷Na ofiarę dla PANA oddano z tego sześćset siedemdziesiąt pięć sztuk. ³⁸Wołów było trzydzieści sześć tysięcy, a dar dla PANA wynosił siedemdziesiąt dwie sztuki. ³⁹Ośłów było trzydzieści tysięcy pięćset, a dar dla PANA wynosił sześćdziesiąt jeden sztuk. ⁴⁰Ludzi natomiast było szesnaście tysięcy, z czego dar dla PANA stanowiły trzydzieści dwie osoby. ⁴¹Zgodnie z nakazem PANA, Mojżesz oddał to kapłanowi Eleazarowi jako ofiarę.

⁴²Połowa, którą Mojżesz oddzielił od połowy należnej wojownikom, przekazana została reszcie Izraelitów. ⁴³Tak więc w połowie przypadającej społeczności Izraela było trzysta trzydzieści siedem tysięcy pięćset owiec, ⁴⁴trzydzieści sześć tysięcy wołów, ⁴⁵trzydzieści tysięcy pięćset osłów ⁴⁶oraz szesnaście tysięcy ludzi. ⁴⁷Z tej to połowy przeznaczonej dla Izraelitów wybrał Mojżesz po jednym spośród pięćdziesięciu – tak ludzi, jak i zwierząt – i oddał lewitom^e pełniącym służbę przy mieszkaniu PANA. Stało się to zgodnie z poleceniem, jakie PAN wydał Mojżeszowi.

Dar od naczelników rodów

⁴⁸Do Mojżesza przybyli dowódcy oddziałów wojska: tysięcznicy i setnicy. ⁴⁹Powiedzieli oni Mojżeszowi: „Twoi słudzy dokonali

a) *woda oczyszczenia* – zob. Lb 19,1-10+.

b) *oddasz lewitom* – zob. Lb 18,21+; 26,62+.

c) *nie współżyły* – zob. Lb 31,17+.

a) Postawa dowódców wojska jest odzwierciedleniem przekonania, że właściwym wodzem izraelskich zastępów jest Bóg. O Jego obecności świadczą znak Arki Przymierza, którą Izraelci zabierali na pole walki (1Sm 4,3). Każda wojenna wyprawa była więc sprawą świętą i wymagała od uczestników rytualnej czystości.

przeglądu oddziałów powierzonych im wojowników i stwierdzili, że żaden z nich nie zginął. ⁵⁰Chcemy więc ofiarować PANU jako dar^a wszystkie zdobyte przedmioty ze złota: bransolety, naramienniki, pierścienie, kolczyki i naszyjniki, aby dokonano za nas zadośćuczynienia przed PANEM^a. ⁵¹Mojżesz i kapłan Eleazar wzięli więc od nich to złoto i wszelkie kosztowne przedmioty. ⁵²Całe złoto złożone dla PANA przez tysięcy i setników ważyło sześćnaście tysięcy siedemset pięćdziesiąt syklów^a. ⁵³Każdy z wojowników posiadał jeszcze swoją własną zdobycz, którą zatrzymał dla siebie. ⁵⁴Mojżesz więc i kapłan Eleazar wzięli to złoto od tysięcy i setników i złożyli je w Namiocie Spotkania^a jako znak przypominający PANU o Izraelitach.

Podział Zajordania

32 ¹Rubeni i Gadyci posiadali liczne i wielkie stada. Gdy zobaczyli, że ziemie Jezer i Gilead znakomicie nadają się do hodowli bydła, ²udali się do Mojżesza, kapłana Eleazara i do naczelników ludu i powiedzieli: ³„Atarot, Dibon, Jezer, Nimra, Cheszbon, Eleale, Sibma, Nebo i Beon to ⁴ziemia, którą PAN^a oddał Izraelitom i która szczególnie nadaje się do hodowli bydła. A przecież twoi słudzy posiadają wielkie stada”. ⁵I mówili dalej: „Jeśli jesteś dla nas życzliwy, oddaj twoim sługom tę ziemię na własność. Nie każ nam przechodzić przez Jordan!”.

⁶Mojżesz tak odpowiedział Gadytom i Rubenitom: „Jakże to! Wasi bracia^a wyruszą do walki, a wy tu spokojnie zamieszkać? ⁷Czemu odbieracie Izraelitom odwagę wkroczenia do ziemi, którą PAN im daje? ⁸Podobnie postępowali już wasi przodkowie, gdy posłałem ich z Kadesz-Barnea, aby zbadali kraj. ⁹Dotarli oni do doliny Eszkol i zbadali ten kraj. Potem jednak zniechęcili Izraelitów tak, że już nie chcieli iść do kraju, który im PAN przyrzekł. ¹⁰Tego jeszcze dnia PAN zapłonął gniewem^a i przysiągł: ¹¹„Nikt z tych mężczyzn, którzy mieli ponad dwadzieścia lat, gdy wyszli z Egiptu, nie zobaczy kraju, który obiecałem Abrahamowi, Izaakowi i Jakubowi, bo nie byli Mi całkowicie oddani. ¹²Wyjątkiem był tylko Kaleb, syn Kenizyty Jefunnego, oraz Jozue, syn Nuna, którzy byli całkowicie oddani PANU». ¹³PAN zapłonął gniewem na Izraelitów i sprawił, że przez czterdzieści lat błakali się po pustyni, aż wyginęli wszyscy, którzy dopuszczali się tego, co PAN uważał za złe. ¹⁴A teraz wy, potomstwo ludzi występnych, wstępujecie w ślady waszych ojców i znów pobudzacie gniew PANA przeciwko Izraelowi. ¹⁵Jeśli więc odwrócić się od Niego, On będzie was dalej wodził po pustyni i przyczynicie się do zguby całego ludu”. ¹⁶Oni jednak odrzekli Mojżeszowi: „Zbudujemy tu jedynie zagrody dla naszych stad i domy dla naszych rodzin. ¹⁷My sami chcemy iść zbrojnie na czele naszych braci i doprowadzić ich na miejsce dla

nich wyznaczone. Nasze dzieci natomiast pozostaną tutaj, w miejscach obronnych, z powodu miejscowej ludności. ¹⁸My nie powrócimy do swoich domów wcześniej, zanim każdy Izraelita nie obejmie swojego dziedzictwa. ¹⁹Nie otrzymamy jednak razem z nimi dziedzictwa za Jordanem ani gdziekolwiek indziej, gdyż mamy już swoje dziedzictwo tutaj, na wschodzie, po tej stronie Jordanu”.

²⁰Mojżesz im odpowiedział: „Jeśli postacie tak, jak oświadczyliście, i w imię PANA pójdziecie uzbrojeni do walki, ²¹jeśli każdy z was w imię PANA zbrojnie przekroczy Jordan, aż On wypędzi przed sobą wszystkich swoich wrogów ²²i wrócić dopiero wtedy, gdy cały kraj będzie poddany PANU - wypełnicie swój obowiązek względem PANA oraz Izraela. Wówczas PAN uzna wasze prawo własności do tego kraju. ²³Jeśli jednak tak nie postacie, to zgrzeszycie względem PANA. Wiedźcie też, że dosięgnie was kara za ten grzech”. ²⁴Budujcie więc miasta dla waszych rodzin i zagrody dla trzód, ale spełnijcie to, co sami przyrzekliście”. ²⁵Wówczas Gadyci i Rubenicy oświadczyli Mojżeszowi: „Studzy twoi postąpią tak, jak im ich pan nakazuje. ²⁶Nasze dzieci, żony, stada i bydło pozostaną tutaj, w miastach Gileadu. ²⁷Wszyscy twoi studzy natomiast pójdą wobec PANA zbrojnie na wyprawę wojenną, jak nam to ty, panie, nakazałeś”. ²⁸Wtedy Mojżesz wydał w ich sprawie polecenie kapłanowi Eleazarowi, Jozuemu, synowi Nuna, oraz naczelnikom rodów plemion izraelskich. ²⁹Powiedział do nich: „Jeśli wszyscy Gadyci i Rubenicy uzbrojeni do walki przed PANEM przejdą z wami przez Jordan i weźmiecie kraj w posiadanie, wówczas oddacie im na własność ziemię Gilead. ³⁰Gdyby jednak uzbrojeni nie ruszyli z wami, wówczas otrzymają swoją posiadłość w ziemi Kanaan”. ³¹Wtedy Gadyci i Rubenicy odpowiedzieli: „Spełnimy wszystko, co PAN polecił twoim sługom. ³²Wobec PANA ruszamy uzbrojeni do ziemi Kanaan, a nasze dziedziczne posiadłości pozostaną po tej stronie Jordanu”. ³³Dał więc Mojżesz Gadytom, Rubenitom i połowie plemienia Manassesa, syna Józefa, królestwo Sichona - króla Amorytów⁶ oraz królestwo Oga - króla Baszanu, całą tę ziemię wraz ze wszystkimi jej miastami oraz przynależnymi do tych miast osadami.

³⁴Potem Gadyci odbudowali Dibon, Atarot, Aroer, ³⁵Atrot-Szofan, Jazer, Jogboha, ³⁶Bet-Nimra i Bet-Haran - warowne miasta, a także zagrody dla stad. ³⁷Rubenicy zaś odbudowali Cheszbon, Eleale i Kiriataim, ³⁸Nebo, Baal-Meon oraz Sibma i nadali swoje nazwy tym miastom. ³⁹Makiryca, potomkowie Manassesa, wtargnęli do Gileadu, zdobyli go i wypędzili mieszkających tam Amorytów. ⁴⁰Oddał więc Mojżesz Gilead Makirytom, potomkom Manassesa, którzy tam się osiedlili. ⁴¹Również potomek Manassesa, Jair, wyruszył i zajął wsie Amorytów, nazywając

a) *pierwszy miesiąc* – zob. Ib 9,1+.

b) *z podniesioną ręką* – jest to gest manifestujący siłę, pewność siebie (Wj 14,8; Kpł 26,13). W Biblii często występuje obraz ukazujący Boga, który z podniesioną ręką dokonuje dzieła zbawienia (np. Iz 11,11; 19,16; 26,11; Ba 2,11).

c) *Sukkot* – zob. Wj 13,20+.

d) *morze* – chodzi o Morze Czerwone (Wj 14,15nn).

je „Osiedlami Jaira”.⁴²W końcu wyruszył Nobach. Zdobył on Kenat z przylegającymi miejscowościami i nazwał je swoim imieniem: Nobach.

Opis wędrówki Izraelitów z Egiptu na równiny Moabu

33¹Oto miejsca postoju Izraelitów, którzy wyszli z Egiptu pod wodzą Mojżesza i Aarona. ²Na rozkaz PANA^s Mojżesz zapisywał etapy marszu i miejscowości, gdzie się zatrzymywali. Oto miejsca postoju.

³W piętnastym dniu pierwszego miesiąca^a, nazajutrz po święcie Paschy^s wyruszyli z Ramses. Wyruszyli oni z podniesioną ręką^b wobec wszystkich Egipcjan. ⁴Egipcjanie w tym czasie grzebali tych, których PAN pozabijał, czyli swoich pierworodnych^c. PAN dokonał również sądu^e nad bogami Egipcjan. ⁵Izraelici wyruszyli więc z Ramses i rozbili obóz w Sukkot^f. ⁶Z Sukkot ruszyli dalej i rozbili obóz w Etam, które leży na skraju pustyni. ⁷Następnie z Etam skierowali się do Pi-Hachiroi, położonego koło Baal-Sefon i rozbili obóz przed Migdol. ⁸Wyruszyli spod Pi-Hachiroi, przeszli przez morze^d w kierunku pustyni. Po trzech dniach drogi przez pustynię Etam rozbili obóz w Mara. ⁹Po wyruszeniu z Mara przybyli do Elim. Było tu dwanaście źródeł wody i siedemdziesiąt palm. Tutaj rozbili obóz. ¹⁰Potem wyruszyli z Elim i rozbili obóz nad Morzem Czerwonym. ¹¹Wyruszyli znad Morza Czerwonego i rozbili obóz na pustyni Sin. ¹²Wyruszyli z pustyni Sin i rozbili obóz w Dofka. ¹³Wyruszyli z Dofka i rozbili obóz w Alusz. ¹⁴Wyruszyli z Alusz i rozbili obóz w Refidim. Tu zabrakło ludowi wody do picia. ¹⁵Wyruszyli z Refidim i rozbili obóz na pustyni Synaj. ¹⁶Wyruszyli z pustyni Synaj i rozbili obóz w Kibrot-ha-Taawa. ¹⁷Wyruszyli z Kibrot-ha-Taawa i rozbili obóz w Chaserot. ¹⁸Wyruszyli z Chaserot i rozbili obóz w Ritma. ¹⁹Wyruszyli z Ritma i rozbili obóz w Rimmon-Peres. ²⁰Wyruszyli z Rimmon-Peres i rozbili obóz w Libnie. ²¹Wyruszyli z Libny i rozbili obóz w Rissa. ²²Wyruszyli z Rissa i rozbili obóz w Kehelata. ²³Wyruszyli z Kehelata i rozbili obóz na górze Szafer. ²⁴Wyruszyli spod góry Szafer i rozbili obóz w Charada. ²⁵Wyruszyli z Charada i rozbili obóz w Makelot. ²⁶Wyruszyli z Makelot i rozbili obóz w Tachat. ²⁷Wyruszyli z Tachat i rozbili obóz w Terach. ²⁸Wyruszyli z Terach i rozbili obóz w Mitka. ²⁹Wyruszyli z Mitka i rozbili obóz w Chaszmona. ³⁰Wyruszyli z Chaszmona i rozbili obóz w Moserot. ³¹Wyruszyli z Moserot i rozbili obóz w Bene-Jaakan. ³²Wyruszyli z Bene-Jaakan i rozbili obóz w Chor-ha-Gidgad. ³³Wyruszyli z Chor-ha-Gidgad i rozbili obóz w Jotbata. ³⁴Wyruszyli z Jotbata i rozbili obóz w Abrona. ³⁵Wyruszyli z Abrona i rozbili obóz w Esjon-Geber. ³⁶Wyruszyli z Esjon-Geber i rozbili obóz na pustyni Sin, czyli w Kadesz. ³⁷Wyruszyli z Kadesz i rozbili obóz na górze Hor, na

granicy ziemi Edomu^f. ³⁸Na rozkaz PANA kapłan Aaron wyszedł na górę Hor i tam umarł w czterdziestym roku po wyjściu Izraelitów z Egiptu, w pierwszym dniu piątego miesiąca^a. ³⁹Aaron liczył sto dwadzieścia trzy lata, gdy umarł na górze Hor. ⁴⁰Wtedy też kananejski król Aradu, rezydujący w południowej części Kanaanu^f, dowiedział się, że Izraelici nadciągają. ⁴¹Izraelici wyruszyli spod góry Hor i rozbili obóz w Salmona. ⁴²Wyruszyli z Salmona i rozbili obóz w Punon. ⁴³Wyruszyli z Punon i rozbili obóz w Obot. ⁴⁴Wyruszyli z Obot i rozbili obóz w Ijje-Haabarim, na granicy Moabu^f. ⁴⁵Wyruszyli z Ijjim i rozbili obóz w Dibon-Gad. ⁴⁶Wyruszyli z Dibon-Gad i rozbili obóz w Almon-Diblataim. ⁴⁷Wyruszyli z Almon-Diblataim i rozbili obóz na górach Abarim naprzeciwko Nebo^b. ⁴⁸Wyruszyli z gór Abarim i rozbili obóz na równinach Moabu, nad Jordanem^f, naprzeciwko Jerycha. ⁴⁹Obozowali więc na równinach Moabu nad Jordanem, między Bet-ha-Jeszimot i Abel-Szittim.

Nakaz dotyczący ludności Kanaanu

⁵⁰PAN^f mówił do Mojżesza na równinach Moabu^f nad Jordanem^f, naprzeciwko Jerycha: ⁵¹„Powiedz to Izraelitom: «Gdy przeprawicie się przez Jordan do ziemi Kanaan^f, ⁵²macie wypędzić wszystkich mieszkańców tego kraju. Zniszczycie wszystkie wyobrażenia ich bogów i wszystkie posągi odlane z metalu, spustoszycie wszystkie ich wzniesienia kultowe^f. ⁵³Następnie zajmiecie kraj i zamieszkacie w nim, gdyż to Ja dałem go wam w posiadanie. ⁵⁴Przez losowanie podzielicie ziemię na części, które będą dziedziczną własnością poszczególnych plemion. Licznieszemu plemieniu przydzielicie więcej, a mniej licznemu przyznacie mniejsze dziedzictwo. Co komu przypadnie w losowaniu, to będzie jego własnością. Przydzielicie im posiadłości według plemion. ⁵⁵Jeśli jednak nie wypędzicie mieszkańców tego kraju, wówczas ci, którzy pozostaną, staną się jakby cierniami w waszych oczach i kolcami dla waszych boków^f. Będą was uciskać w kraju, gdzie zamieszkacie. ⁵⁶Wtedy uczynię wam to, co im zamierzałem uczynić»”.

Granice Ziemi Obiecanej

34 ¹PAN^f przemówił do Mojżesza: ²„Daj Izraelitom następujący nakaz: «Gdy wejdziecie do ziemi Kanaan^f, wówczas obszarem, jaki wam przypadnie w dziedzictwie, będzie ta właśnie ziemia Kanaan w następujących granicach: ³południowa granica pobiegnie od pustyni Sin obok ziemi Edomu^f. Początek będzie mieć przy wschodnim krańcu Morza Słonego. ⁴Następnie zwróci się na południe ku Wzgórzom Skorpiionów, pobiegnie przez Sin na południe od Kadesz-Barnea i dalej przez Chasor-Addar do Asmonu. ⁵Od Asmonu pobiegnie wzdłuż Potoku Egipskiego^d i dojdzie

a) *piąty miesiąc* - chodzi o miesiąc zwany Aw (przełom lipca i sierpnia).

b) *Nebo* - zob. Lb 27,12+.

c) Jednoznaczny nakaz usunięcia tubylczej ludności Kanaanu jest podyktowany troską o religijną tożsamość Izraelitów (Lb 15,1-16+). W praktyce polecenie to nie zostało wykonane, co doprowadziło do licznych odstępstw od kultu Boga Jahwe.

d) *Potok Egipski* - zob. Rdz 15,18+.

a) *Lebo-Chamat* – zob. Ibr 13,21+.

b) Nakreślone granice nie obejmują Zajordania. Być może dlatego, że w czasie ostatecznej redakcji *Księgi Liczb* nie odgrywało już ono w życiu narodu wybranego poważniejszej roli. Właściwą Ziemią Obiecaną jest więc teren pomiędzy Morzem Śródziemnym a Jordanem.

do morza. ⁶Na zachodzie granicą będzie Wielkie Morze – to jest wasza granica zachodnia. ⁷Granica północna będzie taka: od Wielkiego Morza będzie biegła do góry Hor, ⁸od góry Hor do Lebo-Chamat^a i skieruje się do Sedad. ⁹Pobiegnie dalej do Zifron i zakończy się w Chasar-Enan. Taka będzie wasza granica północna. ¹⁰Granica wschodnia będzie się ciągnąć od Chasar-Enan do Szebam. ¹¹Od Szebam pobiegnie w kierunku Haribla na wschód od Ain. Potem będzie biegła przez góry na wschód od jeziora Kinnetret. ¹²Następnie – wzdłuż Jordanu^s i zakończy się przy Morzu Słonym. Taki jest wasz kraj otoczony wokół granicami.^{13b}

¹³Potem Mojżesz dał taki nakaz Izraelitom: „To jest kraj, który podzielicie losami jako dziedzictwo. PAN polecił je przydzielić dziewięciu plemionom i połowie plemienia. ¹⁴Plemię Gadytów, Rubenitów i połowa plemienia Manasses otrzymają już bowiem dziedzictwo dla swoich rodów. ¹⁵Dwa i pół plemiona otrzymały więc swoje posiadłości dziedziczne po stronie wschodniej, za Jordanem, naprzeciwko Jerycha”.

Odowiedzialni za podział

¹⁶PAN^s powiedział do Mojżesza: ¹⁷„Oto imiona ludzi, którzy przeprowadzą podział ziemi, która stanie się waszą dziedziczną własnością: kapłan Eleazar i Jozue, syn Nuna. ¹⁸Z każdego plemienia weźmiecie jeszcze po jednym z naczelników do rozdzielenia kraju. ¹⁹A oto ich imiona: z plemienia Judy – Kaleb, syn Jefunnego; ²⁰z plemienia Symeona – Samuel, syn Ammihuda; ²¹z plemienia Beniamina – Elidad, syn Kislona; ²²z plemienia Dana – przywódca Bukki, syn Jogliego; ²³z potomków Józefa, z plemienia Manasses – przywódca Channiel, syn Efoda; ²⁴z plemienia Efraima – przywódca Kemul, syn Sziftana; ²⁵z plemienia Zabulona – przywódca Elisafan, syn Parnaka; ²⁶z plemienia Issachara – przywódca Paltiel, syn Azzana; ²⁷z plemienia Asera – przywódca Achiud, syn Szelomiego; ²⁸z plemienia Neftalego – przywódca Pedahel, syn Ammihuda”. ²⁹Tych właśnie wskazał PAN, aby w ziemi Kanaan^s wyznaczyli dziedzictwo Izraelitom.

Dział Lewitów

35 ¹PAN^s powiedział do Mojżesza na równinach Moabu^s, nad Jordanem^s, naprzeciwko Jerycha: ²„Nakaż Izraelitom, aby ze swoich dziedzicznych posiadłości oddali Lewitom^s do zamieszkania niektóre miasta. Niech im dadzą również przyległe pastwiska. ³W tych miastach będą mieszkać, a przynależne do nich pastwiska będą służyły ich bydłu, trzodzie i wszelkim innym zwierzętom. ⁴Pastwiska przy murach miast, które oddacie do użytku Lewitom, będą się rozciągać na tysiąc łokci wokół tych miast. ⁵Poza miastem odmierzycie po dwa tysiące łokci^s od wschodu,

południa, zachodu i północy, tak aby miasto było w środku. To będą ich pastwiska przy miastach. ⁶Sześć z tych miast, które przekażecie Lewitom, będzie miastami azylu, gdzie będą się chronić zabójcy. Oprócz tego przekażecie im jeszcze czterdzieści dwa miasta. ⁷Wszystkich miast, które razem z pastwiskami należą do Lewitów, będzie czterdzieści osiem. ⁸Przy oddawaniu tych miast, należących do dziedzictwa Izraelitów, większe plemię odda ich więcej, a mniejsze - mniej. Każde powinno oddać Lewitom liczbę miast odpowiednio do otrzymanej posiadłości⁹⁷.

Miasta azylu

⁹PAN^s powiedział do Mojżesza: ¹⁰„Oznajmij jeszcze Izraelitom: «Gdy wejdziecie za Jordan^s do ziemi Kanaan^s, ¹¹wyberzcie sobie miasta, które służyć wam będą za miasta azylu. Znajdzie tam schronienie ten, kto nieumyślnie zabił drugiego człowieka. ¹²Miasta te będą dla was ratunkiem przed mścicielem krwi^b, aby zabójcy nie pozbawiono życia, zanim nie stanie przed sądem społeczności. ¹³Wyznaczycie sześć miast, które staną się dla was miastami azylu. ¹⁴Trzy takie miasta powinny się znajdować po tej stronie Jordanu, a trzy w ziemi Kanaan^c. Będą to wasze miasta azylu. ¹⁵Owe sześć miast będzie miejscem schronienia zarówno dla Izraelitów, jak również dla obcych oraz dla przybyszów, którzy się między wami osiedlą. Tam znajdzie schronienie każdy, kto nieumyślnie zabił drugiego człowieka. ¹⁶Jeśli ktoś uderzy drugiego człowieka przedmiotem żelaznym i spowoduje jego śmierć, jest zabójcą i zostanie zabit. ¹⁷Jeśli ktoś uderzy drugiego kamieniem, którym można zabić, a uderzony zmarł, sprawca jest mordercą i jako taki zostanie zabit. ¹⁸Jeśli ktoś uderzy drugiego przedmiotem drewnianym, którym można zabić, a uderzony zmarł, sprawca jest mordercą i jako taki zostanie zabit. ¹⁹Zabójcę powinien pozbawić życia mściciel krwi; może on go zabić gdziekolwiek go spotka. ²⁰Gdyby ktoś z nienawiści uderzył kogoś lub z rozmysłem czymś w niego rzucił i ten umarł, ²¹lub gdyby w złym zamiarze uderzył go pięścią tak, że umarł, wówczas ten, który uderzył, jest zabójcą i zostanie zabit. Gdziekolwiek mściciel krwi go spotka, może go tam zabić. ²²Gdyby jednak ktoś nagle, lecz bez wrogości popchnął drugiego lub rzucił w niego czymś, ale uczynił to nieumyślnie, ²³lub gdyby nieuwważnie rzucił kamień, którym można zabić i rzeczywiście zabił drugiego - nie był jednak jego wrogiem i nie zamierzał wyrządzić mu krzywdy - ²⁴wtedy społeczność rozsądzi sprawę pomiędzy zabójcą a mścicielem krwi, według powyższych zasad. ²⁵Spółeczność uchroni zabójcę przed odwetem ze strony mściciela krwi i przyjmie go z powrotem do miasta azylu, gdzie już szukał schronienia^d. Będzie

a) Brak jednoznacznych świadectw na temat miast przydzielonych Lewitom sprawia, że trudno stwierdzić, w jaki sposób został spełniony ten nakaz i czy w ogóle został wprowadzony w życie.

b) *mściciel krwi* - hebr. *goel*; był to najbliższy krewny lub opiekun bezprawnie zabitego człowieka. Jego zadaniem było wymierzenie zabójcy kary śmierci. Miał także obowiązek wykupu krewnego, który z powodu ubóstwa musiał pozbyć się ziemi lub sam sprzedał się w niewolę (Kpl 25,25-28). Mścicielem (wybawcą) był także Bóg wobec swojego ludu (Hi 19,25; Iz 49,7).

c) Po wschodniej stronie Jordanu miastami azylu były: Beser na terytorium Rubena, Ramot w Gileadzie i Golan w Baszanie, na terytorium Manasses. Po zachodniej stronie Jordanu w Kanaanie miastami azylu były: Kadesz w Galilei, Sychem na górze Efraima i Hebron w ziemi Judy (Joz 20,7n).

d) Nawet gdy sąd stwierdził, że ktoś nieumyślnie zabił człowieka i tym samym nie został skazany na karę śmierci, to jednak nie mógł on wrócić do swojego domu i wieść normalnego życia. Musiał pozostawać w obrębie wyznaczonego miasta azylu i czekać na amnestię.

a) Śmierć najwyższego kapłana była traktowana jako zadośćuczynienie za nieumyślnie spowodowaną śmierć człowieka. Dla nieumyślnego zabójcy oznaczała amnestię i koniec banicji.

b) Prawo innych państw Bliskiego Wschodu (np. Chetytów, Asyryjczyków) dopuszczало możliwość uwolnienia zabójcy za okup. Izraelskie prawo wyklucza taką możliwość. Świadczy to o wielkim szacunku dla ludzkiego życia i przekonaniu, że jest ono szczególną własnością Boga.

tam przebywał aż do śmierci najwyższego kapłana^a, którego namaszczone^o olejem świętym^a. ²⁶Gdyby jednak zabójca opuścił wcześniej miasto azylu, do którego się schronił, ²⁷a mściciel krwi spotkał go poza terenem miasta azylu, wówczas mściciel krwi będzie bez winy, jeśli go zabije. ²⁸Zabójca bowiem powinien pozostawać w mieście azylu aż do śmierci najwyższego kapłana. Dopiero po jego śmierci może powrócić do swojej dziedzicznej posiadłości. ²⁹Nakazy te będą dla was prawem po wszystkie czasy, gdziekolwiek będziecie przebywać. ³⁰Każdego mordercę powinno się skazać na śmierć, ale na podstawie zeznania świadków. Zeznanie jednego świadka jest niewystarczające do wydania wyroku śmierci. ³¹Za życie zabójcy, który winien jest śmierci, nie wolno wam przyjmować okupu. Taki musi umrzeć. ³²Nie możecie również przyjmować okupu od człowieka, który się schronił w mieście azylu. Przed śmiercią najwyższego kapłana nie wolno mu bowiem wrócić i zamieszkać w swojej rodzinnej ziemi. ³³Nie będziecie bezczęści kraju, w którym zamieszkacie. Przelana krew^o bezczęści bowiem ziemię, a ziemia jako zadośćuczynienie za krew, która została na niej przelana, może przyjąć tylko krew tego, który dopuścił się jej przelania^b. ³⁴Nie zanieczyszczajcie ziemi, na której zamieszkacie i gdzie również Ja przebywam. Ja bowiem jako PAN mieszkam pośrodku Izraela^o”.

PRAWA KOBIEC DZIEDZICZĄCYCH

Sytuacja córek Selofchada

36 ¹Przywódcy rodów Gileada, syna Makira, a wnuka Manassesa z plemienia Józefa, przybyli do Mojżesza i wodzów, którzy byli naczelnikami plemion Izraela^a, ²i przedstawili następującą sprawę: „PAN^o polecił tobie, naszemu panu, abyś Izraelitom przydzielił losem ziemię. Otrzymałeś również od PANA polecenie, aby dziedzictwo naszego brata^a Selofchada oddać jego córkom. ³Jeśli więc poślubią kogoś z innego plemienia Izraela, wówczas ich część dziedziczna odpadnie od dziedzictwa naszego ojca i zostanie przyłączona do posiadłości plemienia, do którego będą należeć. W ten sposób zmniejszy się dziedzictwo, które przypadło nam przez losowanie. ⁴Gdy nastanie dla Izraela rok jubileuszowy^a, ich posiadłość już na zawsze zostanie przyłączona do posiadłości plemienia, z którym się złączyły. Skutkiem tego zmniejszy się dziedzictwo naszych ojców”.

⁵Wtedy Mojżesz na rozkaz PANA dał takie polecenie Izraelitom: „Słuszne są obawy potomków Józefa. ⁶PAN daje w sprawie córek Selofchada takie rozporządzenie: Mogą one wyjść za mąż za kogo

zechcą, ale musi to być mężczyzna z plemienia ich ojców, ⁷aby prawo własności do ziemi odziedziczonej po przodkach nie przechodziło z jednego plemienia na drugie. Każdy bowiem Izraelita powinien pozostać właścicielem tego, co odziedziczył po przodkach. ⁸Dlatego każda córka, która dziedziczy posiadłość w jednym z plemion izraelskich, może poślubić mężczyznę jedynie ze swojego plemienia, aby Izraelici zachowali dziedzictwo swoich ojców. ⁹Prawo własności do ziemi odziedziczonej po przodkach nie powinno przechodzić z jednego plemienia na drugie, lecz każde plemię powinno utrzymać swoje dziedziczne posiadłości^{9a}.

¹⁰Córki Selofchada postąpiły według nakazu, który PAN dał Mojżeszowi. ¹¹Córki Selofchada: Machla, Tirsa, Chogła, Milka i Noa poślubiły synów swoich stryjów. ¹²Otrzymały więc mężów z plemienia Manasses, syna Józefa, i w ten sposób ich dziedziczna posiadłość pozostała przy plemieniu, do którego przynależał ród⁸ ich ojca.

Zakończenie

¹³Takie są przykazania⁸ i prawa, które za pośrednictwem Mojżesza PAN⁸ dał Izraelitom na równinach Moabu⁸, nad Jordanem⁸, naprzeciwko Jerycha.

a) Regulacja prawna zawarta w ww. 6-9 stanowi uzupełnienie przepisów opisanych w Lb 27,1-11+. Prawo to rozciągnięto na wszystkie izraelskie kobiety, które dziedziczyły majątek (w. 8; zob. Tb 6,12). Świadczy ono również o tym, że Izraelici uważali przydzieloną im ziemię za bezcenny dar Boga. Żeby go nie stracić, ograniczono nawet wolność dziedziczących kobiet w wyborze męża (Lb 30,2-17+).

PIERWSZY LIST DO KORYNTIAN

WPROWADZENIE

Okoliczności powstania

Miasto Korynt miało wyjątkowo korzystne położenie geograficzne. Znajdowało się między dwoma portami: Kenchrami (oddalonymi o 10 km), skąd przez Morze Egejskie można było dotrzeć do wszystkich portów wschodnich, i Lechaionem (oddalonym o 2 km), położonym nad Zatoką Koryncką, skąd można było dotrzeć do Italii. Dzięki takiemu położeniu Korynt był miastem bardzo bogatym i stał się w Grecji największym ośrodkiem handlowym. W I w. pełnił funkcję stolicy prowincji Achai i był siedzibą prokonsula. Jak każde tego typu miasto, Korynt charakteryzował się wielkimi kontrastami: obok bogatych elit żyły w nim masy ludzi biednych. Historycy obliczają, że za czasów Pawła 2/3 ludności Koryntu stanowili niewolnicy. Fragment z 1Kor 1,26-29 wskazuje na to, że w Koryncie pierwsi nawróceni na chrześcijaństwo pochodzili zwłaszcza spośród biedoty i niewolników. Ponieważ było to ważne miasto w cesarstwie rzymskim, osiedlało się w nim wielu legionistów-weteranów. Prawdopodobnie niektórzy z nich przyjęli chrześcijaństwo, czego potwierdzeniem byłoby wymienianie przez Pawła imion łacińskich (np. Lucjusz, Tercjusz, Gajus, Kwartus, Tycjusz, Justus) w listach do wspólnoty korynckiej czy we wzmiankach o niej. W Koryncie była też duża liczba Żydów, którzy w pobliżu agory mieli własną synagogę. Ponadto do Koryntu chętnie przybywali mówcy i filozofowie, którzy przy okazji publicznych dysput promowali nowo powstałe prądy myślowe. Ogólnie Korynt nie cieszył się dobrą sławą. Używano nawet czasownika *koryntiazomai* 'żyć po koryncku' na określenie frywolnego życia lub uprawiania nierządu. Oprócz rozwiązłości Koryntianie słynęli również z pijaństwa.

Paweł po raz pierwszy przybył do Koryntu pod koniec 50 r. i pozostał tam przez około osiemnaście miesięcy. W tym czasie nawrócił sporą liczbę pogan i Żydów i zorganizował życie wspólnoty chrześcijańskiej (Dz 18,1-18). Po wyjeździe Apostoła okazało się, że nowo nawróceni chrześcijanie nie do końca zerwali z dawnym stylem życia. Niektórzy z nich ponownie ulegali negatywnym wpływom środowiska pogańskiego, inni próbowali wracać do judaizmu. Poważnymi problemami nękającymi młodą wspólnotę było m.in. uczestnictwo w kultach pogańskich, pogoń za ekstatycznymi doznaniem wzorowanymi na pogańskich kultach misteryjnych, przypadki profanacji podczas Eucharystii, swoboda seksualna, a także przywiązanie do pogańskich filozofii (zwłaszcza platonizmu), co powodowało odrzucenie istotnej prawdy wiary – zmartwychwstania ciała. Paweł czuł się ojcem wspólnoty korynckiej (1Kor 4,15), był z niej dumny, nazywał ją *pieczęcią* swojego *apostolowania* (1Kor 9,2) i swoim *listem* polecającym (2Kor 3,2). Po opuszczeniu Koryntu Apostoła z pewnością utrzymywał ze wspólnotą stałe kontakty, których śladem jest obecna w 1Kor 5,9 wzmianka o jakimś wcześniejszym liście, który jednak nie zachował się do naszych czasów.

Pierwszy List do Koryntian został napisany około pięciu lat po założeniu korynckiej wspólnoty, w czasie pobytu Pawła w Efezie, gdzie zatrzymał się podczas swojej trzeciej podróży misyjnej w latach 52-56. Bezpośrednią przyczyną napisania listu było pismo od Koryntian, w którym zadawali oni Apostołowi pytania i przedstawiali mu różne wątpliwości (1Kor 7,1).

W odpowiedzi Paweł nawiązuje także do innych informacji na temat sytuacji w Koryncie, które do niego dotarły (1Kor 1,11; 5,1; 11,18).

Treść i teologia

Pierwszy List do Koryntian oprócz wstępu (1Kor 1,1-9) i zakończenia zawierającego różne informacje (1Kor 16,1-24) składa się z wyjaśnień związanych z pytaniami i trudnościami zaistniałymi w Kościele w Koryncie. Należały do nich: podziały wśród chrześcijan (1Kor 1,10 - 4,14); kazirodztwo i postawa chrześcijan wobec publicznego zgorszenia (1Kor 5,1-13); odwoływanie się do pogańskich sądów w celu rozstrzygnięcia sporów wśród chrześcijan (1Kor 6,1-11); rozpusta (1Kor 6,12-20); wybór małżeństwa lub bezżenności (1Kor 7,1-40); spożywanie mięsa ofiarowanego pogańskim bożkom (1Kor 8,1 - 11,1); porządek w czasie zebrań liturgicznych (1Kor 11,2-34); korzystanie z różnych darów Ducha Świętego (1Kor 12,1 - 14,40); zmartwychwstanie i życie wieczne (1Kor 15,1-58).

Paweł rozwiązuje wszystkie problemy, starając się ukazać je w świetle przykładu zostawionego przez Jezusa Chrystusa. Dla Apostoła jedynym punktem odniesienia jest Jezus Chrystus. Tylko w oparciu o wierność nauce Jezusa można właściwie zrozumieć i wyjaśnić każdą pojawiającą się trudność czy wątpliwość. Paweł zapewnia, że każdy, kto zwróci się do Jezusa, zostanie przez Niego oświecony i otrzyma zbawienie teraz i w wieczności.

PIERWSZY LIST DO KORYNTIAN

Adres i dziękczynienie

1 ¹Paweł, z woli Boga powołany na apostoła Chrystusa Jezusa^a, i brat² Sostenes³ do Kościoła Bożego w Koryncie, do świętych⁴ w Chrystusie Jezusie, powołanych do świętości wraz z tymi wszystkimi, którzy na każdym miejscu wzywają imienia⁵ Pana⁶ naszego, Jezusa Chrystusa⁷, ich i naszego Pana: ³łaska wam i pokój⁸ od Boga, naszego Ojca, i od Pana Jezusa Chrystusa.

⁴Nieustannie dziękuję za was mojemu Bogu, za łaskę Bożą, którą otrzymaliście dzięki Chrystusowi Jezusowi. ⁵W Nim zostaliście wzbogaceni we wszystko, w każde słowo i wszelką wiedzę, ⁶ponieważ świadectwo Chrystusa utrwaliło się w was. ⁷W ten sposób nie brakuje wam żadnego daru⁹, lecz jedynie oczekujecie objawienia się Pana naszego, Jezusa Chrystusa. ⁸On będzie was umacniał aż do końca, abyście byli bez zarzutu na Dzień Pana¹⁰ naszego Jezusa Chrystusa. ⁹Godny wiary jest Bóg, który powołał was do wspólnoty ze swoim Synem, Jezusem Chrystusem, naszym Panem!

Podziały w Kościele

¹⁰W imię¹¹ Pana¹² naszego, Jezusa¹³ Chrystusa¹⁴, wzywam was, bracia¹⁵, byście byli zgodni we wszystkim, by nie było wśród was podziałów, lecz jedność w myśleniu i poznaniu. ¹¹Otrzymałem bowiem, bracia moi, wieści od ludzi Chloe¹⁶, że spieracie się między sobą. ¹²Mam na myśli to, że jeden mówi: „Ja jestem Pawłem”, drugi: „Ja jestem Apolossem”, inny: „Ja jestem Kefasem” lub jeszcze inny: „Ja jestem Chrystusem!” ¹³Czy można dzielić Chrystusa? Czy Paweł za was został ukrzyżowany? Czy w imię Pawła zostaliście ochrzczeni? ¹⁴Dziękuję Bogu, że nie ochrzciłem nikogo z was prócz Krystusa i Gajusza. ¹⁵Nikt nie może więc powiedzieć, że w moje imię został ochrzczony. ¹⁶Owszem, ochrzciłem rodzinę

a) *Sostenes* - był prawdopodobnie sekretarzem, któremu Paweł dyktował ten list. Określenie *brat* oznacza członka wspólnoty chrześcijańskiej (np. Rz 16,23; 1Kor 8,12; 2Kor 1,1; Flm 1; Hbr 13,22). Możliwe, że jest to znany z Dz 18,17 przywołany synagogi, który mógł nawrócić się i zostać chrześcijaninem.

b) *Chloe* - bliżej nieznaną chrześcijanką. Możliwe, że była ona zamożną i wpływową kobietą z Koryntu, której pracownicy (niewolnicy) przemierzali w interesach drogę między Koryntem a Efezem.

1Kor

Adres i dziękczynienie. Paweł na początku listu wskazuje fundament, w oparciu o który będzie rozwiązywał wszystkie postawione przez Koryntian problemy. Przypomina im, że chrześcijanie stanowią Boży Kościół (Dz 5,11), są powołani do świętości i są świętymi w Chrystusie Jezusie (Dz 9,13). Źródłem i celem życia chrześcijanina jest Jezus Chrystus. Chrześcijanin powinien przede wszystkim troszczyć się o to, aby nigdy nie stracić łączności z Chrystusem.

Podziały w Kościele. Kiedy Paweł opuścił Korynt, aby po zakończeniu swojej drugiej podróży misyjnej udać się do Palestyny, do tego miasta przybył Apollos (Dz 18,24-28; 1Kor 3,6), a po nim prawdopodobnie Piotr (tak podaje Euzebiusz w *Historii Kościelnej*). Ich obecność i nauczanie sprawiły, że we wspólnocie powstały trzy odłamy, których członkowie odwoływali się do poszczególnych głosicieli jako do swoich założycieli. Być może reakcją na tę sytuację było powstanie jeszcze jednej grupy, która uważała, że pochodzi bezpośrednio od samego Jezusa (w. 12). Paweł nie staje po stronie żadnej z tych grup chrześcijan. Co więcej, występuje przeciwko tworzeniu się grup odwołujących się do konkretnych nauczycieli. Napomina również, aby ci, którzy głoszą słowo Boże i sprawują sakramenty, nigdy nie przysłaniali sobą Jezusa Chrystusa (Mt 23,8-10).

a) *nie posłał mnie, abym chrzczył* - wypowiedź Pawła zawiera umyślną przesadę, przez którą chce się on przeciwstawić mechanicznemu traktowaniu sakramentu chrztu.

b) Iz 29,14 (cytat za *Septuaginta*, greckim przekładem ST).

c) *Chrystus ukrzyżowany* - w oczekiwaniach Żydów Mesjasz miał być zwycięskim królem. Stwierdzenie Pawła, że został On ukrzyżowany, dla nas jest już prawdą katechizmową, podczas gdy dla ówczesnych ludzi było czymś szokującym i niepojętym. Paweł nie chce dawać rozumowych uzasadnień dla tajemnicy krzyża, lecz żąda, aby zawierzyć woli Bożej.

Stefanasa, ale poza tym nie przypominam sobie, bym jeszcze kogoś ochrzcił. ¹⁷Chrystus przecież nie posłał mnie, abym chrzczył^a, lecz abym głosił Ewangelię^c i to nie przez mądre wywody, by nie został umniejszony krzyż Chrystusa.

Ukrzyżowany Chrystus mocą i mądrością Boga

¹⁸Nauka o krzyżu jest głupstwem dla tych, którzy są na drodze do zagłady, ale dla nas, będących na drodze^e do zbawienia, jest mocą Bożą^f. ¹⁹Jest napisane: *Wymiszczę mądrość mędrców i udaremnię roztropność roztropnych*^b. ²⁰Gdzie jest mądry? Gdzie uczony? Gdzie ten, co wnika w sprawy świata? Czyż Bóg nie uczynił głupstwem mądrości świata? ²¹Skoro bowiem świat przeniknięty mądrością Bożą nie poznał Boga za pomocą tej mądrości, spodobało się Bogu zbawić tych, którzy wierzą, przez głupstwo głoszenia nauki. ²²I tak, gdy Żydzi żądają znaków, a Grecy szukają mądrości, ²³my głosimy Chrystusa^g ukrzyżowanego^f. On jest dla Żydów powodem upadku, a dla pogan głupstwem, ²⁴jednakże dla powołanych, tak Żydów, jak i Greków, jest Chrystusem^g - mocą i mądrością Bożą. ²⁵Bo to, co głupie u Boga, mądrzejsze jest od ludzi, a co uchodzi za słabe u Boga, mocniejsze jest od ludzi.

²⁶Bracia! Przypatrzcie się waszemu powołaniu! Według osądu ludzkiego niewiele wśród was jest mądrych, niewiele wpływowych i niewiele szlachetnie urodzonych. ²⁷Tymczasem Bóg wybrał właśnie to, co dla świata jest głupie, aby zawstydzić mądrych, i to, co słabe w oczach świata, aby zawstydzić mocnych. ²⁸Bóg wybrał właśnie to, co w ocenie świata nie jest szlachetnie urodzone, co jest wzgardzone, i to, co nie jest, aby unicestwić to, co jest. ²⁹W ten sposób nikt nie może wynosić się wobec Boga. ³⁰On zjednoczył nas z Chrystusem Jezusem^g, który stał się dla nas Bożą mądrością, sprawiedliwością, uświęceniem i odkupieniem, ³¹aby jak to jest napisane: *Kto chce się chlubić, niech się chlubi Panem*^h.

2 Bracia! Przyszedłem do was nie po to, by głosić tajemnicę Boga błyskotliwymi i uczonymi słowami. ²Postanowiłem wśród was nie znać niczego innego, jak tylko Jezusa Chrystusa, i to ukrzyżowanego. ³Przybyłem do was w słabości, w bojaźni i z wielkim drżeniem. ⁴A moja mowa i nauczanie nie opierały

Ukrzyżowany Chrystus mocą i mądrością Boga. Rozłąmy w Kościele koryntckim są jedną z najbardziej niepokojących oznak niedojrzałości chrześcijan. Pokazywały, że Koryntianie nie pojęli głoszonej przez Pawła Ewangelii i jej istoty. Traktowali oni apostołów i innych głosicieli Ewangelii jak retorów lub filozofów. Dlatego Paweł stanowczo oświadcza, że głoszona przez niego Ewangelia nie jest jeszcze jednym systemem filozoficznym. On ogłasza jedyną prawdę, której człowiek winien podporządkować swój umysł, wolę i serce. Prawda ta dotyczy krzyża Chrystusa, na którym dokonał On zbawienia świata. Paweł podkreśla również, że wszystko jest zależne od Boga i dzięki Niemu istnieje. Ci, którzy odrzucają Jezusa Chrystusa i sądzą, że mogą oprzeć się na swojej mądrości i doskonałości i sami decydować o swoim życiu, w rzeczywistości zmierzają do samounicestwienia (Rz 1,18-32).

się na mądrych wywodach, ale na ukazywaniu Ducha^a i mocy,⁵ aby wasza wiara opierała się nie na mądrości ludzkiej, ale na mocy Bożej.

Mądrość chrześcijan dziełem Ducha Bożego

⁶Głosimy mądrość ludziom doskonałym^a. Nie jest to mądrość tego świata ani władców tego świata, którzy przeminą. ⁷Głosimy mądrość Bożą ukrytą w tajemnicy, którą przed wiekami Bóg przeznaczył dla naszej chwały^a. ⁸Nie poznał jej żaden z władców tego świata, gdyby ją bowiem poznali, nie ukrzyżowaliby Pana^a chwały. ⁹Napisano bowiem: *czego oko nie widziało ani ucho nie słyszało, w serce człowieka nie wstąpiło, to przygotował Bóg tym, którzy Go miłują*. ¹⁰Bóg objawił nam to przez Ducha^a, a Duch przenika wszystko, nawet głębokości Boga. ¹¹Któż bowiem wie, co kryje się w człowieku, jeśli nie duch człowieka, który w nim jest? Tak i Boga nikt by nie poznał, gdyby nie Duch Boży. ¹²My nie otrzymaliśmy ducha od świata, ale Ducha od Boga, aby poznać dary^a otrzymane od Boga. ¹³Nie głosimy tego uczonymi słowami ludzkiej mądrości, ale dzięki pouczeniu Ducha, przedstawiamy sprawy duchowe tym, którzy są z Ducha. ¹⁴Bo człowiek zmysłowy nie przyjmuje tego, co pochodzi od Bożego Ducha. Jest to dla niego głupstwem i nie może zrozumieć, że ocenia się to na sposób duchowy. ¹⁵Człowiek duchowy natomiast ocenia wszystko, lecz sam nie jest przez nikogo oceniany. ¹⁶*Kto bowiem poznał myśl Pana, która mogłaby go pouczyć?* Oto my znamy myśl Chrystusa^a.

Apostołowie współpracownikami Boga

3 ¹Bracia! Co do mnie, nie mogłem przemawiać do was jak do ludzi duchowych, ale jak do cielesnych, jak do niemowląt w Chrystusie^a. ²Karmiłem was mlekiem, nie zwyczajnym pokarmem, ponieważ do tego nie dorośliście. Zresztą, teraz też do tego

a) *ludzie doskonali* - określenie to oznacza m.in. ludzi, którzy posiadli mądrość, a także trwają w jedności z Bogiem i ludźmi (1Kor 3,3nn).

1Kor

Mądrość chrześcijan dziełem Ducha Bożego. Żaden człowiek nie zdoła do końca zgłębić zbawczych planów Boga. Nikt z ludzi nie jest też w stanie tu na ziemi pojąć, jak wielkim dobrem jest ofiara, którą Jezus poniósł na krzyżu, i jak wielkie jest szczęście zbawionych. Człowiek naprawdę mądry będzie starał się oceniać wszystko w świetle Bożego objawienia, które dokonało się w Jezusie Chrystusie. Dzięki Niemu wszyscy wierzący otrzymali Bożego Ducha i gdy zachowują więź z Duchem Bożym, są w stanie coraz lepiej rozumieć istotę wiary, którą przyjęli. Dzięki Duchowi Bożemu chrześcijanie rozumieją też lepiej sens i cel otaczającego ich świata (J 16,13; 1J 2,20,27). Tym, co uniemożliwia osiągnięcie prawdziwej mądrości, nie jest brak wiedzy czy inteligencji, ale pycha, zawzięć i niezgoda. Chrześcijanie, którzy podkreślają wysoki stopień swojej duchowej wiedzy, a nie liczą się z tym, że ktoś ma słabą wiarę (1Kor 8,7-13; 10,29), w rzeczywistości sami są słabi i przyziemni. Uniżenie Chrystusa, wyrażające się najpełniej w Jego śmierci krzyżowej, powinno być dla chrześcijan przykładem, w jaki sposób zdobywa się mądrość i w czym tkwi prawdziwa sprawiedliwość.

Apostołowie współpracownikami Boga. Koryntianie nie zrozumieli, że wszyscy, którzy głoszą im Ewangelię, są sługami Chrystusa i celem ich posługi jest dbanie o duchowy wzrost wierzących. W ich mniemaniu głosiciele Ewangelii byli mędrkami, z których każdy głosił własne przemyslenia i chciał

a) Słowa o wyhawieniu połączonym z przejściem przez ogień są w tradycji Kościoła odnoszone do oczyszczenia, przez które po śmierci muszą przejść ci, którym brakuje jeszcze świętości koniecznej do pełnego zjednoczenia z Chrystusem (1P 1,7).

nie dorastacie. ³Jeszcze jesteście zbyt cielesni. Jeśli bowiem wśród was jest zazdrość i niezgoda, to czyż nie jesteście cielesni i nie postępujecie tylko po ludzku? ⁴Gdy ktoś mówi: „Ja jestem Pawła”, a inny: „Ja Apollosa”, to czy nie jesteście tylko ludźmi cielesnymi? ⁵Kim jest Apollos? Kim jest Paweł? Są oni tylko sługami, dzięki którym uwierzyliście. A każdy z nich pracował na tyle, na ile dał mu Pan⁶. ⁶Ja sadziłem, Apollos podlewał, ale Bóg dawał wzrost! ⁷Nieważny jest ten, który sadzi, ani ten, który podlewa, ale Ten, który daje wzrost – Bóg! ⁸Ten, który sadzi, i ten, który podlewa, tworzą jedno. Każdy też otrzyma zapłatę stosownie do własnego wysiłku. ⁹Jesteśmy bowiem współpracownikami Boga, a wy jesteście Bożą rolą i budowlą Boga. ¹⁰Według danej mi łaski Boga, jako wprawny architekt położyłem fundament, a ktoś inny na nim buduje. Każdy niech więc zważa, jak buduje: ¹¹Nikt bowiem nie może położyć innego fundamentu oprócz tego, który już jest położony, a którym jest Jezus⁸ Chrystus⁹. ¹²A czy ktoś na tym fundamencie buduje ze złota, srebra, szlachetnych kamieni, drewna, siana lub słomy, ¹³to okaże się w dniu, w którym wyjdzie na jaw dzieło każdego. Objawi się to w ogniu, gdy każdy czyni próbę ognia. ¹⁴Jeśli jakaś budowla wytrzyma, budowniczy dostanie zapłatę. ¹⁵Ten, którego budowla spłonie, poniesie stratę, sam jednak ocaleje, ale tak, jakby przeszedł przez ogień¹⁰. ¹⁶Czy nie wiecie, że jesteście świątynią Boga i że Duch Boży¹¹ w was mieszka? ¹⁷Jeśli ktoś zniszczy świątynię Boga, tego zniszczy Bóg. Świątynia Boga jest święta i wy nią jesteście! ¹⁸Nie oszukujcie samych siebie! Jeśli ktoś z was uważa się za mądrego na tym świecie, niech się stanie głupim, aby stać się mądrym. ¹⁹Mądrość bowiem tego świata jest głupstwem u Boga, gdyż napisano: *Usiłał Bóg mędrców mimo ich przebiegłości.* ²⁰I znowu: *Bóg wie, że zamysły mędrców są czcze.* ²¹Niech więc nikt nie szuka uznania u ludzi, bo i tak wszystko jest wasze: ²²i Paweł, i Apollos, i Kefas, i świat, i życie, i śmierć, i terazniejszość, i przyszłość. Wszystko jest wasze, ²³wy Chrystusa, a Chrystus Boga.

Posługa Pawła Apostoła

4 ¹Każdy niech uważa nas za sługi Chrystusa¹ i zarządców tajemnic Boga. ²Od zarządców zaś oczekuje się, by każdy z nich był

pozyskać zwolenników. Nie pojęli również, że jest tylko jeden fundament – czyli Chrystus i tylko do Niego należy się w życiu odwoływać. To, na ile ktoś był wierny Chrystusowi, okaże się w dniu Bożego sądu. Prawdą jest, że każdy głoszący Ewangelię czyni to w sobie właściwy sposób, ale treść Ewangelii jest zawsze niezmienna. To stanowi gwarancję jedności Kościoła Bożego. Błędzą ci, którzy skupiają uwagę na jakimś głosicielu Ewangelii i wokół niego tworzą ugrupowanie, zamiast w centrum postawić Chrystusa i dbać o jedność Kościoła, którego On jest Panem.

Posługa Pawła Apostoła. Paweł podkreślał, że funkcja, którą pełni w Kościele, została mu zlecona przez Boga. Apostoł sam nie przyznał sobie tej godności, lecz Chrystus powołał go do tej posługi

wierny. ³Dla mnie jednak jest najmniej ważne, czy będę osądzony przez was, czy przez jakikolwiek trybunał ludzki. Sam siebie też nie osądzam: ⁴niczego wprawdzie w sobie nie dostrzegam, ale to mnie nie usprawiedliwia. Pan⁵ jest moim sędzią. ⁵Nie rozstrzygajcie niczego aż do przyjścia Pana, który rozjaśni to, co ukryte w ciemności, i ujawni zamysły serc⁶, a wtedy każdy otrzyma pochwałę od Boga. ⁶Bracia! Ze względu na was odniosłem to do siebie samego i Apollosa, abyście na naszym przykładzie nauczyli się, że nie wolno wykraczać poza to, co napisano, i wynosić się jeden nad drugiego. ⁷Kto cię wyróżnia? Co masz, czegoś nie otrzymał? Jeśli więc otrzymałeś, to dlaczego przechwalasz się, jakbyś nie otrzymał? ⁸Jesteście już syci, już wzbogaciliście się, bez nas zaczęliście królować! Obyście naprawdę królowali, abyśmy i my królowali z wami. ⁹Wydaje mi się bowiem, że Bóg wyznaczył nas, apostołów⁶, jako ostatnich, jakby na śmierć skazanych, gdyż staliśmy się widowiskiem dla świata, aniołów⁶ i ludzi. ¹⁰My, głupi z powodu Chrystusa, wy zaś rozsądni dzięki Chrystusowi; my – słabi, wy – mocni, my – pozbawieni czci, wy – szanowani. ¹¹Aż do tej pory cierpimy głód i pragnienie, brak nam ubrania, policzkują nas i tułamy się, ¹²jesteśmy utrudzeni pracą własnych rąk. Gdy nas znieważają – błogosławimy⁶, gdy prześladują – znosimy to, ¹³gdy nas obrzucają obelgami – modlimy się. Aż dotąd jesteśmy jakby śmieciami świata, odrazą dla wszystkich.

¹⁴Nie piszę o tym, aby was zawstydzić, lecz abyście to, jako moje ukochane dzieci, zrozumieli. ¹⁵Choćbyście mieli dziesiątki tysięcy wychowawców w Chrystusie, ojców macie niewiele, a właśnie ja w Chrystusie Jezusie zrodziłem was przez Ewangelię⁷. ¹⁶Dlatego zachęcam was: bądźcie moimi naśladowcami! ¹⁷W tym celu posłałem do was Tymoteusza, który jest moim ukochanym i wiernym Panu dzieckiem, aby wam przypomniał moje drogi⁸ w Chrystusie Jezusie, jak nauczam w każdym Kościele. ¹⁸Dlatego

(1Kor 1,1). Chrześcijaństwo w Koryncie musiało zrozumieć i uznać, że przełożeni ich wspólnoty otrzymali misję od Boga, który ustanowił ich zarządcami swoich tajemnic. Dlatego tylko Bóg może dokonywać nad nimi sądu. Na tej podstawie Paweł stwierdza, że nawet sam siebie nie ma prawa sądzić, a co dopiero innych. Apostołowi chodzi o to, że żadne osądzenie nie prowadzi do uzyskania sprawiedliwości przed Bogiem. To może sprawić tylko Chrystus (Rz 1,17+). Dlatego wszyscy chrześcijanie na czele z tymi, którzy im przewodzą, powinni uznać, że wszystko jest łaską i nie mają niczego, co mogłoby być dla nich prawdziwym powodem do chluby. Paweł krytykuje tych chrześcijan, którym wydaje się, że już osiągnęli doskonałość i uczestniczą w rzeczywistości Bożego królestwa. Jest to iluzja, bo gdyby tak było, wówczas nikt nie musiałby dłużej znosić cierpień, zniewag, trudów. Tymczasem nie omijają one nikogo. Chrześcijaństwo nie powinno tworzyć sobie pozorów wielkości i chwały, co zazwyczaj wiąże się z odrzucaniem konieczności ponoszenia ofiar i walki o dobro. Wierzący w Boga są wezwani do tego, aby całe życie przeżywać w łączności z Chrystusem ukrzyżowanym i ciągle uczyć się od Niego, jak nieść własny krzyż. Paweł nie tylko nie ucieka przed krzyżem, ale niejako wychodzi mu naprzeciw: błogosławi tych, którzy go znieważają, znosi prześladowania, modli się za tych, którzy obrzucają go obelgami. Tym sposobem wciela w życie błogosławieństwa, wypowiedziane przez Chrystusa w Kazaniu na Górze (Mt 5,3-12).

a) *wydajcie... szatanowi* - oznacza wykluczenie ze społeczności Kościoła, zgromadzonej wokół Chrystusa (Dz 5,11+; 26,18+), które później w języku kościelnym zostanie nazwane ekskomuniką.

b) *zakwas* - czyli sfermentowane ciasto, pozostawione z poprzedniego wypieku. Zakwas służył do spulchniania ciasta.

c) Chrzęścianie nie świętują już Paschy, lecz uczestniczą w Eucharystii, podczas której spożywają Ciało i Krew Chrystusa. Dawny zwyczaj usuwania starego zakwasu w celu świętowania Paschy oznacza dla chrześcijan wyzbycie się wszelkiego przywiązania do grzechu i troskę o świętość życia.

d) Mowa o liście, który nie zachował się do naszych czasów. Informacja ta jednak wskazuje, że Paweł utrzymywał stały kontakt z założonymi przez siebie Kościołami.

że do was nie przychodzę, niektórzy wpadli w pychę. ¹⁹Przyjdę jednak niebawem, jeśli Pan zechce, i poznam nie słowa owych pyszałków, ale ich moc, ²⁰bo królestwo Boże nie polega na słowie, ale na mocy. ²¹Co wolicie? Czy mam do was przybyć z różgą, czy w duchu miłości i delikatności?

Trwanie w czystości i prawdzie

5 ¹Słyszysz się powszechnie o nierządzie wśród was, i to takim nierządzie, jakiego nie spotyka się nawet wśród pogan: że ktoś współżyje z żoną swego ojca. ²A wy zadufani w sobie, nawet nie poczujecie się do tego, by usunąć spośród was tego, który dopuścił się takiego czynu. ³Ja tymczasem, wprowadziłem nieobecny fizycznie, ale obecny duchem, osądziłem tego, który to uczynił, tak jakbym był obecny - ⁴w imię Pana^a naszego Jezusa^f. Wy również zgromadzeni razem i w duchowej łączności ze mną, z mocą Pana naszego Jezusa ⁵wydajcie takiego szatanowi^a - na zatracenie ciała^a, ale dla ocalenia jego ducha w dniu Pana^a. ⁶Nie macie powodu do chluby! Czyż nie wiecie, że odrobina zakwasu^b zakwasza całe ciasto? ⁷Usuńcie stary zakwas, by stać się nowym ciastem, gdyż jesteście ciastem niezakwaszonym. Chrystus^f przecież został złożony w ofierze^f jako nasza Pascha^f. ⁸Nie świętujmy więc, używając starego zakwasu, a także zakwasu złości i przewrotności, ale w niezakwaszonej czystości i prawdzie^c.

⁹Napisałem wam w liście^d, abyście nie zadawali się z rozpustnikami. ¹⁰Nie miałem na myśli w ogóle rozpustników tego świata, chciwych, zdzierców czy też bałwochwalców, bo wtedy musieliście porzucić ten świat. ¹¹Teraz jednak napisałem wam, abyście nie zadawali się z takim, który nazywa siebie bratem^e, a jest rozpustnikiem lub chciwcem albo bałwochowalcą, oszczercą, pijakiem czy zdziercą. Z takim nawet nie zasiadajcie do wspólnego stołu. ¹²Ja nie zamierzam sądzić tych spoza wspólnoty. Wy sądzcie tylko tych, którzy do was należą. ¹³Tych spoza wspólnoty osądzi Bóg. *Usuńcie zlego spośród was samych.*

Trwanie w czystości i prawdzie. Niedopuszczalne jest, aby członkowie wspólnoty chrześcijańskiej naruszali podstawowe zasady życia społecznego, których źródłem jest prawo naturalne, jednakowe dla wszystkich. Chrzęścianin, który współżyje ze swoją macochą, nie tylko łamie zasady życia właściwe uczniowi Chrystusa, ale wywołuje oburzenie nawet wśród niewierzących. Jeśli wspólnota toleruje lub usprawiedliwia takie zło, to nie tylko uchyla się od udzielenia pomocy winowajcy, ale naraża się na to, że ten haniebny czyn będzie naśladowany (2Tes 3,6-15). Paweł nakazuje wykluczyć grzesznika ze wspólnoty Kościoła. To uświadomi mu wielkość jego grzechu i pomoże opamiętać się i nawrócić. Dla wspólnoty decyzja taka będzie czytelnym znakiem, że wśród chrześcijan nie ma miejsca dla ludzi, którzy gardzą Bożym prawem. Kościół na podstawie władzy otrzymanej od Chrystusa (Mt 16,19; 18,18) ma obowiązek wyraźnego piętnowania zła i nie może akceptować postaw sprzecznych z prawdą i przyzwoitością. Zachowywanie milczenia wobec jawnych grzechów w sprawach moralności, byłoby oznaką rozmijania się Kościoła z jego istotną misją.

Przestępstwa wśród chrześcijan i ich osądzanie

6¹Czy ktoś z was, kiedy ma sprawę sądową z drugim, odważy się procesować przed niesprawiedliwymi zamiast przed świętymi? ²Czy nie wiecie, że święci będą sędzić świat? Jeśli więc wy osądzacie świat, to czyż nie możecie wyrokować w bardziej błahych sprawach? ³Nie wiecie, że będziemy sędzić aniołów^b? A cóż dopiero zwykłe sprawy codziennego życia! ⁴Sprawy z codziennego życia, o ile takie macie, oddawajcie pod sąd pokornych w Kościele. ⁵Mówię to, abyście się zawstydzili. Czyż nie ma wśród was nikogo roztrzonego, kto mógłby rozsądzić sprawę między braćmi? ⁶Tymczasem brat^c procesuje się z bratem, i to przed niewierzącymi! Już samo to, że procesujecie się między sobą, jest poniżające! Dlaczego raczej nie znosicie niesprawiedliwości? Dlaczego raczej nie jesteście gotowi doznawać krzywdy? ⁸To wy właśnie dopuszczacie się niesprawiedliwości i wyrządzacie krzywdę, i to braciom! ⁹Czy nie wiecie, że niesprawiedliwi nie otrzymają królestwa Bożego? Nie łudźcie się! Ani rozpustnicy, ani bałwochwalcy, ani cudzołożnicy, ani rozwiązli, ani mężczyźni współżyjący ze sobą, ¹⁰ani złodzieje, ani zachłanni, ani pijacy, ani oszczercy, ani zdziery nie otrzymają królestwa Bożego. ¹¹Takimi byli niektórzy spośród was, ale zostaliście obmyci, uświęceni, uznani za sprawiedliwych w imię Pana^d Jezusa^e Chrystusa^a i przez Ducha^f naszego Boga.

Odpowiedzialna wolność

¹²Wszystko mi wolno, ale nie wszystko jest pożyteczne. Wszystko mi wolno, ale ja niczemu nie poddam się w niewolę. ¹³Pokarm jest dla żołądka, a żołądek dla pokarmu. Bóg natomiast unicestwi i jedno, i drugie. Ciało^g nie jest dla rozpusty, ale dla Pana^a, a Pan dla ciała. ¹⁴Bóg, który wskrzesił Pana, i nas wskrzesi swoją mocą^h. ¹⁵Czyż nie wiecie, że wasze ciała są częścią Ciała Chrystusa^a? Czy

a) Udział apostołów w sądzie Boga nad światem zapowiada sam Jezus (Mt 19,28). Według *Apokalipsy św. Jana* ten udział rozszerzony zostaje na wszystkich świętych, którzy będą królować wraz z Bogiem i Barankiem (Ap 5,10; 22,5).

b) *sędzić aniołów* - być może chodzi o udział w sądzie Bożym nad upadłymi aniołami (2P 2,4; Jud 6).

1Kor

Przestępstwa wśród chrześcijan i ich osądzanie. Między Kościołem powołanym przez Chrystusa, a światem, który sprzeciwia się Bogu, istnieje istotna różnica (1J 2,15-17+). Kościół rządzi się prawem miłości, podczas gdy w świecie odrzucającym Boga to prawo albo w ogóle nie istnieje, albo traktowane jest marginalnie. Jeśli chrześcijanie będą szukać sprawiedliwości w świecie odrzucającym Boga, to doznają zawodu, a nawet przyczynią się do jeszcze większych rozłamów. Żaden sądowy wyrok nie jest w stanie przywrócić sprawiedliwości, jeśli w ludzkich sercach nie ma miłości, przebaczenia i woli zadośćuczynienia. Paweł nie neguje autorytetu świeckich instytucji sądowych (Rz 13,1-7), ale chce, aby wierzący tak żyli, by nie trzeba było odwoływać się do nich. Chodzi o to, aby chrześcijanie nigdy nie popadali w konflikt z prawem świeckim. Gdy wynikają jakieś trudności, pojawiają się spory i dochodzi do rozłamów, istotnym kryterium, do którego należy się odwołać, są prawdy wiary. W razie wątpliwości, jak je rozumieć, należy odwoływać się do pasterzy Kościoła.

Odpowiedzialna wolność. Powołanie chrześcijan otwiera drogę do wolności (Ga 5,1), która jednak nie jest czymś łatwym lub oczywistym. Samo dążenie do wolności może czasami prowadzić do uzależnienia od tego, czym chce się bez żadnych ograniczeń dysponować (Ga 5,13). Paweł wyjaśnia, że Chrystus umarł nie tylko po to, aby zbawić ludzką duszę, ale został ofiarowany, by zbawić całego człowieka, we wszystkich

a) Ceną tą jest krew Chrystusa, przelana na krzyżu w zbawczej ofierze.

b) Apostoł Paweł cytuje na wstępie opinię Koryntian, z którą zgadza się tylko w części. Inne możliwe tłumaczenie: *Co do spraw, o których pisałeś, że dobrze jest...*

wezmę część Ciała Chrystusa i zrobię ją częścią ciała nierządnic? Przenigdy! ¹⁶Czy nie wiecie, że ten, który łączy się z nierządnicą, jest z nią jednym ciałem? *Będą bowiem* – jak jest powiedziane – *dwójce jednym ciałem*. ¹⁷Ten, kto łączy się z Panem, jest z Nim jednym duchem. ¹⁸Uciekajcie przed rozpustą! Każdy inny grzech, który popełnia człowiek, jest poza ciałem, ale kto oddaje się rozpustcie, grzeszy przeciw własnemu ciału. ¹⁹Czy nie wiecie, że wasze ciało jest świątynią Ducha Świętego, który jest w was? Macie Go od Boga i nie należycie już do siebie. ²⁰Bóg przecież wykupił was za wielką cenę^a. Oddajcie więc Bogu chwałę^c w waszym ciele!

Małżeństwo chrześcijańskie

7 ¹Co do spraw, o których pisałeś: to dobrze jest^b, gdy mężczyzna nie wiąże się z kobietą. ²Ze względu jednak na niebezpieczeństwo rozpusty niech każdy ma swoją żonę, a każda kobieta swojego męża. ³Mąż niech pełni swą powinność wobec żony, podobnie i żona wobec męża. ⁴Żona nie rozporządza własnym ciałem, lecz jej mąż; podobnie mąż nie rozporządza własnym ciałem, ale jego żona. ⁵Nie unikajcie się nawzajem, chyba że za obopólną zgodą, na jakiś czas, aby oddać się modlitwie. Potem znów bądźcie razem, aby szatan^e nie kusił was rozpustą. ⁶Mówię o tym nie w formie nakazu, ale w duchu wyrozumiałości. ⁷Chciałbym, aby wszyscy ludzie żyli jak ja, ale każdy ma swój własny charyzmat^e od Boga, jeden taki, drugi inny.

⁸Do tych, którzy nie żyją w małżeństwie, i do wdów mówię: Dobrze będzie dla nich, jeśli jak ja pozostaną w tym stanie. ⁹Jeśli jednak temu nie sprostają, niech wступują w związek małżeński. Lepiej jest bowiem zawrzeć małżeństwo, niż płonąć pożądliwością! ¹⁰Tym natomiast, którzy już wstąpili w związek małżeński, nakazuję nie ja, ale Pan^c: Żonie nie wolno odchodzić od męża, ¹¹a jeśli już odejdzie, niech pozostanie niezamężna albo

wymiarach jego życia (1Tes 5,23). Skoro więc Chrystus został przez Zmartwychwstanie przywrócony do życia w ciele, chrześcijanie nie mogą myśleć o swoim zbawieniu, lekceważąc to, co jest związane z ciałem. Także seksualność należy przeżywać w perspektywie zmartwychwstania ciała. Paweł pisze te słowa do Koryntian, którzy żyli w środowisku przesyconym erotyzmem. Korynt był powszechnie znany ze świątyni bogini Afrodyty, przy której sprawowano kult płodności połączony z prostytutką i orgiami, a określenie „córa Koryntu” stało się synonimem prostytutki. Apostoł podkreśla, że aktu seksualnego nie można postrzegać jedynie w kategoriach przyjemności i nie wolno sprowadzać go do czynności czysto fizjologicznej. Seksualność ma istotny wpływ na ogólny rozwój człowieka. Ona przyczynia się do zachowania ludzkiego gatunku. Wszelkie zбочzenia w sferze seksualnej niszczą człowieka. Dlatego również w sferze seksualnej należy starać się o świętość.

Małżeństwo chrześcijańskie. We wspólnocie koryntkiej znaleźli się chrześcijanie, którzy w obawie przed popadnięciem w grzechy ciała oraz pod wpływem platońskiej filozofii, odrzucającej wartość ciała, głosili, że zawieranie małżeństw nie jest zgodne z nauczaniem Pawła. Apostoł prostuje te opinie i wypowiada się na temat godziwości małżeństwa, a także wzajemnych obowiązków małżonków. Zaznacza również, że małżeństwo może pomóc w uregulowaniu popędu seksualnego (ww. 1n.9). Paweł także

niech pojedna się z mężem. Tak samo mąż niech nie odchodzi od żony. ¹²Pozostałym mówię ja, nie Pan^c: Jeśli któryś z braci^a ma żonę niewierzącą i ta chce z nim mieszkać, niech jej nie odrzuca. ¹³Tak samo żona, jeśli ma niewierzącego męża i ten chce z nią mieszkać, niech go nie odrzuca. ¹⁴Niewierzący mąż uswięca się bowiem dzięki żonie i uswięca się niewierząca żona dzięki temu bratu^e. Gdyby było inaczej, wasze dzieci byłyby nieczyste, a tak są święte^a. ¹⁵Gdyby jednak niewierzący chciał odejść, niech odejdzie. W tym przypadku brat lub siostra^f nie są skrupowani. Bóg przecież powołał was do życia w pokoju^g! ¹⁶Skąd wiesz, żono, że zbawisz męża? Albo, mężu, czy wiesz, że zbawisz żonę?

Wierność otrzymanemu powołaniu

¹⁷Poza tym, niech każdy tak postępuje, jak mu wyznaczył Pan^c. Niech działa zgodnie z Bożym powołaniem. Takie polecenie daję we wszystkich Kościołach. ¹⁸Gdy Bóg powołał kogoś jako obrzezanego^h, niech się tego nie zapiera. Gdy ktoś jest nieobrzezany, niech nie poddaje się obrzezaniu. ¹⁹Ani obrzezanie, ani nieobrzezanie nic nie znaczą. Ważne jest przestrzeganie przykazańⁱ Bożych. ²⁰Niech każdy trwa w tym stanie, w jakim go Bóg powołał. ²¹Zostałeś powołany jako niewolnik? Nie przejmuj się. Jeśli możesz stać się wolnym, skorzystaj z tego^p. ²²Kogo bowiem Pan powołał jako niewolnika, jest wyzwolenicem Pana; tak samo też wolny jest niewolnikiem Chrystusa^q. ²³Za wielką cenę wykupił was Bóg! Nie bądźcie niewolnikami ludzi! ²⁴Bracia^r! Niech każdy trwa przed Bogiem w tym stanie, w jakim został powołany. ²⁵Nie mam nakazu od Pana co do dziewic. Obdarzony miłosierdziem^s przez Pana, który jest wiarygodny, daję im taką radę. ²⁶Myślę, że w obecnej trudnej sytuacji pożyteczne jest pozostać w takim stanie. Dobrze jest dla człowieka trwać w takim stanie. ²⁷Jesteś żonaty? Nie opuszczaj żony. Jesteś wolny? Nie szukaj

a) Świętość i nieczystość, o których pisze Paweł, dotyczą nie tyle postawy moralnej, ile raczej stanu wybrania przez Boga i szczególnego z Nim kontaktu (Dz 9,13+). Wiara jednego ze współmałżonków uswięca ich związek, czyniąc go obrazem związku Chrystusa i Kościoła (Ef 5,22-33). Współmałżonek i dzieci, które rodzą się z takiego związku, przynależą już do świętego ludu Bożego i są chronione przed siłami zła działającymi poza chrześcijańską wspólnotą (1Kor 5,5).

b) Inne możliwe tłumaczenie: *Nawet jeśli możesz stać się wolnym, skorzystaj ze swego niewolnictwa*. Apostoł zachęcałby w tym przypadku, aby także bycie niewolnikiem traktować jako Boży dar i okazję do uswięcenia.

1Kor

bardzo wyraźnie podkreśla nierozzerwalność małżeństwa. Zarówno prawodawstwo żydowskie, jak też grecko-rzymskie, przewidywało przypadki, w których żona mogła opuścić męża lub mąż mógł rozwiązać kontrakt małżeński przez wręczenie dokumentu rozwodu (zob. *Słownik*). Paweł stwierdza, że jeśli ktoś zdecydował się na małżeństwo, musi pamiętać, iż jest ono nierozzerwalne, i to orzeczenie określa wyraźnie jako nakaz Pański (np. Mt 19,6). Od tej zasady dopuszcza jeden wyjątek, który ma miejsce wówczas, gdy małżonkowie zawarli związek małżeński jako osoby nieochrzczone, a następnie jedno z nich się nawróciło. Jeśli strona chrześcijańska nie doznaje z tego powodu szkany i krzywdy, powinna pozostać ze swym małżonkiem, gdyż może go uswięcić swoim dobrym życiem. Gdyby jednak strona niewierząca chciała odejść, może to uczynić. W tym przypadku Paweł nawet przestrzega przed podtrzymywaniem małżeństwa w nadziei przyszłego nawrócenia drugiej strony. Trwanie w takim małżeństwie może bowiem rodzić ciągle niepokoje i spory, podczas gdy każdy człowiek ma prawo żyć w pokoju. Takie rozwiązanie Kościół uznaje do dzisiejszego dnia, nazywając je „przywilejem Pawłowym”.

Wierność otrzymanemu powołaniu. Powinnością każdego człowieka jest żyć w zgodzie z tym, co odczytuje on jako swoje najgłębsze powołanie. Decyzja związana z wyborem drogi życia nigdy nie może być pochopna, nieprzemysłana lub uzależniona od nacisków ze strony innych osób. W decyzjach tych

a) Odnosi się to do życia ludzkiego.

b) Chodzi o osoby, które w momencie przyjęcia wiary przygotowują się do zawarcia małżeństwa.

c) Jeśli w świątyni poświęconej bóstwu jakiś poganin składał zwierzę na ofiarę całopalną, to mógł przynajmniej jego część zabrać z powrotem, a następnie urządzić ucztę na terenie samej świątyni lub we własnym domu. Były też sklepy, w których sprzedawano mięso pochodzące ze zwierząt wcześniej złożonych w świątyni na ofiarę. Wśród pogan istniało powszechne przekonanie, że człowiek jedzący mięso ofiarowane jakiemuś bóstwu, łączy się z nim duchowo. Dlatego Żydzi uważali spożywanie mięsa ofiarowanego bożkom za bałwochwalstwo. Takie stanowisko zajęli też z początku chrześcijanie z Jerozolimy (Dz 15,20,29).

żony. ²⁸Jeśli jednak się ożenisz, nie popełnisz grzechu^f. I jeśli dziewica wyjdzie za mąż, nie popełni grzechu. Tacy jednak będą podlegać udrękom ciała, a ja chciałbym was od nich uchronić. ²⁹Bracia! Mówię wam: czas jest krótki^g. Niech więc ci, którzy mają żony, tak żyją, jakby ich nie mieli. ³⁰Ci, którzy płaczą, jakby nie płakali. Ci, którzy się cieszą, jakby się nie cieszyli. Ci, którzy kupują, jakby nie nabywali. ³¹Ci, którzy korzystają z tego świata, jakby z niego nie korzystali: bo przemija postać tego świata! ³²A ja chcę, żebyście byli wolni od trosk. Człowiek bezżenny zabiega o sprawy Pana, aby podobać się Panu. ³³Człowiek żonaty zabiega natomiast o sprawy świata, aby podobać się żonie. ³⁴I jest w rozterce. Podobnie kobieta: niezamężna i dziewica zabiega o sprawy Pana, by było święte jej ciało^h i duch. Mężatka zabiega o sprawy świata, aby podobać się mężowi. ³⁵Wszystko to mówię dla waszego dobra, a nie by zastawiać na was pułapkę. Mówię po to, abyście bez przerwy służyli Panu godnie i wytrwale. ³⁶Jeśli ktoś ma obawy, czy jest uczciwy wobec powierzonych sobie dziewczycy, ponieważ mija jej młodość, niech podejmie decyzję: nie grzeszy, jeśli się pobiorą^b. ³⁷Ten jednak, kto utwierdził się w przekonaniu bez żadnego przymusu, panuje nad swoją wolą i podjął przemyślaną decyzję, by zachować swoją dziewicę – pięknie postąpi. ³⁸Ten, kto poślubia swoją dziewicę, czyni pięknie, ale ten, co się nie ożeni, czyni lepiej. ³⁹Żona jest związana z mężem tak długo, dopóki on żyje. Gdy mąż umrze, jest wolna, może poślubić kogo zechce, byleby w Panu. ⁴⁰Według mojego przekonania będzie jednak szczęśliwsza, gdy wytrwa w swoim stanie. A uważam, że i ja mam Duchą Bożegoⁱ.

Spożywanie mięsa ofiarowanego bożkom

8 ¹Wszystkim wiadomo, że w sprawie ofiar pokarmowych^j, składanych bożkom, mamy swoje zdanie^e. Wiedza nadyma, miłość zaś buduje. ²Jeśli komuś się wydaje, że coś wie, to jeszcze

należy również brać pod uwagę istotne zobowiązania wobec innych ludzi, aby nie zdarzyło się tak, że ktoś buduje własne szczęście na nieszczęściu drugiego człowieka. Chcąc właściwie zrozumieć wypowiedź Pawła, który mówi o tym, że jedne formy życia bardziej skutecznie uświęcają człowieka od innych, należy jego słowa odczytywać w perspektywie życia wiecznego. Paweł nie pomniejsza wartości małżeństwa, a jedynie wskazuje, że życie w stanie dziewiczym zapowiada sposób, w jaki wszyscy będą żyć w wieczności. Ktoś, kto dobrowolnie i świadomie podjął na ziemi życie w stanie bezżennym, staje się niejako znakiem obecności królestwa Bożego, do którego zdążają wszyscy ludzie. Paweł nie zachęca do tego, aby pod wpływem jego słów ktokolwiek zmieniał swoją decyzję lub żeby od tej pory chrześcijanie rezygnowali z małżeństwa na rzecz dziewictwa. Apostoł kładzie przede wszystkim nacisk na to, aby każdy, niezależnie od tego, w jakim stanie żyje, na pierwszym miejscu postawił Boga i troskę o własne zbawienie, a dopiero potem zajął się wszelkimi sprawami związanymi z organizowaniem sobie życia ziemskiego.

Spożywanie mięsa ofiarowanego bożkom. Paweł, a także inni głosiciele Ewangelii uświadamiali poganom nawróconym na chrześcijaństwo, że poza jedynym Bogiem nie istnieją żadne bóstwa. Nie jest więc możliwe ofiarowanie im mięsa. Dlatego mięso, które nawet zostało ofiarowane bóstwu, niczym się

nie wie, jak trzeba wiedzieć. ³Kto natomiast miłuje Boga, jest przez Niego uznany^a. ⁴Jeśli chodzi o pokarmy składane bożkom, wiemy dobrze, że bożków w świecie nie ma, gdyż nie istnieją żadne bóstwa. Jest tylko jeden Bóg. ⁵Chociaż mówi się o bogach w niebie i na ziemi, a nawet że jest wielu bogów i panów, ⁶to dla nas jest tylko jeden Bóg Ojciec, od którego wszystko pochodzi, a my jesteśmy dla Niego. I jeden jest Pan^c, Jezus^c Chrystus^c, przez którego jest wszystko i my jesteśmy przez Niego^b.

⁷Niestety nie wszyscy mają tę wiedzę^d. Niektórzy pod wpływem dotychczasowego przekonania związanego z bożkami spożywają te pokarmy, jakby one rzeczywiście były ofiarowane bożkom, a ich błędne sumienie się płami. ⁸Pokarm jednak nie zbliża nas do Boga. Nie jedząc go, nie staniemy się słabsi, a spożywanie go nie wzmacnia nas. ⁹Uważajcie jednak, by wasza wolność nie stała się powodem potknięcia dla słabszych. ¹⁰Jeśli bowiem ktoś zobaczy ciebie mającego wiedzę, że zjadasz pokarmy ofiarowane bożkom, to czy sumienie tego, który jest słabszy, nie zezwoli mu na spożywanie pokarmów składanych bożkom? ¹¹W ten sposób twoja wiedza zgubi słabego brata^e, za którego umarł Chrystus. ¹²Tak to, grzesząc przeciwko braciom i wykrzywając ich wątpliwe sumienie, grzeszycie przeciw Chrystusowi. ¹³Jeżeli więc pokarm przyczynia się do upadku mojego brata, nigdy nie będę jadł mięsa, by nie stać się dla mojego brata powodem upadku.

Przykład apostołskiej ofiarności

G¹Czy nie jestem wolny? Czy nie jestem apostołem? Czy nie widziałem Jezusa^f, naszego Pana^f? A wy, czyż nie jesteście moim dziełem dla Pana^f? ²Nawet jeśli dla innych nie jestem apostołem, to dla was nim jestem, bo wy jesteście pieczęcią mojego apostołowania w Panu. ³Taka jest moja obrona przed tymi, którzy

nie różni od innego mięsa. Nie ma ono charakteru sakralnego i chrześcijanin może je spożywać. Mimo tak jasnego postawienia sprawy w praktyce okazało się, że niektórzy chrześcijanie, szczególnie pochodzenia żydowskiego, wciąż mieli skrupuły, gdy znaleźli się w sytuacji, gdy podawano im do jedzenia takie właśnie mięso lub gdy widzieli, że inni takie mięso jedzą. Problem ten narastał szczególnie wśród chrześcijan wywodzących się z pogaństwa. Oni, aby nie zerwać więzi z krewnymi lub przyjaciółmi, którzy nadal byli poganami, przyjmowali zaproszenia na uczyty z okazji urodzin, ślubów, poğrzebów itp. Jedli też to, co im podawano. W mniemaniu niektórych chrześcijan grzeszyli, wiedząc, że jedzą tzw. mięso ofiarne. Ogólna zasada, którą podaje Paweł, jest taka: Chrześcijanin w swoim postępowaniu powinien kierować się nie tylko własną wiedzą, ale też miłością względem innych. Miłość ta polega na tym, że człowieka, który ma wątpliwości związane z wiarą, nie zostawia się z jego rozterkami, uznając go za mało dojrzałego, ale swoim słowem, przykładem, a nawet poświęceniem pomaga się mu dojść do właściwego rozumienia rzeczy i bardziej świadomego przeżywania swojej wiary. Powstrzymanie się od niektórych zachowań w obecności ludzi chwiejnych w wierze nie jest oznaką nieszczeroci, ale szacunku wobec ich przekonani.

Przykład apostołskiej ofiarnoci. Spożywanie przez chrześcijanin tzw. mięsa ofiarnego stało się dla Pawła impulsem do refleksji nad chrześcijańską wolnością i związaną z nią bezpośrednio odpowiedzialnością wobec innych ludzi. Każdemu człowiekowi przysługują prawa, ale gdy korzysta z nich bez

a) Nie wystarczy posiadać wiedzę, aby zostać włączonym przez Boga do grona Jego wybranych. Konieczne jest życie według zasad miłości.

b) Jezus Chrystus jest jedynym pośrednikiem Boga zarówno w dziele stworzenia, jak i zbawienia świata (Flp 2,6; Kol 1,15).

c) *wiedza* – w tym przypadku wiedza oznacza znajomość rzeczywistości, opartą na Pismach świętych.

a) Chodzi prawdopodobnie o kobietę pracującą dla apostoła na koszt wspólnoty, ale możliwe jest też tłumaczenie *wierząca żona*.

b) *bracia Pana* – zob. np. Łk 8,19+.

c) Paweł nagle urywa rozpoczętą myśl, aby dalej pisać o wielkim zaszczyście głoszenia Ewangelii. W innych listach też pojawiają się miejsca niedokończzone (Rz 2,15; 2,20; 5,12; 9,24).

mnie oceniają: ⁴Czy naprawdę nie mamy prawa do jedzenia i picia? ⁵Czy naprawdę nie mamy prawa podróżować z siostrą^a, jak to czynią inni apostołowie, bracia Pana^b i Kefas? ⁶Czy tylko ja i Barnaba mamy obowiązek pracować na swoje utrzymanie? ⁷Czy ktoś kiedykolwiek służył w wojsku na własny koszt? Kto sadi winnicę i nie zjada z niej owoców? Albo kto pasie owce, a nie żywi się ich mlekiem? ⁸Ja mówię o tym tylko po ludzku, ale czy i Prawo^c o tym nie mówi? ⁹W Prawie Mojżesza napisano: *Nie zawiądziesz pyska wołowi młócaćemu*. Czy o woły troszczy się Bóg? ¹⁰Czy nie mówi tego ze względu na nas? To właśnie ze względu na nas napisano, że ten, co orze i młóci, pracuje w nadziei, że będzie miał w tym swój udział. ¹¹Jeżeli posialiśmy wam dobra duchowe, to cóż wielkiego, że zbieramy z waszych dóbr materialnych? ¹²Skoro inni mają do was takie prawo, czy my nie mamy do tego większego prawa? Nie skorzystaliśmy jednak z tego prawa, lecz wszystko znosimy, aby nie stawiać przeszkód Ewangelii^a Chrystusa^a. ¹³Czy nie wiecie, że ci, którzy sprawują kult, jedzą ze złożonych ofiar^a, i ci, co są przy oltarzu^a, mają z nich swoją część? ¹⁴Tak również Pan postanowił, że ci, którzy głoszą Ewangelie, z Ewangelii żyją. ¹⁵Ja jednak nie korzystałem z tych przywilejów. I nie piszę o tym, aby coś na tym zyskać! Wolałbym raczej umrzeć niż...^c. Nikt mnie nie pozbawi mojej chluby. ¹⁶Głoszę bowiem Ewangelie nie dla własnej chluby, ale z nałożonego na mnie obowiązku. Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii! ¹⁷Gdybym głosił ją z własnej woli, miałbym prawo do zapłaty. Jeżeli jednak nie głoszę jej z własnej woli, to wypelniam tylko obowiązek. ¹⁸Jaka jest więc moja zapłata? Taka, że głosząc Ewangelie bez zapłaty, nie korzystam z prawa, jakie mi daje jej głoszenie. ¹⁹Będąc wolny od wszystkich, stałem się niewolnikiem wszystkich, aby pozyskać jak najlichnieszych. ²⁰Dla Żydów stałem się Żydem, aby ich pozyskać. Chociaż nie podlegam Prawu, to dla tych, którzy podlegają Prawu, stałem się jak ten, który podlega

jakiegokolwiek refleksji, nie licząc się z konsekwencjami, wówczas taka postawa może nawet innych krzywdzić. W życiu należy kierować się miłością, która zdolna jest do wyrzeczeń. Paweł własnym życiem dał przykład takiej postawy wyrzeczenia. Jego przeciwnicy twierdzili, że nie korzysta ze swoich praw, dlatego że one mu się nie należą. Nie rozumieli, że do poświęceń zdolny jest tylko ten, kto naprawdę kocha. Głosciciel Ewangelii musi być szczególnie roztropny w pozyskiwaniu środków na własne utrzymanie, bo przyjęcie ofiary może się wiązać z uzależnieniem od kogoś. Przed czymś takim przestrzega apostoł, dając do zrozumienia, że niekiedy lepiej jest cierpieć niedostatek, jeśli to pozwala swobodnie głosić całą prawdę Ewangelii. Apostoł robi rachunek sumienia chrześcijanom, a szczególnie oficjalnym głoscielom Ewangelii. Każdy musi odpowiedzieć sobie na pytanie: Czy myślę o sobie i swoich prawach, czy najpierw troszczę się o to, aby jak największej liczbie osób pomóc zbliżyć się do Jezusa? Jeśli ktoś przede wszystkim dba o swoje osobiste korzyści, to prawdopodobnie niewiele czasu i sił poświęca powierzonym mu osobom. Paweł wskazuje, że jeśli ktoś decyduje się swoim życiem głosić Ewangelie, musi się wczuć w sytuację tych, do których został posłany. Skuteczne apostołstwo polega na tym, że z wielką roztropnością i delikatnością wnika się w życie drugiego człowieka, próbuje się go jak najlepiej zrozumieć, akceptuje się go takim, jaki jest, a następnie z wielką cierpliwością i miłością głosi się mu Ewangelie, przez którą działa sam Jezus.

Prawu, aby i tych pozyskać, którzy podlegają Prawu. ²¹Dla tych, którzy nie podlegają Prawu, jestem jak ten, który nie podlega Prawu. Ja przestrzegam Prawo Boże, lecz już jako ten, który żyje Prawem Chrystusa, aby pozyskać tych, którzy nie podlegają Prawu. ²²Dla słabych stałem się słaby, aby słabych pozyskać. Dla wszystkich stałem się wszystkim, aby wszelkim sposobem przynajmniej niektórym zapewnić zbawienie^a. ²³Wszystko przecież czynię dla Ewangelii, abym miał w niej swój udział.

a) Apostoł zdaje sobie sprawę, że jego możliwości oddziaływania są ograniczone. To go jednak nie zniechęca, gdyż wie, że to sam Bóg troszczy się o zbawienie ludzi.

1Kor

Potrzeba czujności i wyrzeczenia

²⁴Czy nie wiecie, że na stadionie biegają wszyscy zawodnicy, ale tylko jeden z nich otrzymuje nagrodę? Tak biegnijcie, abyście ją zdobyli. ²⁵Każdy zawodnik podejmuje wiele wyrzeczeń. Tamci, by zdobyć wieniec zniszczalny, my - niezniszczalny. ²⁶I ja biegnę, ale nie tak, jakbym nie znał mety, i nie wymachuję bezładnie pięściami, ²⁷ale biorę w karby i opanowuję swoje ciało^a, abym głosząc innym naukę, sam nie został odrzucony.

10 ¹Bracia! Bardzo chcę, abyście wiedzieli, że wszyscy nasi przodkowie byli pod obłokiem, wszyscy przeszli przez morze ²i wszyscy przez Mojżesza zanurzyli się w obłoku i morzu. ³Wszyscy jedli ten sam pokarm duchowy ⁴i wszyscy pili ten sam duchowy napój. Pili bowiem z towarzyszącej im duchowej skały. A tą skałą był Chrystus! ⁵Bóg jednak w większości z nich nie miał upodobania; polegli oni na pustyni. ⁶To stało się dla nas ostrzeżeniem, abyśmy nie pragnęli rzeczy złych, jakich oni zapragnęli. ⁷Nie bądźcie czcicielami bożków, jak niektórzy z nich, bo napisano: *Zasiadł lud, by jeść i pić, i powstali, by się oddawać rozkoszom.* ⁸Nie oddawajmy się rozpuście, jak to oni czynili - i jednego dnia padło ich dwadzieścia trzy tysiące. ⁹Nie wystawiajmy Chrystusa na próbę, jak to czynili niektórzy z nich i poginęli od jadu węży. ¹⁰Nie narzekajcie, jak niektórzy z nich narzekali i zostali wytraceni przez niszczyciela. ¹¹To wszystko, co ich

Potrzeba czujności i wyrzeczenia. Chrześcijanie, podobnie jak sportowcy, jeśli chcą zwyciężyć, czyli dobrze wypełnić swoje zadanie, muszą być właściwie przygotowani. Przyjęcie chrztu jest istotnym początkiem życia chrześcijańskiego, ale nie można zatrzymać się na tym etapie. Trzeba rozwijać się dalej, wypełniając życie dobrymi czynami. Nie dzieje się to bez wyrzeczeń, a niekiedy nawet heroicznej ofiary z samego siebie. Bóg nikomu nie skąpi łaski, ale odpowiedź ze strony człowieka też musi być wspaniałomyślna. Wysiłek, jaki człowiek wkłada w rozwój swojej wiary, świadczy o tym, jak poważnie traktuje on Boga, siebie samego i własne zbawienie. Gdy chrześcijanin byle jak przeżywa swoje życie, to chociaż nie traci, jak przegrani sportowcy, ziemskiej nagrody, pozbawia się szansy na osiągnięcie pełni szczęścia wiecznego. Także doprzestawanie na jakimś jednorazowym zwycięstwie sprzeciwia się chrześcijańskiemu życiu. Chrześcijanin, podobnie jak sportowiec, powinien nieustannie się rozwijać. Paweł ostrzega wprost, aby nikt nie uważał się za już doskonałego. Chrześcijanie, tak jak niegdyś Izraelici, są jeszcze w drodze do ziemi obiecanej, którą jest niebo, i wciąż zagraża im pokusa powrotu do fałszywych bogów, czyli do grzechu. Zawsze więc trzeba być czujnym, aby nie ulec pokusom. Jeśli Bóg dopuszcza pokusy, to czyni tak dlatego, by człowiek, ucząc się je przewycieżyć, umacniał się w tym, co jest naprawdę dobre.

spotkało, było zapowiedzią i zostało spisane ku naszej przestrodze, dla nas, którzy żyjemy u kresu czasów. ¹²Tak więc ten, któremu się wydaje, że stoi, niech uważa, aby nie upadł. ¹³Nie byliście kuszeni ponad ludzkie siły. Bóg, który jest wierny, nie pozwoli, byście byli kuszeni ponad siły, lecz dopuszczając pokusę, wskaże sposób jej zwyciężenia.

Chrystus jedynym Panem

¹⁴Umiłowani moi, strzeżcie się bałwochwalstwa! ¹⁵Zwracam się przeciw do ludzi rozsądnych. Zresztą sami osądźcie to, co ja mówię. ¹⁶Czy kielich błogosławieństwa^s, który błogosławimy, nie jest jednoczeniem się z krwią Chrystusa? Czy chleb, który łamiemy, nie jest jednoczeniem się z ciałem Chrystusa? ¹⁷Jeden bowiem jest chleb i nas wielu tworzy jedno ciało, bo wszyscy bierzemy z tego samego chleba. ¹⁸Popatrzcie na naród izraelski. Czy ci, którzy spożywają dary z ołtarza^s, nie jednoczą się z ołtarzem? ¹⁹Cóż więc mówię? Że ofiara złożona przez pogan bożkom ma jakieś znaczenie? Albo że bożek ma jakieś znaczenie? ²⁰Nie! Mówię, że to, co składają na ofiarę, jest dla demonów^s, a nie dla Boga. Nie chcę, byście się zjednoczyli z demonami. ²¹Nie możecie pić z kielicha Pana^s i z kielicha demonów. Nie możecie zasiadać do stołu Pana i do stołu demonów. ²²Czy będziemy pobudzali Pana do zazdrości? Czy jesteśmy od Niego silniejsi?

Wszystko ma służyć Bożej chwale

²³Wszystko wolno, ale nie wszystko jest pożyteczne. Wszystko wolno, ale nie wszystko jest budujące. ²⁴Niech nikt nie szuka własnej korzyści, ale dobra innych. ²⁵Możecie jeść wszystko, co sprzedają w sklepie, nie miejcie wyrzutów sumienia. ²⁶*Pańska* bowiem *jest* *ziemia* *i* *wszystko, co ją napętnia*. ²⁷Gdy zaprasza was ktoś z niewierzących i chcecie pójść, to możecie jeść wszystko, co wam podadzą, i nie miejcie wyrzutów sumienia. ²⁸Gdyby jednak ktoś wam powiedział, że mięso pochodzi z ofiar składanych

Chrystus jedynym Panem. Pogański kult bóstw w kontekście czci oddawanej jednemu Bogu jest czymś całkowicie bezwartościowym. Wszelkie formy nawrotu do pogańskich praktyk oznaczają, że oddaje się cześć stworzeniu, zamiast Stwórcy. Nie może to więc być czymś dobrym dla człowieka, a nawet prowadzi do jego degradacji. Tylko łączność z prawdziwym Bogiem przyczynia się do rozwoju człowieka i zapewnia mu prawdziwe szczęście. Bóg, żeby zapewnić ludziom stałą łączność ze sobą, posłał na świat swojego Syna Jezusa Chrystusa. On pozostaje z ludźmi zawsze w sakramencie Eucharystii. Od człowieka zależy, co wybierze: Boga czy demona, wolność czy niewolę, mądrość czy głupotę, szczęście czy nieszczęście. Apostoł odwołuje się do zdrowego rozsądku, aby każdy człowiek zastanowił się i zrozumiał, że staje się niejako tym, co wybiera.

Wszystko ma służyć Bożej chwale. Chrześcijanie w rozstrzygnięciu życiowych wątpliwości mają kierować się sumieniem, przez które Bóg mówi do człowieka i które tylko On ma prawo osądzić. Bardzo ważna jest także intencja, z jaką podchodzi się do życia, ona bowiem odzwierciedla, czym przepiękione jest ludzkie serce i umysł. Chrześcijanin zawsze powinien dbać o to, aby mieć przed Bogiem czyste sumienie i aby

bożkom, to nie jedźcie go ze względu na tego, który to powiedział i ze względu na sumienie. ²⁹Mówię nie o waszym sumieniu, ale tego człowieka. Dlaczego czyjeś sumienie miałyby osądzać moją wolność? ³⁰Jeśli ja uczuję z czyjejś życzliwości, to dlaczego miałbym być potępiany z tego powodu, że okazuję wdzięczność? ³¹Czy więc jecie, czy pijecie, czy cokolwiek czynicie, wszystko czyńcie na chwałę Boga. ³²Nie bądźcie powodem upadku ani dla Żydów, ani dla Greków, ani dla Kościoła Bożego. ³³I ja staram się podobać wszystkim we wszystkim, bo nie szukam pożytku dla siebie, ale dla wielu, aby byli zbawieni.

11 ¹Bądźcie moimi naśladowcami, jak ja jestem naśladowcą Chrystusa^a.

Nakrywanie głowy podczas modlitwy

²Pochwalam was, bo o mnie pamiętacie i zachowujecie wszystko, co wam przekazałem. ³Pragnę, byście wiedzieli, że głową każdego mężczyzny jest Chrystus, głową kobiety – mężczyzna, a Bóg głową Chrystusa. ⁴Każdy mężczyzna pomniejsza swoją godność, kiedy modli się lub prorokuje z nakrytą głową. ⁵I każda kobieta pozbawia się szacunku, kiedy modli się i prorokuje z odkrytą głową, bo wygląda jakby była ostrzyżona. ⁶Jeśli więc nie nakrywa głowy, to niech zetnie sobie i włosy. Skoro jednak harbi ją ostrzyżenie czy ogolenie, to niech je nakrywa. ⁷Mężczyzna nie powinien nakrywać głowy, ponieważ jest obrazem i odbłaskiem chwały Boga. Kobieta zaś jest odbłaskiem chwały mężczyzny. ⁸Mężczyzna nie pochodzi od kobiety, ale kobieta od mężczyzny. ⁹Mężczyzna bowiem nie został stworzony z kobiety, ale kobieta z mężczyzny. ¹⁰Dlatego właśnie powinna nosić znak poddania na głowie, ze względu na aniołów^a. ¹¹Zresztą w Panu^a ani kobieta nie jest bez mężczyzny, ani mężczyzna bez kobiety^b. ¹²Jak bowiem kobieta pochodzi od mężczyzny, tak też mężczyzna rodzi się

a) Aniołowie uważani byli za stróżów naturalnego porządku i przyzwoitości (zob. *Słownik*).

b) Zdanie to uzupełnia jednostronne ujęcie z 1Kor 11,8n.

1Kor

w swoich intencjach kierować się przede wszystkim prawdą, dobrem i miłością. Czyste sumienie i prawe intencje powodują, że człowiek w każdych okolicznościach zdolny jest do okazywania Bogu wdzięczności i potrafi dostrzec nawet najmniejsze dobro ze strony ludzi.

Nakrywanie głowy podczas modlitwy. W starożytności Grecy uważali, że odkryta głowa u mężczyzny jest symbolem wolności i godności. Dlatego podczas modlitwy nie nakrywali oni głowy. W przeciwieństwie do nich Żydzi (Ez 44,18) i Rzymianie w czasie sprawowania liturgii nakrywali głowy na znak poddania Bogu. Paweł, pisząc do Koryntian, opowiada się za zwyczajami greckimi. Jego nakaz, aby kobiety nakrywały głowy, jest nawiązaniem do panującego wówczas przekonania, że kobiece włosy budzą pożądliwość u mężczyzn (Ełk 7,38+), a wzywające fryzury świadczą o lekkich obyczajach. Paweł dostosowuje się więc do obyczajów i wymogów swojego czasu, a jego praktyczne wskazania uwarunkowane są ówczesnym poczuciem przyzwoitości i nie mają charakteru ponadczasowego. Paweł nawiązuje również do biblijnego opisu stworzenia człowieka, aby potwierdzić te wskazania. W istocie jednak celem tego odwołania jest podkreślenie prawdy o godności mężczyzny i kobiety. Apostoł stwierdza, że mężczyzna i kobieta mają przed Bogiem tę samą godność dzieci Bożych. Oboje zostali w taki sam sposób zbawieni przez Chrystusa i oboje odziedziczą tę samą chwałę przygotowaną dla odkupionych. Fizyczne i duchowe różnice między mężczyzną i kobietą oznaczają, że w różny sposób są oni obrazem jednego Boga.

a) Niektóre rękopisy dodają słowo: *wyjdane*.

z kobiety, a wszystko jest z Boga. ¹³Osądźcie sami: czy wypada kobiecie modlić się do Boga z odkrytą głową? ¹⁴Czy sama natura was nie poucza, że gdy mężczyzna ma długie włosy, to traci szacunek? ¹⁵Kobieta natomiast, gdy ma długie włosy, jest to jej chluba. Włosy bowiem zostały jej dane dla okrycia. ¹⁶A jeśliby ktoś jeszcze chciał się o to spierać, niech wie, że nie jest to postawa nasza ani Kościołów Bożych.

Eucharystia, uczta jedności i pokoju

¹⁷Daję wam te zalecenia, nie mogę was pochwalić, bo gdy się gromadzicie, nie stajecie się lepsi, lecz gorsi. ¹⁸Przede wszystkim słyszę, że gdy gromadzicie się jako Kościół, pojawiają się wśród was podziały, i po części w to wierzę. ¹⁹Zresztą muszą być wśród was nawet podziały, aby okazało się, kto z was jest wypróbowany. ²⁰Gdy bowiem się gromadzicie, to nie jest to spożywanie Wieczery Pańskiej. ²¹Każdy je i pije to, co sam wcześniej przyniósł. I tak, gdy jeden jest jeszcze głodny, inny jest już pijany. ²²Czyż nie macie swoich domów, by tam się najęść i napić? Czy też wolicie lekceważyć Kościół Boży i zawstydząć tych, którzy nic nie mają? Cóż mam wam powiedzieć? Czy was chwale? Za to was nie pochwalam!

²³Ja bowiem otrzymałem od Pana^a to, co wam przekazałem: Pan Jezus^s, tej nocy, której został wydany, wziął chleb, ²⁴odmówił modlitwę dziękczynną, połamał i powiedział: To jest moje ciało za was^s. Czyńcie to na moją pamiątkę. ²⁵Podobnie po wieczerzy wziął kielich, mówiąc: Ten kielich jest nowym przymierzem^e w mojej krwi. Ilekroć z niego pic będziecie, czyńcie to na moją pamiątkę. ²⁶Ile razy bowiem będziecie jeść ten chleb i pić z tego kielicha, będziecie ogłaszać śmierć Pana, aż przyjdzie.

²⁷Ktokolwiek jednak by jadł ten chleb lub pił z kielicha Pana w sposób niegodny, ten będzie winny ciała i krwi Pana. ²⁸Niech każdy wpieryw wnikliwie oceni samego siebie, a potem niech je ten chleb i pije z tego kielicha. ²⁹Kto bowiem je i pije, a nie zważa na ciało Pańskie, je i pije na własną zgubę. ³⁰Właśnie dlatego tak wielu wśród was jest słabych i chorych, wielu też zmarło. ³¹Gdybyśmy siebie samych sądzili, nie byłibyśmy osądzeni.

Eucharystia, uczta jedności i pokoju. Od samego początku chrześcijanie spotykali się w pierwszy dzień po szabacie (niedziela), aby zgodnie z poleceniem Jezusa Chrystusa wspominać Jego Mękę, Śmierć i Zmartwychwstanie. Obrzęd ten miał charakter dziękczynienia (gr. *eucharistia*) i obejmował: wspólne czytanie i wyjaśnianie Pism świętych, powtórzenie przeistoczenia chleba i wina, dokonane przez Jezusa w czasie Ostatniej Wieczerzy oraz wspólną ucztę miłości (tzw. *agapa*) na cześć Pana. Wspólne posiłki, które wówczas poprzedzały Eucharystię lub następowały po niej, wyrażały chrześcijańskie zobowiązanie do jedności i solidarności. Paweł zaznacza, że każde niewłaściwe zachowanie podczas tych uczt jest profanacją ciała i krwi Pana. Chrześcijanie muszą pamiętać o tym, że przyjmując w Eucharystii ciało i krew Jezusa, jednoczą się ze swoim Panem, który jest prawdziwie pośród nich obecny. Fragment 1Kor 11,23-25 jest najstarszym w NT pisemnym przekazem słów i czynów Jezusa z Ostatniej Wieczerzy.

³²A gdy Pan nas sędzi, wówczas karci nas w tym celu, abyśmy nie byli potępieni wraz ze światem. ³³Bracia^a moi, kiedy zbieracie się na posiłki, zaczekajcie jedni na drugich. ³⁴Jeśli zaś ktoś jest głodny, niech naję się w domu, abyście się nie gromadzili ku potępieniu. O pozostałych sprawach zadecyduje, gdy przybędę.

Różne dary Ducha w Kościele

12 ¹Bracia! Chciałbym bardzo, abyście mieli właściwą wiedzę o sprawach duchowych^a. ²Wiedcie, że kiedy byliście poganami, prowadzono was jak zniewolonych ku niemym bożkom. ³Dlatego też oznajmiam: Nikt pod wpływem Ducha Bożego^a nie może mówić: „Niech Jezus^b będzie przeklęty” i nikt bez Ducha Świętego nie może mówić: „Jezus jest Panem”^c. ⁴Różne są dary^a, ale Duch jest jeden. ⁵Różne są posługi, ale Pan jest jeden. ⁶Różne są działania, ale jeden jest Bóg, który sprawia wszystko we wszystkich. ⁷W każdym uwidacznia się działanie Ducha dla wspólnego dobra. ⁸Jednemu Duch daje słowo mądrości, innemu ten sam Duch daje rozumienie słowa. ⁹Jednego Duch obdarza wiarą^b, innemu ten sam Duch udziela daru uzdrawiania. ¹⁰Jeszcze innym daje natomiast moc czynienia cudów^c, dar prorokowania, dar rozróżniania duchów, dar języków^c, dar tłumaczenia języków. ¹¹A wszystko to daje jeden i ten sam Duch, rozdzielając każdemu, jak chce.

Kościół jednym ciałem

¹²Ciało^a jest jednością, choć ma liczne części. Wszystkie części ciała, mimo że jest ich wiele, tworzą jedno ciało. Tak też jest z Chrystusem^a. ¹³W jednym Duchu^a wszyscy zostaliśmy ochrzczeni, by stanowić jedno ciało: Żydzi i Grecy, niewolnicy i wolni. Wszyscy zostaliśmy też napelnieni jednym Duchem. ¹⁴Ciało nie składa się z jednej części, lecz z wielu. ¹⁵Gdyby noga powiedziała: „Ponieważ nie jestem ręką, nie należę do ciała”, czy mimo to nie

a) Chrześcijaństwo w Koryntu oceniało i przeżywało dary Ducha Świętego pod wpływem swoich doświadczeń związanych z pogańskim kultem, w którym zjednoczenie ze światem nadprzyrodzonym mierzone intensywnością odczuwanych emocji. Dlatego szczególną wagę przywiązywali oni do daru języków, polegającego na wypowiadaniu w ekstatycznej modlitwie słów niezrozumiałych dla otoczenia. Paweł koryguje błędne pojmowanie przez Koryntian darów Bożych i to, do czego przywiązywali największą wagę, wymienia jako ostatnie (1Kor 12,10.28.29).

b) *wiara* - nie chodzi tu o wiarę rozumianą jako zdolność do przyjęcia prawd Bożych; dar ten dotyczy wiary, która oznacza całkowite zaufanie Bogu, przez co człowiek staje się zdolny do pełnienia szczególnych dzieł Bożych.

c) *dar języków* - inaczej zwany glosolalia. Chodzi o wychwalanie Boga niezrozumiałymi słowami, które może wyjaśnić ktoś, kto ma dar tłumaczenia języków.

1Kor

Różne dary Ducha w Kościele. Charyzmaty (gr. *charismata*), o których pisze tu Paweł, są szczególnymi darami łaski Bożej, udzielonymi ludziom bez żadnej ich zasługi. Są one nadzwyczajnym objawieniem działalności Ducha Świętego we wspólnocie Kościoła. Zdarza się, że dary te związane są z jakąś naturalną zdolnością, którą człowiek otrzymał od Boga wraz z narodzinami. Charyzmaty nie są jednak udzielane nikomu dla prywatnego użytku, ale mają służyć wspólnocie, aby wzrastała świętość jej członków. Podstawowym kryterium prawdziwości daru jest to, że wszelkie jego przejawy przyczyniają się do oddawania przez wiernych czci Bogu. Ponieważ jedynym źródłem charyzmatów jest Bóg, nie może być tak, że dary nawzajem się znoszą. Gdy pojawiają się nieporozumienia, oznacza to, że ludzie niewłaściwie posługują się otrzymanym darem lub tylko udają, że dar został im udzielony.

Kościół jednym ciałem. Obraz ciała jako symbol jedności i harmonii miał już swoją tradycję w starożytności. Grecy i Rzymianie do ciała porównywali państwo, stoicy - cały wszechświat. Paweł odnosi ten obraz do Kościoła, nazywając go Ciałem Chrystusa, z którym każdy wierny łączy się w Eucharystii (1Kor 10,16). Zgodnie z tym obrazem, między wiernymi a Chrystusem oraz między samymi chrześcijanami istnieje więź tak ścisła jak między częściami tego samego ciała. Wszyscy członkowie Kościoła mają tę samą godność oraz są wzajemnie za siebie odpowiedzialni. Ponadto każdy z nich ma do spełnienia we wspólnocie

a) mówienie językami – zob. 1Kor 12,10+.

należały do ciała? ¹⁶Albo gdyby powiedziało ucho: „Ponieważ nie jestem okiem, nie należę do ciała”, to czy mimo to nie należałyby do ciała? ¹⁷Gdyby całe ciało było okiem, to gdzie byłoby ucho? Albo gdyby całe ciało było słuchem, to gdzie byłoby powonienie? ¹⁸Otóż Bóg, tak jak zechciał, ustalił miejsce każdej części w cielesie. ¹⁹Gdyby jedna część była całością, to gdzie byłoby całe ciało? ²⁰Tymczasem ciało jest jedno, mimo że składa się z licznych części. ²¹Nie może więc oko powiedzieć ręce: „Nie potrzebuję ciebie”, ani głowa nogom: „Nie potrzebuję was”. ²²Owszem, te części ciała, które wydają się najsłabsze, są konieczne. ²³Te części ciała, które uważamy za mniej szacowne, otaczamy większym szacunkiem, a wstydlive większą troską. ²⁴Szlachetne nie wymagają takiej troski. Bóg udzielił większej czci tym częściom, którym jej brakowało i w ten sposób utworzył ciało, ²⁵aby nie było w nim rozdarcia, lecz aby poszczególne części wzajemnie ze sobą współdziałały. ²⁶Gdy cierpi jedna część ciała, cierpią pozostałe części, a gdy jedna część odbiera chwałę, cieszą się wszystkie części. ²⁷Wy jesteście Ciałem Chrystusa, a każdy z was jest Jego częścią. ²⁸I tak ustanowił Bóg w Kościele wpierych apostołów^e, na drugim miejscu proroków^e, na trzecim nauczycieli, ponadto tych, którzy mają dary^e: uzdrawiania, niesienia pomocy, kierowania, mówienia językamiⁱ. ²⁹Czy jednak wszyscy są apostołami? Czy wszyscy prorokami? Czy wszyscy nauczycielami? Czy wszyscy cudotwórcami? ³⁰Czy wszyscy mają dar uzdrawiania? Czy wszyscy mówią językami? Czy wszyscy je tłumaczą? ³¹Starajcie się jednak o większe dary!

Najdoskonalsza droga

Pokażę wam teraz drogę^e, która przewyższa wszystkie inne:

13 ¹Gdybym mówił językami ludzi i aniołów^e,
a miłości bym nie miał,
stałbym się miedzią brzęczącą lub dzwięzącymi cymbałami.
²Gdybym posiadał dar^e prorokowania
i poznał wszystkie tajemnice i wszelką wiedzę,
i wiarę miałbym taką, że góry bym przenosił,

swoją własną i niepowtarzalną rolę. Dlatego nikt nie może zazdrościć innym ich darów duchowych, a ci, którzy je posiadają, nie mogą się pysznić tak, jakby ze sobie zawdzięczali. Paweł zaznacza, że urzędy istniejące w Kościele są z ustanowienia Bożego (w. 28). Na pierwszym miejscu wymienia apostołów, czyli wszystkich, którzy rozkrzewiają wiarę i zakładają nowe wspólnoty. Po nich mówi o prorokach, do których należy wyjaśnianie wierzącym woli Bożej i umacnianie ich w gorliwości. Zadaniem nauczycieli jest jasne ukazywanie prawd wiary. We wspólnotach są też ludzie, którym Bóg udziela szczególnych darów, do których zaliczyć można np. uzdrawianie czy mówienie językami (w. 28).

Najdoskonalsza droga. Miłość mająca swoje źródło w Bogu jest jedyną życiodajną siłą, dzięki której wspólnota chrześcijańska trwa i się rozwija. Miłość jest także źródłem jedności chrześcijan. Dzięki miłości zakorzenionej w Chrystusie chrześcijanin jest zdolny otworzyć się na potrzeby innych i potrafi dzielić

a miłości bym nie miał,
byłbym niczym.

³Gdybym też innych nakarmił wszystkim, co posiadam,
i szczyił się, że wydałem własne ciało^a,

a miłości bym nie miał,
niczego bym nie zyskał.

⁴Miłość jest cierpliwa, szlachetna,
miłość nie zazdrości, nie przechwala się,
nie jest zarozumiąta,

⁵nie postępuje nieprzyzwoicie,
nie szuka siebie,
nie wybucha gniewem,

nie liczy doznanych krzywd,
⁶nie cieszy się z niesprawiedliwości,
lecz raduje się prawdą.

⁷Wszystko wytrzymuje,
wszystkiemu wierzy,
wszystkiemu ufa,
wszystko przetrwa.

⁸Miłość nigdy się nie kończy.
Inaczej niż dar prorokowania, który ustanie,
języki, które zanikną,
czy wiedza, której zabraknie.

⁹Tylko po części poznajemy i po części prorokujemy.

¹⁰A kiedy nadejdzie to, co doskonałe,
zaniknie to, co częściowe.

¹¹Gdy byłem dzieckiem,
mówiłem jak dziecko,
myślałem jak dziecko,
rozumowałem jak dziecko.

Gdy stałem się człowiekiem dojrzałym,
wyzbyłem się tego, co dziecięce.

¹²Teraz widzimy niewyraźnie jak w zwierciadle^a,
potem będziemy oglądać twarzą w twarz.
Teraz poznaję po części,
potem poznam tak, jak sam zostałem poznany.

a) *zwierciadło* - ówczesne
lustra z polerowanego metalu
nie dawały dobrego obrazu.

1Kor

się z innymi wszelkimi darami i dobrami, aby wzrastało wspólne dobro. Tylko dzięki miłości wszelkie ludzkie działanie zachowuje swoją wartość, staje się skuteczne i przynosi chwałę Bogu. Specyficzne dary Ducha Świętego odnoszą się do poszczególnych osób i nie wszyscy je posiadają. Życie w miłości natomiast dotyczy wszystkich wierzących w Chrystusa, i także z tego powodu miłość jest określana jako największy dar. Nikt też nie może powiedzieć, że jest pozbawiony tego daru, gdyż sam moment stworzenia człowieka przez Boga przeniknięty jest miłością. Człowiek z natury jest więc zdolny do tego, by kochać. Ponieważ ludzka miłość została zniekształcona przez grzech, Chrystus, zbawiając człowieka, przywrócił mu pierwotną zdolność kochania. Każdy, kto łączy się z Chrystusem, jest zdolny kochać nie tylko przyjaciół, ale również nieprzyjaciół. Miłość zakorzeniona w Chrystusie wolna jest od egoizmu, wypaczeń i kłamstwa. Dzięki niej ludzie mogą doświadczyć obecności Boga.

a) *wiara, nadzieja i miłość* – trzy cnoty teologiczne, najważniejsze postawy, które powinny charakteryzować chrześcijan. Są one pierwszym i fundamentalnym znakiem obecności i działania Ducha Świętego. Wiara, która na ziemi nie jest jeszcze pełnym oglądaniem spraw Bożych (2Kor 5,7), i nadzieja, która nie posiada jeszcze tego, do czego dąży (Rz 8,25) – to rzeczywistości, które przemijają. Miłość natomiast nie przemienia, bo sam Bóg jest miłością (1J 4,8.16).

b) *mówić językami* – zob. 1Kor 12,10+; por. 1Kor 12,1+.

¹³Teraz więc trwają wiara, nadzieja i miłość^a – te trzy. Z nich zaś największa jest miłość.

Dary Ducha służą budowaniu Kościoła

14 Starajcie się o miłość, ale ubiegajcie się też o dary^a duchowe, zwłaszcza o dar prorokowania. ²Kto mówi językami^b, nie mówi do ludzi, ale do Boga. Nikt bowiem tego nie rozumie, bo mówi rzeczy tajemnicze. ³Ten zaś, kto prorokuje, mówi po to, aby ludzi zbudować, zachęcić i pocieszyć. ⁴Kto mówi językami, buduje siebie samego, a kto wygłasza prorocтва, buduje Kościół. ⁵Chciałbym, abyście wszyscy mówili językami, ale jeszcze bardziej pragnę, abyście prorokowali. Większy bowiem jest ten, kto prorokuje, niż ten, kto mówi językami, chyba że tłumaczy je ku zbudowaniu Kościoła.

⁶Bracia! Gdybym przyszedł do was i mówił językami, czy mielibyście z tego pożytek, jeżeli w tym, co mówiłem, nie byłoby objawienia, wiedzy, prorocтва lub nauki? ⁷Podobnie jak z instrumentami muzycznymi. Jeśli nie można rozróżnić tonów, które wydają flet lub cytra, kto zrozumie, co na nich jest grane? ⁸Albo gdy trąba wydaje nieznaną sygnal, kto przygotowuje się do wojny? ⁹Tak samo jest i z wami. Czy ktoś was zrozumie, gdy będziecie mówić niezrozumiałym językiem? Na wiatr będziecie mówić! ¹⁰Weźcie przykład z różnych rodzajów dźwięków istniejących na świecie: każdy coś oznacza. ¹¹Jeśli jednak nie rozpoznają znaczenia dźwięku, to jestem obcy dla mówiącego, a on jest obcy dla mnie. ¹²Skoro więc gorliwie ubiegacie się o dary duchowe, starajcie się o bogactwo takich darów, które służą budowaniu Kościoła. ¹³Dlatego ten, kto mówi językami, niech się modli, aby umiał je tłumaczyć. ¹⁴Gdy modłę się językami, duch mój wprowadzie się modli, ale mój umysł nie odnosi korzyści. ¹⁵Co więc mam robić? Będę modlił się duchem i będę modlił się umysłem! Będę śpiewał duchem i będę śpiewał także umysłem! ¹⁶Jeśli wielbisz Boga jedynie w duchu, to jakże człowiek niewtajemniczony odpowie „Amen” na twoje dziękczynienie, skoro tego nie rozumie?

Dary Ducha służą budowaniu Kościoła. Podstawowym kryterium wartości każdego daru (charyzmatu), którym posługuje się chrześcijanin, jest to, na ile przyczynia się on do umacniania wiary we wspólnocie wierzących. Zgromadzenia liturgiczne nie mogą przeradzać się w ekstazy seanse, w których jedni przez drugich prześcigają się w demonstrowaniu swoich „duchowych możliwości”. Takie praktyki prowadzą do wypaczeń i zamykania się we własnym gronie, co jest sprzeczne z misyjnym i pasterskim charakterem Kościoła. Kościół od początku dbał o to, aby w liturgii nie pojawiały się żadne niezrozumiałe praktyki, które byłyby sprzeczne ze zdrowym rozsądkiem i budziłyby podejrzenie, że chodzi o magiczną otoczkę wokół spraw związanych z wiarą. Gdy jakieś symbole lub praktyki z czasem stawały się niezrozumiałe, dokonywano ich aktualizacji lub w ogóle eliminowano, gdyż wiara musi wyrażać się w znakach prostych i zrozumiałych dla ogółu wiernych. Tylko w takiej postaci przyczynia się ona do rzeczywistego wzrostu duchowego wierzących. Apostoł Paweł ma poważne zastrzeżenia co do używania daru języków na zgromadzeniach liturgicznych, tym bardziej że nie prowadzi ono do budowania atmosfery skupienia

¹⁷Ty wprowadzisz wspaniałe składasz dziękczynienie, ale drugiego to nie buduje. ¹⁸Dziękuję Bogu, że mówię językami lepiej od was wszystkich. ¹⁹W Kościele jednak wolę powiedzieć pięć słów zrozumiałych, niż innych pouczyć, niż dziesięć tysięcy słów w jakimś niezrozumiałym języku.

²⁰Bracia! Nie bądźcie dziecinni! Owszem, wobec zła bądźcie jak niemowlęta, ale w myśleniu bądźcie jak ludzie dojrzały. ²¹W Prawie^e jest napisane: *Obcymi językami i wargami obcych będę przemawiał do tego ludu, ale i tak Mnie nie posłuchają – mówi Pan*.

²²Tak więc mówienie językami nie jest znakiem dla wierzących, lecz dla niewierzących; prorokowanie natomiast nie jest dla niewierzących, lecz dla wierzących. ²³Jeśli więc zgromadzi się cały Kościół i wszyscy będą mówili językami, a przyjdą także jacyś ludzie niewtajemniczeni albo niewierzący, to czyż nie powiedzą, że jesteście szaleni? ²⁴Jeśli natomiast wszyscy będą prorokowali, a przyjdzie jakiś niewierzący albo niewtajemniczony, to zostanie przez wszystkich pouczony i oceniony ²⁵i zostanie ujawnione to, co skrywa jego serce^e. Wtedy upadnie na twarz, odda cześć Bogu i wyzna: „Naprawdę pośród was jest Bóg”.

²⁶Chodzi więc o to, bracia, że każdy ma jakiś dar – śpiewu, nauczania, objawiania Bożych tajemnic, języków, tłumaczenia języków. Kiedy się gromadzicie, niech one wszystkie służą wzajemnemu budowaniu. ²⁷Gdy mówicie językami, niech mówi dwóch albo najwyżej trzech, na przemian, a jeden niech tłumaczy. ²⁸Gdy jednak w Kościele nie ma tłumacza, to niech milczą. Niech sami mówią do Boga. ²⁹Podobnie niech przemawia dwóch albo trzech prorokujących, a pozostali niech to rozważają. ³⁰Ale jeśli ktoś inny z zasiadających otrzyma jakieś objawienie, wtedy ten pierwszy niech zamilknie. ³¹Potem kolejno wszyscy możecie prorokować, aby wszyscy zostali pouczeni i doznali pociechy. ³²Niech prorokujący nie nadużywają darów duchowych, ³³ponieważ Bóg nie jest Bogiem zamętu, lecz pokoju^e. Tak jak to jest między świętymi^e we wszystkich Kościołach, ³⁴kobiety w Kościołach niech milczą, bo nie pozwala im się mówić^e. Tak zresztą stanowi Prawo. ³⁵Jeśli chcą się czegoś nauczyć, to niech w domu pytają swoich mężów.

a) Zakaz dotyczący przemawiania kobiet w Kościele należy interpretować w kontekście zamieszania i podziałów, które pojawiły się w korynckiej wspólnoty. Apostoł wzywa chrześcijan z Koryntu, aby ich spotkania liturgiczne odbywały się w sposób godny i uporządkowany, a jako przykład ukazuje im praktykę Kościołów w Syrii i Palestynie. Zakaz motywowany jest przyjętym obyczajem oraz poczuciem przyzwoitości. Jako taki jest on ściśle związany z konkretną kulturą i czasem i nie może być traktowany jako kryterium postępowania obowiązujące także w czasach dzisiejszych. Kiedy Paweł podejmuje refleksję teologiczną nad relacją między mężczyzną a kobietą, z przekonaniem głosi prawdę o równej godności każdej osoby ludzkiej (1Kor 11,11n; Ga 3,26-28).

1Kor

i modlitwy, ale do zamieszania. Mówienie językami tzw. glosolalia (1Kor 12,10+) jest ważnym darem i ma wpływ na umocnienie wiary chrześcijan. Obok osoby, która została przez Boga obdarzona darem języków, musi być jednak ktoś, kto ma dar tłumaczenia języków. Dopiero wtedy dar mówienia językami staje się pożyteczny dla wspólnoty. Dla wierzących najważniejsze ma być skoncentrowanie się nie na tym, co oni mówią do Boga, ale co Bóg mówi do nich. Przede wszystkim należy więc słuchać nauki Jezusa Chrystusa i starać się ją dobrze zrozumieć, aby następnie wcielać ją w życie. Do właściwego przyjmowania słów Jezusa szczególnie przyczynia się dar prorocstwa, który należy rozumieć jako wyjaśnianie spraw Bożych zawartych w Piśmie Świętym, dawanie pouczeń i umacnianie wiary. Chrześcijanie muszą być świadomi, że prawdziwym wyrazem życia w Duchu Świętym nie jest wielość i wyjątkowość posiadanych darów, ale uznanie Jezusa Chrystusa za swojego Pana i naśladowanie w swoim życiu Jego postawy miłości.

a) *poroniony płód* - zwrot ten służy Pawłowi do wyrażenia własnej pokory wobec Jezusa i tajemnic wiary, które otrzymał i które głosił.

Nie wypada przecież, żeby kobieta mówiła w Kościele. ³⁶W końcu czy to od was wyszło słowo Boga? Czy tylko do was przybyło?

³⁷Jeśli ktoś uważa, że jest prorokiem^s lub ma inny dar duchowy, niech uzna, że to, co piszę, jest przykazaniem^s Pana. ³⁸Jeśli ktoś to zlekceważy, sam będzie zlekceważony. ³⁹Bracia! Ubiegajcie się więc o dar proroctwa i nie zabraniajcie mówić różnymi językami. ⁴⁰Wszystko jednak niech odbywa się godnie i w ustalonym porządku.

Zmartwychwstanie Chrystusa

15 ¹Bracia! Przypominam wam Ewangelię^s, którą wam głosiłem. Przyjęliście ją i w niej trwacie. ²Przez nią też jesteście zbawieni, jeśli zachowujecie ją w takiej postaci, w jakiej ją głosiłem. Chyba że uwierzyliście na próżno. ³Przed wszystkim przekazałem wam to, co sam przyjąłem, że Chrystus^s umarł za nasze grzechy^s zgodnie z Pismem, ⁴że został pogrzebany i trzeciego dnia zmartwychwstał zgodnie z Pismem. ⁵Ukazał się Kefasowi, a potem Dwunastu. ⁶Następnie ukazał się ponad pięciuset braciom równocześnie. Większość z nich żyje do dziś, niektórzy już umarli. ⁷Następnie ukazał się Jakubowi, potem wszystkim apostołom^s, ⁸a w końcu ukazał się mnie, ostatniemu ze wszystkich, jakby poronionemu płodowi^s. ⁹Jestem bowiem najmniejszy spośród apostołów, niegodny nawet, by nazywać się apostołem, bo prześladowałem Kościół Boży. ¹⁰Dzięki łasce Bożej jednak jestem tym, kim jestem. A łaska ta nie została zmarnowana, lecz zaowocowała, bo natrudziłem się więcej od nich wszystkich, wprowadzić nie ja, tylko łaska Boża ze mną. ¹¹Tak głosimy: i ja, i oni, a wy w to uwierzyliście.

Zmartwychwstanie wierzących w Chrystusa

¹²Jeśli się więc naucza, że Chrystus^s zmartwychwstał, jakże mogą mówić niektórzy spośród was, że nie ma zmartwychwstania?

¹³Jeśli bowiem nie ma zmartwychwstania, to i Chrystus nie

Zmartwychwstanie Chrystusa. Wersety 3-4 zawierają najstarsze spisane wyznanie wiary, które ukazuje podstawową prawdę zbawczą: Jezus umarł, został pogrzebany, po trzech dniach zmartwychwstał. Paweł łączy do tej prawdy listę uczniów, którzy po Zmartwychwstaniu Jezusa widzieli Go żywego i mieli z Nim bezpośredni kontakt. Apostoł zaznacza również, że Chrystus przez swoją Śmierć i Zmartwychwstanie wypełnił proroctwa zapowiedzi ST. Do Niego odnosiła się pieśń o cierpiącym Słudze Pańskim (Iz 53,1-12) oraz znak Jonasza, na który sam wskazał (Mt 12,40). Paweł podkreśla, że od początku istnienia Kościoła prawda o Śmierci i Zmartwychwstaniu Jezusa stanowi fundamentalną i niezmienną treść wiary. Jest ona przekazywana z pokolenia na pokolenie, aby nikt nie został pozbawiony możliwości uwierzenia w Jezusa i zbawienia wiecznego, które jest Jego darem.

Zmartwychwstanie wierzących w Chrystusa. Koryntianie, będąc pod silnym wpływem gnostycyzmu i filozofii platońskiej, uważali świat materialny za coś, co jest tylko marnym odbiciem doskonałego świata duchowego. W tym sensie także ciało ludzkie jawiło się im jako więzienie duszy. Według nich dopiero śmierć wyzwala człowieka z niewoli materii i wprowadza w pełnię istnienia. Dla Koryntian materia była

zmarłychwstał. ¹⁴Jeśli zaś Chrystus nie zmarłychwstał, to próżne jest nasze głoszenie i próżna jest wasza wiara. ¹⁵Jeśli umarli nie zmarłychwstają, to świadczymy przeciw Bogu, że wskrzesił Chrystusa, którego nie wskrzesił. I wtedy jesteśmy fałszywymi świadkami. ¹⁶Jeśli więc umarli nie zmarłychwstają, to i Chrystus nie zmarłychwstał, ¹⁷a jeśli Chrystus nie zmarłychwstał, to na nic wasza wiara i nadal jesteście w grzechach^s. ¹⁸Wówczas także ci, którzy pomarli w Chrystusie, są zgubieni. ¹⁹Jeśli Chrystus jest naszą nadzieją tylko w ziemskim życiu, to jesteśmy bardziej godni pożałowania niż wszyscy ludzie. ²⁰Chrystus jednak zmarłychwstał, i to jako pierwszy^a!

²¹Skoro śmierć przyszła przez człowieka, to przez Człowieka przyjdzie także zmarłychwstanie. ²²Jak bowiem przez jedność z Adamem^s wszyscy umierają, tak też przez jedność z Chrystusem wszyscy będą przywrócenii do życia. ²³Każdy we właściwej kolejności: najpierw Chrystus, potem ci, którzy będą należeć do Chrystusa, gdy On przyjdzie. ²⁴Na końcu, gdy zniszczy wszelkie zwierzochności i wszelką władzę, i moc, przekaże Królestwo Bogu i Ojcu. ²⁵Potrzeba, aby królowała, *aż położy wszystkich nieprzyjaciół pod swoje stopy*. ²⁶Ostatnim wrogiem, jaki zostanie pokonany, będzie śmierć, *wszystko bowiem rzucił pod Jego stopy*. Kiedy mówi, że zostało poddane *wszystko*, to oczywiście, oprócz Tego, który Mu wszystko podporządkował. ²⁸Kiedy już wszystko zostanie Mu poddane, wówczas i Syn zostanie poddany Temu, który poddał Mu wszystko, aby Bóg był wszystkim we wszystkich.

²⁹Gdyby tak nie było, cóż uczynią ci, którzy przyjmują chrzest^t za zmarłych? Jeśli zmarli w ogóle nie zmarłychwstają, po co przyjmuje się za nich chrzest^b? ³⁰A my po co się ciągle narażamy?

³¹Przysięgam, że codziennie umieram za was, ponieważ jesteście moją chlubą w Chrystusie Jezusie^s, naszym Panu^s. ³²Gdybym tylko z ludzkich względów walczył w Efezie z dzikimi zwierzętami, jaką miałbym z tego korzyść? Jeśli umarli nie zmarłychwstają, *jedźmy i pijmy, bo jutro pomrzemy*. ³³Nie łudźcie się! *Złe rozmowy*

a) jako pierwszy - dosł. jako pierworodny. Tym terminem określano ofiarę składaną Bogu z wszystkiego, co się pierwsze narodziło na polu i w zagrodzie. Mianem pierworodny określano też pierworodne dziecko, które było poświęcone Bogu (Wj 13,2; 23,19). Śmierć i Zmarłychwstanie Chrystusa stanowi początek, który wszystkim ludziom otwiera drogę do życia w zjednoczeniu z Bogiem.

b) Zwyczaj przyjmowania chrztu za umarłych nie jest znany z żadnych innych przekazów historycznych, dotyczących pierwszych wspólnot chrześcijańskich. Być może wiązał się on ze specyficznym sposobem pojmowania tego sakramentu przez Koryntian, którzy mogli interpretować go w świetle znanych im pogańskich obrzędów (1Kor 1,12-15). Paweł nie zajmuje stanowiska odnośnie do samego zwyczaju, ale wykazuje, że ta praktyka Koryntian pozostaje w sprzeczności z negowaniem przez nich prawdy o zmarłychwstaniu umarłych.

więc czymś złym, bo stanowiła niejako przeszkodę w dotarciu do świata ducha. Poglądy te utrudniały przyjęcie chrześcijańskiej nauki, w której jest mowa o zmarłychwstaniu ciała. W semickiej wizji świata, opartej na Bożym objawieniu, cały świat: materia i duch, jest dobry, ponieważ pochodzi od Boga, jedynego Stwórcy. Człowiek jest jednością psychofizyczną. Dusza i ciało stanowią nierozzerwalną całość. Śmierć, która dokonuje rozdzielenia duszy od ciała, jest stanem chwilowym, którego kresem jest zmarłychwstanie ciała. Niezbitym dowodem na to, że każdy człowiek po śmierci powstanie z martwych, jest Zmarłychwstanie Jezusa, które zostało potwierdzone przez wielu naocznych świadków. Zmarłychwstanie Jezusa Chrystusa jest istotną prawdą wiary i podstawowym źródłem nadziei chrześcijan. To ono nadało sens krzyżowej ofierze Jezusa. W Zmarłychwstaniu ukazała się w całej pełni godność Jezusa jako Boga i Zbawiciela. Syn Boży przyszedł na świat, aby wybaczyć ludzkość od grzechu i śmierci wiecznej. Gdyby jednak nie zmarłychwstał, Jego misja skończyłaby się z chwilą Jego śmierci, a ludzie nadal pozostawaliby w grzechach, w sytuacji beznadziejnej (w. 17). Podważenie prawdy o Zmarłychwstaniu oznaczałoby przekreślenie istoty chrześcijaństwa.

a) Cytat ze sztuki *Thais* greckiego komediopisarza Menandra. Prawdopodobnie w czasach Pawła było to powszechnie znane przysłowie.

*psują dobre obyczaje*³⁴. ³⁴Obudźcie się naprawdę i nie grzeszcie! Niestety są tacy, którzy nie wiedzą, kim jest Bóg. A mówię to, żebyście się zawstydzili!

Uczestnictwo wierzących w chwale Chrystusa

³⁵Lecz ktoś powie: „Jak umarli zmartwychwstają? Jakie będą mieli ciała³⁵, gdy przyjdą?”³⁶ Głupcze! Czy to, co zasiane, powraca do życia, jeśli wpierv nie obumrze?³⁷ To, co zasiewasz, nie jest przecież od razu rośliną, którą będzie potem, ale zwykłym ziarnem, na przykład pszenicy lub czegoś innego.³⁸ Dopiero Bóg daje mu wygląd według swej woli, każdemu ziarnu daje własny wygląd.³⁹ Nie każde ciało jest takie samo: inne ciała mają ludzie, a inne – bydło, jeszcze inne – ptaki i ryby.⁴⁰ Są też ciała niebieskie i ciała ziemskie. Inne jest piękno tych niebieskich, a inne ziemskich.⁴¹ Inny jest blask słońca, inny księżyca, jeszcze inny gwiazd. Gwiazda też od gwiazdy różni się blaskiem.⁴² Tak też jest ze zmartwychwstaniem. Sieje się niszczone, powstaje niezniszczalne;⁴³ sieje się mało wartościowe, a zmartwychwstaje chwalebne; sieje się słabe, a zmartwychwstaje mocne;⁴⁴ sieje się ciało zmysłowe, a powstaje ciało duchowe. Jeśli jest ciało zmysłowe, powstaje ciało duchowe.⁴⁵ Jest napisane: *Stał się pierwszy człowiek, Adam⁴⁶, istotą żyjącą*, a ostatni Adam duchem ożywiający.⁴⁶ Nie to, co duchowe, było najpierw, ale to, co zmysłowe. Dopiero potem było duchowe.⁴⁷ Pierwszy człowiek utworzony z ziemi jest prochem, drugi Człowiek jest z nieba.⁴⁸ Ci z prochu ziemi są tacy jak ten z prochu, a ci z nieba – tacy jak Ten z nieba.⁴⁹ I jak zaczęliśmy nosić w sobie obraz człowieka z prochu ziemi, tak zaczniemy nosić w sobie obraz Tego z nieba.

⁵⁰ Bracia! Mówię wam, że to, co śmiertelne, nie może osiągnąć królestwa Bożego, ani to, co niszczone, nie ma udziału w niezniszczalnym.⁵¹ Oto ogłaszam wam tajemnicę: Nie wszyscy umrzymy, ale wszyscy będziemy przemienieni⁵² nagle, w jednej

Uczestnictwo wierzących w chwale Chrystusa. Niezrozumienie i opory, które od początku towarzyszyły chrześcijańskiej nauce o zmartwychwstaniu (Dz 17,32), wynikały często z niewłaściwego rozumienia tej prawdy. Paweł wyjaśnia, że zmartwychwstanie nie oznacza zwyczajnego powrotu do ziemskiego życia sprzed śmierci. Nie sprowadza się też do ożywienia ciała, które człowiek miał, zanim umarł. Istotą zmartwychwstania jest pełne zjednoczenie z Bogiem i otrzymanie życia, które już nigdy się nie kończy. Człowiek, zmartwychwstając, doświadcza więc istotnej przemiany, której dokonać może tylko Bóg. Zmartwychwstanie jest zbawczą konsekwencją życia w łączności z Chrystusem i przyjęcia Ducha Bożego (Rz 8,11). Jezus Chrystus zmartwychwstał we własnym ciele (Łk 24,39), ale nie powrócił do ziemskiego życia. Podobnie wszyscy, którzy zostaną ożywieni przez Chrystusa, zmartwychwstaną we własnych ciałach, ale ich ciała będą przekształcone w ciała duchowe. Wiara w zmartwychwstanie nie koncentruje się na tym, jak będzie wyglądać zmartwychwstałe ciało, ale przede wszystkim wskazuje na to, że człowiek po śmierci nie zatraci swojej tożsamości. Co więcej, będąc na zawsze z Chrystusem (J 14,3; Flp 1,23; 1Tes 4,17), stanie się zdolny odczytać i przyjąć swoją najgłębszą tożsamość. Zrozumie więc w pełni, że jest dzieckiem Boga. Wtedy też będzie mógł oglądać Boga twarzą w twarz (1Kor 13,12; por. J 3,3) i doświadczy tego, czego w ziemskim życiu nie był w stanie sobie nawet wyobrazić, a tym bardziej zrozumieć

chwili, w mgnieniu oka, na sygnał ostatniej trąby. Kiedy ona zabrzmi, umarli zostaną wskrzeszeni niezniszczalni i my zostaniemy przemienieni. ⁵³Musi bowiem to, co zniszczalne, przyoblec niezniszczalne, a to, co śmiertelne, przyoblec nieśmiertelne. ⁵⁴Gdy już to, co zniszczalne, przyoblecze się w niezniszczalne, a to, co śmiertelne, przyoblecze się w nieśmiertelne, wtedy spełni się słowo, które zapisano: *Zwycięstwo pochłonęło śmierć. ⁵⁵Gdzież jest, o śmierci, twoje zwycięstwo? Gdzież jest, o śmierci, twój oścień?* ⁵⁶Ządłem śmierci jest grzech^a, a siłą grzechu jest Prawo^b. ⁵⁷Niech będą dzięki Bogu, który daje nam zwycięstwo przez Pana^c naszego Jezusa^d Chrystusa^e. ⁵⁸Bracia moi umiłowani, bądźcie więc wytrwali, niezachwiani, bez reszty oddani dziełu Pana. Zawsze pamiętajcie, że dzięki Panu wasz trud nie jest daremny.

a) *Galacja* – zob. Ga 1,2+.

b) *pierwszy dzień tygodnia* – to pierwszy dzień po szabacie, czyli niedziela. Wybór tego dnia na dzień zbiórki pozwala przypuszczać, że już od samego początku chrześcijaństwa niedziela posiadała szczególne znaczenie i była dniem zbierania się i celebracji Eucharystii (Dz 20,7; Mt 28,1; Ap 1,10).

1Kor

Pomoc ubogim znakiem jedności chrześcijan

16 ¹Co do zbiórki na rzecz świętych^f i wyuczyńcie tak, jak zarządziłem w Kościołach Galacji^a. ²Niech każdy, komu dobrze się powodzi, odkłada coś w każdy pierwszy dzień tygodnia^b, aby nie robić zbiórki dopiero wtedy, gdy przyjdę. ³Kiedy przybędę, to posłę z moim listem do Jeruzalem^c tych, którym ufacie, aby dostarczyli wasze ofiary. ⁴A jeśli będzie potrzeba, bym i ja poszedł, to oni pojedą ze mną.

Planowana podróż do Koryntu

⁵Zamierzam przejść przez Macedonię. Kiedy przez nią przejdę, przybędę do was. ⁶Być może zatrzymam się wśród was i może pozostanę na zimę. Potem wyprawicie mnie w dalszą drogę. ⁷Nie chcę przecież widzieć was tylko przelotnie. Mam nadzieję, że na jakiś czas pozostanę z wami, jeśli Pan^d pozwoli. ⁸Tymczasem aż do Pięćdziesiątnicy^e zatrzymam się w Efezie, ⁹ponieważ szeroko otworzyła się przede mną brama pracy, a przeciwnicy są liczni.

(1Kor 2,9). Jezus był całkowicie świadomy tego, że zanim objawi się Jego chwala, przejdzie przez straszną mękę i śmierć (Mk 14,33n; Hbr 5,7n). Przyjął jednak to doświadczenie, wiedząc, że w ten sposób wypełni się wola Boga i śmierć zostanie na zawsze pokonana. Doświadczając na sobie ludzkiej śmierci, Jezus zjednoczył się z wszystkimi ludźmi, którzy przechodzą przez to trudne i bolesne doświadczenie i zakorzenieli w ludziach nieśmiertelną nadzieję. Dlatego dla wierzących w Chrystusa śmierć nie jawi się już jako całkowita zagłada i ostateczny koniec człowieka, ale jako rzeczywistość, która prowadzi do spotkania z Bogiem i życia razem z Nim. Paweł ma świadomość, że śmierć jest konsekwencją grzechu człowieka (Rz 6,23), ale z mocą głosi, że ci, którzy umierają w zjednoczeniu z Chrystusem i w Nim pokładają nadzieję, dzięki Niemu doświadczą zmartwychwstania i wiecznego szczęścia. (Rz 6,3-9; Flp 3,10n).

Pomoc ubogim znakiem jedności chrześcijan. Chrześcijanie wezwani są do jedności i solidarności (Rz 15,26n; 2Kor 9,12-14). Jednym z istotnych zadań chrześcijan jest troska o ubogich. Dotyczy ona w pierwszym rzędzie sióstr i braci w wierze, ale obejmuje także wszystkich potrzebujących, niezależnie od ich rasy, narodowości, statusu społecznego, kultury itd. (Ga 2,10). Pomoc greckich wspólnot (Dz 24,17) dla znajdujących się w trudnej sytuacji chrześcijan mieszkających w Judei (Dz 11,29) była konkretnym wyrazem miłości bliźniego (2Kor 8,8-15; 9,6-8).

a) *Stefanas, Fortunat i Achaik* – być może oni przywieźli Pawłowi list Koryntian (1Kor 7,1).

b) *Marana tha* – wyrażenie aramejskie, które podobnie jak hebr. *amen* czy *alleluja* weszło do użytku liturgicznego pierwszych chrześcijan. Można je czytać na dwa różne sposoby: *marana-tha* – ‘Panie, przyjdź!’ (wyraża nadzieję i oczekiwanie na ostateczne przyjście Chrystusa; 1Kor 11,26; Ap 22,20) oraz *maran-atha* – ‘Pan przychodzi’ (wyraża pewność obecności Chrystusa wśród wierzących).

¹⁰Gdy przybędzie Tymoteusz, to uważajcie, by mógł przebywać wśród was bez obaw. Przecież on tak samo jak ja pracuje dla sprawy Pana. ¹¹Niech go nikt nie lekceważy. Odeślijcie go w pokoju⁴, aby dotarł do mnie. Czekam na niego wraz z braćmi⁵. ¹²Co do Apollosa, brata, to bardzo go prosiłem, aby wraz z braćmi poszedł do was. Niestety nie miał chęci iść teraz, ale przyjdzie, gdy nadarzy się okazja.

Zachęty i pozdrowienia

¹³Czuwajcie! Trwajcie w wierze! Bądźcie mężni i silni! ¹⁴Wszystko u was niech się dzieje w miłości! ¹⁵Bracia! Wiecie, że rodzina Stefanasa jest pierwociną Achai i że on sam oddał się posłudze świętym⁶. Dlatego zachęcam was, abyście ¹⁶byli posłuszni jemu oraz tym, którzy pracują i trują się z wami. ¹⁷Cieszę się z przybycia Stefanasa, Fortunata i Achaika⁷, bo oni wypełnili mi pustkę po was. ¹⁸Oni podnieśli mnie i was na duchu. Takich ludzi szanujcie! ¹⁹Pozdrawiają was Kościoły Azji⁸. Serdecznie pozdrawia was Akwila i Pryscylla wraz z Kościołem, który gromadzi się w ich domu. ²⁰Pozdrawiają was wszyscy bracia. Pozdrowcie się wzajemnie świętym pocałunkiem. ²¹Własnoręcznie dopisuję pozdrowienie – Paweł. ²²Jeśli ktoś nie kocha Pana⁹, niech będzie wyłączony ze wspólnoty. *Marana tha!* ²³Łaska Pana Jezusa⁹ niech będzie z wami! ²⁴Miłość moja z wami wszystkimi w Chrystusie⁹ Jezusie.

SŁOWNIK

SŁOWA OZNACZONE W TEKŚCIE ZNAKIEM (S)

ADAM (hebr. *adam* – ‘człowiek’) – imię własne postaci ukazanej w pierwszych rozdziałach *Księgi Rodzaju* (Rdz 1 – 5). Częściej termin ten występuje w Piśmie Świętym w znaczeniu ogólnym jako ‘człowiek’, ‘ludzkość’ i ‘rodzaj ludzki’ (np. Rdz 1,26n; 2,7). Jest też pokrewny z hebr. rzeczownikiem rodzaju żeńskiego *adama* oznaczającym ‘ziemię uprawną’ (Rdz 2,7). Autorzy NT, nawiązując do obrazów zawartych w ST, mówią o pierwszym Adamie – ziemskim, który okazał się nieposłuszny nakazowi Boga. Jego grzech symbolizuje nieposłuszeństwo wszystkich ludzi wobec Stwórcy (np. Rz 3,23; 5,12). Skutkiem odwrócenia się człowieka od Boga jest śmierć, której doświadcza cały rodzaj ludzki (np. Mdr 1,13-16). Pierwszemu Adamowi przeciwstawiony został ostatni Adam – z nieba, czyli Jezus Chrystus, którego posłuszeństwo Bogu dało początek nowemu życiu ludzkości (np. Rz 5,12-21; 1Kor 15,22).

ALLELUJA (hebr. *hallelu jah* – ‘wysławiajcie Boga’) – żydowska aklamacja liturgiczna wyrażająca radość. W ST pojawia się tylko w *Księdze Psalmów* (Ps 104 – 150). Tłumacze *Septuaginty* (LXX), *Wulgaty* i innych starożytnych oraz nowożytnych przekładów Biblii transliterują to hebrajskie wezwanie, nie tłumacząc go. Posługiwano się nim nie tylko w liturgii. Żydzi z diaspory stosowali je jako okrzyk wyrażający radość i dziękczynienie Bogu za Jego dzieła. Stało się ono także nieodłącznym elementem liturgii chrześcijańskiej jako aklamacja wyrażająca uwielbienie Boga.

AMALEKICI – lud koczowniczy, wywodzący się od Amaleka, wnuka Ezawa, potomka

Abrahama (Rdz 36,12-16). Według Rdz 14,7, Amalekici byli już obecni w historii wtedy, gdy żył Abraham. Balaam, wypowiadający wyrocznię, zapisaną w Lb 24,20, widzi w nich pradawny lud, który będzie skazany na zagładę. W czasie wędrówki z Egiptu do Ziemi Obiecanej Izraelici zostali zaatakowani na Półwyspie Synajskim przez przebywających tam Amalekitów (Wj 17,8-16). Po zamieszkaniu Izraelitów w Kanaanie amalekiccy koczownicy często napadali na izraelskie wioski (1Sm 30,1-20). Ostatnie wzmianki biblijne o Amalekitach odnoszą się do czasów króla Dawida. Do ich ostatecznej zagłady doprowadziły prawdopodobnie liczne wojny, zwłaszcza z Izraelitami (Pwt 25,17-19).

AMEN (hebr. *amen* – ‘być mocnym’, częściej tłumaczone jako ‘zaprawdę’, ‘tak jest’) – w ST słowo to funkcjonowało jako wypowiedziana indywidualnie lub wspólnotowo aklamacja, będąca uroczystym potwierdzeniem przymierza, przysięgi, polecenia (np. Lb 5,22; Pwt 27,15nn; Ne 5,13). Słowo *amen* wyraża ideę bycia stałym, godnym zaufania, wiarygodnym, bezpiecznym. Często stanowiło konkluzję psalmów i innych modlitw. Starożytne i nowożytne przekłady Biblii stosują je w jego oryginalnym brzmieniu. Jezus posługiwał się nim dla potwierdzenia wagi swoich słów. (W ramach tego przekładu *amen* jest tłumaczone jako ‘zapewniam was’, zob. np. Mt 5,18; Mk 3,28; Łk 4,24. Podwójne *amen* – występujące tylko w *Evangelii według św. Jana* – zostało przetłumaczone jako ‘uroczyście zapewniam was’, zob. np. J 1,51). W pierwszych wspólnotach chrześcijan, opierając się na tradycji ST, każdą modlitwę kończono,

wypowiadając słowo *amen* jako wyraz odpowiedzi Kościoła na obietnice dane mu w Chrystusie (2Kor 1,20).

AMMONICI (od hebr. *ammon* – ‘ludowy’, ‘mój lud’) – aramejski lud wywodzący się od Lota, bratanka Abrahama (Rdz 19,30-38). Zamieszkiwali tereny nad wschodnim dopływem Jordanu Jabbokiem, na wschód i na północ od Morza Martwego. Ich terytorium znajdowało się na terenie dzisiejszej Jordanii. Państwo Ammonitów powstało na przełomie epok brązu i żelaza (1500-1000 przed Chr.). Stolicą była Rabba położona w miejscu, gdzie znajduje się obecna stolica Jordanii – Amman. W Piśmie Świętym zostały opisane liczne wojny Izraelitów z Ammonitami, które rozpoczęły się niedługo po przybyciu Izraelitów do Kanaanu (np. Sdz 10,7-9). Zwycięską walkę z Ammonitami stoczył sędzia Jefte (Sdz 11). Pokonał ich również Saul pod Jabesz w Gileadzie (1Sm 11) oraz Dawid w bitwie pod Rabba (2Sm 11,14-21). Pomimo tych klęsk państwo Ammonitów przetrwało, a w okresie asyryjskim (VIII-VII w. przed Chr.) znacznie wzrosło jego znaczenie na Bliskim Wschodzie. Świadczą o tym liczne znaleziska archeologiczne z tego okresu, teksty asyryjskie oraz pisma proroków ST (np. Jr 49,1-6; Ez 25,1-7; Am 1,13-15; So 2,8). Państwo Ammonitów prawdopodobnie zostało wcielone do nowobabilońskiego imperium Nabuchodonozora i już nigdy się nie odrodziło. Niewiele można powiedzieć na temat religii Ammonitów. Wiadomo tylko, że ich najważniejszym bóstwem był, czczony także przez Fenicjan, Milkom. Zob. KANAAN.

AMORYCI (hebr. *emori*, akad. *ammuru* – ‘zachodni’) – jedna z grup etnicznych zamieszkujących Kanaan w czasach poprzedzających przybycie tam Izraelitów. W Piśmie Świętym słowo to ma kilka znaczeń. Może odnosić się do mieszkańców Kanaanu

w ogólności (np. Rdz 14,7,13; 48,22; Pwt 3,8; 4,48; Sdz 6,1-10; 1Krl 21,26), do mieszkańców terenów górzystych, dla odróżnienia od mieszkańców nizin (Lb 13,29) lub może oznaczać konkretny naród, posiadający swoje państwo, rządzone przez króla (Lb 21,21-31; Pwt 2,26-35). Początek królestwa Amorytów należy łączyć z plemionami semickich nomadów, którzy w trzecim tysiącleciu przed Chr. utworzyli własne państwo, obejmujące znaczną część Mezopotamii i Syrii. W tekstach klinowych i egipskich znajdują się świadectwa o Amorytach, posługujących się językiem semickim. Przedstawieni są w nich jako lud politycznie dominujący nad Mezopotamią w początkach II tysiąclecia przed Chr. Dla Izraelitów Amoryci byli bałwochwalcami, których Bóg usunął z Kanaanu za popełnianie niegodziwości (Joz 24,15; Sdz 6,10). Zob. KANAAN.

ANAKICI – potomkowie Anaka, zamieszkujący tereny południowego Kanaanu, w okolicach Hebronu (Lb 13,22,28). Przyпуска się, że byli spokrewnieni z Filistynami i przywędrowali do Kanaanu z okolic Morza Egejskiego. Izraelici uważali, że Anakici pochodzą od gigantów mających cechy boskie i ludzkie (Lb 13,33). Chociaż w Pwt 9,2 zostali przedstawieni jako niepokonani, nie uległ im Kaleb, który przepędził ich z Hebronu (Joz 15,14; Sdz 1,20). O Anakitach wspominają także źródła egipskie. Zob. KANAAN.

ANIOŁ (hebr. *mal'ak*, gr. *angelos* – ‘zwiastun’, ‘posłaniec’) – istota duchowa, podporządkowana Bogu, któremu służy w różny sposób, zależny od potrzeby konkretnej sytuacji. W księgach ST nie wspomina się często o aniołach jako pośrednikach między Bogiem a ludźmi. Według opisów biblijnych Bóg najczęściej zwracał się do ludzi w sposób bezpośredni. Rozwój myśli religijnej

sprawił, że Izraelici coraz mocniej podkreślali wszechmoc Boga i tym samym stawał się On dla nich coraz bardziej niedostępny, odległy. Wówczas w świadomości religijnej Żydów ugruntowało się przekonanie o istnieniu aniołów – istot pośredniczących w kontakcie Boga z człowiekiem. Biblia nie zawiera żadnych informacji na temat ich natury. Tożsamość aniołów określa ich misja, w której oznajmniają ludziom wolę Boga. Zadaniem aniołów jest również troska o ludzi (np. Ps 91,11). Bóg posłał swojego anioła, który przeprowadził Izraelitów z Egiptu do Ziemi Obiecanej (Wj 23,20nn). Obecność aniołów pośród ludu była potwierdzeniem i symbolem realnej obecności samego Boga. Mogli też pełnić misję niszycielską (np. Rdz 19,1nn – zniszczenie Sodomy; 2Krl 19,35 – zniszczenie armii asyryjskiej) lub zwiastować nieszczęście (Ps 78, 49). Niekiedy nazywani są świętymi (Hi 5, 1; Ps 89, 6; Dn 4, 10) albo synami Bożymi (Ps 29, 1; 89, 7). W imię Boga aniołowie mogą także odpuszczać ludziom grzechy. W NT aktywność aniołów widoczna jest szczególnie na początku Nowego Przymierza w kontekście poczęcia, narodzenia i pierwszych lat życia Jezusa na ziemi (Mt 1,20.24; 2,13.19; Łk 1 – 2). Anioł towarzyszył Jezusowi także w czasie kuszenia na pustyni oraz przed Męką w czasie modlitwy w Ogrodzie Oliwnym (np. Mt 4,11; Łk 22,43). Autorzy NT ukazują również istotną rolę aniołów w przekazie Bożego orędzia oraz w rozszerzaniu się i wzroście Kościoła (np. Dz 8,26; 10,3nn). Dopiero w czasach NT nastąpiło wyraźne rozróżnienie aniołów na tych, którzy są wysłannikami Boga, oraz na demony – uosabiające zło, szkodzące człowiekowi. Zob. DEMON, OPEŁTANIE.

ANTIOCHIA SYRYJSKA – miasto położone nad rzeką Orontes (dzisiejsze Antakya w Turcji); założone przez Seleukosa Nikatora

w 300 r. przed Chr.; zdobyte w 64 r. przed Chr. przez Rzymian, stało się stolicą rzymskiej prowincji Syrii. Wielki ośrodek handlu i kultury greckiej, zamieszkały przez Rzymian, Greków, Syryjczyków i Żydów. Pod względem powierzchni i bogactwa trzecie po Rzymie i Aleksandrii miasto Cesarstwa Rzymskiego. Tam powstała jedna z pierwszych i największych wspólnot chrześcijańskich poza Palestyną. W Antiochii Syryjskiej wyznawcy Chrystusa po raz pierwszy zostali nazwani chrześcijanami (Dz 11,26). Stała się ona bazą dla misji ewangelizacyjnych prowadzonych przez Pawła Apostoła (Dz 13,1-3) i ważnym centrum kształtowania się myśli chrześcijańskiej.

ANTYCHRYST (gr. *antichristos* – ‘wróg Chrystusa’) – przeciwnik Boga, odstępca podważający godność Jezusa jako Syna Bożego i Chrystusa. Termin ten w NT występuje tylko w pismach apostoła Jana, gdzie używany jest na oznaczenie tajemniczej postaci lub jakiejś wrogiej Chrystusowi siły. Mówiąc o antychryście, trudno jest wskazać jakieś konkretne osoby, ale z pewnością jest nim każdy, kto nie uznał faktu mesjańskiego posłannictwa Jezusa i sprzeciwia się głoszeniu Jego Ewangelii. Prawda dotycząca wrogów Chrystusa obecna jest również w innych pismach NT, choć została wyrażona za pomocą innych terminów. Ewangelicści zapowiadają nadejście fałszywych chrystusów na końcu czasów (Mt 24,24); apostoł Paweł mówi o człowieku niegodziwym, który stawia siebie ponad Bogiem (2Tes 2,3-12). W *Apokalipsie św. Jana* autor przedstawia antychrysta jako bestię budującą swoje królestwo (Ap 13), która ostatecznie zostanie pokonana przez Chrystusa (Ap 19,11-20).

APOSTOŁ (gr. *apostolos* – ‘wysłannik’, ‘posłaniec’) – tytuł zarezerwowany w NT dla osób powołanych przez Jezusa i obdarzonych

specjalną misją. W Ewangeliach termin ten odnoszony jest przede wszystkim do ustanowionego przez Jezusa kolegium Dwunastu, czyli Jego najbliższych współpracowników (np. Mt 10,2-4). Apostołowie towarzyszyli Mu podczas całej działalności publicznej i jako wiarygodni świadkowie Jego nauczania, Męki i Zmartwychwstania stali się później głosicielami Ewangelii, kontynuatorami Jego misji oraz fundamentem tworzącej się wspólnoty Kościoła. Do grona apostołów został zaliczony również Paweł z Tarsu (Dz 9,11; 22,3), któremu tradycja przypisała tytuł Apostoła Narodów (Rz 11,13). W I w. po Chr. mianem apostołów określano misjonarzy głoszących Ewangelię poganom, ale tytuł ten odnosił się wyłącznie do osób z pierwszego pokolenia chrześcijan, pamiętających Jezusa.

ARAM, ARAMEJCZYCY - silne państwo (lub federacja państw), które nabrało wielkiego znaczenia na początku I tysiąclecia przed Chr. i walczyło z Izraelem o władzę nad terytorium Palestyny. O Aramie, jako terytorium nad górnym Eufratem, znajdujemy wzmianki już na tabliczkach klinowych z Aram-Sin (z ok. 2300 r. przed Chr.) oraz z Drehem (z ok. 2000 r. przed Chr.). Hebrajski termin *aram* występuje w Piśmie Świętym zarówno w odniesieniu do obszaru, jak i osób. W źródłach biblijnych i pozabiblijnych termin ten oznaczał ziemię zamieszkałą przez ludy mówiące po aramejsku (język semicki północno-zachodni, którym posługiwano się w Syrii w I tysiącleciu przed Chr.). Autorzy biblijni określają tym słowem nie tylko duże państwo ze stolicą w Damaszku, obejmujące tereny południowej Syrii, lecz również mniejsze państwa graniczące na północy z Izraelem (Aram-Maaka, Aram-Soba). W *Septuagincie* (greckim przekładzie ST) hebr. termin *aram* został oddany jako 'Syria', a mieszkańców tych ziem (hebr. *arami*)

określono mianem 'Syryjczyków'. Według *Księgi Rodzaju* Aram to jeden z pięciu synów Sema (Rdz 10,22n). Według innej tradycji był on wnukiem Nachora (brata Abrahama) i synem Kemuela (Rdz 22,20n). Pokrewieństwo Izraelitów z Aramejczykami podkreśla również fakt, że Izaak poślubił Rebeke, wnuczkę Nachora a córkę Betuela, której bratem był Aramejczyk Laban (Rdz 25,20). Żonami patriarchy Jakuba, syna Izaaka, były natomiast Rachel i Lea, córki Labana (Rdz 28 - 30). W czasach monarchii izraelskiej Aramejczycy z Damaszku byli jednym z największych wrogów Izraela. W VIII w. przed Chr., pomimo koalicji z Izraelem, państwo aramejskie zostało zdobyte przez Asyryjczyków i włączone do ich imperium (Iz 17,1-3; Jr 49,23-27; Am 1,2-5).

ARKA PRZYMIERZA, ARKA BOŻA, ARKA PANA, ARKA ŚWIADECTWA - drewniana skrzynia pokryta złotem. Przechowywano w niej otrzymane od Boga i przekazane przez Mojżesza kamienne tablice z Dziesięcioma przykazaniami (Wj 25,16), naczynie z manną (Wj 16,33n) oraz łaskę Aarona. W sposób symboliczny arka wyrażała obecność Boga pośród Jego ludu. Podczas wędrówki Izraelitów przez pustynię Arka Przymierza znajdowała się w przenośnym sanktuarium (Namiot Spotkania), później przechowywano ją w sanktuarium w Szilo, a następnie umieszczono w miejscu najświętszym świątyni wybudowanej w Jerozolimie przez Salomona (1Krl 8,4-7). Przypominała Izraelowi o jego zobowiązaniach wynikających z przymierza. W czasach pomojeszowych to właśnie przed arkę ludzie przychodzili na spotkanie z Bogiem (1Sm 3; 2Sm 7,18). Po zburzeniu świątyni w 587/586 r. przed Chr. prawdopodobnie zabrali ją Babilończycy. Dalsze jej losy są nieznane. Prorok Jeremiasz (Jr 3,16n) nie każe żałować zaginionej arki, ponieważ w nowym przymierzu prawo będzie

wypisane w sercach. Zob. CHERUBY, MIEJSCE NAJŚWIĘTSZE, NAMIOT SPOTKANIA, PAN ZASTĘPÓW.

ASYRIA, ASYRYJCZYCY - starożytne miasto-państwo Assur na północnym-wschodzie obecnego Iraku, ze stolicą na zachodnim brzegu Tygrysu. Starożytne inskrypcje poświadczają, że ok. 1900 r. przed Chr. władcą tego niezawisłego miasta-państwa był Szalim-Ahum. Pod koniec XIX w. przed Chr. Assur został zawładnięty przez Amorytów z nad Eufratu. W połowie XIV w. przed Chr. za Assurbalita I ukonstytuowało się imperium asyryjskie, zajmując w następnych stuleciach rozległe terytoria Mitanni i Babilonii. Ok. 1200 r. przed Chr. imperium asyryjskie przeżywało głęboki kryzys. Prawdziwy jego rozkwit rozpoczął się ok. 935 r. przed Chr. od odzyskania terenów utraczonych uprzednio na rzecz Aramejczyków. Stopniowa ekspansja imperium nowoasyryjskiego pozwoliła mu ok. 660 r. przed Chr. zająć znaczną część starożytnego Bliskiego Wschodu. Upadek tego imperium został zapoczątkowany wojną domową pomiędzy wojskami trzech pretendentów do tronu. Sytuację tę wykorzystała koalicja Medów i Babilończyków, którzy zaatakowali i zniszczyli środkową część imperium asyryjskiego. Ostatni król Asyrii, Assurubalipat II (612-609 przed Chr.), panował jeszcze przez krótki czas na zachodzie dawnego imperium, w Charanie, dzięki wsparciu ze strony władcy egipskiego. Został jednak zdetronizowany przez Babilończyków, a na zgłiszczach wielkiego państwa powstały imperia Babilonii i Medii. W Biblii są jedynie wzmianki o kontaktach Izraela z Asyrią w okresie imperium nowoasyryjskiego. Autorzy 2Krl i 2Krn odnotowują, że Izrael i Juda wykorzystały konflikt pomiędzy Asyrią i Aramem dla poszerzenia swojego terytorium. Było to możliwe za królów Jeroboama II (2Krl 14,23-29) oraz Ozjasza (2Krn 26).

Ostatecznie jednak zarówno Izrael, jak i Juda zostały podporządkowane władcom imperium nowoasyryjskiego. Podczas gdy Juda pozostawała ich lojalnym wasalem, Izrael buntował się przeciwko władzy Tiglat-Pilesera, Salmanassara i Sargona. Skutkiem tego był podział terytorium Izraela na prowincje i deportacja ludności w latach 732-720 przed Chr. (2Krl 17,1 - 18,12). Zob. AMORYCY, BABILON.

ASZERA - zielone drzewo, wyrażające siłę życia, albo drewniany słup stawiany np. na wzniesieniach kultowych. Prawdopodobnie w niektórych miejscach słowo „Aszera” było imieniem własnym żony kananejskiego boga El lub Baala. Autorzy ksiąg biblijnych wielokrotnie wypowiadają się przeciwko aszerom (np. Pwt 16,21; Mi 5,12n), których kult wypaczał religię Izraela, ponieważ wiązał się z sakralną prostytutką i praktykami magicznymi. Aszery stawiane były zarówno w miejscach kultu bóstw pogańskich (1Krl 16,33; 2Krl 13,6), jak i w świątyniach Boga Izraela: w Betel (2Krl 23,15) i w Jeruzolimie (2Krl 18,4; 23,6). Zob. BAAL, STELA, WZNIESIENIE KULTOWE.

ASZTARTE - bogini matka, żona kananejskiego boga El lub Baala, nazywana inaczej Asztoret lub Asztarot. Była kananejskim odpowiednikiem greckiej Afrodyty, a więc boginią płodności i miłości. Widzi się w niej również odpowiednik mezopotamskiej Ishtar. W sztuce przedstawiano ją jako kobietę z rogami na głowie. Kult Asztarte cieszył się dużą popularnością wśród Izraelitów; związany był z prostytutką sakralną i z kultem sprawowanym na wzniesieniach kultowych. Jednoznaczne jego potępienie napotykamy w Sdz, 1Krl oraz u proroka Jeremiasza. Zob. BAAL, WZNIESIENIE KULTOWE.

AZJA, AZJA MNIEJSZA - w ST gr. termin *Asia* oznaczał państwo Seleucydów

obejmujące Azję Mniejszą, Syrię, Palestynę i przez pewien czas Iran i Irak (np. 1Mch 11,13; 13,32). W NT termin ten odnosi się do powstałej w 133 r. przed Chr. rzymskiej prowincji, której stolicą był Efez. W jej skład wchodziły Myzja, Lidia, Karia i Frygia. Azja Mniejsza, zwana też Anatolią, to wyżyny półwysp położony między Morzem Czarnym a Morzem Śródziemnym. Stanowi naturalny pomost łączący Europę z Azją. Była gospodarczym i kulturalnym centrum hellenizmu. Azja Mniejsza bardzo wczesnie stała się terenem działalności chrześcijańskich misjonarzy (Dz 13 - 16). Znajdujące się w *Apokalipsie św. Jana* listy, adresowane do siedmiu Kościołów, potwierdzają, że wspólnoty chrześcijańskie już wtedy działały w najważniejszych miastach tego regionu (Ap 1,4nn).

BAAL (hebr. *baal* - 'pan', 'władca', 'mąż') - bóstwo pogańskie pochodzenia semickiego, czczone jako władca sił natury i uosobienie mocy słońca. W Palestynie Baal był uważany za męża bogini Asz-tarte (Sdz 2,13; 10,6), a także Aszery (np. Sdz 3,7). Przedstawiano go pod postacią byka i widziano w nim uosobienie męskiej siły i płodności oraz władcę burz przynoszących deszcz i urodzaj. Baal czczony był w licznych sanktuariach, np. w Sychem jako Baal przymierza (Sdz 9,4), w Szit-tim jako Baal z Peor (Lb 25,1-3). Królowa Izebel ustanowiła w Samarii, stolicy Królestwa północnego, kult Baala zapożyczony z Tyru (1Krl 16,30-32). Jego świątynia znajdowała się również w Jerozolimie (2Krl 11,18). Trudno rozsądzić, czy lokalnych Baalów uważano za odrębne bóstwa, czy też za różne postaci tego samego boga. Rozpowszechniony w Kanaanie kult Baala stanowił największe zagrożenie dla religii Izraelitów, w której oddawali oni cześć jednemu Bogu. W ST wielokrotnie został potępiony bałwochwalczy kult Baala. W sposób

najbardziej zdeterminowany walczyli z nim prorocy: Eliasz, Ozeasz i Jeremiasz. Zob. **ASZTARTE**.

BABILON, BABILONIA (hebr. *babel*, akad. *bab ili* - 'brama boga') - akadyjska nazwa największego miasta Mezopotamii. W Piśmie Świętym słowo to oznacza zarówno państwo babilońskie [nazywane również Szinear (np. Rdz 11,2; Iz 11,11) lub krajem Chaldejczyków (np. Iz 23,13; Jr 24,5)], jak również jego stolicę - Babilon. Państwo to leżało na terenie dzisiejszego Iraku, między Eufratem i Tygrysem, i było zasiedlone przez semickich Sumerów i Akadyjczyków. Najstarsze ślady osiadłego życia w Babilonii sięgają szóstego tysiąclecia przed Chr. Państwo babilońskie powstało na tych terenach w XIX w. przed Chr. Położenie na północnym krańcu obszarów zalewowych Eufratu dawało Babilonowi możliwość kontrolowania głównych dróg handlowych na Bliskim Wschodzie. Najbardziej znanym królem z pierwszych wieków jego istnienia jest Hammurabi (1792-1750 przed Chr.), twórca słynnego kodeksu regulującego życie społeczne. Okres starobabiloński to również czas prężnego rozwoju na tym terenie literatury zapisywanej pismem klinowym i nauki, zwłaszcza astronomii i astrologii. W XVI w. przed Chr. Babilonia została zdobyta przez Chetytów i znalazła się pod panowaniem dynastii Kasztów. Nowy okres jej rozkwitu rozpoczął się w połowie VIII w. przed Chr. za panowania Nabonas-sara. Za twórcę państwa nowobabilońskiego uważa się Nabopolassara, króla Chaldejczyków (625-605 przed Chr.). Terytorium Babilonii obejmowało wówczas całą Azję Przednią, a jej stolica stała się naukowym i politycznym centrum starożytnego świata. Następca Nabopolassara Nabuchodonozor II (605-562 przed Chr.) zajął Judę i zburzył Jerozolimę wraz ze świątynią (587/586 r. przed Chr.), a ludność izraelską deportował

do Babilonii. W 539 r. przed Chr. państwo babilońskie zostało podbite przez władcę perskiego, Cyrusa Wielkiego. Z rąk perskich tereny te przeszły pod panowanie helleńskie, a w końcu przypadły w udziale Seleucydom. Zauważa się liczne podobieństwa pomiędzy tekstami ST a literaturą babilońską i chaldejską.

BARAN, BARANEK - zwierzę ofiarne, które, stosownie do okoliczności, składano w ofierze całopalnej lub przebląganej. Wyjątkowość ofiary składanej z baranka wynikała z odniesienia do baranka paschalnego, którego krew uchroniła od śmierci pierworodnych synów Izraelitów w czasie przejścia anioła niszczyciela w noc poprzedzającą Wyjście z niewoli egipskiej (Wj 12,23). Jednoroczny baranek bez skazy był synonimem niewinności i prostoduszności, dlatego uważano go za dar ofiarny szczególnie miły Bogu. W NT termin baranek nabrał szczególnego znaczenia symbolicznego, ponieważ został odniesiony do osoby i misji Jezusa Chrystusa (J 1,29,36; 1P 1,19; Ap 5,12; 14,1; 17,14; 21,22n). Jego doskonała ofiara, którą złożył na krzyżu z samego siebie, stała się źródłem odkupienia i zbawienia dla wszystkich ludzi (1Kor 5,7).

BAT - miara objętości produktów płynnych (ok. 22 l), stanowiąca dziesiątą część koru i dzieląca się na sześć hinów. Odpowiada jednej efie, za pomocą której mierzono objętość produktów sypkich. Zob. EFA, HIN, KOR.

BEER-SZEBA - miasto w północnej części pustyni Negeb, leżące na terytorium plemienia Symenona (Joz 19,2). Uznawano je za punkt określający południową granicę Izraela. Zanim Izraelici zasiedlili te tereny, Beer-Szeba była ważnym miejscem kultu bóstw pogańskich. Równina Beer-Szeby i otaczające ją pastwiska

doskonale nadawały się do prowadzenia na tych terenach życia półkoczowniczego. Tam paśli swoje trzody patriarchowie: Abraham, Izaak i Jakub. Abraham wiódł tam z królem Geraru Abimelekiem spór o studnię (hebr. *beer*). Ich porozumienie zostało potwierdzone przysięgą i złożeniem Bogu ofiary z siedmiu jagniąt. Odtąd miejsce to zyskało nazwę *Beer-Szeba* - dosł. 'studnia przysięgi siedmiu' (Rdz 21,22-33). W czasach monarchii izraelskiej (1004-586 przed Chr.) Beer-Szeba była lokalnym centrum administracyjnym.

BELZEBUB - szatan, książę demonów i władca złych duchów (Mt 12,24). W czasach ST gr. termin *Baal-Zebub* - 'pan wzniosłości' stanowił imię własne bóstwa filistyńskiego, czczonego w mieście Ekron. Żydzi, widząc w nim przeciwnika Boga, zmienili brzmienie jego imienia na pogardliwe określenia aramejskie *Beel-Zebul* - 'pan much', 'pan odchodów' lub *Beel-Zebub* - 'wróg'. Z czasem zatarło się pierwotne znaczenie imienia bóstwa Ekronu i nazwa ta służyła na określenie walczącego z Bogiem władcy wszystkich demonów. Zob. DEMON, DIABEL.

BETEL (hebr. 'dom Boży') - starożytne miasto, dzisiejsze Bejtin, usytuowane ok. 15 km na północ od Jerozolimy. Leżało na skrzyżowaniu dwóch szlaków, z których jeden prowadził z północy na południe Palestyny, drugi natomiast łączył Jerycho z Morzem Śródziemnym. Z racji swojego położenia, a także licznych źródeł słodkiej wody, Betel miało duże znaczenie strategiczne. Już w czasach patriarchów było ważnym ośrodkiem kultu. Według Rdz 28,10-19 pierwotnie miejscowość ta nosiła nazwę Luz, a nazwę Betel nadał jej Jakub. Pod koniec XIII w. przed Chr. Betel zostało zdobyte przez Izraelitów i przypadło w udziale plemieniu Efraima. Ważną funkcję pełniło w okresie sędziów (1200-1000 przed Chr.),

kiedy było miejscem spotkań wszystkich plemion Izraela. Przez pewien czas w tym mieście przechowywano Arkę Przymierza (Sdz 20,18-28). Centralizacja kultu w Jeruzolimie, jaka dokonana się na początku okresu monarchii izraelskiej, sprawiła, że miejscowe sanktuarium, a zarazem całe miasto, straciło na znaczeniu. Po podziale królestwa za czasów Jeroboama (922 r. przed Chr.) sanktuarium w Betel wraz z umieszczonym w nim złotym cielcem stało się głównym ośrodkiem kultu w Królestwie Północnym (Izraelu). Miasto zostało zniszczone podczas inwazji asyryjskiej w 722/721 r. przed Chr. W dobie reform w VII w. przed Chr. król Judy Jozjasz zniszczył sanktuarium w Betel i kazał zabić miejscowych kapłanów (2Krl 23,15-20). Miasto przetrwało najazd Nabuchodonozora i zostało prawdopodobnie zniszczone przez Persów. Po odbudowie rozwijało się pomyślnie w okresach: hellenistycznym, rzymskim i bizantyjskim. Zostało opuszczone dopiero pod naporem podbojów arabskich w VI w. po Chr. Zob. DAN.

BETLEJEM – niewielkie miasto, leżące 9 km na południe od Jeruzolimy. Nazwę Betlejem ('dom Lahmu'), pojawiającą się już w korespondencji z Amarna (XIV w. przed Chr.), odczytano jako 'dom chleba' (hebr. *lechem* – 'chleb'), ale pochodzi ona najprawdopodobniej od sanktuarium bóstwa akadyjskiego Lahmu (albo bogini Lahamy). Miasto położone jest na wysokości 770 m n.p.m. przy drodze biegnącej z północy na południe przez główne wzgórza Palestyny. Od zachodu sąsiaduje z żyznymi stokami, a od południa z Pustynią Judzką. Przy podziale Kanaanu przypadło plemieniu Judy. Z niego pochodził król Dawid (1Sm 16,1-13). Z miastem tym wiązano nadzieje, że tutaj przyjdzie na świat przyszły Mesjasz (Mi 5,1-4). Ewangelieści Mateusz i Łukasz podają, że Jezus narodził się w Betlejem, co pierwsi z nich interpretuje

jako wypełnienie się proroctwa Micheasza (Mi 5,2; Mt 2,1). Tradycja chrześcijańska lokalizuje narodzenie Jezusa w grocie, nad którą cesarz Konstantyn wzniósł ok. 338 r. Bazylikę Narodzenia.

BEZBOŻNOŚĆ, BEZBOŻNY – w ujęciu autorów ST bezbożność to sposób postępowania, wyrażający się w życiu prowadzonym tak, jakby Boga nie było. Nie jest ona jednak równoznaczna z teoretycznym, światopoglądowym negowaniem istnienia Boga (ateizm). Bezbożność w ST ma więc wymiar ściśle etyczny i oznacza, że człowiek nie wierzy w Bożą sprawiedliwość i nie uznaje, że za popełnione zło będzie musiał odpowiedzieć przed Bogiem. Bezbożność wyraża się w pysze, przemocy wobec innych oraz w braku pobożności i ufności w stosunku do Boga. Łączy się ściśle z głupotą i jest przeciwieństwem mądrości. W ujęciu NT bezbożność (określana też jako nieprawość) wyraża się w negowaniu istnienia jedyne-go i prawdziwego Boga poprzez oddawanie czci bóstwom pogańskim. Konsekwencją takiej postawy jest zagubienie prawdziwego sensu i celu istnienia człowieka.

BLIŹNI – hebrajski termin *rea*, oddawany zazwyczaj w tłumaczeniach słowem 'bliźni', posiada w Piśmie Świętym wiele znaczeń. Może określać znajomego lub sąsiada (np. Wj 11,2; Prz 27,10), przyjaciela (np. Hi 2,11), ukochanego (Pnp 5,16). Termin ten nie obejmuje jednak bliskich krewnych, których określano mianem brat i siostra, ani wrogów. Ogólnie słowo to w ST określa rodaka, członka ludu zjednoczonego przymierzem z Bogiem. Za bliźnich uważano także prozelitów. W czasach Jezusa w różnych nurtach judaizmu istniały spory co do tego, kogo należy uważać za bliźniego. Jezus dał na to odpowiedź w przypowieści o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10,29-37). Według nauczania Jezusa bliźnim jest każdy

człowiek, dlatego wszystkich należy traktować z miłością, współczuciem i udzielać im koniecznej pomocy. W okazywaniu dobra nie można ograniczać się tylko do osób, które przynależą do tej samej wspólnoty społecznej lub religijnej. Jezus ukazał także ścisłą współzależność dwóch starostamentowych przykazań (np. Mt 22,34-40) – miłości Boga (Pwt 6,5) i bliźniego (Kpł 19,18). Miłość bliźniego będzie kryterium osądu człowieka na Sądzie Ostatecznym (Mt 25,31-46). Apostoł Paweł w praktykowaniu przykazania miłości bliźniego widzi wypełnienie prawa, pierwszy owoc Ducha oraz jedyny sposób realizacji wiary (np. Ga 5). Według autora *1 Listu św. Jana* miłość braterska jest miarą bycia chrześcijaninem i sprawdzianem autentyczności miłości człowieka do Boga (1J 2,8-11; 3,11-24; 4,7-21).

BŁOGOSŁAWIĆ, BŁOGOSŁAWIENSTWO, BŁOGOSŁAWIONY – w ST rzeczywistość błogosławieństwa wyraża więź między Bogiem i Jego ludem albo między poszczególnymi ludźmi. Podmiotem udzielającym błogosławieństwa może być zarówno Bóg, jak i człowiek. Gdy Bóg udziela błogosławieństwa, oznacza to, że okazuje On człowiekowi swoją łaskę, przychyłność i pozwala mu nawiązać ze sobą więź. Człowiek natomiast, błogosławiąc Boga, uznaje Go za swojego Pana i wyraża pragnienie podporządkowania Jemu całego swojego życia. W ten sposób oddaje Mu również część i składa dziękczynienie za Jego opiekę. W relacjach międzyludzkich błogosławieństwo wyrasta z tradycji plemiennych. Wyraża ono nie tylko akceptację człowieka, lecz pociąga za sobą konieczność przyjęcia przez niego praw i obowiązków rodowych (np. Rdz 49,1-28). Niektórzy autorzy biblijni stwierdzali, że błogosławieństwo Boga odnosi się tylko do relacji między Nim a Jego ludem. Warunkiem otrzymania przez naród wybrany błogosławieństwa jest

posłuszeństwo Bogu. Brak posłuszeństwa skutkuje przekleństwem, którego wyrazem są różnego rodzaju klęski i nieszczęścia w życiu narodu (Kpł 26,14-39; Pwt 28,15-68). Inni autorzy biblijni uważali, że błogosławieństwo wiąże się ściśle z kultem. W NT są liczne świadectwa potwierdzające udzielanie ludziom błogosławieństwa przez Jezusa (np. Mk 10,16; Łk 24,50; Dz 3,26). Skutkiem błogosławieństwa udzielonego przez Jezusa jest doświadczenie szczęścia, które wypełnia wszystkie sfery ludzkiego życia. W pełni szczęśliwy jest człowiek, który z wiarą przyjmuje błogosławieństwo i uznaje, że Jezus jest Synem Bożym i Zbawcą świata (np. Mt 16,17; por. Mt 5,3-12).

BOJAŹŃ BOŻA, BOJAŹŃ PANA – wyraża się ona w głębokim szacunku, jaki człowiek nieustannie powinien okazywać Bogu (Koh 12,13). W istocie oznacza ona głęboką więź łączącą stworzenie ze swoim Stwórcą. W księgach ST bojaźń Boża często przejawia się w postawie lęku, jaki człowiek odczuwa, doświadczając własnej małości i grzeszności wobec majestatu i potęgi Boga. Wrazem bojaźni może być też obawa przed karą za popełnione grzechy, które obrażają świętość Boga. Zasadniczo jednak tradycja żydowska wyraźnie odróżnia bojaźń od poczucia strachu i obawy, zaznaczając, że wypływa ona przede wszystkim z miłości oraz troski człowieka o jego relację z Bogiem. Stąd w tradycji mądrościowej ST bojaźń Boża jest początkiem wiary i charakteryzuje postawę człowieka pobożnego (Syr 1,11-20), a zarazem mądrego (Prz 1,7). Człowiek bojący się Boga jest synonimem człowieka sprawiedliwego (Ps 1), który całe swoje życie zwraca ku Stwórcy i zawsze pragnie postępować zgodnie z Jego wskazaniem. Bojący się Boga to ten, kto ma świadomość Jego nieustannej obecności i opieki. Ta świadomość daje poczucie bezpieczeństwa

we wszystkich okolicznościach życia. Taka bojaźń nie jest więc nieuzasadnionym strachem przed karzącym bóstwem, ale jednym z darów Ducha Świętego, który prowadzi do pełnej zaufania adoracji Boga przez człowieka (Iz 11,2; Rz 8,15; 1J 3,20n). Postawie tej towarzyszy poczucie szczęścia i posiadania Bożego błogosławieństwa, co skłania do dawania świadectwa o wielkości i dobroci Stwórcy.

BRAT – słowo ‘brat’ (siostra) w Piśmie Świętym może oznaczać brata rodzonego, współmałżonka lub narzeczonego (Tb 7,12; por. Pnp 4,9), dalszego krewnego, przyjaciela, rodaka, a nawet sojusznika. ST, obok braterstwa opartego na więzach krwi, wyraźnie podkreśla sens tego pojęcia w odniesieniu do wspólnoty i więzi duchowej ufundowanej na współodczuwaniu (1Sm 1,26) lub na mocy tego samego przymierza (Am 1,9; 1Mch 12,10). W NT pojęcie to odnosi się przede wszystkim do braci w wierze (Mt 18,15). Członkowie pierwszych wspólnot chrześcijańskich samych siebie określali mianem braci (np. 1Kor 6,6; Ef 6,21; Kol 1,1; Ap 1,9) i siostr (np. Rz 16,1; 1Kor 9,5); takie braterstwo ma swoje źródło we wspólnym dziecięctwie Bożym (Rz 8,14-17). Jako dzieci jednego Ojca wszyscy wierzący stają się dziedzicami Jego obietnic.

CAŁOPALENIE, CAŁOPALNA OFIARA (hebr. *ola* – ‘to, co się wznosi’, lub *kalil* – ‘doskonała’) – ofiara składana dwa razy dziennie, rano i wieczorem, w świątyni jerozolimskiej, a także przy okazji różnych specjalnych okoliczności. Różniła się od innych ofiar tym, że spalano całe zwierzę (z wyjątkiem skóry, którą otrzymywał kapłan). Dlatego też w terminologii greckiej ofiarę tę określano jako *holokaustos* – ‘całkowite spalanie’. Ogień, w którym ofiara była spalana, symbolizowała Bożą obecność. Nie-rozcinanie zwierzęcia na kawałki oznaczało,

że ofiara była pełna i doskonała. Zwierzę ofiarne musiało być starannie wyselekcjonowane i nie mogło mieć na ciele żadnej skazy. Obrzęd składania ofiary całopalnej rozpoczynał się od gestu położenia dłoni na głowie ofiarowanego zwierzęcia (Kpł 1,4), co wyrażało intencję uczynienia ofiary z samego siebie. Jej celem było pojednanie człowieka z Bogiem. Ofiary całopalne składane w czasach ST były zapowiedzią jedynej doskonałej ofiary, którą złożył z siebie Jezus Chrystus. Dopiero ofiara Chrystusa na krzyżu w sposób całkowity pojednała ludzi z Bogiem i stała się źródłem odpuszczenia grzechów (zob. np. Rz 5). Zob. **OFIARA**.

CHARYZMAT (gr. *charisma* – w znaczeniu dosł. ‘dar darmo dany’, ‘łaskawość’ lub ‘to, co napęlnia radością’; w znaczeniu religijnym: dar udzielony człowiekowi przez Boga, wszelki dar duchowy) – w NT wylicza się wiele charyzmatów (Rz 12,6-8; 1Kor 12), które są udzielane ludziom po to, by posługując się nimi, służyli dobru wspólnoty wierzących (Rz 12,6). Powodem udzielania wszelkich charyzmatów jest troska Boga o umocnienie i rozwój Kościoła (1Kor 14,12).

CHERUBY – rodzaj istot duchowych, przebywających w bliskości Boga, gotowych do spełniania różnych poleceń. W Piśmie Świętym przedstawione są jako stworzenia ponadnaturalne, przybierające różne postaci dziwnych, niewystępujących w przyrodzie zwierząt, mających niekiedy pewne cechy ludzkie. Najczęściej ukazują się jako skrzydlate lwy o ludzkich twarzach. Ich postaciami ozdobiona była Arka Przymierza. Zob. **ARKA PRZYMIERZA**.

CHETYCI – indoeuropejski lud zamieszkujący wschodnią część środkowej Anatolii. Od XVII w. przez Chr. zaczęła się ekspansja Chetytów, którzy m.in. zdobyli Aleppo

i złupili Babilon. W okresie rozkwitu, w XIV w. przed Chr. podporządkowali sobie ludy zamieszkujące północną Syrię i terytoria Libanu. Kres potężde Chetytów położyły tzw. Ludy Morza, które ok. XIII w. przed Chr. przybyły z rejonów Morza Egejskiego. Nie ma dowodów na to, że Chetyci kiedykolwiek zamieszkiwali Kanaan. Wymienia się ich wśród mieszkańców tego regionu być może dlatego, że Asyryjczycy i Babilończycy w taki sposób nazywali żyjące tam ludy.

CHLEBY POŚWIĘCONE – dwanaście bochenków wypieczonych z ciasta bez zakwasu i układanych w każdy szabat na specjalnym stole ustawionym w pobliżu miejsca najświętszego (Kpł 24,5-9; Lb 4,7). Początkowo uważano je za pokarm przeznaczony wyłącznie dla Boga. Były znakiem przymierza oraz wyrazem wdzięczności za dar codziennego pokarmu. W każdy szabat kapłani uroczysto je spożywali, a w ich miejsce kładziono świeże. Gdy Dawid uciekał przed Saulem i nie miał się czym posilić, kapłan Achimelek ofiarował jemu oraz jego towarzyszom do spożycia święty chleb ze świątyni (1Sm 21,1-7; Mt 12,3n).

CHIWWICI – lud zamieszkujący Sychem (Rdz 33,18nn), Gabaon (Joz 9,3nn), podnóże Hermonu (Joz 11,3) oraz góry Libanu (Sdz 3,3). Niektórzy utożsamiają ich z Chorytami, inni twierdzą, że nazwy tej używano na określenie Hurytów z rejonu Zajordanii.

CHOMER – miara produktów sypkich, licząca 230 litrów (Ez 45,11-14). Według niektórych obliczeń chomer wynosił nawet 500 litrów.

CHRYSTUS (gr. *christos* – ‘namaszczone’, odpowiednik hebr. *masziach* – ‘mesjasz’, ‘pomazaniec’) – w ST w ten sposób określano królów Izraela, którym przekazywano

władzę w obrzędzie namaszczenia oliwą (Sdz 9,8-15; 2Sm 5,3; 1Krl 1,39; Ps 89,21; Syr 43,13), a także kapłanów, których takim obrzędem wprowadzano w urząd (Wj 29,7; Kpł 4,3.5.16; Syr 45,15). Pismo Święte używa tego terminu w odniesieniu do Dawida i jego sukcesorów, kontynuujących zapoczątkowaną przez niego dynastię (2Sm 7,12nn). Z czasem utrwaliła się w Izraelu wizja króla-kapłana, który miał być idealnym władcą czasów ostatecznych. Miał on zamknąć dynastię królów i utrwalić królestwo Boże na ziemi. Jego panowanie miało mieć charakter duchowy i powszechny. W NT tytuł *pomazaniec* prawie wyłącznie występuje w greckiej formie *christos* i odnosi się jedynie do osoby Jezusa z Nazaretu jako Zbawiciela namaszczonego i objawianego światu przez Ojca, który Go posłał na ziemię, aby wypełnił dzieło odkupienia (Mt 16,16n). W Kościele pierwotnym powszechnie posługiwano się tym określeniem w odniesieniu do Jezusa i dlatego zaczęło ono funkcjonować jako Jego imię własne. Zob. **NAMASZCZENIE**.

CHRZEST (od gr. *baptizein* – ‘zanurzyć’, ‘obmywać’) – znak oczyszczenia z grzechów i nowego życia. Obrzęd polegający na zanurzeniu w wodzie, praktykowany był już w czasach ST, występował również w religiach pogańskich. Nowość w stosowaniu rytualnych obmyć wprowadził Jan Chrzciciel (np. Mt 3,1nn), ponieważ chrzest, którego udzielał na znak pokuty i nawrócenia, można było przyjąć tylko raz. We wspólnotach chrześcijańskich od początku misjonarzy udzielał chrztu w imię Jezusa, wypełniając w ten sposób Jego wyraźne polecenie, aby ludzie wszystkich narodów przyjmowali ten znak (Mt 28,19). Chrzest stanowi konieczny warunek i podstawę do rozpoczęcia życia chrześcijańskiego. Dla chrześcijan jest znakiem uczestnictwa w Śmierci i Zmartwychwstaniu Jezusa (Rz 6,3-9). Jego

skutkiem jest nowe życie w Duchu Świętym, uwolnienie od skutków grzechu pierworodnego i innych grzechów, a także włączenie do wspólnoty Kościoła (Kol 2,12).

CHRZEŚCJANIE – uczniowie oraz zwolennicy Jezusa Chrystusa. Po raz pierwszy wyznawców Chrystusa nazwano chrześcijanami w Antiochii Syryjskiej (Dz 11,26). Najpierw określenia tego używali poganie, sami chrześcijanie stosunkowo późno zaczęli stosować je wobec siebie. Częściej nazywali siebie braćmi, świętymi, uczniami, wierzącymi (np. Dz 9,41; 21,16; Rz 15,25; 1Kor 6,6; 9,5; 16,1; Ef 6,21; Kol 1,1; 1Tes 2,13; Ap 1,9). Zob. **CHRYSTUS**.

CHWAŁA (hebr. *kawod* – ‘znaczenie’, ‘waga’, ‘szacunek’, ‘blask’) – w ST chwala oznaczała przymiot Boga, który objawiał się przede wszystkim w dziełach stworzenia (np. Iz 6,3) i zbawienia (np. Iz 35,1-4). Ukazywała się również w sposób dostrzegalny przez człowieka jako obłok (np. Wj 14,24) lub słup ognia (np. Pwt 4,36). Czasami słowo to oznaczało obecność Boga (Wj 40,34n). W NT chwala Boża w sposób pełny objawiła się w osobie i dziele Jezusa Chrystusa (np. J 1,14; 17,1,4). Oddawać chwałę Bogu oznacza czcić Go, uwielbiać, adorować i być wdzięcznym za otrzymane łaski (np. Łk 17,18; 1Kor 10,31). Dzięki Jezusowi Chrystusowi ludzie będą mieli udział w chwale Boga (Rz 2,7; 8,17; 2Tes 2,14), co nastąpi przy Jego powtórnym przyjściu na ziemię (Kol 3,4).

CIAŁO – termin wieloznaczny; zarówno jęz. hebr., jak i jęz. gr. posiadały dwa terminy na określenie ciała: hebr. *szē'er*, gr. *sarks* – dosł. ‘mięso’, ‘cielesność’ i hebr. *basar*, gr. *soma* – ‘ciało’. W mentalności semickiej człowiek był jednością, bez podziału na ciało i duszę, stosowanego w świecie greckim. *Basar* oznacza całego człowieka,

ale także odnosi się do ciała zwierząt. Inne znaczenie słowa *ciało* pojawia się dopiero w NT, gdzie apostoł Paweł używał tego terminu, przeciwstawiając życie według łaski i ducha życiu według ciała, to znaczy oparciu na podążaniu za cielesnymi popędami (np. Rz 8,1nn). Nie oznacza to, że apostoł uważał ciało za złe z natury (np. 1Kor 6,19n). Życie według ciała charakteryzuje się dążeniem do zaspokajania ludzkiej pożądlivosti (np. 1J 2,16n). Jest konsekwencją skażenia ludzkiej natury przez grzech (Rz 5,12), ale dzięki wierze, łasce i pomocy Ducha Świętego, człowiek jest wezwany, aby panować nad własnym ciałem, czyli skłonnościami do ulegania pożądlivosti. Życiu według ciała przeciwstawione jest życie duchowe, w którym nie ma miejsca na grzech (np. J 5,14; 8,11; 1J 3,6,9). W Piśmie Świętym ciało jest postrzegane jako godne szacunku, gdyż tylko jako ludzie, czyli istoty posiadające ciało, możemy dostąpić objawienia Boga (np. Ps 40,8nn; Hbr 10,5-10), żyć z Nim w przymierzu tu na ziemi, a po śmierci, w wieczności zjednoczyć się z Nim w pełni, posiadając ciała zmartwychwstałe, przemienione na podobieństwo ciała Jezusa po Jego Zmartwychwstaniu (np. 1Kor 15,51nn).

CUD – specjalne działanie Boga, podejmowane ze względu na dobro człowieka. Cud ma charakter niezwykłego zjawiska, przez które Bóg objawia siebie, swoją moc i miłość oraz daje ludziom konkretny znak. Cuda dokonywane przez Jezusa były potwierdzeniem Jego jedności z Ojcem (J 11,41), uwierzytelniały Jego posłannictwo jako Chrystusa, symbolizowały tryumf nad szatanem oraz budziły i umacniały wiarę. Właściwy sens cudów i zawarte w nich objawienie Boże można zrozumieć i odczytać tylko w świetle wiary (Mk 6,54). Cuda czynione przez Jezusa i Jego uczniów są wyraźnymi znakami potwierdzającymi nadejście królestwa Bożego. Zob. **KRÓLESTWO BOŻE**.

CZARY - zob. **MAGIA**.

CZYSTOŚĆ, CZYSTY - biblijne pojęcie określające stan, który pozwala człowiekowi nawiązać kontakt z Bogiem (np. Rdz 35,2n; Joz 3,5; Jk 4,8). W kulturach Bliskiego Wschodu powszechnie stosowano różne praktyki mające na celu uzyskanie rytualnej czystości. Wśród Izraelitów również istniało przekonanie, że świętość Boga wymaga się, aby człowiek, który pragnie nawiązać z Nim kontakt, był wolny od wszystkiego, co mogło go uczynić nieczystym. Nieczystość człowieka, według ówczesnej wiedzy, mogła być spowodowana np. przez kontakt ze zmarłym (np. Kpł 21,1n) lub przez kontakt z przedmiotami albo zwierzętami, które zawierały w sobie niebezpieczne siły (np. Kpł 11). Mogła też być związana z pewnymi stanami człowieka (np. menstruacją u kobiet, polucją u mężczyzn, chorobami itp.). Za nieczyste uważano również terytoria zajmowane przez pogan, dlatego łupy tam zdobyte były obłożone klątwą i najczęściej je niszczone (np. Joz 6,18.21; 7,1; 8,26n). Czystość rytualna pozwalała Izraelitom uczestniczyć w kulcie i w życiu społecznym. W stosowaniu przepisów odnoszących się do czystości, Izraelici popadali często w formalizm religijny, któremu ostro sprzeciwiali się prorocy ST. Według ich nauczania (np. Iz 10,1-17; Oz 6,6; Am 5,21-25) praktyki oczyszczające nie mogą ograniczać się do odprawiania zewnętrznych rytuałów, lecz powinny prowadzić do postuszeństwa Bożym przykazaniom, czego wyrazem jest pełnienie uczynków miłosierdzia, pobożność i sprawiedliwość. Myśl proroków została podjęta i rozwinięta w NT. Według Jezusa, jedynie czystość moralna ma wartość religijną (np. Mk 7,1-23). Zob. **KŁĄTWA, POŚWIĘCENIE**.

DAN - miasto na północnej granicy Izraela. Inne jego nazwy to Laisz (Sdz 18,7) lub

Leszem (Joz 19,47). Wspominae w egipskich tekstach zlorzeczających, znalezionych na tabliczkach z Mari z XVIII w. przed Chr., a także w zapisach faraona Thotmesa III. Utożsamia się je z Tell Dan, położonym w środku żyznej doliny, w pobliżu głównego źródła Jordanu. Dan było ważnym miejscem kultu. Król Jeroboam I uczynił w nim jedno z dwóch sanktuariów narodowych Królestwa Północnego i umieścił tam złotego cielca (1Krl 12,25-30). Zob. **BETEL**.

DAR - zob. **CHARYZMAT**.

DEKAPOL (gr. *deka* - 'dziesięć' i *polis* - 'miasto') - federacja dziesięciu miast hellenistycznych, powstała w 63 r. przed Chr. Miasta te leżały na wschód od Samarii i Galilei. W czasach NT należały do rzymskiej prowincji Syrii. Jezus odwiedził terytorium Dekapolu przynajmniej dwa razy (Mk 5,1; 7,31).

DEMON (gr. *daimon* - 'zły duch', 'istota duchowa') - na początku nie traktowano demonów jako bytów z natury złych, choć niektóre mogły być tak postrzegane. W wierzeniach pogańskich demony uważano za istoty posiadające wielką moc i będące dla człowieka zagrożeniem. Wykształcił się pogląd, że demony mogą zawładnąć człowiekiem, jego ciałem, a także mogą użyć władzę nad siłami przyrody. Te wierzenia znajdują odzwierciedlenie w NT. Jezus Chrystus wyrzucał złe duchy i uwalniał ludzi z opętania (np. Łk 6,18). Ostateczne zwycięstwo nad szatanem i siłami zła dokonało się na krzyżu przez Mękę, Śmierć i Zmartwychwstanie Jezusa. Władza uwalniania od złych duchów udzielona została także uczniom Jezusa (np. Mt 10,8; Dz 8,7). Zob. **DIABEŁ**.

DENAR - rzymska moneta bita z 3,85 g srebra, równa co do wartości greckiej drachmie.

Widniała na niej podobizna aktualnie panującego cesarza. Wartość jednego denara równała się dziennemu wynagrodzeniu robotnika (Mt 20,2). Tyle też wynosił roczny podatek, który każdy Izraelita zobowiązany był płacić na rzecz cesarza.

DIABEŁ (gr. *diabolos* – ‘oskarżyciel’, ‘oszczerca’; nazywany również szatanem) – najczęściej nazwa ta odnosiła się do anioła, który sprzeciwił się Bogu i został od Niego odsunięty (Łk 10,18; por. Hi 1,6nn). W NT diabeł ukazany jest jako zaciekle przeciwnik Boga i królestwa Bożego, ojciec kłamstwa (J 8,44). Dąży on do zburzenia harmonii pomiędzy Bogiem a człowiekiem (1P 5,8). Jezus, urzeczywistniając przebaczącą miłość Boga, jest tym, który niszczy dzieło diabła i pozbawia go jakiegokolwiek władzy (1J 3,8). Diabeł, choć został pokonany na krzyżu, ciągle zagroża ludziom. W jego sidła wpadają ci, którzy świadomie odwracają się od Boga lub szukają kontaktu ze złym duchem. Uwolnić od jego wpływu może tylko Bóg, który udziela takiej władzy także ludziom powołanym do tej posługi w Kościele. Zob. DEMON.

DIASPORA – termin pochodzenia greckiego, określający mniejszość żydowską rozproszoną między poganami, czyli żyjącą poza terytorium Palestyny. Pierwsze masowe rozproszenie ludności żydowskiej nastąpiło w 722 r. przed Chr., po podboju Królestwa Północnego (Izraela) przez Asyrię i uprowadzeniu tamtejszej ludności. Społeczność żydowska poza Palestyną nabrała trwałego charakteru dopiero po podbiciu Królestwa Południowego (Judy) przez Babilończyków w 586 r. przed Chr. i uprowadzeniu części tamtejszej ludności do Babilonii. Wielu Żydów skupionych w niewielkich wspólnotach mieszało także w Azji Mniejszej i Egipcie. Na potrzeby diaspory egipskiej powstał grecki przekład Biblii – tzw.

Septuaginta (LXX). W diasporze babilońskiej powstał natomiast tzw. *Talmud Babiloński*, czyli interpretacja prawa religijnego i obyczajowego. W czasach Jezusa żydowskie diaspory liczyły w sumie około 4 milionów ludzi, podczas gdy w Palestynie mieszkało wówczas około miliona Żydów. Miejscem celebracji religijnych w *diasporach* były synagogi, które dla misjonarzy chrześcijańskich stały się miejscami, od których zaczęli głosić Ewangelię Chrystusa na terenach pogańskich. Zob. SYNAGOGA.

DOKUMENT ROZWODU – pismo stwierdzające wygaśnięcie związku małżeńskiego. Tego typu dokumenty stosowano nie tylko w Izraelu, lecz także np. w Mezopotamii. Prawo wystawiania takiego aktu biblijni prawodawcy dają tylko mężowi, ale żona mogła wymóc go na mężu. Nigdzie nie zostały określone sytuacje w pożyciu małżeńskim, uprawniające do wystawienia dokumentu rozwodu (najczęściej powodem była bezdzietność, cudzołóstwo, niezadowolenie, kłótniowość). W czasach Jezusa mędrcy żydowscy twierdzili, że jedynie cudzołóstwo żony jest wystarczającym powodem do rozwodu. Późniejszy judaizm stał się w tej sprawie bardzo liberalny i mężczyzna mógł oddalić żonę z jakiegokolwiek powodu. Dokument rozwodu traktowano jako rozwiązanie lepsze od separacji, gdyż dawał rozwodzonym się stronom prawną możliwość powtórnego wstąpienia w związek małżeński. Rozwód pociągał za sobą skutki materialne, to znaczy rozwodnik musiał zwrócić swojej małżonce wiano, które wniosła w małżeństwo. Nauczanie Jezusa na temat rozwodu jest bardzo radykalne. Według Mt 19,3-8 raz zawarte małżeństwo jest nierozzerwalne, a rozwód jest niedozwolony, ponieważ – zgodnie z prawem Bożym – mąż i żona stanowią jedno ciało (Rdz 2,24). Tylko śmierć współmałżonka daje partnerowi prawo do ponownego

zawarcia małżeństwa. Według nauczania Jezusa powtórny związek osoby rozwiedzionej lub poślubienie rozwodnika lub rozwódki jest aktem cudzołóstwa (Łk 16,18).

DOM, DOM PANA - zob. ŚWIĄTYNIA.

DRACHMA - zob. DENAR.

DROGA - w Piśmie Świętym termin ten ma często znaczenie symboliczne. Zwykle oznacza wzorzec postępowania Boga (Iz 55,8n) i ludzi (Ps 1,6). Słowem tym posługuje się również biblijna literatura mądrościowa, której autorzy zachęcają do wyboru drogi, która prowadzi do życia i przestrzegają przed błędną drogą prowadzącą do śmierci (np. Pwt 30,15-20; Ps 119,1; Prz 4,19; Mt 7,13n). Lud Izraela, mający swoje korzenie w koczowniczych plemionach, rozumiał swoją historię jako wędrówkę, jako nieustanne „bycie w drodze” zapoczątkowane przez Abrahama. W NT słowo to nabiera jeszcze bardziej specyficznego znaczenia. Jezus siebie samego nazywa drogą prowadzącą do Ojca (J 14,6). Każdy, kto łączy się z Chrystusem, otrzymuje nowe życie (Hbr 10,20). Jednym z pierwszych określeń tworzącej się wspólnoty chrześcijan był zwrot *zwoleńnicy tej drogi* (np. Dz 9,2).

DUCH BOŻY, DUCH PAŃSKI - Bóg przez swojego Ducha działa w świecie i w ten sposób jest Panem historii. W ST Ducha Bożego rozumiano nie jako osobę, ale jako moc. W NT mówi się o działaniu Ducha Bożego, który zstępuje na ludzi i uzdalnia ich do życia w prawdzie, wolności i miłości (J 16,5nn). Duch Boży w sposób szczególnie zstąpił na Syna Bożego Jezusa Chrystusa. Całe Jego życie naznaczone było mocą Ducha, który działał w Nim od momentu poczęcia (Łk 1,35), poprzez chrzest w Jordanie (Mt 3,16), aż do wypełnienia na krzyżu ofiary odkupienia (Hbr 9,14). Chrystus przekazał swojego

Ducha uczniom i uzdolnił ich do kontynuowania swojej misji w świecie (J 16,5-15).

DUSZA - hebr. termin *nefesz* może być tłumaczony na różne sposoby. W ST oznaczał pierwotnie ‘gardło’, ‘oddech’, w konsekwencji więc ‘życie’ i ‘osobę’. Termin dusza odnosił się także do tego, co duchowe w człowieku (do myśli, pragnień, uczuć), ale nie był rozumiany jako przeciwieństwo ciała. Dla autorów biblijnych dusza jest tym, co odróżnia człowieka żyjącego od umarłego. Nigdy nie oddzielali oni duszy od ciała. Mówiąc o duszy, mogli mieć na myśli życie (Joz 9,24), całego człowieka (Rdz 2,7), a także tożsamość konkretnego człowieka (Ps 103,1). Człowiek stał się *istotą* (duszą) *żyjącą* (1Kor 15,45), ponieważ Bóg, Pan życia, tchnął w jego nozdrza tchnienie życia (Rdz 2,7). W NT zasadniczo zostało zachowane starotestamentowe rozumienie duszy. Oznacza ona życie (Mt 2,20) lub odnosi się do całej osoby (Dz 2,41). Choć w NT brakuje rozróżnienia między śmiertelnym ciałem i nieśmiertelną duszą, obecnego w filozofii greckiej, to dusza oznacza także istnienie osoby po śmierci. Zob. KREW.

DWANAŚCIE PLEMION - naród żydowski według Pisma Świętego wywodzi się od synów patriarchy Jakuba, którego imię Bóg zmienił później na Izrael (Rdz 32,28). W Rdz 29 - 35 podane zostały imiona dwunastu synów Jakuba: Ruben, Symeon, Lewi, Juda, Issachar, Zabulon, Józef, Beniamin, Dan, Neftali, Gad i Aser. Uważa się ich za przodków dwunastu plemion, które wzięły swoje nazwy od imion swoich protoplastów (1Krl 18,31). Przy osiedleniu się w Kanaanie każde z plemion otrzymało w dziedzictwo swoją część Ziemi Obiecanej (Joz 13 - 20). Na wzór przodków narodu wybranego, również nowy lud Boży ustanowiony przez Chrystusa jest reprezentowany przez dwunastu apostołów (Mt 10,2-4).

DZIEŃ PANA, DZIEŃ PAŃSKI - zwrot często stosowany w Piśmie Świętym na oznaczenie mającego nastąpić w przyszłości tryumfu Boga nad Jego nieprzyjaciółmi. Wówczas Bóg objawi pełnię swojego panowania i chwały oraz dokona ostatecznego sądu. Wybranych obdarzy życiem wiecznym, a tych, którzy odrzucili Jego miłość, stosownie ukarze. Początkowo w wyobrażeniach Izraelitów Dzień Pana wiązał się z majestatycznym nadejściem Boga i objawieniem Jego chwały wszystkim mieszkańcom ziemi. Miał to być także czas wywyższenia samego Izraela, wzrostu jego potęgi i znaczenia politycznego. Liczne teksty prorockie ukazują negatywny charakter Dnia Pana jako wydarzenia objawiającego gniew Boży i powszechną katastrofę (Iz 13,4-6; Jl 2,2-9; Za 14,1-3). Dlatego do charakterystycznych zjawisk towarzyszących mu należą: ogień (Iz 10,16; 65,5), burza (Iz 28,2; 30,30), wstrząs nieba i ziemi (Ez 38,19; Ag 2,21n), potop (Jr 47,2-7), susza (Ez 30,12), głód (Jl 1,10-12), zniszczenie wszystkich bożków (So 1,4), zaćmienia (Iz 5,30; Am 8,9; So 1,15), a nawet katastroficzne wydarzenia, które położą kres istnieniu świata (Jl 3,1-4.21; Za 14,1-21). To wszystko podkreśla osobisty udział Boga w wydarzeniach tego czasu, a także ich powszechny charakter. W NT Dzień Pana to dzień Chrystusa. Dotyczy on nie tylko Żydów, ale wszystkich narodów, i zbiegnie się w czasie z powtórным przyjściem Jezusa na ziemię (Paruzją). Zmartwychwstanie Jezusa, jako tryumf Boga nad śmiercią i szatanem, uprzedza w czasie jego nadejście. Od momentu Zmartwychwstania Dzień Pana jest nie tylko oczekiwanym wydarzeniem końca świata, ale także rzeczywistością dokonującą się w życiu każdego, kto wierzy w Chrystusa. Przybliżanie się Dnia Pana widoczne jest w przemianie ludzi, którzy upodobniają się do Jezusa, pełnią Jego wolę, stają się synami światłości (1Tes 5,2-5) i już na ziemi mają

udział w królestwie Bożym. Dniem Pana nazywana jest również niedziela, dzień poświęcony na modlitwę i odpoczynek, upamiętniający Zmartwychwstanie Chrystusa i przypominający zapowiedź Jego powtórnego przyjścia.

DZIESIĘCINA - ofiara składana z dziesiątej części plonów (Pwt 14,22-29), przeznaczona na cele sakralne (potrzeby świątynne, utrzymanie lewitów, pomoc ubogim), a także stała podatek płacony władcy przez ludność (1Mch 11,35). Zwyczaj płacenia dziesięciny praktykowany był nie tylko w Izraelu, ale na całym Bliskim Wschodzie. Pierwotnie dziesięcina była ofiarą, a następnie stała się podatkiem świątynnym. Wynikała ona z przekonania, że plody ziemi i pierworodne zwierzęta należą do Boga (np. Wj 13,2). Dlatego nadano jej charakter powszechnego obowiązku. Składający dziesięcinę spożywali ją w świątyni, natomiast co trzy lata w całości była przekazywana na potrzeby lewitów, cudzoziemców, wdów i sierot. Pierwowzorem dziesięciny jest dar złożony przez Abrama kapłanowi Melchizedekowi (Rdz 14,20). Zob. LEWICI.

EDOM, EDMICI - górzysta kraina rozciągająca się od Morza Martwego po zatokę Akaba, zamieszkała przez Edomitów, potomków Edoma-Ezawa, syna patriarchy Jakuba. Edomici przybyli z Pustyni Syro-arabskiej na przełomie XIV i XIII w. przed Chr. i zamieszkali po obu stronach doliny Araba na południe od potoku Zared (Lb 21,12) aż do zatoki Akaba. Skupili się w kilku niezależnych grupach, z których każda miała swojego władcę. W tekstach biblijnych Edom jest utożsamiany z ziemią Seir (Rdz 32,4; Sdz 5,4). Edomickie porty nad Morzem Czerwonym w Elat i Esjon-Geber oraz bogate złoża rudy przyczyniły się do dużego znaczenia Edomitów w ówczesnym handlu. Dawid podporządkował sobie

Edomitów (2Sm 8,13-15), ale w połowie IX w. przed Chr. odzyskali oni niezależność. Mimo krótkich okresów ponownego podporządkowania Edomu Izraelowi, zachował on suwerenność. W 552 r. przed Chr. ostatni król babiloński Nabonid najechał i zdobył Edom, który już nigdy się nie odrodził.

EFA - miara objętości produktów sypkich, wynosząca ok. 23 litrów, równowartość 3 sei.

EWANGELIA (gr. *euangelion* - 'dobra nowina') - słowo to było używane w języku potocznym i oznaczało pomyslną wieść, najczęściej dotyczącą odniesionych zwycięstw. Takie znaczenie można znaleźć również w ST (2Sm 4,10). Pierwszy raz w kontekście religijnym słowo *ewangelia* zostało użyte dopiero w czasie przesiedlenia babilońskiego, kiedy stało się zapowiedzią mającego nadejść zbawienia (Na 2,1). Szczególnego, ściśle religijnego znaczenia nabiera w NT. Jezus, odwołując się do proroctwa Izajasza (Iz 40,9; 52,7), siebie samego nazywa zwiastunem Ewangelii, czyli radosnej nowiny o zbawieniu (Mk 1,15). Później termin ten stał się określeniem całej Jego nauki, Jego osoby (Mk 14,9), Jego historii (Mk 13,10), a podjęte przez uczniów dzieło przekazywania tej nauki nazywane jest głoszeniem Ewangelii (Dz 5,42). Miano Ewangelii noszą także spisane opowiadania o Jezusie, włączone do kanonu Pisma Świętego, a także specyficzny gatunek literacki, którym posłużyli się autorzy tych pism. Zob. EWANGELIE.

EWANGELIE (gr. *euangelia* - 'dobre nowiny') - księgi NT, w których opisano historię życia Jezusa oraz treść głoszonej przez Niego nauki. Księgi te, ze względu na szczególnie sposób, w jaki zostały zredagowane, stanowią odrębny gatunek literacki. Proces tworzenia się Ewangelii można podzielić na trzy

etapy: nauczanie Jezusa; etap tradycji ustnej po Zmartwychwstaniu Jezusa, kiedy uczniowie opowiadali o Nim i przekazywali Jego naukę; oraz etap spisania przez ewangelistów wszystkich tradycji i przekazów ustnych. Ewangelie nie są tylko historyczną relacją z życia Chrystusa, lecz dają odpowiedź na konkretne pytania wierzących, do których były adresowane (m.in. stąd różnice pomiędzy poszczególnymi tekstami). Powodem, dla którego powstały Ewangelie, była troska o to, aby Jezus wraz ze swoją nauką mógł dotrzeć do wszystkich oczekujących dobrej nowiny o zbawieniu. Oprócz czterech Ewangelii, które znajdują się w kanonie Pisma Świętego, jest jeszcze szereg pism apokryficznych, mających w tytule słowo *ewangelia*. Zob. EWANGELIA.

FARYZEUSZ, FARYZEUSZE - żydowskie stronnictwo religijne skupiające osoby skrupulatnie przestrzegające Prawa Mojżeszowego. Z tej racji nazywani byli *oddzielonymi*. Grupa ta istniała głównie w Palestynie od II w. przed Chr. do I w. po Chr. Ze względu na prawowierne życie i bardzo dobrą znajomość tekstów biblijnych faryzeusze cieszyli się wielkim autorytetem i wywierali duży wpływ na życie polityczne i relacje społeczne w Izraelu. W NT prawie zawsze przedstawiani są jako przeciwnicy Jezusa, ale ich sprzeciw dotyczy nie tyle osoby Jezusa, ile kwestii doktrynalnych i kulturowych, wiążących się z odmiennym postrzeganiem roli Prawa w życiu człowieka. Jezus bardzo poważnie traktuje wiedzę i pobożność faryzeuszów, a spory między Nim a nimi dotyczą rozumienia Prawa i sposobu jego wypełnienia. W każdej Ewangelii przedstawiony został nieco inny obraz faryzeuszów. Z tego stronnictwa wywodziło się kilka znaczących postaci NT, np. Nikodem (J 3,1) i Paweł Apostoł (Dz 9,1-19). Niestuszne jest popularne utożsamianie wszystkich faryzeuszów z postawą nazywaną faryzeizmem,

czyli obłudą, hipokryzją religijną i zwracaniem uwagi tylko na to, co zewnętrzne. Zob. **SADUCEUSZE**.

FENICJA, FENICJANIE - pas wybrzeża Morza Śródziemnego o długości ok. 260 km, ciągnący się od pasma wzgórz Karmelu na południu aż do rzeki Eleuter na północy. Teren ten pokrywa się w przybliżeniu z obszarem dzisiejszego Libanu. Powstały tam liczne miasta-państwa rządzone przez królów. Najważniejsze z nich to: Tyr (miasto-wyspa i jego lądowy odpowiednik Uszu), Sydon, Sarepta, Bejrut, Arwad i Byblos. W panteonie bóstw czczonych w miastach-państwach obszaru Fenicji szczególne miejsce zajmowały bóstwa natury i płodności. Najważniejsi bogowie to Baal i jego żona Asztarte, El i jego żona Baalat, poza tym Eszmun, Adonis, Melkart, Tanit. Obszar Fenicji nigdy nie był objęty jedną spójną strukturą polityczną, lecz stanowił luźną federację miast-państw. Mieszkańcy tych ziem ani ich sąsiedzi nie używali nazw *Fenicja* czy *Fenicjanie*. Określenie to spotykamy po raz pierwszy u Homera (IX/VIII w. przed Chr.), gdy mówi o mieszkańcach Sydonu. Gorący i obfity w deszcze klimat sprawiał, że tereny te porastała bujna roślinność. Słynne stały się cedry Libanu, które były towarem eksportowym. W starożytności Fenicjanie cieszyli się sławą wyśmienitych żeglarzy. Zakładali liczne kolonie w zachodniej części wybrzeża Morza Śródziemnego (np. w Kartaginie). Przyczyniło się to do przyjęcia na tych terenach linearnego alfabetu fenickiego i jego stopniowej ekspansji. Izrael utrzymywał bliskie kontakty z fenickimi miastami-państwami, szczególnie na początku okresu monarchii, za panowania Dawida (2Sm 5,11) i Salomona (1Krl 5,15-32). Pod dużym wpływem Fenicji pozostawało zwłaszcza Królestwo Północne (Izrael). Poślubienie przez Achaba Izebel, córki króla sydońskiego (1Krl

16,31), spowodowało rozprzestrzenienie się w Izraelu kultu Baala. W okresie asyryjskim i nowobabilońskim władcy fenickich miast-państw stawiali opór najeźdźcom, co często prowadziło do całkowitego zniszczenia miast. Mimo tolerancyjnej polityki Persów władcy Tyru, Sydonu i Arwadu zawiązali przeciw nim zbrojną koalicję, której skutkiem było zniszczenie Sydonu przez Persów w 351 r. przed Chr. Po podbojach Aleksandra Wielkiego fenickie miasta-państwa zostały zhellenizowane i stały się ośrodkami przenikania kultury hellenistycznej do Syrii i Palestyny. W 68 r. przed Chr. Fenicja została włączona do Cesarstwa Rzymskiego, a jej miasta-państwa stały się centrami administracyjnymi władzy rzymskiej. Fenicja była jednym z pierwszych terenów, na których zostało podjęte dzieło chrześcijańskiej ewangelizacji (Dz 11,19; 15,3; 21,2-7).

FILISTEA, FILISTYNI - terytorium położone nad brzegiem Morza Śródziemnego, rozciągające się od Nilu do gór Karmel, zamieszkałe przez Filistynów należących do tzw. Ludów Morza, którzy w XII w. przed Chr. przybyli do Palestyny z rejonów Morza Egejskiego, prawdopodobnie z Krety. Faraon Ramzes III zdołał odeprzeć ich atak i po zwycięskich bitwach osiedlił ich na południowym wybrzeżu Kanaanu. Największe miasta Filistei, skupione w konfederacji zwanej pentapolem filistynskim, czyli: Aszdod, Ekron, Aszkelon, Gat, Gaza, były ważnymi ośrodkami międzynarodowego handlu. Wojowniczy charakter Filistynów sprawił, że stali się jednym z głównych wrogów Izraela. Ich ekspansję w głąb Kanaanu powstrzymał w X w. przed Chr. król Dawid, zadając im klęskę, która na zawsze złamała ich potęgę.

FUNT - rzymska jednostka wagi, która wynosiła ok. 327,5 g.

GALILEA - północna część Palestyny, obejmująca około dwustu osad. Galilea wielokrotnie znajdowała się pod panowaniem różnych władców i tym samym podlegała wpływom różnych kultur. Po najazdach asyryjskich i chaldejskich nastąpiło w niej znaczące przemieszanie rdzennej ludności z napływowymi poganami (1Mch 5,15), czego efektem był specyficzny akcent, z jakim mówili ludzie zamieszkujący te tereny (Mt 26,73). Galilea była miejscem, gdzie Jezus się wychował i rozpoczął publiczną działalność (Mt 2,22n), i skąd w większości wywodzili się Jego uczniowie. Była ważnym ośrodkiem myśli judaistycznej.

GESZURYCI - mieszkańcy małego królestwa położonego w południowej części Golanu, na wschód od Jeziora Galilejskiego (Joz 12,5; 13,1n). W okresie podboju Kanaanu Izraelici nie byli dość silni, aby podbić Geszur (Joz 13,11.13), dlatego aż do czasów Dawida, który poślubił Maakę, córkę króla Geszurytów (2Sm 3,3), pozostawał on niezależnym królestwem aramejskim. Niekiedy termin *Geszur* jest w Piśmie Świętym używany na określenie zdobytych przez Dawida ziem położonych na południu Palestyny (1Sm 27,8n).

GŁOS BOGA - wyrażenie wskazujące na realne objawianie się Boga człowiekowi. Głos Boga przybiera różne formy i często wyraża się np. przez zjawiska przyrodnicze (Wj 19,19; Ps 18,4). Najbardziej wyraźnie przejawia się w słowach, które Bóg kieruje do swojego ludu poprzez wybranych przez siebie ludzi, np. charyzmatycznych przywódców, proroków. W sposób szczególny głos Boga objawiającego się człowiekowi zawarty jest w Bożych przykazaniach. Najważniejszym zadaniem wszystkich członków ludu Bożego jest słuchanie Boga. Potwierdza to uroczysta formuła: *Sluchaj Izraelu* (Pwt 6,4). W świetle świadectw

zawartych w NT Bóg przemówił podczas chrztu Jezusa w Jordanie (np. Mk 1,11), aby potwierdzić, że Jezus jest Jego umiłowanym Synem, którego wszyscy powinni słuchać. Nauczanie Jezusa Chrystusa jest więc rzeczywistym głosem samego Boga. Jezus głosi prawdę, dzięki której każdy człowiek otrzymuje pełnię życia (np. J 1,17; 8,32; 14,6; 17,19).

GNIEW BOŻY - zwrot wskazujący na to, że Bóg, będąc doskonale sprawiedliwy i święty, odrzuca wszystko, co sprzeczne jest świętości. Autorzy biblijni, opowiadając różne wydarzenia, używają zwrotu *gniew Boga*, aby uzmysłowić ludziom, jak wielkim złem jest grzech i nieposłuszeństwo wobec Bożego prawa. Zwrot ten ukazuje więc nie tyle dosłowną reakcję Boga na ludzkie działanie, ile ma być bodźcem do opamiętania się człowieka. W tym kontekście gniewu Boga nie można porównywać do ludzkiej reakcji gniewu, w której człowiek pod wpływem doznanego zła lub krzywdy przeżywa wzburzenie, a nawet pojawia się w nim chęć odwetu lub zemsty. Już w ST, w równym stopniu co gniew Boga, podkreślone jest Jego miłosierdzie (np. Ps 103,8nn). Idea ta jest także wyraźnie obecna w NT. Jezus, spotykając się z zatwardziałością ludzi, okazywał wzburzenie i gniew, które miały prowadzić do opamiętania się grzeszników (np. Mk 3,5; J 2,13-17). Istotą misji Jezusa było jednak bezgraniczne miłosierdzie, w którym wyraziła się miłość Boga do całego stworzenia (np. J 3,16; 12,47). Gniew Boży, szczególnie w nauczaniu Pawła Apostoła, odnosi się do końca czasów, kiedy Bóg sprawiedliwie osądzi każdego człowieka. Apostoł przestrzega, że nieposłuszeństwo Bogu ściąga na człowieka Jego gniew (np. Rz 1,18). Nadzieja ludzka polega na tym, że mocniejsza od Bożego gniewu jest Jego miłość, gdyż On sam jest miłością (1J 4,8). Rola Jezusa polega na wzięciu gniewu Bożego na siebie

(np. Kol 1,20; 2,14), dlatego obawiać się gniewu Boga mogą jedynie ci, którzy nie chcą uwierzyć w Chrystusa i odrzucają Jego miłość. Zob. KARA BOŻA.

GRZECH - postawa człowieka przeciwna woli, jaką Bóg ma wobec swojego stworzenia, którą przekazał człowiekowi w prawie naturalnym i objawił w ustanowionych przez siebie przykazaniach. Autorzy ksiąg biblijnych stosują wiele pojęć, za pomocą których opisują rzeczywistość grzechu. Grzech jest rozumiany przede wszystkim jako akt buntu przeciwko Bogu, wyrażający się w świadomym i dobrowolnym zanegowaniu Jego panowania (Rdz 3,1-7). Zawsze towarzyszy mu próba postawienia kogoś lub czegoś na miejscu Boga. Dlatego każdy przejaw grzechu w swojej istocie jest aktem bawochowalstwa (Rz 1,18 - 3,20). Konsekwencją buntu przeciwko Bogu jest pogwałcenie Jego praw, co księgi Pisma Świętego oddają obrazowym wyrażeniem: *chybienie celu*. Inny sposób opisywania rzeczywistości grzechu w Piśmie Świętym polega na przedstawianiu go w kategoriach obrazy Boga, przestępstwa, które pociąga za sobą winę i karę. Autorzy NT rozumieją grzech również jako dług, który człowiek zaciąga względem Boga (np. Mt 6,12-15; Łk 7,40-43; Kol 2,14). Apostoł Paweł, omawiając w *Liście do Rzymian* (Rz 5 - 7) genezę grzechu i śmierci, odwołuje się do obrazów zawartych w *Księdze Rodzaju* (Rdz 3,1nn). Powszechne nieposłuszeństwo ludzi, ukazane w grzechu Adama, zostało odkupione Męką i Śmiercią Jezusa. Tryumf Chrystusa nad grzechem i śmiercią otworzył ludziom drogę do Boga i życia wiecznego. Zob. ADAM.

HEBRAJCZYCY, HEBRAJCZYK - określenie narodu izraelskiego. Hebr. *iwri* jest przymiotnikiem pochodzącym prawdopodobnie od czasownika *awar* - 'przechodzić'. Hebrajczycy więc to ci, którzy przeszli

z drugiej strony Eufratu (Joz 24,3) albo przez Jordan (Rdz 50,10) lub przez Morze Czerwone (Wj 14 - 15). Niektórzy pochodzenie tej nazwy wywodzą od sumeryjskiego słowa *apiru* - dosł. 'wyrzutek', którym określano odmienne grupy etniczne, żyjące na obrzeżach cywilizacji. Mówi o nich wiele źródeł egipskich i mezopotamskich z II tysiąclecia przed Chr., określając ich jako wyrzutków i rabusiów. Autorzy ST używają terminu *iwri* tylko 33 razy, odnosząc go zawsze do etnicznej grupy Izraelitów, dla odróżnienia ich od innych ludów Bliskiego Wschodu. W NT słowo *Hebrajczycy* określa Żydów palestyńskich, którzy zachowali łączność z językiem ojczystym, religią i kulturą, w odróżnieniu od tzw. hellenistów, czyli Żydów z diaspyry, mówiących po grecku i przyjmujących hellenistyczne obyczaje. Paweł, pochodzący z diaspyry żydowskiej - z Tarsu w Cylicji - chlubił się tym, że jest Hebrajczykiem (np. Dz 22,2n; 2Kor 11,22). NT zawiera pismo zatytułowane *List do Hebrajczyków*, którego adresatami było drugie pokolenie chrześcijan.

HIN - egipska miara objętości produktów płynnych, wynosząca ok. 0,46 litra. Izraelski hin równy był 4 litrom.

HOSANNA (hebr. *hoszi anna* - wyrażenie składające się z dwóch słów 'zbaw' i 'modlimy się') - na początku był to zwrot przyzywający Bożej pomocy (Ps 118,25), później stał się okrzykiem wznoszonym na cześć króla (2Sm 14,4) i Boga. Z czasem słowo *hosanna* stało się zwrotem liturgicznym związanym ze Świętem Namiotów, podczas którego wielokrotnie recytowano *Psalm 118*. Okrzyk ten wznoszono również na cześć Jezusa wjeżdżającego do Jerozolimy (Mt 21,9; Mk 11,10; J 12,13).

IMIE - oznaczało istotę, tożsamość i tajemnicę osoby, do której się odnosiło. Nadanie

dziecku konkretnego imienia wyrażało oczekiwania rodziców, jakie z nim wiązali, jak również zadania, jakie dana osoba ma do spełnienia w życiu (Mt 16,18). Dlatego w kulturze semickiej imię zawsze wyrażało możliwości społeczne człowieka (Lb 16,2). Izraelici przywiązywali wielką wagę do nadawania imion. Zmienić komuś imię oznaczało obdarzyć go nową osobowością (Rdz 17,5; 17,15). Bóg, objawiając swoje imię człowiekowi (Wj 3,14), pozwolił mu zbliżyć się do swojej tajemnicy, dopuścił go do głębokiej zażyłości ze sobą (J 17,6,26). Jego imię jest uświęcane (Iz 29,23), uwielbiane (Ps 7,18), kochane (Ps 5,12), wieczne (Ps 135,13) i groźne (Pwt 28,58). Świątynia była miejscem, w którym z woli Boga przebywało Jego imię (Pwt 12,5), czyli stale była napełniona Jego obecnością. Żydzi z szacunku dla Boga nigdy nie wypowiadali Jego imienia, zastępując je pomocznymi określeniami typu: *mój Pan, Bóg, Ten, co przebywa w górach*. Bóg wybrał również imię dla swojego Syna. Imię Jezus jest święte i tożsame z imieniem Bożym (Ap 14,1). Apostołowie w imię Jezusa uzdrawiali chorych (Dz 3,6), wyrzucali demony (Mk 9,38), czynili cuda (Mt 7,22). Ich działania były w istocie działaniami samego Jezusa, który przekazując uczniom władzę i moc, uczynił ich kontynuatorami swojej misji. Zob. JEZUS.

IZRAEL (hebr. *Israel* – ‘ten który walczył z Bogiem’) – imię nadane przez Boga patriarsze Jakubowi (Rdz 32,29), które stało się później określeniem dwunastu plemion jego potomków, a z czasem zaczęło funkcjonować jako określenie całego narodu (Joz 24). Najstarsza pozabiblijna wzmianka o Izraelu datowana jest na ok. 1230 r. przed Chr. i pochodzi z hymnu napisanego na cześć egipskiego faraona Merenptaha. Plemiona izraelskie były mocno ze sobą powiązane więzami krwi i licznymi

traktatami. Jednolitą i zjednoczoną organizacją państwową, istniejącą pod nazwą Izrael, stały się w latach panowania króla Dawida. Po śmierci króla Salomona, w 922 r. przed Chr., nastąpił rozłam na Królestwo Północne (Izrael) i Królestwo Południowe (Juda). Autorzy biblijni mianem Izrael określają dziesięć plemion Królestwa Północnego. Pozostałe dwa plemiona południowe nazywają Judą. W tekstach pisanych po przesiedleniu babilońskim (586 r. przed Chr.) termin *Izrael* przyjmuje różne znaczenia. Może oznaczać osobę patriarchy Jakuba lub pochodzący od niego naród, zjednoczone królestwo, Królestwo Północne oraz Królestwo Południowe. W NT słowem *Izrael* określa się naród żydowski (np. Rz 11,26; 2Kor 3,12), a czasem Kościół Boży (np. Ga 6,16). Zob. JUDA.

JAKUB – zob. IZRAEL.

JEBUSYCI – jedna z grup etnicznych zamieszkujących Palestynę przed przybyciem Izraelitów do Kanaanu (np. Rdz 15,21; Lb 13,29). Niektórzy autorzy ksiąg ST twierdzą, że byli oni spokrewnieni z Kanaanczykami (Rdz 10,15n; 1Krn 1,14), inni natomiast te dwa ludy zdecydowanie odróżniają (Wj 33,2; 34,11; Joz 11,3; 12,6). Najważniejszym ich miastem było Jebus (Sdz 19,10; 1Krn 11,4) – późniejsza Jerozolima. Po podboju Kanaanu przez plemiona Izraelskie, Jebusyci długo zachowywali niezależność. Dopiero król Dawid zdobył ich twierdzę Syjon, którą uczynił swoją rezydencją, a Jerozolimę stolicą swojego królestwa (2Sm 5,6n; 1Krn 11,4-7). Dawid prawdopodobnie pozwolił im pozostać w mieście, o czym może świadczyć zakup terenu pod przyszłą świątynię, którego król dokonał u niejakiego Arauny Jebusyty (2Sm 24,18-24). Według proroka Zachariasza Jebusyci zostali zasymilowani przez ludność Judy (Za 9,7). Zob. JEROZOLIMA.

JEROZOLIMA, JERUZALEM - starożytne miasto położone w górach Judei (ok. 760 m n.p.m.), 50 km na wschód od wybrzeża Morza Śródziemnego. Pierwsze ślady osadnictwa datowane są tam na ok. 3200 r. przed Chr. Wielkiego znaczenia miasto nabrało po zdobyciu go przez Dawida w X w. przed Chr., który uczynił z niego stolicę zjednoczonego i rosnącego w siłę Izraela (2Sm 5,6). Po sprowadzeniu tam Arki Przymierza i wybudowaniu przez Salomona okazałej świątyni na górze Moria (1Krl 6) Jerozolima stała się centrum życia religijnego całego narodu. W 586 r. przed Chr. król babiloński Nabuchodonozor zburzył miasto, a ludność deportował do Babilonii. Po powrocie z wygnania Żydzi odbudowali świątynię, a miasto odzyskało swoje dawne znaczenie. W 63 r. przed Chr. Jerozolima dostała się pod panowanie Rzymian. Po nieudanym powstaniu żydowskim w 70 r. po Chr. została zniszczona, a jej świątynia doszczętnie splonęła. Jerozolima jest centralnym miejscem historii zbawienia, gdyż tam właśnie miały miejsce najważniejsze wydarzenia zbawcze dokonane przez Jezusa: Jego nauczanie, Męka, Śmierć i Zmartwychwstanie. Tam też swój początek wzięła wspólnota Kościoła. Już ST zapowiada Nowe Jeruzalem (Iz 2,2; Mi 4,1-3), miejsce, w którym na końcu czasów Bóg zamieszka wraz ze wszystkimi narodami. Nowa Jerozolima będzie miejscem ostatecznego zjednoczenia zbawionej przez Chrystusa ludzkości (Ap 21). Pojawiający się w księgach NT termin *Jeruzalem* (np. Mt 23,37; Łk 2,25; Dz 1,8; Rz 15,19; 1Kor 16,3; Ga 4,25; Hbr 12,22; Ap 3,12) jest archaiczną formą nazwy Jerozolima stosowaną w *Septuaginie* (greckim przekładzie ksiąg ST). W niniejszym przekładzie zachowano rozróżnienie występujące w oryginale. Zob. **SYJON**.

JEZUS (hebr. *Jehoszua*, *Jeszua* - 'Bóg zbawia' lub 'Bóg jest moim zbawieniem') - imię

wybrane przez Boga dla swojego Syna. Archanioł Gabriel, oznajmiając Maryi, że Bóg wybrał Ją na matkę Zbawiciela, polecił Jej, aby mającemu urodzić się dziecku nadano imię Jezus (Łk 1,31). W ST imię to nosili: następca Mojżesza (Wj 17,8nn) oraz autor *Mądrości Syracydasa*, jednak przez szacunek do Zbawiciela, sukcesora Mojżesza nazywa się Jozuem, a księga *Mądrość Syracydasa* wzięła swoją nazwę od imienia ojca jej autora. Często w NT Jezus jest nazywany Chrystusem, co wynika z Jego mesjańskiego posłannictwa. Zob. **CHRYSTUS**.

JORDAN - najdłuższa i największa rzeka Palestyny, a także najniżej położona rzeka świata. Znaczna część koryta Jordanu znajduje się poniżej poziomu morza. Swoją początek bierze z czterech źródeł znajdujących się u stóp Hermonu, których wody łączą się ze sobą w północnej części doliny Hule. Jordan wpada do Jeziora Galilejskiego, a następnie meandrycznymi zakolami płynie na południe, by znaleźć swoje ujście w Morzu Martwym (np. Rdz 14,3). Na odcinku 105 km, który w linii prostej łączy Jezioro Galilejskie i Morze Martwe, Jordan ma 320 km długości. Rzeka ta stanowi główne źródło życiodajnej wody i centralny element palestyńskiego krajobrazu. Nad Jordaniem rozegrało się wiele wydarzeń istotnych dla historii zbawienia, z których najważniejsze to wejście do Ziemi Obiecanej Izraelitów wracających z niewoli egipskiej (Joz 3 - 4) oraz chrzest Jezusa, który oznaczał rozpoczęcie przez Niego publicznej działalności (np. Mt 3,13-17).

JUDA - termin posiadający w Piśmie Świętym wiele znaczeń. Może oznaczać region w Palestynie (np. Ps 60,9), nazwę jednego z plemion izraelskich, które wzięło swoją nazwę od Judy, czwartego syna patriarchy Jakuba (np. Rdz 29,35), a także terytorium powstałe po śmierci Salomona

i rozpadzie monarchii izraelskiej na dwa królestwa (1Krl 14,21,29; 15,1,7; Jr 1,2). Przy podziale ziemi Kanaan pomiędzy plemiona, które powróciły z niewoli egipskiej, plemieniu Judy przypadły znaczne obszary na południu Palestyny (Joz 15) z głównymi ośrodkami w Hebronie i Betlejem. Pozycja plemienia Judy znacznie wzrosła, kiedy wywodzący się z niego król Dawid zjednoczył plemiona izraelskie i przeniósł stolicę do Jerozolimy. Po odłączeniu się dziesięciu plemion północnych, przy plemieniu Judy pozostało jedynie plemię Beniamina. W ten sposób powstało Królestwo Południowe. Po powrocie z wygnania babilońskiego Juda, a szczególnie Jerozolima, w której znajdowała się świątynia, stała się miejscem powrotu wygnańców. Według zapowiedzi prorockich ST w Judzie miał się narodzić przyszły Mesjasz. Autorzy NT widzą spełnienie tych obietnic w Jezusie, którego nazywają *ludem z plemienia Judy i synem Dawida* (np. Mt 1,2n.16; Hbr 7,14; Ap 5,5). Zob. IZRAEL.

JUDEA – grecko-laciński odpowiednik hebr. nazwy *Juda*; południowa część Palestyny zamieszkała przez plemiona Judy i Beniamina, której najważniejszym miastem była Jerozolima. W czasach NT Judea najpierw należała do królestwa Heroda Wielkiego, a później do rzymskiej prowincji Syrii, w imieniu której rządu sprawowali rzymscy prokuratorzy (np. Poncjusz Piłat). Terytorium Judei w dużej części obejmowało obszar pustynny, nie przebiegały tamtędy szlaki handlowe, a jej mieszkańcy trudnili się pasterstwem i rolnictwem.

KANAAN, KANANEJCZYCY – starożytna nazwa kraju położonego na obszarze dzisiejszego Izraela i Libanu. Dotychczas nie ustalono dokładnych granic starożytnego Kanaanu (Rdz 10,19). Zanim Izraelici pojawili się na tych terenach pod koniec XIII w. przed Chr., żyły tam różne plemiona (ok. 30

skupione wokół większych miast (Rdz 10,15-18; 15,19-21; Wj 3,8,17; 13,5; Pwt 7,1; 20,17; Joz 3,10). Każde plemię miało swojego władcę i rywalizowało z sąsiadami. Ludność zamieszkująca Kanaan zajmowała się głównie rolnictwem, a także żeglarsstwem i kupiectwem. Religia Kananejczyków była ściśle związana z codziennym rytmem życia. Koncentrowała się wokół kultu płodności. W Biblii mieszkańcy Kanaanu zasadniczo są ukazywani w negatywnym świetle (np. Rdz 9,18-27; Dn 13,56nn). Chociaż Izraelici gardzili nimi jako ludnością podbitą (Sdz 1,28), to jednak pod względem rozwoju cywilizacyjnego wiele zawdzięczają kulturze kananejskiej.

KARA BOŻA – w Piśmie Świętym obecny jest obraz Boga rozgniewanego, który karze człowieka za jego złe czyny (np. Ps 94,2). Aby właściwie zrozumieć sens kary Bożej, należy odczytać ją w perspektywie teologicznej. Wskazywanie na karę Bożą uznawania człowieka trzy ważne rzeczywistości: człowiek jest istotą grzeszną, w życiu ludzkim konieczne jest nawracanie się, Bóg jest sędzią i zbawcą stworzenia. Chociaż Bóg jest najwyższym sędzią ludzkiego postępowania i gwarantem sprawiedliwości, to jednak rozumienie Jego działania nie może być sprowadzone do prostego nagradzania lub karania człowieka przez zapewnienie mu ziemskiego powodzenia za dobre postępowanie albo sprowadzenie na niego nieszczęścia w życiu osobistym, rodzinnym czy społecznym, gdy popełnił on zło. Boże działanie zawsze pozostaje tajemnicą (np. Prz 30,2-5; Iz 29,13n; 1Kor 1,19-21). Istotą kary Bożej jest pozwolenie na to, aby człowiek poniósł konsekwencje swoich złych wyborów. Kara Boża nie może być więc rozumiana jako odwet Boga na człowieku. Jej cel jest przede wszystkim wychowawczy, aby człowiek uświadomił sobie swoje oddalenie od Boga i na przyszłość zaniechał

czynienia zła. Bóg w swojej mądrości przede wszystkim prowadzi człowieka do pełnego rozwoju i na różne sposoby uczy go, jak poznawać prawdę, dobro i piękno oraz jak żyć według zasad miłości i sprawiedliwości (np. Łk 13,1-9; 19,2-10; J 8,3-11). Bóg objawia się człowiekowi przede wszystkim jako miłosierny Stwórca. W zależności od nastawienia człowieka doświadczającego kary, może mieć ona dwojaki skutek: albo człowiek biernie przyjmie potępiający wyrok i nie wyciągnie żadnych wniosków z doświadczenia, które go spotkało, albo zobaczy w karze wezwanie do przemiany i powróci do Boga (np. Łk 15,14-20). Kara Boża, wpisana w zbawczy plan Boga, jest więc skutecznym środkiem pomagającym człowiekowi trwać przy Nim i mimo grzechu nieustannie do Niego wracać. W oparciu o Pismo Święte wykształciła się idea kary, która trwa nawet po śmierci człowieka (np. Mt 10,28; 18,9; 25,41; J 5,29; Jud 4). Może być ona czasowa, aby człowiek dopełnił swojego oczyszczenia ze zła popełnionego za życia ziemskiego (np. 1Kor 3,12-15), ale też może trwać wiecznie, jeśli człowiek w sposób świadomy i bezwzględny odrzuca Boga i Jego miłosierdzie (np. Mk 9,47n). Zob. GNIEW BOŻY.

KŁĄTWA - w Piśmie Świętym określenie „obłożyć klątwą” oznacza m.in. wykluczenie ze świeckiego użytku osób, zwierząt i przedmiotów, by oddać je na własność Bogu (np. Kpl 27,28). Badania archeologiczne potwierdzają, że wśród ludów starożytnego Bliskiego Wschodu stosowano w czasie wojen tzw. prawo klątwy, polegające na eksterminacji przeciwnika i na zniszczeniu jego majątności (np. 1Mch 5,4n). Klątwa oznaczała wówczas ofiarę dla bogów, którym zawdzięczano powodzenie i zwycięstwo. WST pojęcie klątwy służy głównie do ukazania sądu Bożego nad Kananejczykami, którego wykonawcami byli Izraelici. Przejęcie przez nich

Kanaanu zostało przedstawione jako kara wymierzona zamieszkującym go ludom za ich przestępstwa (Kpl 18,24-25; Pwt 9,4n; 18,12). Opis postawy, do której Izraelici byli zobowiązani (Pwt 7,16), nawiązuje do sformułowań ukazujących zadanie sędziego, który nie może układać się z przestępcą, ale ma skrupulatnie wypełnić ciążący na nim obowiązek przywrócenia sprawiedliwości. Biblijne opisy nakładania klątwy przez Izraelitów na poszczególne ludy czy miejscowości nie mają charakteru historycznego, ale służą do przekazania prawdy o tym, że Bóg nie toleruje zła (Joz 24,19) i oczekuje od wszystkich ludzi wierności Jego prawu i zachowywania Jego nakazów. Zob. GNIEW BOŻY, KARA BOŻA, POŚWIĘCENIE.

KOR - miara pojemności produktów sypkich lub płynów, pochodząca z asyryjsko-babilońskiego systemu miar. Jeden kor równał się jednemu chomerowi i składał się z dziesięciu bat lub ef (Ez 45,11-14). W przypadku produktów sypkich kor liczył około 500 (lub 230) litrów. Dla produktów płynnych miał nieco inną miarę i zawierał 159 litrów (lub nawet do 270 l). Zob. BAT, CHOMER, EFA.

KRAINA UMARŁYCH (hebr. *Szeol*; gr. *Hades*) - określenie odnoszące się do miejsca, w którym przebywają ludzie po śmierci. Istniało przekonanie, że znajduje się ono pod ziemią. Żydzi twierdzili, że przebywający tam zmarli są oddzieleni od Boga. ST nie zawiera jednoznacznych wyjaśnień na temat tego, co dzieje się z człowiekiem po jego śmierci (np. 2Mch 7,9.11.14.23.29.36; Hi 19,25-27). W kilku psalmach znajdujemy sugestię, że w miejscu przebywania zmarłych więz z Bogiem nie jest tak silna jak za życia. Umarli są tylko cieniami, odbiciami tych istot, którymi niegdyś byli (np. Koh 9,10), a egzystencję w krainie umarłych

cechuje zapomnienie i bierność (np. Ps 88,12). Autor Ps 139,8 wyraża przekonanie, że Bóg jest obecny w tej krainie, jednak uważano, że człowiek nie ma tam odpowiedniej znajomości Boga, a tym samym nie może Mu oddawać czci. W Ps 49,16 zawarta jest sugestia, że Bóg może wybawić człowieka od konieczności wiecznego przebywania w krainie umarłych.

KREW - substancja uważana za siedlisko życia (Kpł 17,11), a nawet utożsamiana z życiem (Rdz 9,5). W myśl prawa starotestamentowego każdy, kto z premedytacją przelewa ludzką krew, musi ponieść karę śmierci (np. Lb 35,16-21; Pwt 19,11-13.21). Zabójstwo człowieka uważane było za sprzeciw wobec Boga, dawcy życia. Prawo zakazywało również spożywania krwi zwierząt (np. Kpł 17,12-14; Pwt 12,15n). Krew miała swoje zastosowanie w żydowskich obrzędach liturgicznych. Używano jej do skrapiania ołtarzy i przy obrzędzie ustanawiania kapłanów (Wj 29,15n.19-21). Jako symbol życia była darem ofiarnym składanym Bogu jako zadośćuczynienie za popełnione grzechy (Kpł 17,11). W pełni skuteczną ofiarą niweczącą ludzki grzech była krew Jezusa przelana na krzyżu. Jest to krew Nowego Przymierza, dzięki której dokonuje się ostateczne pojednanie człowieka z Bogiem (np. Mk 14,24). Od Ostatniej Wieczerzy, podczas której Jezus ustanowił sakrament Eucharystii, wierzący w Niego gromadzą się na ucztach eucharystycznych, na których spożywają chleb i wino, które po konsekracji stają się Ciałem i Krwią Chrystusa (np. 1Kor 10,16; 11,23-26). Zob. **DUSZA**.

KRÓLESTWO BOŻE - w Piśmie Świętym oznacza władzę Boga, Jego królewskie panowanie. Przekonanie o królowaniu Boga jest bardzo wyraźne w Sdz 8,23 i 1Sm 8,7n, gdzie podkreśla się, że panowanie to wyklucza wszelką ludzką władzę królewską nad

ludem przymierza. Ustanowienie ludzkiego króla wymaga przyzwolenia Bożego (np. 2Sm 7,5-17) i jest postrzegane jako sposób reprezentacji Bożego panowania nad Izraelem. Idea królestwa Bożego najwyraźniej jest obecna w pismach proroków ST, którzy mówią o niej w perspektywie eschatologicznej, to znaczy oczekują czasu, kiedy Bóg w sposób ostateczny i definitywny ustanowi na ziemi swoje królestwo (np. Ab 21; Ag 2,21-23; Za 14,9). W NT przyjście na świat Jezusa Chrystusa jest postrzegane jako wypełnienie się zapowiedzi mesjańskich i nadejście królestwa Bożego. Jezus ukazuje w swoim nauczaniu, że jest ono już obecne w życiu wierzących (np. Mk 1,15) i dostępne dla każdego (np. Mt 11,28), ale jednocześnie pozostaje rzeczywistością jeszcze niezrealizowaną, o którą należy prosić Boga (Mt 6,10; Łk 11,2). Idea rozprzestrzeniania się królestwa Bożego jest w sposób szczególny ukazana w przypowieściach Jezusa (np. Mt 13,24-33.44-52; Mk 4,26-32; Łk 13,18-21).

LEWICI - członkowie plemienia Lewiego, którym na Synaju została powierzona służba kapłańska (Lb 1,50). Po wejściu do Ziemi Obiecanej potomkowie Lewiego nie otrzymali żadnego terytorium, na którym, wzorem innych plemion, mogliby stworzyć własną strukturę społeczną. Ich jedynym zadaniem była troska o kult we wszystkich sanktuariach Izraela, składanie ofiar, nauczanie prawa Bożego i czuwanie, aby było ono przestrzegane (Pwt 17,18; 33,10). Źródłem ich utrzymania były ofiary składane przez lud (Lb 18,20-32). W wyniku reformy liturgicznej za czasów króla Jozjasza (622 r. przed Chr.) i centralizacji kultu w Jerozolimie lewici stracili swoje znaczenie. Kapłani jerozolimscy ograniczyli ich rolę do personelu świątynnego, spełniającego drugorzędne funkcje kultyczne (2Krl 23,8n).

Lewici odzyskali swoją pozycję po powrocie z przesiedlenia babilońskiego i zachowali ją aż do momentu zburzenia świątyni jerozolimskiej przez Rzymian w 70 r. po Chr. Zob. **DZIESIĘCINA, NAJWIŻSZY KAPŁAN**.

LUD BOŻY – w ST wyrażenie to odnosi się do ludu Izraela, który Bóg wybrał sobie na własność (np. Wj 19,5n) i z którym zawarł przymierze. Przynależność do Boga miała być źródłem świętości ludu i podstawą do świadczenia przez członków ludu o Jego dobroci i miłości. Pismo Święte ukazuje historię realizacji powołania do świętości przez naród wybrany. Była ona naznaczona ciągłym łamaniem przez lud przymierza z Bogiem, bałwochwalstwem i grzechami, które Go obrażały. Mimo to Bóg nigdy nie odrzucił swojego ludu, ale darzył go przebaczącą miłością, porównywaną do miłości ojca do syna (np. Wj 4,22n; Pwt 32,6) lub małżonka do niewiernej żony (Jr 3,6nn; Oz 1 – 3). Prorocy ST zapowiadali nowe przymierze, na podstawie którego Bóg ustanowi nowy lud Boży spośród tych, którzy są Mu wierni. Miało się to łączyć z przyjściem na świat Mesjasza i zapoczątkowaniem na ziemi królestwa Bożego. Chrześcijaństwo wierzy, że nastąpiło to w chwili Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, przez które Bóg ustanowił Nowe Przymierze (np. Łk 22,20), otwarte dla wszystkich, którzy uwierzą (np. Mk 16,16). W ten sposób podstawą ludu Bożego nie jest przynależność etniczna, lecz wiara w Jezusa Chrystusa. Wspólnoty chrześcijańskie od początku postrzegały siebie jako nowy lud Boży (np. Ga 6,16), otwarty na wszystkich, którzy przyjmą wiarę w Jezusa Chrystusa (Ef 2,11-22). Zob. **KRÓLESTWO BOŻE**.

ŁOKIEC – jednostka miary długości, liczona od kości łokciowej do końca palca środkowego. Wynosiła ok. 45 cm.

MAGIA – środki i praktyki, za pomocą których ludzie otrzymują informacje niedostępne w zwyczajny sposób lub wywołują działanie ponadludzkiej mocy. Zaliczyć do nich można: wróżby, zaklęcia, przywoływanie duchów zmarłych, jasnowidzenie itp. Praktyki magiczne były i są rozpowszechnione we wszystkich kulturach, a świadectwa o nich można znaleźć już w najstarszych źródłach napisanych przez człowieka (np. Pwt 18,14; Dz 8,9nn). ST dowodzi, że magia była praktykowana także w Izraelu (Kpł 19,26; Pwt 18,10-13; 1Sm 28,7nn). W Piśmie Świętym wszystkie praktyki magiczne są jednoznacznie potępione, ponieważ zawsze u ich podstaw leży sprzeniewierzenie się Bogu. W czasach ST za uprawianie praktyk magicznych groziła śmierć (np. Wj 22,17). Równie stanowczo magia została potępiona w NT. Apostoł Paweł zalicza ją do grzechów, które nie pozwalają wejść do królestwa Bożego (Ga 5,20n).

MESJASZ (hebr. *masziach* – ‘namaszczony’, ‘pomazaniec’) – w ST w ten sposób określano królów Izraela, którym przekazywano władzę przez obrzęd namaszczenia oliwą (Sdz 9,8-15; 2Sm 5,3; 1Krl 1,39; Ps 89,21; Syr 43,13), a także kapłanów, których takim samym obrzędem wprowadzano w urząd (Wj 29,7; Kpł 4,3.5.16; Syr 45,15). Z czasem utrwaliła się w Izraelu wizja króla-kapłana, który miał być idealnym władcą czasów ostatecznych. Miał on zakończyć dynastię królów i utrwalić królestwo Boże na ziemi. Jego panowanie miało mieć charakter duchowy i powszechny. W NT określenie *pomazaniec*, poza dwoma przypadkami (J 1,41; 4,25), występuje w gr. formie *christos* i odnosi się tylko do Jezusa. Zob. **CHRYSTUS**.

MIEJSCE NAJŚWIĘTSZE – pomieszczenie uważane za miejsce obecności Boga.

W czasie wędrówki Izraelitów przez pustynię znajdowało się ono w przenośnej świątyni i było oddzielone specjalnymi zasłonami. W pomieszczeniu tym, zwanym *święte świętych*, umieszczona była Arka Przymierza. Na tej samej zasadzie wybudowano świątynię jerozolimską, w której wydzielono specjalną, oddzieloną zasłonami przestrzeń, najbardziej wewnętrzną część świątyni w kształcie sześcianu o bokach długości 10 metrów, zwaną miejscem najświętszym, gdzie złożono Arkę Przymierza. Prawo wejścia do miejsca najświętszego miał jedynie najwyższy kapłan, tylko jeden raz w roku, w Dniu Przebłagania, gdy prosił o przebaczenie grzechów ludu (Kpł 16,2). Zob. ARKA PRZYMIERZA, MIESZKANIE, NAJWYŻSZY KAPŁAN, ŚWIĄTYNIA.

MIEJSCE ŚWIĘTE – nawa główna świątyni jerozolimskiej, oddzielona przedsionkiem od świątynnego dziedzińca. Czasem wyrażenie to stosowano w sensie ogólnym, mówiąc o całym kompleksie świątynnym lub jego części. W miejscu świętym odbywała się większość obrzędów religijnych sprawowanych w świątyni jerozolimskiej. Znajdował się tam pokryty złotem ołtarz z drewna cedrowego, stół na chleby poświęcone oraz dziesięć złotych świeczników. Do miejsca świętego mogli wchodzić tylko kapłani. Zob. MIEJSCE NAJŚWIĘTSZE, MIESZKANIE, ŚWIĄTYNIA.

MIESZKANIE – przenośna świątynia zbudowana przez Mojżesza na Synaju, a także jedno z określeń oznaczających świątynię wzniesioną w Jerozolimie. Inne ich nazwy to: święte mieszkanie, mieszkanie świadectwa, mieszkanie Pana, namiot, Namiot Spotkania. Przenośna świątynia służyła Izraelitom podczas wędrówki przez pustynię do Ziemi Obiecanej. Szczegółowe wskazówki dotyczącą jej konstrukcji oraz wyglądu znajdują się w Wj 25 – 31; 35 – 40.

Miała podstawę prostokąta o wymiarach 44 na 22 m, a jej wysokość wynosiła 2,2 m. Zewnętrzne ściany stanowiły zawieszona na żerdziach zasłony. Wewnątrz *mieszkania* wydzielono przestrzeń zwaną miejscem najświętszym, gdzie znajdowała się Arka Przymierza, która, jak wierzyli Izraelici, była tronem Boga mieszkającego na ziemi. Przed wejściem do miejsca najświętszego stał świecznik siedmioramienny, ołtarz kadzielnny oraz stół na chleby poświęcone. Na zewnątrz *mieszkania* znajdował się ołtarz całopalny. Za składanie, rozkładanie i przenoszenie *mieszkania* odpowiedzialni byli lewici (Lb 1,51). Obecnie podaje się w wątpliwość istnienie *mieszkania* w formie i rozmiarach opisanych w *Księdze Wjścia*. Wydaje się, że opis ten dostosowany jest do wymiarów świątyni wybudowanej w Jerozolimie przez Salomona. Prawdopodobnie w czasie wędrówki Izraelitów z Egiptu do Kanaanu przenośna świątynia miała formę wielkiego namiotu. Zob. ARKA PRZYMIERZA, MIEJSCE NAJŚWIĘTSZE, NAMIOT SPOTKANIA, ŚWIĄTYNIA.

MIŁOSIERDZIE BOŻE – przymiot Boga wyrażający się w Jego pełnej miłości postawie wobec człowieka, bez względu na jego zasługi. ST nie wypracował jednego pojęcia na określenie Bożego miłosierdzia, lecz używa kilku uzupełniających się terminów. W jęz. hebr. miłosierdzie Boże określane jest jako *rachamim*, które pochodzi od wyrazu oznaczającego ‘macić’, ‘łono’. Bóg przyjmuje więc wobec człowieka postawę macierzyńską, jest kochającym rodzicem (np. Iz 49,14n). Ponadto używa się rzeczownika *chesed*, który wskazuje na takie cechy Boga, jak ‘życzliwość’, ‘miłość’, ‘lojalność’, ‘wierność’. Innym określeniem jest *chanun* – ‘łagodność’, ‘litość’, ‘przebaczenie’. Według autorów NT najpełniejszym wyrazem miłosierdzia Bożego było

Wcielenie Jezusa, który przyszedł na ziemię, aby zbawić wszystkich ludzi (np. J 12,47; Rz 11,30-32; Ef 2,4nn; 1Tm 1,15). Miłosierna miłość Chrystusa do ludzi cechowała całą Jego publiczną działalność i wyrażała się w niezliczonych gestach pomocy okazywanej ludziom (np. głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu, przebaczenie grzechów, uzdrawianie z chorób, uwalnianie od złych duchów, wskrzeszanie z martwych). Przekazane przez Jezusa świadectwo o Bożym miłosierdziu pozwala ludziom wierzyć i mieć nadzieję, że na Sądzie Ostatecznym każdy człowiek doświadczy go od Boga w sposób pełny. Wszyscy ludzie powinni w całym swoim życiu naśladować ten przymiot Boga (np. Jk 2,13).

MINA – jednostka pomiaru wagi, równa jednej sześćdziesiątej talentu i dzieląca się na 60 syklów. Według tzw. wzorca ciężkiego mina była równa 1 kg, a według wzorca lekkiego 0,5 kg. Jako moneta mina stanowiła ekwiwalent 100 drachm. Zob. **DENAR**, **SYKL**.

MOAB, MOABICI – lud wywodzący się od Moaba, syna Lota (Rdz 19,30-33.37), zamieszkujący królestwo Moabu, którego terytorium obejmowało równinę położoną na południowy wschód od Morza Martwego. Granice Moabu wyznaczają rzeki: Arnon od północy i Zared od południa. Kraina ta ma charakter rozległego, dobrze nawodnionego płaskowyżu. Moabici byli ludem rolniczym. Zajmowali się uprawą zbóż i pasterstwem. Izraelici na jakiś czas podporządkowali sobie królestwo Moabu. Następnie stało się ono wasalem Asyrii. Kres politycznej historii Moabu położył prawdopodobnie w VI w. przed Chr. babiloński władca Nabuchodonozor.

MOC BOŻA – zob. **RÓG**.

NAJWYŻSZY KAPŁAN – urząd zwierzchnika kapłanów świątynnych, zwanego także

arcykapłanem. Funkcja ta powierzana była osobom wywodzącym się z arystokratycznych rodów kapłańskich Jerozolimy. W czasach Jezusa najwyższy kapłan miał bardzo szeroki zakres uprawnień. Przede wszystkim strzegł kultu sprawowanego w świątyni, ale także stał na czele Wysokiej Rady, reprezentował Judeę w rozmowach z władzami politycznymi, zbierał podatki i był odpowiedzialny za duchowe prowadzenie całego narodu. Podjęcie tej funkcji poprzedzone było specjalnym obrzędem konsekracji, podczas którego dokonywano rytualnego namaszczenia. Jako przełożony świątyni codziennie składał ofiary i przewodniczył uroczystym obrzędem; tylko on raz w roku miał prawo wejść do miejsca najświętszego. W czasach NT decydujący wpływ na obsadzenie tego urzędu miały władze rzymskie. W *Liście do Hebrajczyków* jest mowa o Jezusie jako nowym najwyższym kapłanie, który złożył ofiarę doskonałą i jako pierwszy wszedł do nowej, duchowej świątyni, w której wraz z Nim będą przebywać wszyscy zbawieni. Zob. **LEWICI**, **MIEJSCE NAJŚWIĘTSZE**, **WYSOKA RADA**.

NAMASZCZENIE – pokrycie ciała lub przedmiotu oliwą lub wonnymi maściami. Zwyczaj ten był bardzo rozpowszechniony na Bliskim Wschodzie i praktykowany w różnych kontekstach. Namaszczenie ciała po kąpieli było znakiem radości i dobrobytu, dlatego pokutnicy rezygnowali z tej praktyki (Iz 61,3). Gest ten towarzyszył nadaniu komuś władzy, np. namaszczenie na króla (1Krl 1,39) czy na kapłana (Wj 40,12-15). Posiadał również wymiar symboliczny w czynnościach kultycznych: oznaczał uświęcenie osoby bądź przedmiotu i przeznaczenie go na wyłączną służbę Bogu. Dlatego namaszczano ołtarze (Lb 7,10), naczynia kultu (Wj 30,23-29), ale przede wszystkim osoby królów (1Sm 9,16), kapłanów (Wj 29,21) i proroków (1Krl 19,16).

W ST o królu mówi się jako o *pomazańcu Pańskim* (1Sm 24,7). Zob. **CHRYSTUS**.

NAMIOT SPOTKANIA (ŚWIADECTWA)

- mały namiot stawiany poza obozem i służący do otrzymywania wyroczni od Boga (Wj 33,7-11). Różnił się on od przenośnej świątyni, która w Piśmie Świętym jest niekiedy nazywana także Namiotem Spotkania lub świętym mieszkaniem, mieszkaniem świadectwa, mieszkaniem Pana, namiotem. Przenośna świątynia znajdowała się zawsze w centrum obozu Izraelitów (Lb 2,1-31), przechowywano w niej Arkę Przymierza i sprawowano kult (Wj 25 - 30; 35 - 40). Zob. **MIESZKANIE, ŚWIĄTYNIA, WYROCZNIA PANA**.

NERKI - wraz z sercem symbolizują w Piśmie Świętym całe wnętrze człowieka. Nerki to z jednej strony siedlisko sumienia, uczuć, odczuwania bólu (np. Ps 72,21; 139,13; Ap 2,23), z drugiej zaś symbol fizycznej tężyzny człowieka i siedlisko funkcji rozrodczych (2Sm 7,12; Ps 132,11; Hbr 7,5). Uważano je za najbardziej intymne miejsce w człowieku. Tylko Bóg przenika nerki i serce (Ps 7,10; Jr 11,20). Zob. **SERCE**.

NIECZYSTOŚĆ, NIECZYSTY - zob. CZYSTOŚĆ.

NIEPŁODNOŚĆ - stan wiążący się najczęściej z brakiem potomstwa. W Izraelu rozumiano ją jako oznakę braku Bożego błogosławieństwa. W Piśmie Świętym wspomina się tylko o niepłodności kobiet (np. Rdz 11,30; 25,21; 29,31; Sdz 13,2; Łk 1,7). Posiadanie potomstwa było najważniejszym zadaniem każdego Izraelity, dlatego jego brak był powodem wielkiego wstydu i hańby. Cudowne interwencje Boga, przywracające płodność kobiecie w podeszłym wieku, jak w przypadku Sary (Rdz 21,1-7) czy Elżbiety (Łk 1,5-25), ukazują, że to Bóg jest

Panem ludzkiej płodności, ale także świadczą o tym, iż niepłodność nie jest przejawem kary Bożej.

NÓW KSIĘŻYCA - dzień, w którym padał początek nowego miesiąca, gdyż Izraelici stosowali kalendarz księżycowy. W tym dniu wyznaczono święto religijne (Lz 1,13n; Oz 2,13), w czasie którego składano specjalne ofiary (Lb 10,10; 28,11-14), odpoczywano (Am 8,5) i ucztowano (1Sm 20,5.18.24.27). Najważniejsza uroczystość związana z nowiem księżyca - Rosz ha-Szana (początek roku, nowy rok) - odbywała się w miesiącu Tiszri (wrzesień/październik), siódmym w kalendarzu żydowskim (Kpł 23,23-25; Lb 29,1-6).

OBMYCIE - stosowane przez Żydów symboliczne pozbycie się skutków kontaktu tak z rzeczami świętymi, jak i nieczystymi. Do obmycia używano wody. Przepisy prawne odnoszące się do czystości (Kpł 11,24n) nakazywały obmywanie wszystkiego, co zostało splamione nieczystościami (np. naczynia, ubrania, całe ciało). Kapłani sprawujący służbę w świątyni przed jej rozpoczęciem musieli się obmyć, aby usunąć nieczystość i w sposób godny wkroczyć w świętą przestrzeń. Obmycia służyły też do usunięcia skutków zetknięcia się z tym, co święte. Najwyższy kapłan po wyjściu z miejsca najświętszego musiał się wykąpać i wyprać ubranie (Kpł 16,24). Obowiązek obmycia spoczywał także na tych, którzy wprowadzali koźła ofiarnego na pustynię (Kpł 16,26), oraz tych, którzy sprawowali obrzęd palenia krowy (Lb 19,7-21). Zewnętrzne obmycia są symbolem wewnętrznego obmycia, oczyszczenia z grzechów, którego w człowieku może dokonać tylko Bóg (Ps 51,4-9; Iz 1,16; Jr 4,14). W czasach NT przepisy dotyczące obmyć były bardzo uszczegółowione i przesadnie interpretowane, co spotkało się z surową krytyką ze

strony Jezusa (Mk 7,2-8). Zob. CZYSTOŚĆ, OCZYSZCZENIE.

OBRZEZANIE - zabieg polegający na usunięciu części napletka. Znanе było u ludów Wschodu jako obrzęd inicjacji seksualnej i przejścia z dzieciństwa w dorosłość. Tylko w Izraelu obrzezanie miało sens religijny, ponieważ już od czasów Abrahama było znakiem przymierza z Bogiem (Rdz 17,9-14). U Żydów dokonywał go ojciec w ósmym dniu życia noworodka (Kpł 12,3). Przez specjalny, bardzo bolesny zabieg można było pozbyć się znaku obrzezania (1Mch 1,15). Już w ST podkreślano, że samo obrzezanie nie wystarcza do tego, aby cieszyć się błogosławieństwem, którego Bóg udziela swojemu ludowi, ale potrzeba jeszcze obrzezania serca, czyli odrzucenia grzesznych postaw i czynów (Pwt 10,16; Jr 4,4; 9,24n; por. Rz 2,28n). Chrześcijaństwo wyrosłe z judaizmu stanęło wobec problemu obrzezania mężczyzn pochodzenia pogańskiego (Dz 15,1nn; Ga 2,3nn). Paweł Apostoł głosił, że obrzezanie należy do przemijającego porządku Starego Przymierza i dlatego nie powinno obowiązywać w Nowym (Ga 5,6; 6,15). Ostatecznie tzw. Sobór Jerozolimski nie nałożył na chrześcijan obowiązku obrzezania (Dz 15,23-29).

OCZYSZCZENIE - usunięcie różnego rodzaju nieczystości, przez oddzielenie ich od tego, co czyste. Prawo nakładało na Izraelitów stosowanie praktyk oczyszczenia, mających przywrócić im rytualną czystość, która dawała człowiekowi prawo do uczestnictwa w kulcie i życiu społecznym. Najczęstszym sposobem oczyszczenia były ablucje, czyli obmycia. Szczegółową wiedzę na temat sposobów oczyszczenia, a także przepisów regulujących ich stosowanie podają Kpł i Pwt. Znak oczyszczenia symbolizuje pokutę za grzechy (np. Ml 3,3) lub oczyszczenie wiary, która umacnia się wśród

prześladowań (1P 1,7; por. Rz 12,2). Zob. CZYSTOŚĆ, OBMYCIE.

OFIARA - polega na przekazaniu Bogu rzeczy lub zwierząt, najczęściej w akcie oficjalnego kultu. Biblijna idea ofiary ewoluowała wraz z biegiem historii zbawienia. W historii składania ofiar znajduje swoje odbicie historia wiary Izraela w jedynego Boga. Dary składane Bogu w ofierze mogły być krwawe lub bezkrwawe, ze zwierząt lub z roślin, z pokarmów lub z płynów. W czasach patriarchów ofiary były składane przez głowę rodziny, z okazji ważnych wydarzeń, na zbudowanym przez ofiarodawców kamiennym ołtarzu. Od czasów wędrowki przez pustynię ukształtował się kult instytucjonalny, w którym składanie ofiar zostało zarezerwowane dla kapłanów. Przepisy składania ofiar są podane w Kpł 1 - 7 i Lb 15. Najbardziej typową była ofiara całopalna, składana przez kapłanów każdego dnia rano i wieczorem w świątyni w Jerozolimie. Składano ją w imieniu całego ludu jako wyraz hołdu i wdzięczności Bogu, który jest Panem życia. Rodzaj i sposób składania ofiary uzależniony był od celu, który ofiarodawca chciał osiągnąć przez jej złożenie (pojednanie z Bogiem, przebłaganie Boga za popełnione grzechy, wyproszenie u Boga szczególnej łaski itp.). Starotestamentowy kult ofiarniczy nie był jedynie zewnętrznym rytuałem, jak niekiedy próbowano go interpretować. Obrzędem składania ofiar towarzyszył wymiar duchowy, który wyrażał się w wierze ofiarodawców. Liturgia ofiarnicza jest odpowiedzią człowieka na miłość Boga i przede wszystkim oznacza oddanie się ofiarodawcy w opiekę i moc Stwórcy. Rutynę w składaniu ofiar mocno krytykowali prorocy ST. Niektórzy twierdzili nawet, że Bóg całkowicie je odrzuca, jeśli nie towarzyszy im duchowa przemiana ofiarodawcy (np. Ps 51,16-21; Iz 1,10-20; Am 5,21-27). Jezus zapowiedział kres ofiar ST i wspominał

o godzinie, w której Bóg będzie otrzymywał kult w *Duchu i w prawdzie* od prawdziwych czcicieli (J 4,23n). Godzina ta wypełniła się wtedy, gdy na krzyżu złożył z siebie najdoskonalszą ofiarę za całe stworzenie. Jedyna ofiara Chrystusa ostatecznie zakończyła kult starotestamentowy i przyniosła zbawienie całej ludzkości (Hbr 9,23-28). Zob. CAŁOPALENIE, OŁTARZ.

OŁTARZ – miejsce składania ofiary. Pierwotnie w tradycji biblijnej ołtarze usypywano z nieociosanych kamieni lub ziemi. Nie składano na nich ofiar, lecz były one pamiątką objawienia się Boga i świętym miejscem modlitwy (np. Rdz 12,8; Ps 43,3n). Z czasem stały się wyłącznie miejscami składania ofiar Bogu (lub bóstwom pogańskim) i znajdowały się w świątyniach. Praktyka budowania ołtarzy ofiarnych dla bóstw jest typowa dla kultur i religii Bliskiego Wschodu i nie jest oryginalnym pomysłem Izraelitów. Uważano, że ołtarze i otaczające je świątynie są ziemskimi mieszkaniami bóstw, którym należy ofiarować pokarm i miłą woń. Idea karmienia Boga była obca Izraelitom. Dla nich ołtarze były miejscami świętymi, pomagającymi w komunikacji z Bogiem. Składając na nich ofiary, wyrażali uwielbienie, dziękczynienie, przebieganie za grzechy itp. Po centralizacji kultu w Jerozolimie (reformacja Jozjasza w drugiej połowie VII w. przed Chr.) i zlikwidowaniu lokalnych sanktuariów, pozostały tylko trzy ołtarze w świątyni jerozolimskiej: ołtarz do ofiar całopalnych (wykonany z brązu), ołtarz kadzielnny (wykonany ze złota) i ołtarz chlebów poświęconych (Wj 37,25 – 38,7). Zob. OFIARA, RÓG.

OPĘTANIE – owładnięcie przez złego ducha, który próbuje utożsamić się z człowiekiem. Skutkiem takiego zawładnięcia są różne choroby i zaburzenia psychiczne. Człowiek opętany traci kontrolę nad samym

sobą, jednak nie traci przez to swojej tożsamości. Moce, które nim władają, mają swoje korzenie w podstawowym źródle zła, którym jest osoba i działanie szatana. Jezus uzdrawiał ludzi opętanych (Mt 8,16) i władzę tę przekazał również swoim uczniom (Mt 10,1), ponieważ wyrzucanie złych duchów jest jednym ze znaków nadejścia królestwa Bożego. Zob. DEMON, DIABEŁ, KRÓLESTWO BOŻE.

PAN (hebr. *Adonai* – ‘pan’; gr. *Kyrios* – ‘władca’, ‘ten który ma władzę nad innym człowiekiem lub całym ludem’) – tytuł wyrażający dostojność i cześć. W ST termin ten stosowano w zastępstwie imienia Boga, którego ze względu na jego świętość nie wypowiadano. W obecnym przekładzie tam, gdzie występuje słowo „PAN”, w oryginale jest słowo JHWH (tzw. tetragram), wymawiane zazwyczaj jako Jahwe. W ST jest to najważniejsze imię Boga, które prawdopodobnie oznacza Tego, który jest, który wyzwał, który stwarza, który panuje (Wj 3,14n). W *Septuagincie* – greckim przekładzie ST – tytuł PAN (*Kyrios*) stał się imieniem własnym Boga, najwyższego spośród wszystkich władców (Pwt 10,17). NT tytuł *Kyrios* odnosi do Jezusa. Upowszechnił się on w pierwszych wspólnotach chrześcijan, którzy oddając się pod panowanie Chrystusa, uznali Go za jedynego Pana, władcę życia i śmierci (Rz 14,9), tego, który powróci (1Tes 4,17), aby ostatecznie zatryumfować nad wszystkim (Flp 2,9-11). Rzeczywiste uznanie Jezusa za Pana jest warunkiem wystarczającym do otrzymania zbawienia (Rz 10,9; por. J 13,13n).

PAN ZASTĘPÓW – jedno z imion Boga. Słowo *zastępy* obejmuje wszystkie siły, które działają w świecie, realizując Boże rozkazy i polecenia. Bóg w rozumieniu Izraelitów był dowódcą wojsk ziemskich – armii żydowskiej, a także wojsk niebieskich tworzących

przez aniołów. Przekonanie to znalazło wyraz w zwyczaju zabierania na wyprawę wojenne Arki Przymierza – znaku obecności Boga pośród ludu. Starożytny przekład Biblii na jęz. gr. tłumaczył ten zwrot często jako ‘Pan Wszechmocny’ i w takiej formie pojawia się on w NT (np. 2Kor 6,18; Ap 4,8). Zob. ARKA PRZYMIERZA.

PASCHA (hebr. *pesach* – ‘przejść’, ‘przejść obok’, ‘minąć’) – największe święto żydowskie, obchodzone na wiosnę w miesiącu Nisan (marzec/kwiecień). Słowo *Pascha* ma też znaczenie ‘ochrony’. Izraelici zostali bowiem ominięci przez dziesiątą plagę, przed którą ochroniła ich krew baranka na drzwiach ich domów (Wj 12,21-23.29). Święto Paschy wywodzi się z czasów, kiedy Izraelici byli koczowniczym ludem pasterskim. Obchodzono je na pamiątkę cudownego uwolnienia z niewoli egipskiej (Wj 12 – 13). Z tym świętem wiązała się wieczerza paschalna, w czasie której poprzez potrawy i obrzędy odtwarzano szczegóły tamtej dramatycznej nocy i następującego po niej pierwszego dnia wolności. Spożywano więc odpowiednio przyrządzonego baranka, upamiętniającego ofiarę, której krew uratowała Izraelitów od śmierci (Wj 12,21-27). Z mięsem baranka spożywano prażony chleb (tzw. prażniki, hebr. *maccot*), przygotowany jedynie z mąki i wody na pamiątkę chleba, który jedli przodkowie (Wj 12,34.39). Spożywano przy tym gorzkie zioła, aby przypomnieć sobie ciężkie lata niewoli. Potrawy popijano posoloną wodą, dla wspomnienia wielu łez wylanych w czasie niewoli, a cztery kielichy wina, wypijane w czasie wieczerzy w odpowiednich odstępach, miały być zapowiedzią przyszłej, obiecanej ojczyzny. Po osiedleniu się Izraelitów w Kanaanie do obchodów Paschy włączono także obrzędy związane ze Świętem Prażników. Ponieważ oba święta zbiegały się w czasie z pierwszą wiosenną pełnią księżyca, w praktyce zostały

połączone i obchodzono je równocześnie. W czasach monarchii Paschę obchodzono w świątyni. Po powrocie z przesiedlenia babilońskiego święto to nabrało charakteru bardziej rodzinnego. Baranka ofiarowanego w świątyni spożywano w domach. Także Jezus świętował Paschę ze swoimi uczniami (np. Mt 26,18). Podczas Paschy, która stała się Ostatnią Wieczerzą, ustanowił sakrament Eucharystii (np. Łk 22,14-23+). Ofiara Jezusa na krzyżu została w NT utożsamiona z ofiarą baranka paschalnego (np. Łk 23,44-46).

PERSJA, PERSOWIE – imperium stworzone przez indogermańskich Persów, czyli lud, który osiedlił się w dolinie irańskiej na przełomie XI i X w. przed Chr. Za twórcę potężnego imperium perskiego, opartego na idei kreatywnej współpracy wielu narodów pod jednym panowaniem, które w szczytowym momencie swojego rozwoju obejmowało tereny od Grecji do Indii, uznaje się Cyrusa II (559-530 przed Chr.), zwanego Wielkim. Początkiem dominacji perskiej było jego zwycięstwo nad Medami. Po podboju Babilończyków władca ten w 539 r. przed Chr. pozwolił wrócić Izraelitom do ziemi ojczyznej po blisko pięćdziesięcioletnim wygnaniu (Ezd 1,1-4). Inny władca perski Dariusz I (522-486 przed Chr.) pozwolił Żydom na odbudowanie świątyni w Jerozolimie (Ezd 6). Imperium perskie przetrwało do czasów podbojów Aleksandra Wielkiego (ok. 330 r. przed Chr.).

PERYZYCY – jedna z najstarszych grup etnicznych zamieszkujących Kanaan, która zasiedlała centralną wyżynę Palestyny (Joz 17,15). Znana jedynie ze ST (np. Wj 3,8; 23,23; Joz 3,10; Sdz 3,5). Niekiedy w Biblii zestawia się ich z Kananejczykami i przedstawia jako dwa ludy pierwotnie zamieszkujące te ziemie (Rdz 13,7; Sdz 1,4n). Zostali podbici przez Izraelitów (Joz 17,14-18; Sdz

1,4), ale zachowali swoją odrębność. Teksty biblijne potwierdzają ich istnienie jeszcze w czasach Salomona i Ezdrasza (1Krl 9,20n; Ezd 9,1).

PIEKŁO – tradycja chrześcijańska łączy piekło z miejscem odbywania wiecznej kary za grzechy. Kościół definiuje piekło jako *stan ostatecznego samowykluczenia z jedności z Bogiem i świętymi* (KKK 1033). Tym, co przerywa tę jedność, jest grzech śmiertelny. Jezus wielokrotnie mówił o karze ognia nieugaszonego (Mt 5,22.29; 13,42.50; Mk 9,43-48), dotyczącej wszystkich, którzy w sposób świadomy do końca ziemskiego życia będą odrzucać wiarę w Boga, będą trwać w złu i nie nawrócą się. Bóg z własnej woli nikogo nie skazuje na piekło. Człowiek doświadczają go z powodu dobrowolnego i trwałego odwrócenia się od Boga.

PIERWORODNY, PIERWORÓDZTWO – Izraelici, podobnie jak inne ludy Bliskiego Wschodu, wierzyli, że to, co pierwsze, a więc najważniejsze, należy się Bogu. Dotyczyło to zwierząt, plonów ziemi (pierwocin), a także wszelkiego rodzaju wytworów ludzkiej pracy. W sposób szczególny prawo pierworództwa odnosiło się do ludzi. Najstarszy, pierworodny syn w rodzinie należał do Boga. Przynależność ta ma swoje uzasadnienie teologiczne w tym, że Bóg, zanim wyprowadził Izraelitów z Egiptu, wyniszczył tam wszystko, co pierworodne, nie oszczędzając nawet ludzi (Wj 12,29). Ocalał jednak pierworodnych z Izraela, którzy stali się odtąd Jego własnością (np. Wj 13,2; Lb 3,13). To tłumaczy genezę stosowanej przez Żydów praktyki wykupywania każdego pierworodnego syna za pieniądze lub stosowne ofiary składane Bogu (Wj 13,13). W rodzinach żydowskich pierworodni mieli uprzywilejowaną pozycję. Uważano ich za dziedziców i spadkobierców siły i mocy ojca (Rdz 49,3). Naród izraelski uważał siebie za

pierworodnego syna Boga (Wj 4,22). Również Jezus podlegał prawu pierworództwa (Łk 2,22-24). W NT mówi się o Nim jako o *Pierworodnym* Boga (Hbr 1,6), *pierworodnym spośród umarłych* (Kol 1,18), *pierworodnym wobec całego stworzenia* (Kol 1,15), *pierworodnym wśród wielu braci* (Rz 8,29). Stosując te wyrażenia autorzy NT podkreślają wyjątkową więź Jezusa z Bogiem Ojcem, Jego synowską godność oraz Jego pierwszeństwo jako pośrednika w dziele zbawienia świata i człowieka.

PIĘĆDZIESIĄTNICA – święto żydowskie obchodzone pięćdziesiąt dni po święcie Paschy. Hebrajski tekst ST nazywa je Świętem Tygodni, hebr. *Szawuot* (obchodzone siedem tygodni po Passze); dla Żydów jedno z trzech świąt obowiązujących, podczas których należało przybyć do świątyni (Wj 34,23, Pwt 16,16) i złożyć ofiary ze zwierząt oraz chleba upieczonego z nowego zboża. Początkowo było to święto typowo rolnicze, nazywane Świętem Zbiorów, obchodzone jako wyraz dziękczynienia za zbiory zboża. Później zaczęto je łączyć z historią Izraela i traktowano jako wspomnienie otrzymania przez Mojżesza Prawa na górze Synaj oraz zawarcia przymierza z Bogiem. Święto to zostało przejęte również przez chrześcijan, którzy pięćdziesiąt dni po obchodach uroczystości Zmartwychwstania świętują wspomnienie Zesłania Ducha Świętego (Dz 2,1-42) i początku Kościoła jako wspólnoty otwartej na wszystkie narody.

POKARMOWA OFIARA – jej podstawą były produkty spożywcze, np. oliwa, mąka (Kpł 2). Nie można było jednak składać produktów kwaszonych ani miodu (Kpł 2,11). Ofiarę tę składano zazwyczaj razem z ofiarą krwawą. Część ofiary pokarmowej palono na ołtarzu, a reszta stawała się własnością kapłanów. Stanowiła ona element codziennej ofiary składanej w świątyni przez

najwyższego kapłana (Kpł 6) oraz ofiary przebłągalnej ubogich (Kpł 5,11-13).

POKÓJ – tak najczęściej tłumaczone jest hebrajskie słowo *szalom*, które występuje w Piśmie Świętym ponad 250 razy i ma bardzo szerokie zastosowanie. Najogólniej oznacza ono pełnię, jedność, szczęście, pomyślność, zdrowie, a także spokój, wyciszenie. Pokój w ujęciu biblijnym nie jest pojęciem abstrakcyjnym, ale bardzo konkretnym, obejmującym zarówno świecką, jak i religijną sferę ludzkiego życia. Do dziś słowo *szalom* przetrwało w kulturze żydowskiej jako pozdrowienie używane zarówno przy powitaniu, jak i pożegnaniu. Za świeckim użyciem słowa *szalom* stoją jednak głębokie racje teologiczne. W Piśmie Świętym pokój nazywany jest Bóg (Sdz 6,24) i uważa się Go za twórcę i źródło pokoju, którego hojnie udziela ludziom (np. Kpł 26,6; Lb 6,26; 1Krn 22,9; Iz 26,12). Według autorów ksiąg ST pokój w relacjach międzyludzkich nie może istnieć bez Boga, ponieważ jest Jego darem (np. Kpł 26,6; Ps 29,11; Iz 26,12; 54,10; Ez 37,26; Za 8,10-12). Nie ograniczają oni tej rzeczywistości tylko do pojedynczych ludzi, ale mówią o pokoju między większymi społecznościami i całymi narodami (np. Sdz 4,17; 1Krl 5,26). W NT greckim odpowiednikiem hebr. *szalom* jest rzeczownik *eirene*, który zawiera ponadto pewne odcienie znaczeniowe obecne w literaturze greckiej. W kulturze hellenistycznej pokój oznacza nie tylko przeciwieństwo wojny i niezgody, lecz także niewzruszony wewnętrzny spokój, wynikający z harmonii umysłu. Według autorów NT Chrystus jest pokojem i źródłem pokoju dla wierzących, ponieważ przez swoją Mękę, Śmierć i Zmartwychwstanie wszystkich pojednał w swoim ciełe z Bogiem (Ef 2,14-17). W tym ujęciu pokój dotyczy nie tylko relacji międzyludzkich, lecz przede wszystkim odnosi się do relacji człowieka z Bogiem i jest owocem

zbawienia dokonanego w Chrystusie oraz Jego darem dla uczniów (J 14,27). Autorzy NT, mówiąc o pokoju, widzą w nim owoc działania w wierzących Ducha Świętego (Rz 8,6) oraz zamię obecności na ziemi królestwa Bożego (Rz 14,17) i jego realizacji w Kościele (Dz 9,31).

POKUTA – w ST jest wyrażona przede wszystkim przez hebr. *nacham* i *szuw*. Pierwsze słowo kładzie nacisk na aspekt żalu za popełniony czyn, drugie natomiast ujmuje pokutę jako zawrótce z niewłaściwej drogi i poprzez zmianę kierunku powrót (stąd hebr. *teszuwa*) na drogę Bożą. W historii Izraela bardzo wyraźnie widać rozwój idei pokuty od pojmowanej na sposób zbiorowy do takiej, która oznacza osobistą odpowiedzialność za grzechy i świadomość potrzeby własnego nawrócenia. Po narodowych katastrofach i upadkach zazwyczaj miały miejsce publiczne obrzędy pokutne, podczas których wszyscy zgromadzeni pościli, publicznie wyznawali grzechy i wyrażali za nie szczery żal. Prorocy ST często krytykowali publiczne formy pokuty, gdyż ograniczała się ona tylko do czynności kultycznych, nie pociągając za sobą rzeczywistej zmiany postawy (np. Iz 1,10-17; 58,5-7; Oz 6,1-3; Am 4,6-11; 5,21n). Kładli oni nacisk na indywidualną odpowiedzialność człowieka za każdy popełniony grzech (Ez 3,16nn; 18; 33,10nn). Istotą pokuty jest nawrócenie wyrażające się m.in. w sprawiedliwości, pobożności i pokorze (Mi 6,6-8). Każdy, kto się nawraca, otrzymuje od Boga odpuszczenie grzechów (Iz 1,18n) i Bóg stwarza w nim nowe serce i nowego ducha (Jr 24,7; Ez 36,26). W NT ideę pokuty najlepiej określa gr. *metanoia*. Wyraża ona przede wszystkim zmianę sposobu myślenia i całkowitą przemianę umysłu (np. Rz 12,2). Jezus w swoim nauczaniu nie sprowadza istoty pokuty do tzw. praktyk pokutnych, lecz łączy ją z osobistą decyzją człowieka,

polegającą na byciu z Jezusem lub przeciwko Niemu (Mt 11,20-24; 12,41n). Chrystus został posłany na ziemię przez Ojca, aby wzywać wszystkich do nawrócenia. Ci, którzy uznają własną grzeszność, otrzymają od Boga przebaczenie grzechów (np. Łk 15; 18,9-14). Przez pokutę oraz odrzucenie samousprawiedliwienia i egoizmu wierzący wchodzi na drogę naśladowania Jezusa (np. Mk 10,35-45) i stają się *nowymi ludźmi* (Ef 4,23).

POMAZANIEC – zob. **CHRYSTUS**.

POŚWIĘCENIE – polegało na wyłączeniu czegoś lub kogoś ze sfery świeckiej po to, aby przynależać jedynie do sfery religijnej. Wynikało to ze świadomości radykalnego podziału całej rzeczywistości na to, co świeckie, oraz to, co święte. Poświęcenie było więc traktowane jako działanie zmierzające do uświęcenia, to znaczy do zbliżenia kogoś lub czegoś do Boga, który sam jest świętością. Osoba, zwierzę lub rzecz – przez akt poświęcenia – stawały się wyłączną własnością Boga i nie można ich było wykupić (Kpł 27,28n). Poświęcenia wymagało przede wszystkim to, co wiązało się z kultem, a więc kapłani (np. Wj 29,1nn), miejsca przeznaczone do kultu oraz naczynia używane w kultcie. Dokonywało się ono przez specjalne obrzędy (np. Wj 30,22-33). Poza tym każdy mógł osobiście poświęcić Bogu jakąś rzecz (np. Kpł 22,21; 23,38; Lb 15,3). Poświęcenie może przyjmować niekiedy w Piśmie Świętym specyficzne znaczenie, kiedy jest mowa o obłożeniu klątwą rzeczy, miejsc lub ludzi. Zob. **KLĄTWA**.

PRAWO (hebr. *Tora* – dosł. 'nauka', 'pouczenie') – termin mający wiele znaczeń, dlatego trzeba uważać, aby przez przekład na język polski nie zawęzić jego rozumienia. *Tora* jest nazwą pięciu pierwszych ksiąg w Biblii hebrajskiej (*Pięcioksiąg*) i odnosi

się do przykazań, przepisów oraz pouczeń tam zapisanych. Termin ten obejmuje także wszelkie pouczenia, przekazane za pomocą narracji. Kodeks Prawa zawierający nakazy i zakazy jest przypisywany Mojżeszowi, ale kształtował się on dosyć długo i w wielu kwestiach podobny jest do ówczesnego starożytnego prawodawstwa innych narodów Bliskiego Wschodu. Przepisy zawarte w *Pięcioksięgu* obejmują i regulują różne dziedziny życia: kult, moralność oraz zasady życia społecznego. Prawo jest rozumiane także jako mądrość, wyraz woli Bożej (Ps 19,8-11) wobec narodu wybranego, a jego przestrzeganie było warunkiem zachowania przymierza (Pwt 28,1nn). W tradycji żydowskiej istniała także *Tora* ustna jako interpretacja *Tory* pisanej. Została ona spisana w dziełach judaizmu rabinicznego, zwanych *Miszną* i *Talmudem*. Zob. **PRZYMIERZE**.

PROROK (hebr. *nawi* – 'nawoływać', 'zwastować') – człowiek przemawiający w imieniu Boga i z Jego polecenia. Profetyzm był praktyką znaną także w innych religiach starożytnego Wschodu. Proroków izraelskich wyróżnia jednak fakt odejścia przez nich od praktyk zmierzających do uzyskania stanów ekstatycznych przy pomocy muzyki, tańca lub środków odurzających. W czasach ST zjawisko profetyzmu było bardzo rozpowszechnione, a nawet zinstytucjonalizowane. Władcy mieli swoich urzędowych proroków, istniały też całe grupy proroków (np. uczniowie Eliasza), a nawet szkoły prorockie. Największe znaczenie dla Izraela mieli prorocy charyzmatyczni, niezwiązani z żadną instytucją, niezależni od królów i od miejsc kultu. Ich charakterystyczną cechą był fakt powołania przez Boga i świadomość powierzonej im misji (np. Wj 7,1n, Jr 15,19). Zadaniem proroków było przekazywanie słów, które otrzymali od Boga. Głoszenie woli Bożej odbywało się ustnie, a księgi prorockie ST

są późniejszym, w stosunku do działalności proroków, zapisem danego im objawienia. W okresie przesiedlenia babilońskiego teksty zapisanych objawień zaczęto łączyć w jeden zbiór nazwany *Prorocy*. W NT tytuł proroka odnoszony jest do Jana Chrzciciela i do samego Jezusa (np. J 6,14). Dar prorocтва jest również jednym z darów Ducha Świętego, wyrażającym się w objawianiu tajemnic, napominaniu, pocieszaniu i budowaniu wspólnoty (1Kor 12,28n).

PROZELICI – osoby przechodzące z jednej wiary czy religii na inną. W ST chodzi głównie o pogan nawróconych na judaizm. Wśród Żydów mieszało sporo ludności napływowej, której przysługiwało wiele praw na równi z Żydami. Jeżeli byli obrzezani, mogli nawet uczestniczyć w kulcie i obchodach świąt żydowskich (Lb 15,15.30). W czasach NT prozelitom przyjmującym judaizm stawiano trzy konkretne wymagania: uznanie jedynego Boga, żydowskiego prawa i norm etycznych, a także obojętne obrzezanie mężczyzn.

PRZEBŁAGALNA OFIARA – system ofiarniczy w świątyni jerozolimskiej rozróżniał dwa rodzaje ofiar przeblagalnych (Kpł 4-7): ofiarę za grzech (hebr. *chattat*) oraz ofiarę wynagradzającą (hebr. *aszam*). To rozróżnienie terminologiczne nie jest jednak ściśle przestrzegane w Biblii hebrajskiej. Nie ma też osobnych rytów odróżniających procedury składania obu ofiar ani wykazów sytuacji, w których należy składać taką czy inną ofiarę (Kpł 7,7). Ofierze przeblagalnej towarzyszyło przekonanie, że grzech popełniony względem Boga burzy relację z Nim. To samo dotyczyło relacji z bliźnim. Grzech domaga się więc odpowiedniego zadośćuczynienia, aby odnowić zachwiane więzi. Ofiara przeblagalna była ofiarą krwawą ze zwierząt (głównie z baranka) i wiązała się z uczą biesiadną. W odróżnieniu od ofiary

całopalnej na ołtarzu spalano tylko tłuszcz zwierzęcia, pozostałe mięso i kości stawały się własnością kapłana, który dokonywał obrzędu pokropienia krwią, albo też były one usuwane poza obóz (Kpł 4,11). Wydaje się, że ofiara przeblagalna, o charakterze bardziej publicznym, miała przeblagać za nieumyślne przestępstwo wobec drugiego człowieka, natomiast ofiara wynagradzająca miała być zadośćuczynieniem względem Boga.

PRZEKLEŃSTWO – przeciwieństwo błogosławieństwa. Polegało ono na przepowiadaniu lub życzeniu złego losu komuś albo czemuś. Biblijny jęz. hebr. na określenie rzeczywistości przekleństwa posługuje się wieloma słowami (błogosławieństwo określane jest przy pomocy jednego tylko rdzenia hebr. – *barach*). Hebr. rdzeń *kalal* oznacza znieważanie kogoś i dotyczy nie tylko obrazy słownej, wyrażającej się brakiem szacunku lub poniżaniem kogoś, lecz także wszelkiego rodzaju szkód materialnych. Adresatem takiego przekleństwa może być również Bóg (np. Kpł 24,15; 1Sm 3,13), którego na swój sposób przeklina się, nie respektując ustanowionych przez Niego zasad etycznych. Kolejny hebr. rdzeń – *arar* najczęściej występuje w formułach przekleństw wypowiedzianych przez osobę stojącą wyżej w hierarchii religijnej i społecznej niż osoba przeklinana. Formuły takie zaczynają się najczęściej od słów: *Przekleń ty kto...* (np. Pwt 27,15-25; 28,16-19). Tego rodzaju przekleństwo było środkiem pedagogicznym służącym utrzymaniu określonych przez władzę norm życia społecznego. Wypowiedzenie nad kimś takiego przekleństwa było reakcją na jawne pogwałcenie przez niego obowiązujących norm i wiązało się z wykluczeniem go ze społeczności przez nałożenie na niego oficjalnej klątwy. Kolejny rdzeń hebr. *ala* stosowano w przekleństwach i zlorzeczeniach zapowiadających

nieszczęście dla tego, kto pogwałci słuszne prawo innych do posiadania jakichś rzeczy. Przekleństwo można było wypowiedzieć nad potencjalnym złodziejem (np. Sdz 17,2; Prz 29,24), którego ma spotkać nieszczęście, jeśli dopuści się kradzieży przedmiotu obłożonego klątwą. Wypełnienie się przekleństwa wypowiedianego nad osobą już wcześniej o coś oskarżoną było potwierdzeniem jej winy (np. Lb 5,21-28; 1Krl 8,31). Przekleństwami obwarowane były umowy zawierane przez ludzi, w których przewidywano warunkowe sankcje za niedochowanie złożonych obietnic. Również w ramach przymierza między Bogiem a Izraelem przewidziana była cała lista nieszczęść i gróźb, które miały spotkać Izraelitów w przypadku sprzeniewierzenia się przez nich zobowiązaniom wynikającym z przymierza (Kpł 26,14nn; Pwt 28,15nn). Zob. **BŁOGOŚLAWIENSTWO**.

PRZYKAZANIE – żądanie wyrażone przez słowo mówione lub na piśmie. Termin ten odnosi się niekiedy w Piśmie Świętym do relacji międzyludzkich, np. może wyrażać żądanie rodzica względem dziecka (Jr 35,14; Prz 6,20) lub króla wobec poddanych (2Krl 18,36). Zasadniczo ma jednak znaczenie teologiczne i określa wymagania wynikające z przymierza zawartego na Synaju między Bogiem a Jego ludem. Terminem *przykazanie* określa się przede wszystkim polecenia zawarte w Dekalogu (Wj 20,1-17; Pwt 5,6-21). W sensie szerszym odnosi się on do różnego rodzaju regulacji prawnych, etycznych i kulturowych, wynikających z Dekalogu, które zawarte są w *Pięcioksięgu* (Wj 20,22n; 25 - 31; 35 - 40; Kpł 17 - 26; Pwt 12 - 26). Przykazania nie są narzuconym przez Boga bezdusznym prawem, lecz stanowią konsekwencję zbawczych dzieł Boga dokonanych w historii Izraela (wybranie, wyzwolenie z Egiptu, zawarcie przymierza). Są również przejawem

odpowiedzialności Boga za swój lud, do którego ma On wyłączne prawo. Odpowiedzią człowieka na Boże przykazania ma być ich przestrzeganie (Kpł 26,3), ponieważ są one dla człowieka *rozkoszą i przedmiotem miłości* (Ps 119,47.127.143), a także w skuteczny sposób przysgotowują go na przyjęcie zbawienia. Sankcją za lekceważenie przykazań jest przekleństwo (Kpł 26,14nn; Pwt 27,15-26). Jezus nie odrzucił przykazań ST, lecz je zaktualizował i uczynił jeszcze bardziej radykalnymi, przez postawienie na pierwszym miejscu przykazania miłości Boga i bliźniego (np. Mt 22,35-40). Zob. **PRZEKLEŃSTWO**.

PRZYMIERZE – rodzaj umowy, gwarantującej porządek i ustalającej prawa i obowiązki stron zawierających układ. Termin ten odnosi się nie tylko do relacji międzyludzkich czy międzynarodowych, ale także używa się go w odniesieniu do relacji między Bogiem a ludźmi. Jest to kluczowe pojęcie dla teologii ST i historii narodu wybranego. ST wymienia kilka przymierzy, które Bóg zawierał z ludźmi: z Noem (Rdz 9), z Abrahamem (Rdz 15 i 17), z ludem izraelskim na Synaju (Wj 19nn), z Dawidem (2Sm 7) oraz przymierze nazwane kapłańskim (Lb 18,19). Na Synaju zostało zawarte najważniejsze z nich, na mocy którego Izrael otrzymał prawa i zobowiązał się do wierności Bogu. Inicjatorem każdego przymierza był Bóg, który w ten sposób wyraził swoją miłość i łaskę wobec ludzi. Zewnętrzny znak przymierza Izraela z Bogiem było obrzezanie. Obchodzono także Święto Odnowienia Przymierza. Nagminne łamanie przymierza przez członków ludu Bożego doprowadziło do konieczności zawarcia Nowego Przymierza (Jr 31,31-33). To ostateczne przymierze Bóg zawarł z wszystkimi ludźmi przez swojego Syna Jezusa Chrystusa. Nowe Przymierze nie opiera się już na przepisach prawa, ale ma swoje źródło

w Duchu (2Kor 3,6; por. J 4,23n). Wierność temu przymierzowi jest możliwa dzięki ofierze Chrystusa i Jego żywej obecności pośród tych, którzy w Niego uwierzyli. Zob. **OBREZANIE, PRZYKAZANIE**.

PRZYPOWIEŚĆ (gr. *parabole* – ‘porównanie’, ‘zestawienie’) – krótkie opowiadanie o podwójnym znaczeniu (dosłownym i przenośnym), oparte na trzech podstawowych zasadach: narracji, metaforze oraz zwięzłości. Pierwszą warstwę znaczeniową tworzą treści, które w jakiś sposób odnoszą się do życia słuchaczy. Przedstawiana historia ma ich sprowokować do zinterpretowania – poprzez porównanie – treści przypowieści w kontekście własnego życia i do wyciągnięcia wniosków natury dydaktyczno-religijnej. Także prorocy ST posługiwali się przypowieściami, zarówno w celu ukazania ludzkich błędów (Iz 5,18; Oz 4,16), jak i dla przekazania Bożej obietnicy (Iz 11,6-9; Jr 31,21). Spotykamy je również w księgach historycznych ST (Sdz 9,8-15; 2Sm 12,1-4). Próby systematyzacji przypowieści Jezusa pod względem formalnym nie są do końca zadowalające. Najbardziej przekonujący wydaje się podział na trzy rodzaje. Pierwszy tworzą tzw. przypowieści właściwe, w których przedstawienie konkretnej sytuacji z życia codziennego ma wyrazić rzeczywistość religijną (np. przypowieść o ziarnku gorczycy – Mt 13,31n lub zaginionej owcy – Łk 15,1-7). Drugi rodzaj stanowi parabola, w której opowiadana historia jest tak nietypowa, że słuchacze mogą wątpić, czy rzeczywiście zaistniała (np. przypowieść o dziesięciu pannach – Mt 25,1-13). Ostatni typ przypowieści to tzw. opowiadanie paradygmatyczne, gdzie nie ma przeniesienia znaczenia z jednej rzeczywistości na drugą, lecz następuje zilustrowanie pewnej idei religijno-moralnej za pomocą jakiegoś szczególnego przypadku (np. przypowieść o faryzeuszu i celniku – Łk 18,9-14).

Interpretując teksty biblijne, należy zwrócić uwagę na różnice gatunkowe między przypowieścią a alegorią. W przypadku alegorii każdy element opowiadania ma odrębne odniesienia symboliczne, przypowieść natomiast ma tylko jedno, bardzo czytelne odniesienie religijne oparte na zestawieniu porównawczym.

RESZTA, RESZTA IZRAELA – pojęcie biblijne odnoszące się do tej części narodu wybranego, która dochowała wierności Bogu i dzięki temu zostanie uchroniona od kary Bożej. W ciągu dziejów znaczenie tego pojęcia bardzo się zmieniało. Dla proroków działających przed przesiedleniem Izraelitów do Babilonii, które nastąpiło w 586 r. przed Chr., *resztą* byli ci, którzy przeżyli najazdy wrogów, a także ci, którzy ocaleją na końcu czasów (Mi 4,6nn). Dla proroków nauczających po przesiedleniu *resztą* byli ci, którzy mieli wrócić do ojczyzny. Z czasem pojęcie to nabierało coraz bardziej teologicznego wymiaru i odnoszono je do tych, którzy zostaną odkupieni (So 3,11-20). W NT *resztą*, która na mocy ofiary Jezusa uniknie kary za grzechy, jest wspólnota wierzących – Kościół (Rz 11,5).

RODOWÓD – katalog nazywany często genealogią, zawierający informacje o kolejnych członkach danej rodziny lub rodu. W rodowodach podaje się imię osoby, czas i miejsce narodzin, ewentualne małżeństwo, potomstwo, długość życia. W Piśmie Świętym występują dwa zasadnicze typy rodowodów: 1) linearne – podające dane o głowach rodzin, zaczynając od założyciela do ostatniego lub aktualnie żyjącego członka; 2) rozgałęzione – ukazujące rozwój klanu wywodzącego się od synów jednego przodka. W ST zamieszczono ok. 24 rodowodów (np. od Adama do Noego – Rdz 5,1-32; potomków Jakuba – Rdz 46,8-27; potomków Lewiego – Wj 6,16-25;

czy najbardziej szczegółowy rodowód, od Adama do Saula – 1Krn 1,1 – 9,44). Celem rodowodów jest określenie pochodzenia, a zarazem tożsamości danej osoby. Najstarsze teksty ST przejawiają małe zainteresowanie tego typu informacjami. Jeżeli już są one podawane, to przede wszystkim dla ukazania różnic etnicznych i kulturowych. Impuls do zainteresowania w Izraelu rodowdami dała reforma religijna zapoczątkowana przez króla Jozjasza (VII w. przed Chr.). Kolejne nasilenie tego trendu nastąpiło po powrocie z wygnania babilońskiego w 538 r. przed Chr. (np. Ezd 2,59-63). Obie te fazy inspirowane były ideą zachowania czystości etnicznej i oddzielenia się od tego, co obce (np. Pwt 7,1-4; Ne 13,23-28). Szczególną wagę przykładano do rodowodów kapłańskich, dokumentujących pochodzenie danego kapłana od Lewiego (np. Rdz 46,11; Wj 6,16-25; Lb 3,17-39), gdyż od tego zależała ważność sprawowanego kultu. Podobne znaczenie miały rodowody królewskie, z których najważniejszy był rodowód potomków Dawida, ponieważ wierzono, że z jego rodu będzie pochodził Mesjasz (Ps 89,3-5; Iz 11,1-5). W NT znajdują się tylko dwa rodowody, które dotyczą Jezusa (Mt 1,1-17; Łk 3,23-38). Celem ich jest ukazanie, że w Jezusie wypełniają się zapowiedzi mesjańskie ST.

ROK JUBILEUSZOWY – rok odpoczynku i szczególnej łaski, obchodzony co pięćdziesiąt lat (Kpł 25,8-17), po siedmiu cyklach tzw. lat szabatowych (Kpł 25,1-7). Jego nastanie ogłaszano w Dniach Prześlągnięcia dźwiękiem rogu (hebr. *jobel* – ‘róg’, od tego słowa pochodzi termin jubileusz). W roku jubileuszowym obowiązywały takie same prawa, jak w roku szabatowym. Opierały się one na przekonaniu, że całe stworzenie jest własnością Boga i człowiek w używaniu dóbr ziemskich musi przestrzegać praw Bożych. Dlatego stało się zwyczajem, że

w latach szabatowych i jubileuszowych ziemia nie była uprawiana, aby jej nie wyjął wiatr, a plon z tego, co na niej wyrosło, należało zostawić dla ludzi ubogich i dla dzikich zwierząt (Wj 23,10m; Kpł 25,1-7). Ponadto wierzyciele byli zobowiązani darować wszelkie długi (Pwt 15,2), co miało służyć przywróceniu sprawiedliwości i równości społecznej. Niewolnicy mogli odzyskiwać wolność (Kpł 25,39-54). Wszelka własność ziemską wracała do swoich pierwotnych właścicieli (Kpł 25,13-34; 27,16-24). Istnieją poważne wątpliwości, czy rok jubileuszowy był kiedykolwiek obchodzony w taki sposób, jak opisuje go Biblia, czy była to tylko utopijna idea Izraelitów, którzy powrócili z wygnania babilońskiego. Jako argument podaje się fakt, że rok jubileuszowy następowałby bezpośrednio po roku szabatowym, co w praktyce oznaczałoby obchodzenie niemal identycznego święta przez dwa kolejne lata. Prawdopodobnie więc po powrocie z wygnania siódmy z kolei rok szabatowy traktowano jako rok jubileuszowy.

ROZWÓD – zob. DOKUMENT ROZWODU.

RÓD – społeczna jednostka organizacyjna, oparta na więzach krwi. Rody łączyły się w większe grupy zwane plemionami lub szczepami, odwołującymi się do wspólnego przodka (np. 1Sm 10,21). Ród jest pojęciem szerszym niż rodzina rozumiana jako wspólnota zamieszkania. Poszczególne rodziny izraelskie łączyły się w rody, na czele których stała jedna osoba (np. Lb 36,1). Przynależność do danego rodu pociągała za sobą konieczność przyjęcia tej samej tradycji religijnej, czyli wyznawanie wiary w Boga swoich przodków (np. Rdz 26,24).

RÓG – jęz. hebr. dysponuje kilkoma terminami, które w jęz. pol. oddaje się jako róg: *sofar* – instrument muzyczny wykonany

z rogu barana; *keren* – róg zwierzęcy; *jobel* – róg barani. *Szofar* to instrument muzyczny, wykonywany z rogu baraniego, a później z metalu. Najpierw służył tylko do celów religijnych, używano go przy składaniu ofiar w świątyni, inaugurowano nim uroczystości religijne, nawoływano do pokuty i nawrócenia (Kpł 25,9). Według zapowiedzi proroka Joela dźwięk rogu miał ogłosić nadejście Dnia Pana (Jl 2,1). Rzecznik *keren* określa nie tylko róg zwierzęcia, lecz także każdy z czterech rogów umieszczonych na ołtarzu w świątyni jerozolimskiej (np. Wj 27,2). Taka konstrukcja ołtarza była powszechna na starożytnym Bliskim Wschodzie. Rogi prawdopodobnie były symbolem obecności i mocy Boga. Podczas składania krwawych ofiar kapłan skrapiał je krwią, co mogło oznaczać oddawanie czci Bogu – dawcy życia (np. Kpł 4,7). Uchwylenie się rogów ołtarza dawało azyl ściganym przestępcom (np. 1Krl 1,50). Słowo *keren* może oznaczać również naczynie wykonane z rogu baraniego, w którym przechowywano olej używany do namaszczenia królów (1Sm 16,1.13; 1Krl 1,39). W Biblii słowo *róg* występuje także w znaczeniu symbolicznym jako znak siły (np. Pwt 33,17) lub zwycięskiego króla (1Krl 22,11). W NT słowo *róg* pojawia się w *Apokalipsie św. Jana*, gdzie jest symbolem nadprzyrodzonej mocy (np. Ap 5,6; 12,3).

SADUCEUSZE – stronnictwo polityczne i religijne w Izraelu, prawdopodobnie wywodzące się od zwolenników Sadoka, kapłana z czasów Dawida. Do grupy tej należeli zazwyczaj kapłani oraz przedstawiciele arystokracji. Nie uznawali zmartwychwstania ciał, istnienia aniołów ani żadnego przejawu opatrności czy przeznaczenia (Mt 22,23). Mieli duży wpływ na życie społeczno-polityczne Izraela. Posiadali liczną reprezentację w Wysokiej Radzie, gdzie stanowili opozycję wobec faryzeuszów. Po

zburzeniu świątyni w 70 r. po Chr. stronnictwo to praktycznie przestało istnieć. Zob. **FARYZEUSZE**.

SAMARIA, SAMARYTANIE – miasto oraz gorzysty region w środkowej Palestynie, który bierze swoją nazwę od miasta Samaria, wzniesionego w IX w. przed Chr. przez króla Omriego, który uczynił z niej stolicę Królestwa Północnego (Izraela). Miało ono duże znaczenie strategiczne, ponieważ było usytuowane na wysokim wzgórzu, z dala od głównych dróg i umożliwiała łatwy dostęp do Jerozolimy, Megiddo, dolin Jezreel i Jordanu, a także do doliny nadmorskiej. Samaria pozostała stolicą Królestwa Północnego do końca jego istnienia, czyli do roku 722 przed Chr., kiedy to zostało zdobyte przez Asyryjczyków. Pojawiło się tam wówczas wielu kolonistów mezopotamskich, którzy wymieszali się z rdzenną ludnością żydowską, tworząc specyficzną społeczność etniczną. Do ostrego konfliktu między Samarytanami a Żydami doszło po powrocie z przesiedlenia babilońskiego, kiedy Żydzi odrzucili ofertę pomocy Samarytan przy odbudowie świątyni. Powodem tej odmowy był fakt, że Samarytanie, z racji mocnych wpływów pogańskich, uważani byli przez Żydów za nieczystych. Wybudowali więc własne centrum kultu ze świątynią na górze Garizim i w ten sposób utworzyli odrębną społeczność religijną. Mimo wspólnego dziedzictwa historycznego Żydzi uważali ich za pogan, a ich kult za niezgodny z prawem. Samarytanie przestrzegali dokładnie Prawa Mojżeszowego, zachowywali ścisły monoteizm, ale za księgi święte uważali tylko *Pięćoksiąg*, odrzucając późniejszą tradycję żydowską, którą uznali za heretycką. W czasach NT miasto Samaria zostało odbudowane przez Heroda Wielkiego i na cześć cesarza Augusta nazwano je Sebaste. Jezus kilkakrotnie przemierzał okolicę Samarii (np. Łk 17,11; J 4,5.39). Na tych

terenach Ewangelię głosili Filip, Piotr i Jan (Dz 8,1-25). Zob. **IZRAEL**.

SĄD BOŻY – określenie wskazujące na to, że w historii zbawienia przewidziane jest rozliczenie ludzi z ich wierności Bogu i Jego przykazaniom. Według autorów ST będzie to konsekwencja przymierza zawartego między Bogiem i Izraelem. Świadcami na sądzie Bożym będą niebo i ziemia (Iz 1,2). Karą za niedotrzymanie warunków przymierza ma być nieszczęście, które spadnie na cały naród. W niektórych tekstach prorockich jest mowa o odpowiedzialności zbiorowej za grzechy narodu. Prorok Ezechiel jednak wyraźnie wskazuje na indywidualną odpowiedzialność człowieka przed Bogiem za popełnione czyny (Ez 18). W późniejszej myśli żydowskiej wypracowano pogląd, że człowiek już za życia otrzymuje częściową odpłatę za wyrządzone zło, która zostanie dopełniona w dniu Sądu Ostatecznego. Kryterium Bożego sądu będą dobre uczynki, na podstawie których uzna On człowieka za usprawiedliwionego lub potępionego. Sąd Boży łączy się z rzeczywistością gniewu Bożego, czyli reakcją Boga na pogwałcenie przez człowieka Jego praw. Pełnia Bożego gniewu ma się jednak ujawnić dopiero w dniu ostatecznego sądu nad światem. Autorzy NT nawiązują do starotestamentowych idei dotyczących Bożego sądu nad światem i je rozwijają. Według pism NT władza sędziowska została przekazana posłanemu przez Boga Chrystusowi (J 5,22.27), który każdego człowieka będzie sądził na podstawie wypełnienia przez niego przykazania miłości Boga i bliźniego (np. Mt 22,36-40; J 13,34; 15,12; 1J 3,23). Sąd ten odbędzie się w momencie Paruzji, czyli powtórnego przyjścia Chrystusa na ziemię (np. Mt 25,31; J 16,16nn; Dz 1,11; 1Kor 11,26; 15,23nn; Hbr 9,28; 10,37; 1J 2,28). Apostoł Paweł wzywa chrześcijan do tego, aby nie osądzali się wzajemnie, ale sąd

zostawili Bogu, który jako jedyny zna rzeczywiste intencje i możliwości każdego człowieka i może go ocenić w prawdzie i miłosierdziu (1Kor 4,5). Zob. **GNIEW BOŻY**, **KARA BOŻA**, **SĄD OSTATECZNY**.

SĄD OSTATECZNY – w myśli ST dojrzało przekonanie o tym, że każdy dobry czyn człowieka zostanie przez Boga nagrodzony, a każdy zły ukarany. Autorzy biblijni łączą to nauczanie z ideą dnia sądu, dnia ostatecznego, Dnia Pana, dnia gniewu itp. Ta wielość określeń świadczy o braku pewności i zróżnicowaniu tradycji, w których dojrzały poglądy na temat Sądu Ostatecznego. Według autorów ST, Bogu, jako Stwórcy świata, przysługuje władza sędziowska nad stworzeniem. Dotyczy ona całej ziemi (np. Rdz 18,25; Ps 9,7-9), poszczególnych narodów (np. Sdz 11,27), jak i pojedynczych ludzi (np. Rdz 16,5). Sąd Boga nad światem ma się odbyć w czasie historycznym. Ma to być sąd uniwersalny obejmujący zarówno Izraela, jak i wszystkie narody. Wierzone, że na Sądzie Ostatecznym umarli powstaną do życia (np. Ez 37,1-14; Dn 12,1-3), a nagrodą za sprawiedliwe życie będzie wieczne szczęście. Bezbożnych natomiast czeka potępienie (np. Iz 66,24). W literaturze żydowskiej, która powstała pomiędzy ST a NT, idei Sądu Ostatecznego towarzyszą wyraźne wzmianki o zmartwychwstaniu (np. Hen 22,4; 4Ezd 7,32). Liczne teksty NT zawierają rozwiniętą naukę o Sądzie Ostatecznym, podaną najczęściej przy pomocy języka właściwego apokaliptyce żydowskiej tamtego czasu. W tekstach tych zwrócono uwagę na to, że Sąd Ostateczny nastąpi nagle i nie da się go przewidzieć (np. Mt 24,42.44). Ma się on łączyć z powtórnym przyjściem na ziemię Syna Człowieczego, który założy na ziemi królestwo Boże (np. 1Tes 5,1-3; Jk 5,8n; 1P 4,5). Niektórzy autorzy NT uważali, że sąd Boży nad człowiekiem odbywa się bezpośrednio po jego śmierci (np.

Łk 16,1-9; Hbr 9,27). Podane w Ewangelii nauczanie Jezusa na temat Sądu Ostatecznego łączy się nierozzerwalnie z Jego wezwaniem do pokuty i nawrócenia. Sąd ten ma mieć charakter indywidualny, a jego kryterium będą ludzkie uczynki (Mt 25,31-46). Według *Ewangelii św. Jana* sąd ma mieć nie tylko wymiar przyszły (J 5,28n; 12,48), lecz dokonuje się również w teraźniejszości (J 9,39; 12,31). Tematykę Bożego sądu na końcu czasów podejmuje także Paweł Apostoł. Uważa on, że sąd ten odbędzie się w Dniu Pana, który nastąpi nagle (np. 1 Tes 5,2-4). Bóg dokona sądu przez Jezusa Chrystusa, według kryteriów zawartych w Ewangelii (np. Rz 2,16). Zdaniem apostoła Pawła wierni wyznawcy Chrystusa, czyli święci, będą uczestniczyć w ostatecznym sądzie nad światem (1 Kor 6,2). Zob. **GNIEW BOŻY, KARA BOŻA, SĄD BOŻY**.

SELA - słowo o nieustalonym do dziś pochodzeniu i znaczeniu, występujące w *Księdze Psalmów* i w miejscach cytujących psalmy w *Księdze Habakuka*. Najczęściej proponowane przez uczonych próby tłumaczenia tego terminu to: notacja muzyczna, pauza w czasie śpiewania, wskazówka dla chóru bądź muzyków akompaniujących do śpiewu psalmów.

SEPTUAGINTA (łac. 'siedemdziesiąt') - pierwsze kompletne tłumaczenie ST z języka hebrajskiego na grecki. Prace nad tym przekładem rozpoczęto w III w. przed Chr. w Aleksandrii. Według tzw. *Legendy Arysteasa* dokonało go 70 (lub 72) tłumaczy, dlatego powszechnie tłumaczenie to oznacza się rzymską liczbą LXX. Dzieło to podjęto z myślą o Żydach mieszkających poza granicami Izraela, którzy nie znali języka hebrajskiego. *Septuaginta* cieszyła się wielką powagą u Żydów aż do czasu, kiedy powszechnie zaczęli się nią posługiwać chrześcijanie. Prawdopodobnie

znajdowała się wśród rękopisów Biblioteki Aleksandryjskiej. Większość cytatów ze ST zamieszczonych w NT przejęto właśnie z *Septuaginty*. Zob. **WULGATA**.

SERCE - w Piśmie Świętym oznacza najczęściej siedlisko myśli (Iz 6,10; Mk 7,21-23). Uważano je również za ośrodek uczuć, namiętności, nastrojów, emocji. Z nim wiązano różne stany psychiczne człowieka, np. radość (Pwt 28,47), smutek (Ps 13,3), miłość (Flp 1,7). Serce wypelnione pychą prowadzi do przyjmowania postaw sprzeciwiających się Bogu (Iz 6,10) i stoi w opozycji do serca Jezusa, które charakteryzuje się pokorą i łagodnością (Mt 11,29). Dzięki mądrymu sercu można odróżniać dobro od zła oraz roztropnie i sprawiedliwie rządzić (1 Kr 3,12). Serce utożsamiane jest również z podstawowymi władzami człowieka: wolą i sumieniem (2 Sm 24,10). To ono podejmuje decyzje (2 Sm 7,21), stanowi centrum posłuszeństwa, świadomego działania i jako takie reprezentuje całą osobę. Jest miejscem spotkania człowieka ze słowem Bożym i dlatego w nim musi dokonać się nawrócenie (Ps 51,12). Zob. **NERKI**.

SĘDZIA, SĘDZIOWIE - określenie odnoszące się w ST do przywódców rodów poszczególnych plemion izraelskich po ich osiedleniu się w Kanaanie, a przed nastaniem monarchii. Działali mniej więcej w okresie od 1200 do 1000 r. przed Chr. Pełnili nie tylko funkcje sędziowskie, ale sprawowali faktyczną władzę nad plemionami. W *Księdze Sędziów* wymienia się sześciu tzw. wielkich sędziów, ukazując ich jako charyzmatycznych przywódców i wybawców Izraela, na których spoczywał duch Boży. Zaliczono do nich Debora, Baraka, Otniela, Gedeona, Ehuda oraz Jeftego. W ich gronie nie znalazł się Samson, bohater walk z Filistynami, chociaż w księdze poświęcono mu aż cztery rozdziały (Sdz 13 - 16).

Oprócz tego w *Księdze Sędziów* znajdujemy wzmianki o sześciu innych tzw. mniejszych sędziach, którzy nie byli postaciami charyzmatycznymi, lecz stali na straży przestrzegania prawa Bożego w powierzonych im plemionach. W Piśmie Świętym słowa *sędzia* używa się również w znaczeniu szerszym. Odnosi się ono np. do Mojżesza jako pośrednika przymierza między Bogiem i Jego ludem. Sędziami nazywano także królów oraz najwyższych urzędników państwowych. Uważano, że ich władza pochodzi od Boga, który jest sędzią świata (Rdz 18,25). Sposób postępowania sędziów regulowały specjalne kodeksy. Musieli oni odznaczać się przede wszystkim uczciwością i bezstronnością w wydawaniach przez siebie orzeczeniach (np. Wj 23,1-9; Kpl 19,15n; Pwt 17,8-13).

SIOSTRA - zob. BRAT.

ŚLUGA PANA - tytuł, który w Piśmie Świętym nadawany jest ludziom będącym w szczególnie bliskiej relacji z Bogiem, np. Abrahamowi (np. Rdz 26,24) czy Mojżeszowi (np. Wj 14,31). W szczególony sposób wiąże się on jednak z anonimową postacią z czterech pieśni proroka Izajasza (Iz 42,1-9; 49,1-7; 50,4-9; 52,13 - 53,12). Brak jasnego określenia, kto jest wspomnianym Sługą Pańskim, sprawia, że istnieje wiele interpretacji i domysłów, kogo faktycznie miał na myśli Izajasz. Żydzi widzieli w nim symbol idealnego Izraela, dzięki któremu przyjdzie na świat zbawienie, albo utożsamiali go z konkretnymi postaciami historycznymi. Tradycja chrześcijańska w prorocत्वie Izajasza widzi zapowiedź cierpiącego Chrystusa, a postać Sługi Pańskiego identyfikuje z osobą Jezusa (Dz 3,13nn; 1P 2,22-25).

STADION - miara długości odpowiadająca ok. 185 m. Tyle wynosiła długość bieżni na stadionie w starożytnej Olimpii.

STARSI, STARSZY (gr. *presbyteroi, presbyteros*) - w Piśmie Świętym termin odnoszący się do mężczyzn, którzy sprawowali funkcję przełożonych wspólnoty. W NT słowo to określa kierujących wspólnotami chrześcijańskimi, ustanowionych przez apostołów lub ich następców (Dz 11,30; 14,23). Urząd ten nawiązuje bardzo wyraźnie do tradycji żydowskiej (Lb 11,16n). Każda wspólnota chrześcijan miała swoich starszych. Apostoł Paweł, mając na uwadze dobro wspólnot i potrzebę zachowania w nich określonego porządku, ustanawiał w tym celu starszych (Dz 14,23), którzy przewodzili wspólnotom, rozstrzygali sporne kwestie i byli duchowymi przewodnikami wiernych. Niekiedy mianem starszych określano biskupów (Tt 1,5-9).

STELA - blok kamienny umieszczany w pozycji pionowej, w miejscach upamiętniających ważne wydarzenia. Bardzo często stele były opatrzone inskrypcją. Służyły one również celom religijnym, ponieważ upamiętniały kult oddawany bóstwu. Niekiedy pełniły funkcję kamienia wskazującego na miejsce pochówku zmarłego. Zwyczaj umieszczania stel znany był nie tylko na terenie Palestyny, lecz na całym Bliskim Wschodzie. Na terenie dzisiejszego Izraela znaleziono stele kananejskie i egipskie w takich miejscowościach, jak: Chasor, Bet-Szean, Tell Bajt Mirsim czy Deir el-Bala. Wiele stel hebrajskich odnaleziono w sanktuarium w Arad, ale nie widziano na nich żadne inskrypcje. Z Samarii pochodzi fragment steli, na którym zachował się tylko jeden wyraz. Najbardziej znana z Ziemi Świętej jest tzw. *stela Meszy*, pochodząca z ok. 850 r. przed Chr. Znajdują się na niej inskrypcje sławiące zwycięstwo moabickiego króla Meszy nad Izraelem.

SYCHEM - starożytne miasto leżące ok. 70 km na północ od Jerozolimy. W XIX w.

przed Chr. miało już fortyfikację i kompleks pałacowo-świątynny, które w ciągu wieków były przebudowywane i odnawiane. Przez Sychem przebiegał ważny szlak handlowy. Tam zatrzymał się Abraham, gdy przybył z Charanu (Rdz 12,6). W pobliżu Sychem został pochowany Jakub (Rdz 49,29nn). Po podboju Kanaanu przez Izraelitów Sychem stało się dla nich ważnym ośrodkiem religijnym. W X w. przed Chr. miasto przez jakiś czas było stolicą Królestwa Północnego (1Krl 12,25). W 722 r. przed Chr. Asyryjczycy zaatakowali Królestwo Północne i zniszczyli Sychem. Ok. 350 r. przed Chr. miasto odbudowano i stało się ono głównym ośrodkiem Samarii. W niedalekiej odległości od niego, na górze Garizim, znajdowała się świątynia i centrum kultu Samarytan. W 107 r. przed Chr. prawdopodobnie Jan Hirkan zniszczył Sychem, którego już nigdy nie odbudowano.

SYDON – starożytny fenicki port handlowy położony na wąskiej równinie pomiędzy górami Libanu a Morzem Śródziemnym, 35 km na północ od Tyru; dzisiejsze Saïda na terenie Libanu. W Piśmie Świętym Sydon jest nazywany pierworodnym synem Kanaanu (Rdz 10,15) oraz wielką metropolią (Joz 11,8). Uchodził za najznamienitsze miasto Fenicji (wspomina o nim Homer, IX/VIII w. przed Chr.). Jego hegemonia wyrażała się również w tym, że wszystkich mieszkańców Fenicji nazywano niekiedy Sydończykami (np. 1Krl 5,20; 16,31). Z czasem królestwo Sydonu utraciło swoje znaczenie na rzecz sąsiedniego Tyru. Na nowo odzyskało swoją pozycję w czasach perskich. Jezus tylko jeden raz udał się w okolice Tyru i Sydonu, gdzie uwolnił od złego ducha córkę Syrofenicjanki (Mk 7,24-30). Również apostoł Paweł zatrzymał się w Sydonie podczas swojej podróży z Cezarei do Rzymu (Dz 27,3). Zob. FENICJA, TYR.

SYJON – początkowo nazwa południowo-wschodniego wzgórza Jerozolimy, na którym stała, zdobyta przez Dawida, twierdza Jebusytów. Na cześć zwycięzcy miejsce to nazwano Miastem Dawida (2Sm 5,7). W Biblii określenie Syjon często ma sens metaforyczny. Występuje jako synonim całej Jerozolimy. Oznacza świętą górę, którą Bóg wybrał na swoje mieszkanie (Hbr 12,22). Prorocy widzieli w Syjonie miejsce, w którym dokonana się zbawienie (Iz 2,2-4). W NT nazwa Syjon funkcjonuje jako synonim niebieskiego Jeruzalem (Hbr 12,22; Ap 14,1), czyli miejsca przebywania Boga i odkupionych przez Niego ludzi. Zob. JEROZOLIMA.

SYKL – miara wagi stosowana najczęściej w odniesieniu do metali szlachetnych i wynosząca ok. 11,4 g kruszcu (tzw. sykl lekki; niektórzy podają 8,33 g) lub 12,5 g kruszcu (tzw. sykl ciężki, niektórzy podają 16,6 g). Częściej posługiwano się syklem lekkim. Z czasem sykl stał się jednostką monetarną bitą przez Żydów.

SYN BOŻY – tytuł biblijny, przysługujący wybrańcom Boga, których obdarza On szczególnie upodobaniem. W ST tytuł ten odnosił się do aniołów (Hi 1,6), narodu wybranego (Wj 4,22; Pwt 14,1; Oz 2,1), przywódców Izraela (Ps 82,6). Mianem Syna Bożego określano również oczekiwanego Chrystusa, czyli Mesjasza (1Krn 17,13; Ps 2,7; 89,27). W NT Jezus został nazwany Synem Bożym i tylko On jest nim w sensie właściwym (Mt 4,3,6; 17,5; 26,63; Mk 3,11.17; 5,7; 15,39; Łk 4,41). Prawdę tę Jezus wielokrotnie objawiał w swoim nauczaniu (Mt 7,21; 11,27; 21,37; 22,42-46; 24,36; J 10,36; 20,17). Apostołowie Paweł i Jan, mówiąc o Jezusie jako Synu Bożym, wskazują na Jego odwieczne istnienie wraz z Bogiem. Jezus – Syn Boży – istniał jako Słowo, ma swój udział w dziele stworzenia i jest pośrednikiem objawienia i odkupienia.

SYN CZŁOWIECZY – biblijny zwrot stosowany na określenie człowieka (np. Ps 8,5; 144,3; Ez 2,1) lub całej ludzkości (Ps 4,3; Prz 8,31). W ST wyrażenie to jest używane dla podkreślenia dystansu między Bogiem a człowiekiem. W apokalipcyce żydowskiej oznaczało ono godność i stało się tytułem specjalnego pośrednika, który ukaże się na końcu czasów. W *Księdze Daniela* jest mowa o przybywającym na obłokach Synu Człowieczym, który na wieki będzie panował nad ludźmi (Dn 7,13nn). W NT Jezus wielokrotnie nazywa siebie Synem Człowieczym. Wypowiedzi Jezusa, w których używa tego określenia w stosunku do własnej osoby, można podzielić na dwie grupy: kiedy mówi o godności przysługującej Synowi Człowieczemu, który ma władzę odpuszczania grzechów i jest Panem szabat, oraz gdy mówi o sobie jako tym, który przyszedł, żeby służyć, który nie ma mieszkania, który będzie musiał cierpieć i zostanie zabity. Taki kontekst użycia tego zwrotu przez Jezusa sugeruje, że z jednej strony akcentował On w ten sposób swoje człowieczeństwo, a z drugiej objawiał swoje mesjańskie posłannictwo, przywołując znany Żydom obraz Syna Człowieczego jako sędziego, który ma przyjść na końcu czasów i zapanować nad wszystkim.

SYN DAWIDA – tytuł mesjański, odniesiony w NT do Jezusa. Jest to bezpośrednie nawiązanie do faktu, że w Jezusie wypełniło się proroctwo dane Dawidowi, iż z jego potomstwa będzie wywodził się Chrystus, doskonały i wieczny król Izraela (2Sm 7,11-16). Sam Jezus pozwalał, aby tak do Niego się zwracano (np. Mt 9,27; 21,9), choć w niektórych sytuacjach ukrywał swoją godność, aby uniknąć utożsamienia Go z politycznym wyzwolicielem oczekiwany przez Żydów (np. Mk 1,40-45+). Tytuł Syna Dawida odnosi do Jezusa również Kościół pierwotny (Rz 1,3n; 2Tm

2,8), podkreślając tym samym autentyzm Jego mesjańskiego posłannictwa. Ewangelista Mateusz zamieszcza rodowód Jezusa, potwierdzający Jego pochodzenie z rodu Dawida (Mt 1,1-17).

SYNAGOGA (gr. *synagoge* – ‘zgromadzenie’) – miejsce modlitewnych zgromadzeń Żydów. Geneza synagogi jest sprawą dyskusyjną. Jedni uważają, że od pierwszych lat obecności Izraelitów w Kanaanie istniały specjalne namioty lub budynki, które służyły celom modlitewnym. Ich zdaniem instytucja synagogi ukształtowała się na drodze powolnej ewolucji. Inni natomiast wiążą powstanie synagog z faktem zburzenia świątyni jerozolimskiej i deportacji Izraelitów do Babilonii (586 r. przed Chr.). Brak świątyni spowodował, że punkt ciężkości religii izraelskiej przesunął się z obchodów liturgicznych w świątyni na gromadzenie się w synagogach, aby czytać, studiować i rozważać Prawo. Wygnańcy, którzy powrócili z Babilonii do swojej ziemi, przynieśli ze sobą zwyczaje związane z synagogami (Ne 8,2; Ezd 8,15), które nawet po odbudowaniu świątyni jerozolimskiej stały się integralną częścią religii Izraela. Powstał również zwyczaj, że gdziekolwiek istniała żydowska diaspora, tam wznoszono synagogę. Pod względem architektonicznym synagogi wpisywały się w lokalną zabudowę. Najczęściej były to budynki wzniesione na planie prostokąta, posiadające trzy nawy i zwrócone w kierunku Jeruzolimy. Z czasem terminem *synagoga* zaczęto określać nie tylko sam budynek, lecz także gromadzącą się w nim wspólnotę modlących się ludzi. Celebracje w synagogach miały wspólne elementy: rozpoczynanie liturgii o tym samym czasie co w świątyni; odmawianie tych samych, przewidzianych na daną okoliczność modlitw; odczytywanie tych samych, ustalonych wcześniej fragmentów Pisma Świętego; homilie. Do ważności modlitwy

potrzebna była obecność dziesięciu mężczyzn. Synagogi służyły jako miejsca rozstrzygnięcia sporów pomiędzy członkami wspólnoty. W nich zazwyczaj mieściła się szkoła dla dzieci członków wspólnoty. Synagogi integrowały więc żydowską wspólnotę lokalną. Początek publicznej działalności Jezusa wiąże się z Jego uczestnictwem w liturgiach synagogałnych. W synagogach Jezus nauczał i uzdrowiał (np. Łk 4,16-37). Misyjna działalność apostołów, zwłaszcza Pawła, w pierwszej kolejności ukierunkowana była na żydowskie synagogi gęsto rozsiane po terenie Cesarstwa Rzymskiego.

SYNAJ – półwysep o kształcie odwróconego trójkąta, stanowiący pomost między Afryką i Azją, położony pomiędzy Kanałem Sueskim a Zatoką Akaba. Dominuje tam klimat pustylny z niską ilością opadów. Obszar ten mimo niekorzystnych warunków jest zamieszkały przez ludzi od trzydziestu tysięcy lat. Przecinały go liczne trakty, którymi przemieszczały się grupy etniczne, armie i rzesze kupców. Na Synaju znajduje się góra nosząca tę samą nazwę, na której Mojżesz otrzymał od Boga Prawo (Wj 31,18). Góra ta nosi również nazwę Horeb (np. Pwt 1,2). Jako miejsce objawienia się Boga człowiekowi stała się ona miejscem świętym i symbolem Bożej opieki (Ps 68,9). Apostoł Paweł, pokazując różnice między Starym a Nowym Przymierzem, odwołuje się do Synaju jako symbolu starego porządku (Ga 4,24n). Zob. **PRZYMIERZE**.

SZABAT – ostatni dzień tygodnia, świętowany przez Żydów jako dzień przeznaczony na modlitwę i odpoczynek. Tradycja świętowania szabatów jest zakorzeniona w biblijnym opisie stwarzania świata (Rdz 2,1-3), według którego Bóg w siódmym dniu po zakończonym dziele przestał pracować, a następnie pobożosławił ten dzień i ustanowił go świętym. Od początków istnienia

biblijnego Izraela szabat stanowił centrum żydowskich praktyk religijnych. Żydowskie prawodawstwo bardzo ściśle obwarowało ten dzień stosownymi normami, które dokładnie wyjaśniały, jak należy go świętować i od jakich prac bezwzględnie należy się powstrzymać (Pwt 5,12-15). Szabat był dniem radości oraz znakiem jedności między Bogiem a ludem Izraela. Jego zachowywanie stanowiło jeden z czynników umacniających narodową i religijną tożsamość Żydów.

SZATAN – zob. **DIABEŁ**.

ŚWIĄTYNIA – budowla wzniesiona w Jerozolimie, w której złożono Arkę Przymierza, symbol obecności Boga wśród ludu izraelskiego. Stanowiła centrum życia religijnego i społecznego Izraela od czasów monarchii (X w. przed Chr.) aż do jej ostatecznego zburzenia w 70 r. po Chr. Po raz pierwszy zbudowano ją w ok. 960 r. przed Chr., za panowania Salomona (965-926 przed Chr.) na wzgórzu Moria w Jerozolimie, na którym Abraham miał złożyć ofiarę ze swojego syna Izaaka. Ta świątynia została zburzona przez Babilończyków w 586 r. przed Chr. Odbudowano ją po powrocie z przesiedlenia babilońskiego (ok. 520 r. przed Chr.), ale nie było już w niej Arki Przymierza, zabranej prawdopodobnie przez Babilończyków. Drugą rekonstrukcję przeprowadził Herod Wielki, który w ramach prowadzonych z ogromnym rozmachem prac architektonicznych przywrócił jej dawną świetność. Kilka lat po zakończeniu odbudowy, Rzymianie, tłumiąc żydowskie powstanie w 70 r. po Chr., spalili doszczętnie świątynne budynki. Według opisu z 1Krl 6 – 9, świątynię zbudowano na planie prostokąta o wymiarach ok. 27 m na 9 m i podzielono na trzy części: przedsionek, nawę główną, zwaną miejscem świętym, i wydzielone zastonami miejsce najświętsze, w którym przechowywano Arkę Przymierza. Świątynia była oddzielona

dziedzińcem od pałaca królewskiego, a cały kompleks budynków usytuowano na wielkim placu otoczonym murem. Przed świątynią stał wielki ołtarz ofiarny. Jej wnętrze wyłożone było drewnem cedrowym pokrytym złotem. Umieszczono tam złoty ołtarz, dziesięć złotych świeczników i sprzęty liturgiczne. Do wnętrza świątyni mogli wchodzić tylko wybrani, a do miejsca najświętszego wyłącznie najwyższy kapłan, raz w roku. Na terenie świątynnym składano codzienne ofiary całopalenia i kadzenia. Każdy Żyd przynajmniej raz w roku miał obowiązek odbyć pielgrzymkę do świątyni. Jezus aprobował świątynne praktyki, sam w nich uczestniczył, ale potępiał przesadny formalizm (Łk 22,50) i zapowiedział jej zniszczenie (Mt 23,38n). Zob. ARKA PRZYMIERZA, MIEJSCE NAJŚWIĘTSZE, MIEJSCE ŚWIĘTE, MIESZKANIE.

ŚWIĘCI – osoby wyróżniające się szczególną więzią z Bogiem. W ST termin ten ma podwójne znaczenie. Świętymi są ci, którzy dochowują wierności przymierzu i są związani z Bogiem relacją miłości (Ps 31,24), a także ci, którzy są przeznaczeni na wyłączną służbę Bogu i przez to oddzieleni od reszty społeczności (Dn 7,27). W NT terminem tym określa się chrześcijan, którzy dzięki wierze w Chrystusa są oddzieleni od pogan (1Kor 6,2). Apostoł Paweł mówi tak o wszystkich członkach wspólnot chrześcijańskich, które odwiedza i do których wysłała listy (np. Flp 4,22).

ŚWIĘTE MIESZKANIE – zob. MIESZKANIE.

ŚWIĘTO NAMIENTÓW (hebr. *Sukkot*) – jedno z trzech najważniejszych świąt żydowskich, związanych ze zwyczajem pielgrzymowania do Jerozolimy. Jego obchody odbywały się jesienią i trwały osiem dni. Święto Namientów było radosnym

dziękczynieniem za zbiory zboża i winogron. Podstawowym rytuałem tego święta było nakazane przez Boga mieszkanie w szałasach (Ne 8,13-18). W ten sposób nawiązywano do wędrówki przez pustynię i przypominano o nieustannie towarzyszącej Izraelowi opiece Boga. W czasie tej uroczystości miało miejsce poświęcenie świątyni Salomona (1Krl 8). Co siedem lat, w ramach obchodów Święta Namientów, publicznie odczytywano Prawo. W judaizmie panowało też przekonanie, że w przyszłości właśnie podczas tego święta w Jerozolimie zbiorą się wszystkie narody, aby wielbić Boga (Za 14,16).

ŚWIĘTO PRZAŚNIKÓW – zob. PASCHA.

ŚWIĘTO PRZEBŁAGANIA (hebr. *Jom Kippurim* – ‘Dzień Przebłagania’ lub ‘Dzień Pojednania’) – jedno z najważniejszych świąt w kalendarzu religijnym Izraela, wprowadzone do niego po przesiedleniu babilońskim (586 r. przed Chr.). Obchodzone je na początku roku – dziesiątego dnia miesiąca Tiszri (pierwszy miesiąc roku, przełom września i października). Przepisy dotyczące sposobu świętowania Dnia Przebłagania oraz jego teologiczne uzasadnienie znajdują się w Kpł 16,1-34; 23,26-32; Lb 29,7-11. Teksty te pochodzą z tradycji kapłańskiej i powstały po powrocie z wygnania babilońskiego (538 r. przed Chr.). Ustanowienie tego święta przypisywano Mojżeszowi, który otrzymał od Boga stosowne polecenie odnośnie do jego przebiegu. Obrzędy liturgiczne wykonywane corocznie w świątyni jerozolimskiej, w tym wolnym od pracy dniem, miały być wyrazem postu i pokuty narodu wybranego, aby wyjednać przebaczenie za grzechy kapłanów i ludu oraz usunąć nieczystości ze świątyni i z ołtarza (Kpł 16). Za grzechy kapłanów składano Bogu krwawą ofiarę

przeblągana z cielca i barana. Za grzechy ludu ofiarowany był baran oraz dwa kozły, z których jednego pozostawiano przy życiu. W tym dniu, jedynym w roku, najwyższy kapłan wchodził za zasłonę miejsca najświętszego, aby krwią złożonych w ofierze zwierząt siedmiokrotnie pokropić płytę przebląganą (Wj 25,17nn), na znak przeblągania Boga. Następnie, w symbolicznym geście włożenia rąk na głowę pozostawionego przy życiu kozła, najwyższy kapłan zrzucił na niego wszystkie grzechy Izraela. Zaraz potem kozioł był wypędzany na pustynię. Jego śmierć oznaczała uwolnienie ludu od grzechów.

ŚWIĘTO TYGODNI - zob.
PIĘĆDZIESIĄTNICA.

TALENT - jednostka wagi wynosząca około 34 kg, odpowiednik 60 min oraz jednostka monetarna, równowartość 6000 drachm. Zob. **DENAR**, **MINA**.

TYR - starożytne miasto fenickie, położone na terenie dzisiejszego Libanu, ok. 35 km na południe od Sydonu (obecna nazwa es-Sur). Miasto to ma nietypowe położenie geograficzne, ponieważ znaczna jego część jest usytuowana na wyspie, którą Aleksander Wielki połączył z lądem rampą obłężniczą. Ta lokalizacja sprawiła, że przez długie wieki Tyr był cenionym portem handlowym. Początki osadnictwa miejskiego w Tyrze sięgają III tysiąclecia przed Chr. Istnienie miasta w II tysiącleciu potwierdzają wzmianki ugaryckie, hetyckie oraz egipskie. Chociaż odkrycia archeologiczne pokazują, że nie było żadnej przerwy w osadnictwie na terenie Tyru, przyjęła się opinia, że miasto zostało odbudowane ok. 1200 r. przed Chr. przez Sydończyków (być może zniszczeń dokonały tzw. Ludy Morza, zob. Filistyni). W *Pięcioksięgu* nie znajdujemy żadnej wzmianki o Tyrze, a pierwsza informacja w Piśmie Świętym

na jego temat znajduje się w Joz 19,29, gdzie wspomina się o jego fortyfikacjach. Stosunki handlowe Izraela z Tyrem zostały zainicjowane przez króla Dawida, który poprosił Hirama, króla Tyru, o dostarczenie drewna cedrowego oraz robotników do budowy pałacu w Jerozolimie (2Sm 5,11; 1Krn 14,1; 22,4). Następca Dawida, Salomon, także sprowadzał z Tyru drewno cedrowe i cyprysowe oraz rzemieślników, którzy pomagali przy budowie świątyni w Jerozolimie (np. 1Krl 7,13nn). Mieszkańcy Tyru byli doskonałymi żeglarzami i wzięli udział w wyprawie floty Salomona do Ofiru (np. 1Krl 9,26-28). Izebel, córka Ittobaala, króla Tyru, poślubiła Achaba, władcę Królestwa Północnego, co przyczyniło się do asymilacji tyryjskich elementów religijnych i kulturowych w Samarii. Ewangelie wspominają o jednym tylko pobycie Jezusa w okolicy Tyru i Sydonu (Mk 7,24). Chrystus podaje Tyr jako przykład miasta pogańskiego, które na Sądzie Ostatecznym czeka lepszy los niż te miasta palestyńskie, które Go odrzuciły (Mt 11,21n). Zob. **FENICJA**, **SYDON**.

UCZTA WESELNA, UROCZYŚĆ WESELNA - uroczyste przyjęcie, następujące po ceremonii zaślubin, trwające cały tydzień, obchodzone w gronie rodziny, sąsiadów i przyjaciół. Te wyjątkowe dni uczty weselnej - dzielenia się miłością - stały się dla autorów biblijnych doskonałym obrazem dla wyrażenia odubieńczej miłości pomiędzy Bogiem i Jego ludem oraz pomiędzy Bogiem i pojedynczym człowiekiem. Jezus swoje przyjście na ziemię porównał m.in. do rozpoczęcia się uczty weselnej, na której On jest panem młodym, a wierzący w Niego są panną młodą. W ten sposób została przekazana prawda o królestwie Bożym, które gdy się w pełni objawi, będzie stanem nieprzerwanej radości i szczęścia (Mk 2,19; J 3,29). W przypowieściach nawiązujących do uczty weselnej

Jezus jednoznacznie stwierdził, że nie ma człowieka, którego Bóg nie powołałby do radości przebywania z Nim w wieczności. Każdy człowiek wezwany jest więc do tego, aby pozytywnie odpowiedzieć na zaproszenie Boga, a następnie w odpowiedni sposób przygotować się do spotkania ze swoim Stwórcą (Mt 22,1-14; 25,1-13). W *Apokalipsie św. Jana* metafora uczy weselnej wyraża wieczne królowanie zmartwychwstałego Baranka – Jezusa Chrystusa (Ap 19,9).

WRÓŻBITA, WRÓŻBIARSTWO – zob. **MAGIA**.

WSPÓLNOTOWA OFIARA (hebr. *zewach, szelamim* lub *zewach szelamim*) – ofiara nazywana także ‘ofiara biesiadną’ albo ‘ofiara za pokój’. Była to ofiara krwawa składana na życzenie indywidualnych pielgrzymów, szczególnie rodzin przybywających do Jerozolimy. Jej celem było z jednej strony wyrażenie wdzięczności Bogu za otrzymane przez rodzinę dobrodziejstwa, z drugiej natomiast, prośba o jeszcze większe zacieśnienie więzów rodzinnych oraz pogłębienie relacji rodziny z Bogiem (np. Rdz 31,54; Kpł 3,1nn; 1Sm 1,21). W księgach biblijnych nie ma przepisów, które w jednoznaczny sposób określałyby, co ma być przedmiotem ofiary wspólnotowej i w jaki sposób należy ją składać. W ofierze tej można było złożyć młoda krowę, owcę, wołu itp. Po zabiciu zwierzęcia kapłan zobowiązany był wylać jego krew na ołtarz (np. Pwt 12,27), a następnie spalić jego tłuszcz (np. Kpł 3,3-5). Po ofiarowaniu Bogu krwi i tłuszczu zwierzęcia kapłani otrzymywali jego mostek oraz prawą łopatkę (Kpł 7,28-34). To, co zostało, zabierał ofiarodawca, aby przygotować ucztę dla rodziny i zaproszonych gości.

WULGATA (łac. *vulgata* – ‘rozpowszechniona’) – łaciński przekład Pisma Świętego, przygotowany w IV w. z polecenia papieża

Damazego I (366-384) przez św. Hieronima (340-419), który poprawił i uzupełnił istniejące przekłady ksiąg biblijnych oraz przetłumaczył brakujące. W ten sposób powstało integralne tłumaczenie całego tekstu Pisma Świętego na łacinę. Przekład ten nie od razu przyjął się w Kościele. Ostatecznie Sobór Trydencki w 1546 r. dokonał jego rewizji i uznał za autentyczny, oficjalny tekst kościelny. Nazwa *Wulgata* przyjęła się z tego względu, że tekst ten stał się z czasem bardzo popularny w całym Kościele. Zob. **SEPTUAGINTA**.

WYNAGRADZAJĄCA OFIARA – zob. **PRZEBŁAGALNA OFIARA**.

WYROCZNIA – w Piśmie Świętym jest to informacja lub przesłanie, które Bóg kieruje do człowieka lub do całej społeczności. Często wyrocznia jest odpowiedzią na postawione przez człowieka pytanie lub stanowi szczególną interwencję Boga, który objawiając swoją wolę, kieruje losami świata. W Piśmie Świętym mamy ukazane trzy sposoby otrzymywania wyroczni: 1) w czasie snu (np. Rdz 40,8nn; 1Sm 15,16; Mt 1,20-24); 2) pod wpływem natchnienia lub w widzeniu (np. 1Sm 8,21n; 9,17; Ez 2,1nn; Dz 9,10nn); 3) przez rzucanie losów (np. Wj 28,30; Joz 7,16nn; 1Sm 14,41nn; Dz 1,26). W ciągu dziejów Izraela istniały wyznaczone miejsca i osoby umożliwiające otrzymanie wyroczni od Boga. Szczególnymi przekazicielami Bożych wyroków byli charyzmatyczni prorocy. Władcy na dworach mieli zazwyczaj kogoś, kto przekazywał Bożą wolę i głos takiego człowieka brano pod uwagę na przykład w organizacji wypraw wojennych (np. 2Krn 18,3nn). Prawo zabraniało Żydom stosowania jakichkolwiek praktyk magicznych, którymi często posługiwali się ludzie przekazujący wyrocznie w społecznościach pogańskich. Bóg sam przekazywał swoje objawienie

w sposób pewny i jednoznaczny i nie miało to nic wspólnego z praktyką magiczną czy wróżbiarską.

WYROCZNIA PANA – specyficzny zwrot, formuła biblijna stosowana przez proroków, którzy powoływali się na otrzymane od Boga objawienie za pomocą słów: *Tak mówi Pan* lub *wyrocznia Pana*, nadając w ten sposób swojej wypowiedzi szczególną siłę wyrazu. Takie wypowiedzi budowały autorytet proroków jako autentycznych przekazicieli woli Bożej oraz miały często charakter normatywny, zobowiązujący do wypełnienia objawionego przez proroków Bożego zamysłu.

WYSOKA RADA – Sanhedryon (gr. *synedrion* – ‘rada przywódców’). Ewangelie i *Dzieje Apostolskie*, a także źródła pozabiblijne stosują ten termin na określenie wielu różnych rad żydowskich. NT najczęściej używa go w odniesieniu do najwyższego sądu w Jerozolimie. W czasach Jezusa organ ten stanowił najwyższą żydowską władzę religijną i sądowniczą w Jerozolimie. W jej ławach zasiadało 71 osób: urzędujący najwyższy kapłan i jego poprzednicy; starsi, czyli przedstawiciele zamożnych rodów arystokratycznych; nauczyciele wywodzący się z kręgów faryzeuszów i saduceuszów. Wysoka Rada była organem, który dokonał sądu nad Jezusem (Mt 26,59), a także badał działalność i nauczanie pierwszej wspólnoty Kościoła w Jerozolimie, na której członków nałożył pewne sankcje mające zatrzymać ekspansję chrześcijaństwa (Dz 4 – 6; 23).

WZNIESIENIE KULTOWE – ogólne określenie miejsca, w którym składano ofiary i sprawowano kult. Mogły to być naturalne pagórki albo też podwyższenia zbudowane

przez człowieka w celach kulturowych. Przed reformą deuteronomiczną i scentralizowaniem kultu w świątyni jerozolimskiej wzniesienia służyły Izraelitom do oddawania czci Jahwe i były uznawane za legalne miejsca kultu. W czasach ST wzniesienia stanowiły jednak typowy element kananejskiego kultu płodności oraz kultu Baala (Jr 19,5). Ponieważ przyczyniały się do upadania publicznego bałwochwalstwa, spotykały się z coraz bardziej zdecydowanym potępieniem ze strony proroków i niektórych królów. W końcu całkowicie wyeliminowano tę formę kultu (początek VI w. przed Chr.).

ZGROMADZENIE (hebr. *kahal*, gr. *ekklelesia*) – termin odnoszący się do wspólnoty ludzi jednoczących się ze względu na wspólne pochodzenie lub ze względu na wspólny cel. Pierwotnie termin *zgromadzenie* dotyczył powszechnego zwołania mężczyzn z Izraela w celu stawienia czoła wrogowi lub wyruszenia na wyprawę wojenną (np. Lb 10,7). Sygnałem nakazującym zebranie się w oznaczonym miejscu był dźwięk trąby. Wielokrotnie w Piśmie Świętym (szczególnie w Wj, Lb, Pwt, 1-2Krn) *zgromadzeniem* nazywany jest cały Izrael. Po instytucjonalizacji kultu świątynnego hebr. termin *kahal* przybrał także znaczenie religijne i określał wspólnotę ludu zwołanego, aby oddawać cześć Bogu. Kościół jako wspólnota ludzi wierzących jest określanym w NT mianem *ekklelesia* (najbliższy gr. odpowiednik hebr. *kahal*), czyli ‘zgromadzenie ludu Nowego Przymierza’. Kościół jest więc postrzegany jako nowy Lud Boży zwołany przez Boga. Najpełniejszym urzeczywistnieniem tego zwołania jest zgromadzenie eucharystyczne (np. 1Kor 11,17-34).

TABLICE CHRONOLOGICZNE

Chronologia wydarzeń Starego Testamentu pozostaje wciąż w sferze badań archeologicznych i historycznych. W Piśmie Świętym historia służy teologii, co nie wyklucza prawdziwości zdarzeń, ale wskazuje na inne ich rozumienie. Chronologię wydarzeń dotyczącą św. Pawła oparto na wynikach badań egzegety ks. W. Rakocego CM (*Paweł Apostoł. Chronologia życia i pism*, Częstochowa 2003).

HISTORIA ZBAWIENIA

HISTORIA POWSZECHNA

2000

ok. 1850 Wyjście Abrama
z Mezopotamii do ziemi
Kanaan.

1830-1530 Starożytne imperium
babilońskie.

1728-1686 Panowanie Hammurabiego.
Kodeks prawa.

1720-1570 Panowanie Hyksosów
w Egipcie.

ok. 1700 Rozwój plemion izraelskich
we wschodniej części delty
Nilu. Jakub patriarchą
plemion izraelskich.

ok. 1650 Józef zarządcą Egiptu.

1500

ok. 1300 Izraelici zmuszeni do
pracy na rzecz faraona.

ok. 1400 Listy z Tell-el-Amarna.

1294-1279 Panowanie faraona Setiego I.

1279-1213 Panowanie faraona Ramzesa II.

ok. 1270-1230 Wyjście Izraelitów
z Egiptu; wędrówka
przez pustynię.
Przymierze na Synaju.

ok. 1230-1200	Wejście Izraelitów do ziemi Kanaan pod wodzą Jozuego.		
ok. 1200-1030	Czasy sędziów w Izraelu.	1213-1204	Panowanie faraona Merneptaha. W hymnie ułożonym na jego cześć znajduje się najstarsza pozabiblijna wzmianka nazwy Izrael.
ok. 1040	Prorocka działalność Samuela.		
ok. 1020-1004	Instytucja monarchii w Izraelu. Saul pierwszym królem Izraela.		
ok. 1004-965	Panowanie króla Dawida.		

1000

ok. 965-926	Panowanie Salomona. Budowa pałacu królewskiego i świątyni. Koniec podboju Kanaanu.		
ok. 926-910	Panowanie Roboama.		
922	Podział Izraela na dwa królestwa: Królestwo Północne ze stolicą w Samarii i Królestwo Południowe ze stolicą w Jerozolimie.		
722	Zburzenie Samarii i upadek Królestwa Północnego. Wygnanie Izraelitów do Asyrii.	753	Założenie Rzymu.
701	Najazd Asyryjczyków na Judę.		

700

640-609 Jozjasz królem Judy
(Królestwa Południowego).

622 Odnalezienie Księgi Prawa.
Reforma religijna za króla
Jozjasza.

612 Zburzenie Niniwy.

609 Bitwa pod Megiddo.

605-562 Nabuchodonozor II
królem babilońskim.

605/604 Pierwsza wyprawa
Nabuchodonozora II
na Palestynę.

605 Bitwa pod Karkemisz.
Ostateczne pokonanie faraona
Necho.

600

597 Pierwsze przesiedlenie
Izraelitów do Babilonii.

586 Zdobyte i zniszczenie
Jerozolimy przez
Nabuchodonozora II.
Drugie przesiedlenie
mieszkańców Judy.

582 Trzecie przesiedlenie
mieszkańców Judy.

559-530 Cyrus II Wielki królem
perskim.

539 Dekret Cyrusa II pozwalający
Izraelitom na powrót
do ojczyzny.

539 Cyrus II Wielki zajmuje
Babilon.

538 Początek powrotu Izraelitów
z wygnania do Jerozolimy.

536-515 Odbudowa (intensywna
od 520 r. przed Chr.)
i poświęcenie świątyni
jerozolimskiej.

500

458 Powrót Izraelitów
pod wodzą Ezdrasza.

445-433 Nehemiasz namiestnikiem
władcy perskiego w Judzie.
Odbudowa murów
Jerozolimy.

ok. 300 Wg *Listu Pseudo-Arysteasza*
- na potrzeby licznej kolonii
żydowskiej mieszkającej
w Egipcie w okresie rządów
Ptolemeusza II powstaje
grecki przekład *Tory*,
początek późniejszej
Septuaginty (LXX).

200

198 Palestyna
pod władzą Seleucydów.

175-163 Antioch IV Epifanes władca
Syrii. Prześladowanie Żydów.

167-164 Antioch IV bezczęści
świątynię w Jerozolimie.
Wielkie prześladowanie
Żydów. Powstanie
Machabejskie.

166-160 Rządy Judy Machabeusza.
Walka o wyzwolenie spod
władzy Seleucydów.

164 Oczyszczenie świątyni
zbezczeszczonej przez pogan.

63	Zdobycie Jerozolimy przez Pompejusza. Palestyna prowincją rzymską.	60	Pierwszy triumwirat w Rzymie (Pompejusz, Juliusz Cezar i Krassus).
		51-30	Kleopatra królową Egiptu.
		49	Juliusz Cezar obejmuje dyktatorską władzę w Rzymie.
		44	Zabójstwo Juliusza Cezara.
40-4	Panowanie Heroda Wielkiego.	40	Senat rzymski ogłasza Heroda „królem Żydów”.
		35	Małżeństwo Marka Antoniusza z Kleopatram.
		31	Bitwa pod Akcjum. Oktawian pokonuje Marka Antoniusza.
		30	Samobójstwo Marka Antoniusza i Kleopatry.
		27 przed Chr. - 14 po Chr.	Panowanie cesarza Oktawiana Augusta.
		20-19	Początek budowy nowej świątyni w Jerozolimie.

		4 przed Chr. - 6 po Chr.	Archelaos etnarchą Idumei, Judei i Samarii.
4 przed Chr. - 39 po Chr.	Panowanie Heroda Antypasa (znany z NT jako „Herod”).	4 przed Chr. - 39 po Chr.	Filip tetrarchą Iturei i kraju Trachonu.
7 lub 6	Narodzenie Jezusa Chrystusa.	4 przed Chr. - 39 po Chr.	Herod Antypas tetrarchą Galilei i Perei.

0

5 lub 6	Narodzenie Szawła z Tarsu.	6-41	Judea, Samaria i Idumea zarządzane przez prokuratorów rzymskich zależnych od cesarskiego legata Syrii.
18-36	Kajfasz najwyższym kapłanem.	14-37	Tyberiusz cesarzem Rzymu.
ok. 27	Początek działalności Jana Chrzciciela.	26-36	Poncjusz Piłat prokuratorem Judei.

30

ok. 30	Męka, Śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa.
ok. 34	Męczeństwo Szczepana.
34	Nawrócenie Szawła (Pawła) pod Damazkiem.

37	Paweł odwiedza Jerozolimę.	37-41	Kaligula cesarzem Rzymu.
		39	Herod Antypas wygnany przez Kaligulę.
40			
		41-54	Klaudiusz cesarzem Rzymu.
		41-44	Herod Agryppa I królem Palestyny.
43-44	Prześladowania chrześcijan za Heroda Agryppy I. Męczeństwo Jakuba Starszego. Aresztowanie i wyzwolenie Piotra.		
44 lub 45	Paweł i Barnaba głoszą Ewangelię w Antiochii Syryjskiej.	44	Śmierć Heroda Agryppy I. Palestyna staje się prowincją rzymską.
od 45 do 46	Pierwsza wyprawa misyjna Pawła i Barnaby. Powstanie wspólnot chrześcijan na Cyprze, w Antiochii Pizydyjskiej, Ikonium, Listrze i Derbe.		
od 47 do 51	Druga wyprawa misyjna Pawła. Powstanie wspólnot chrześcijan w Troadzie, Filipi, Tesalonice, Berei i Koryncie.	49	Edykt Klaudiusza, na mocy którego Żydzi musieli opuścić Rzym.

50

51	Tzw. Sobór Jerozolimski.	51 lub 52	Gallio prokonsulem Achai.
----	--------------------------	-----------	---------------------------

od 52 do 56	Trzecia wyprawa misyjna Pawła. Powstanie wspólnot chrześcijan w Efezie i Kolosach.	52-60	Antoniusz Feliks prokuratorem Judei.
od 56 do 58	Uwięzienie Pawła w Jerozolimie. Pobyt w więzieniu w Cezarei.	54-68	Neron cesarzem Rzymu.
od ok. 59 do 61	Paweł więziony w Rzymie.		
60			
od 61 do 62/63	Ostatni etap działalności Pawła.	60-62	Porcjusz Festus prokuratorem Judei.
62	Męczeństwo Jakuba Młodszego.		
63 lub 64	Ostatnie uwięzienie (Rzym) i męczeństwo Pawła.		
64	Męczeństwo Piotra w Rzymie.	64	Pożar Rzymu i prześladowanie chrześcijan. Gessius Florus prokuratorem Judei.
		66-70	Powstanie żydowskie. Wespazjan i Tytus okupują Palestynę i zdobywają Jerozolimę. W grotach Qumran ukryto dokumenty esseńczyków, odnalezione w 1947 r.
		68	Panowanie rzymskich cesarzy: Galby, Ottona, Witeliusza.
		69-79	Wespazjan cesarzem Rzymu.

70

- 70 Zburzenie Jerozolimy i świątyni. Rozproszenie Żydów.
- 73 lub 74 Upadek Masady; koniec oporu Żydów przeciwko Rzymowi.
- 79-81 Tytus cesarzem Rzymu.

80

- 81-96 Domicjan cesarzem Rzymu. Prześladowanie chrześcijan.
- ok. 85 Tzw. synod w Jawne (Jamnia).

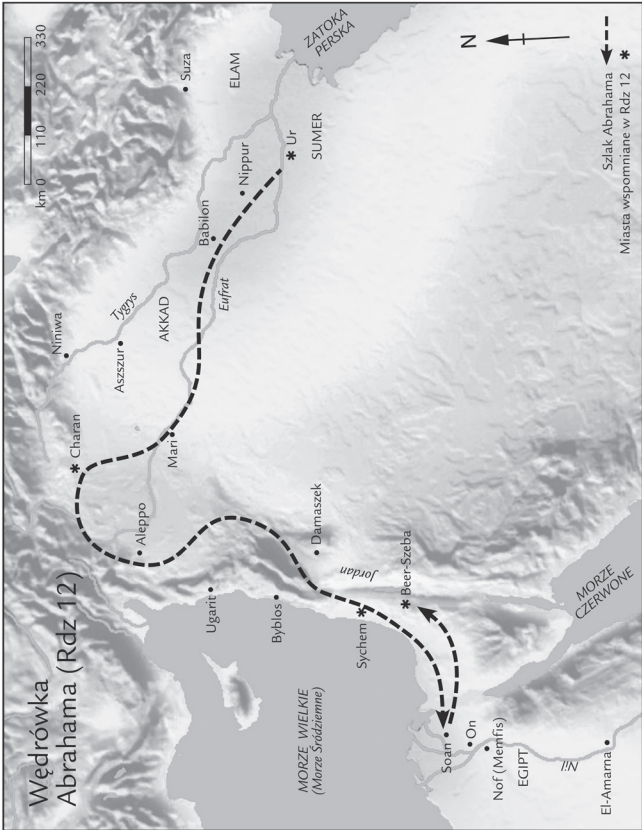
90

- ok. 95 Jan Apostoł zesłany na Patmos.
- 96-98 Nerwa cesarzem Rzymu.
- 98-117 Trajan cesarzem Rzymu.

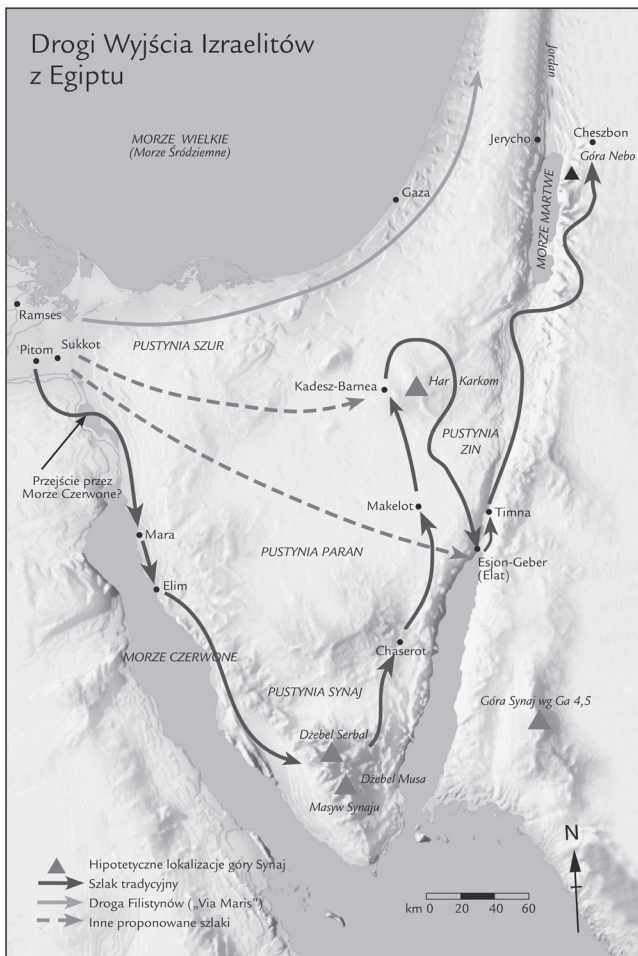
100

- ok. 100 Śmierć Jana Apostoła.

MAPY

Drogi Wyjścia Izraelitów z Egiptu

Terytoria dwunastu plemion

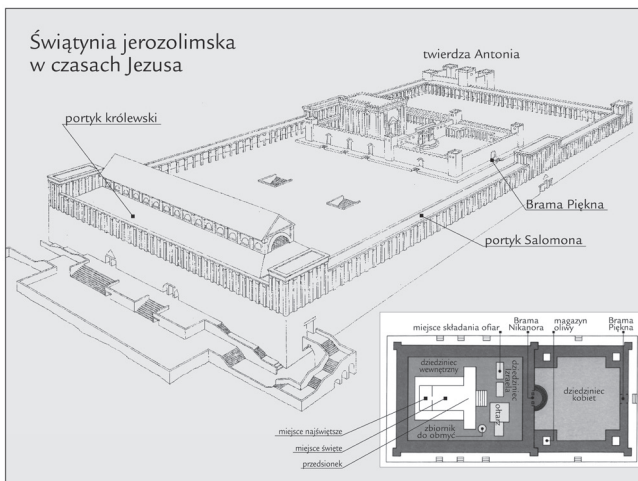
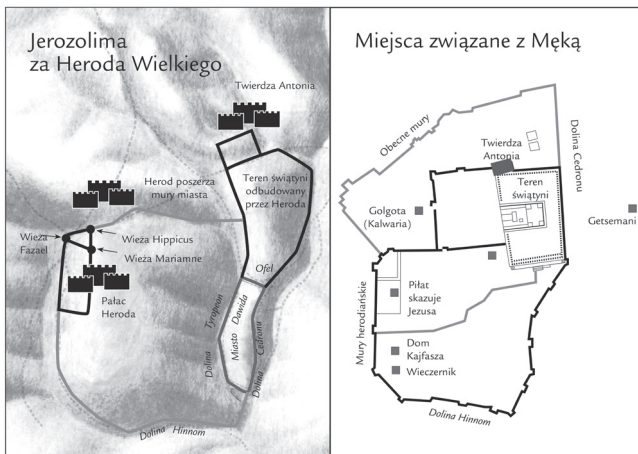

Podział Królestwa

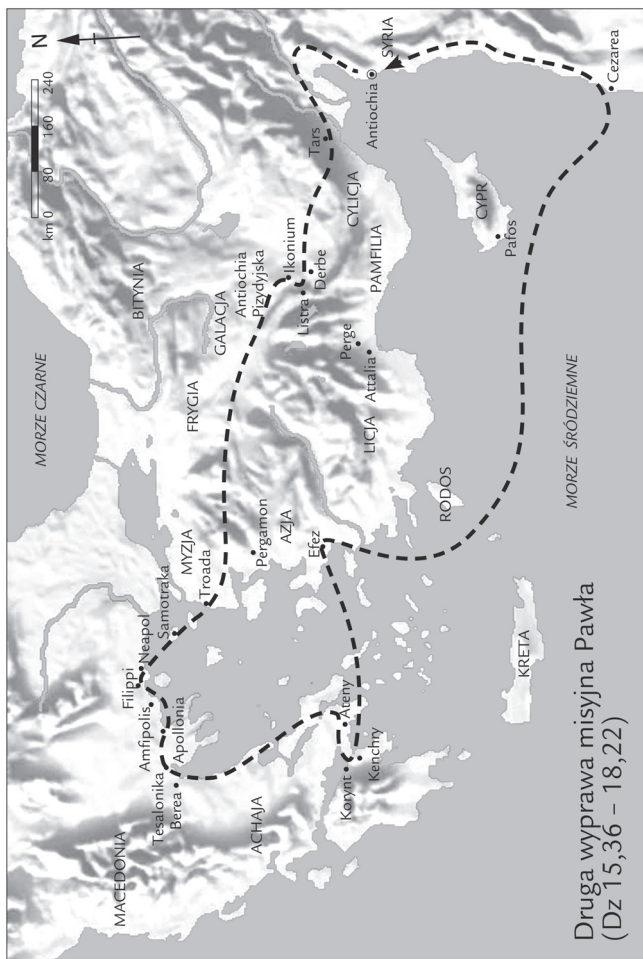
Palestyna za czasów Chrystusa

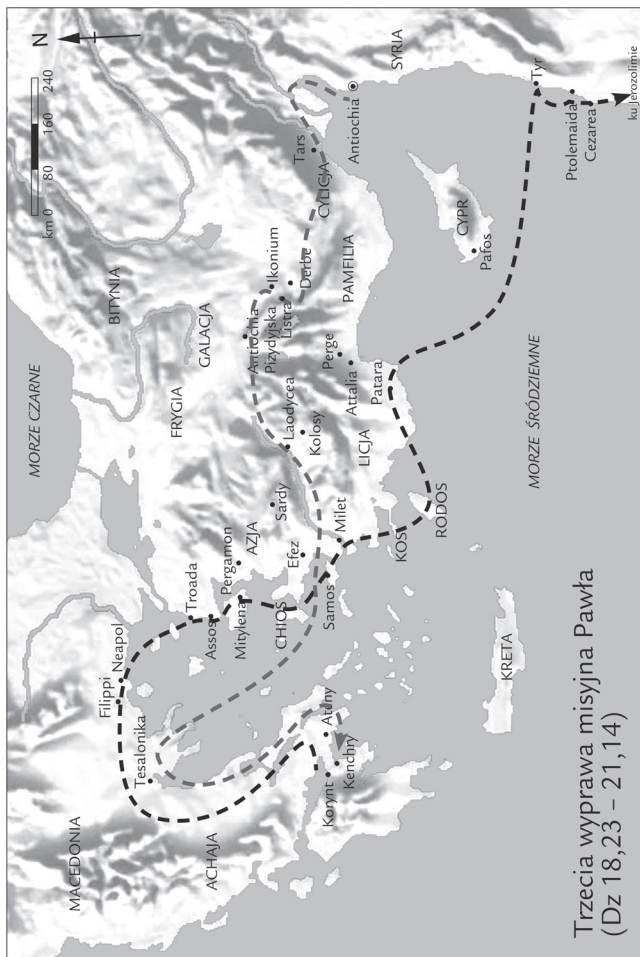

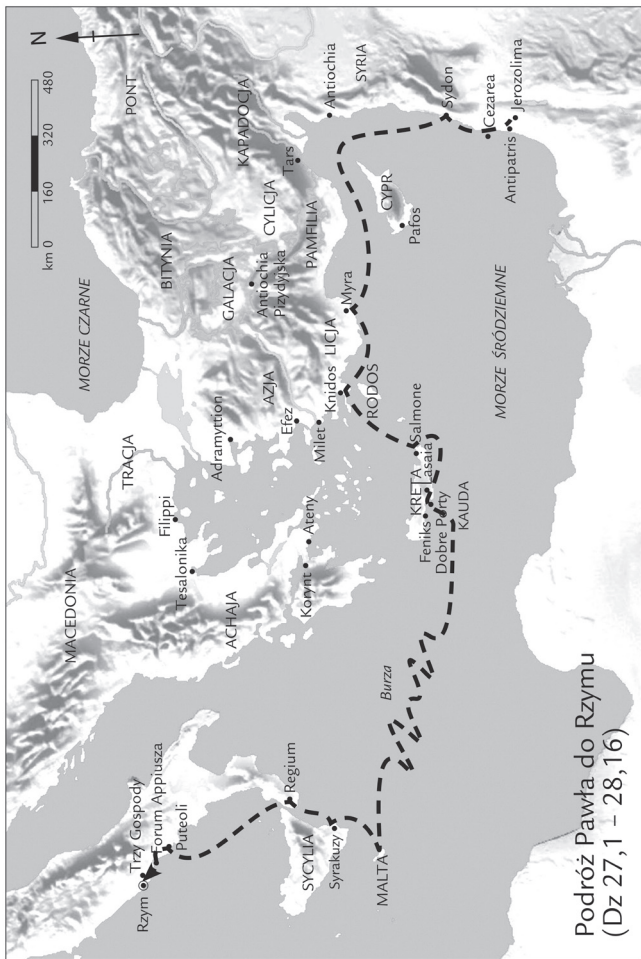
Pierwsza wyprawa misyjna Pawła i Barnaby
(Dz 13,1 – 14,28)

Druga wyprawa misyjna Pawła
(Dz 15,36 – 18,22)

Trzecia wyprawa misyjna Pawła
(Dz 18,23 - 21,14)

© Edycja Świętego Pawła, 2011
ul. Św. Pawła 13/15 • 42-221 Częstochowa
tel. 34.362.06.89 • fax 34.362.09.89
www.edycja.pl • e-mail: edycja@edycja.pl